TANTO
MONTA

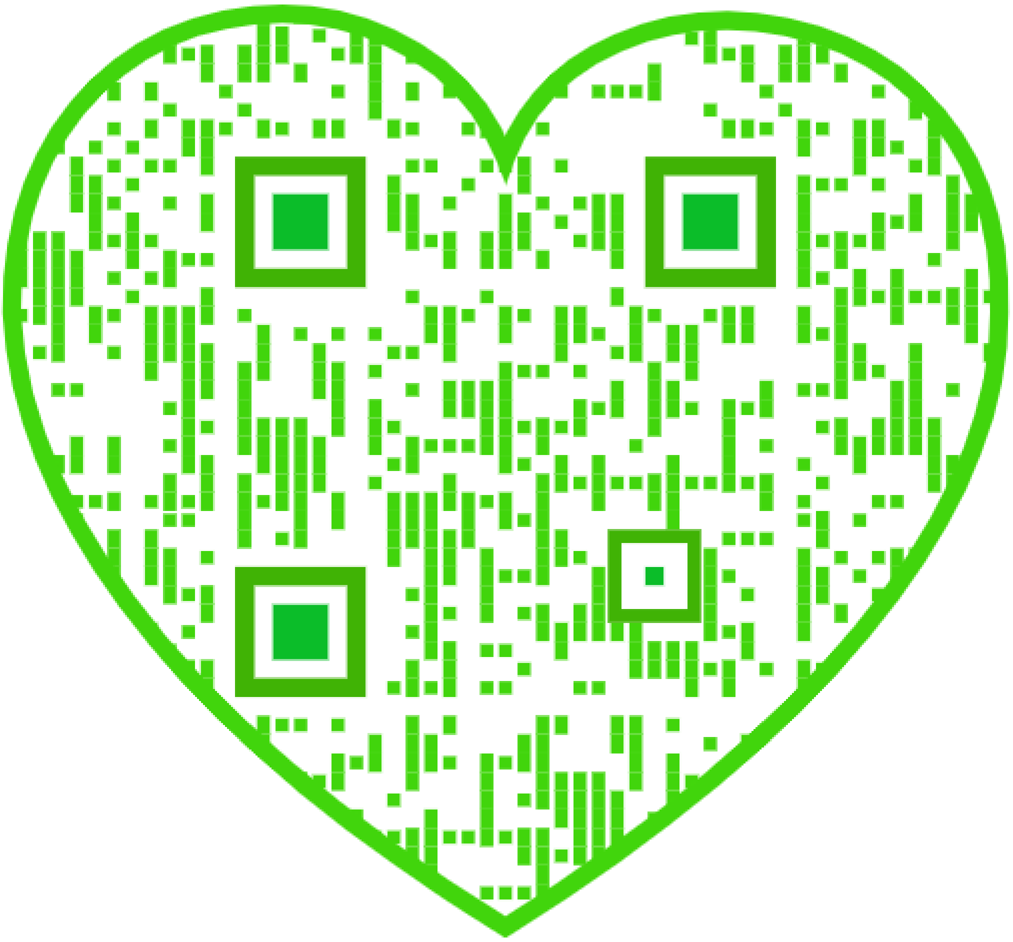

DE GEESTRIJKE RIDDER DON QUICHOT VAN DE MANCHA

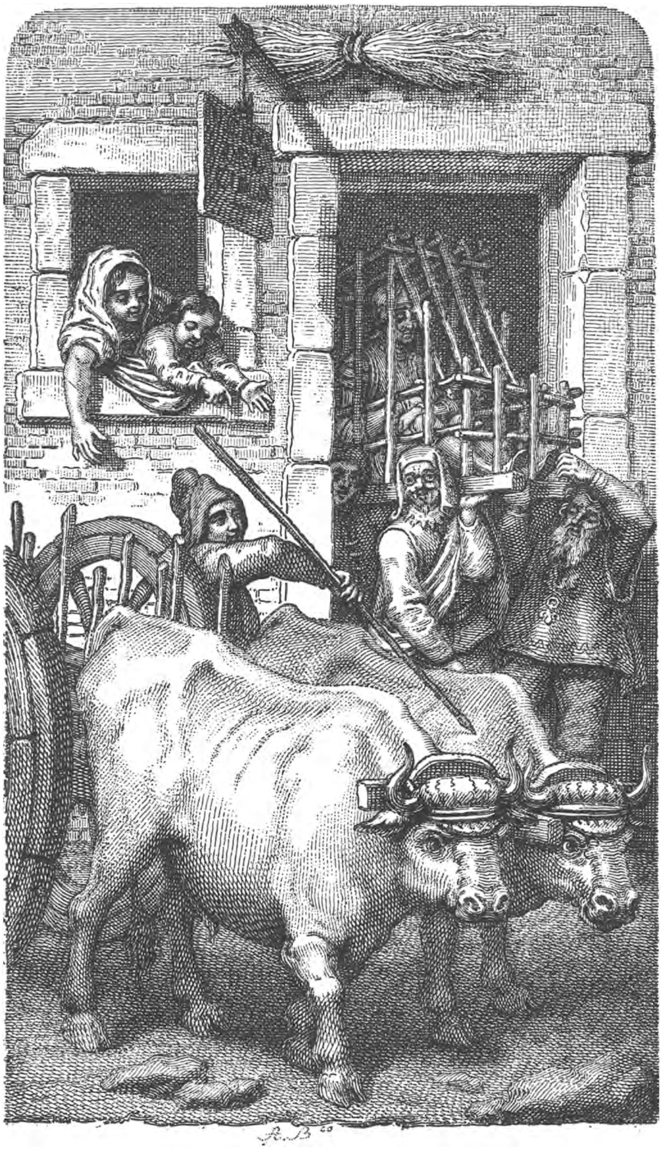

Don Quichot wordt op den ossewagen gezet.
Naar een gravure van Alejandro Blanco.

MIGUEL DE CERVANTES
SAAVEDRA

DE
GEESTRIJKE RIDDER
DON QUICHOT
VAN DE MANCHA

II

VERTAALD, INGELEID EN
TOEGELICHT DOOR
J. W. F. WERUMEUS BUNING EN
PROF. DR C. F. A. VAN DAM
MET EEN
AANBEVELEND WOORD VAN
GERMÁN BARÁIBAR
CONSUL VAN
SPANJE

AMSTERDAM 1942
N.V. EM. QUERIDO'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ

N.V. DRUKKERIJ G. J. THIEME
NIJMEGEN

DE GEESTRIJKE RIDDER DON QUICHOT VAN DE MANCHA

TWEEDE DEEL

ZESENTWINTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN MEN MEER VERNEEMT VAN DE AARDIGHEDEN DIE DON QUICHOT UIT VERLIEFDHEID IN DE SIERRA MORENA VERTOONDE

Den draad van het verhaal van wat de Ridder van de Droevige Figuur bedreef nadat hij zich alleen zag weder opvattend, deelt de geschiedenis mede dat Don Quichot, zoodra hij van onderen naakt en van boven gekleed zijn bokkesprongen en capriolen vertoond had en zag dat Sancho vertrokken was zonder verdere dwaasheden te willen aanzien, op den top van een hooge rots klom, en daar ging zitten peinzen over wat hij reeds zoo menigmaal bepeinsd had zonder ooit tot een slotsom te zijn gekomen, namelijk wat beter was en hem meer te stade zou komen: dat hij Roeland navolgde in zijn razernijen of Amadis in zijn zwaarmoedigen waanzin. En zoo met zichzelf te rade gaande, prevelde hij: ,,Indien Roeland een zoo groot en moedig ridder was als iedereen beweert, mag dat dan eigenlijk wel zulk een wonder heeten, waar hij immers per slot van rekening betooverd was en niemand hem dooden kon behalve door hem een speld van twee duiten in zijn voetzool te steken; en hij droeg altijd schoenen met zeven ijzeren zolen [1])! En toch mochten zijn listen en lagen hem niet baten tegen Bernardo del Carpio [2]) die ze kende en hem bij Roncevaux versmoorde in zijn armen. Maar laten wij de vraag over zijn dapperheid een oogenblik ter zijde stellen en eens komen tot die, hoe hij het verstand verloor; het staat vast dat hij dit verloor door de bewijzen die hij vond bij de bron en het nieuws dat de herder hem bracht, namelijk dat Angelica menigen middag geslapen had met Medoro,

een kroesharigen jongen moor, den page van Agramante [3]; en als hij meende dat dit waar was en dat zijn aangebedene hem groote schande had aangedaan is het geen wonder dat hij razend werd; maar hoe kan ik hem navolgen in zijn dwaasheden, als ik niet dezelfde reden heb als hij? Want ik durf zweren dat mijn Dulcinea van El Toboso al haar levensdagen geen echten moor in zijn ware gedaante heeft gezien [4], en dat zij nog maagdelijk is als de moeder die haar baarde; ik zou haar grof onrecht aandoen wanneer ik iets anders van haar dacht en ging lijden aan dezelfde razernij als de razende Roeland. Aan den anderen kant valt het mij op dat Amadis van Gallië, die zijn verstand niet verloor en geen dwaasheden deed, als verliefd ridder even groote en zelfs grooter faam verwierf dan hij; want al wat hij volgens zijn geschiedenis deed was dat hij toen zijn aangebedene Oriana hem afwees en hem beval niet meer in hare tegenwoordigheid te verschijnen tot zij den wensch daartoe te kennen zou geven, zich in gezelschap van een kluizenaar terugtrok op de Peña Pobre, waar hij naar hartelust zijn tranen stortte en zich Gode beval tot de Hemel hem te hulp kwam in zijn hoogsten kommer en nood. En als dit de waarheid is, gelijk het is, waarom zal ik mij dan thans de moeite getroosten mij geheel te ontkleeden en dezen boomen schade te berokkenen die mij geen enkel kwaad deden; waarom zal ik de heldere wateren dezer beken vertroebelen, die mij moeten lesschen wanneer ik dorst heb? Dat de heugenis aan Amadis leve, en hij zij het die naar zijn beste vermogen worde nagevolgd door Don Quichot van de Mancha, van wien gezegd zal worden wat ook van een ander gezegd is: alhoewel hij geen groote dingen volbracht, hij stierf doordat hij ze ondernam [5];

en zoo ik dan al niet door Dulcinea van El Toboso verworpen en versmaad werd, het is mij om het nogmaals te zeggen genoeg dat ik ver van haar ben. Welaan dan, aan den arbeid! Daden van Amadis, komt mij voor den geest en leert mij waar ik beginnen moet u na te volgen. Maar ik weet immers dat hij den meesten tijd doorbracht in gebed en met zich in Gods hoede te bevelen; waar echter haal ik hier den rozenkrans vandaan, dien ik noodig heb?"

Toen viel hem evenwel in hoe hij er een kon maken, en dit was door een langen reep van zijn fladderende hemdspanden af te scheuren; daar legde hij elf knoopen in, één dikker dan de andere en dit diende hem tot rozenkrans zoolang hij daar vertoefde en hij bad er een eindeloos getal wees-gegroetjes mee. Maar het verdroot hem zeer dat hij daar niet ook een kluizenaar vond die hem de biecht afnemen en vertroosten kon; en daarom verpoosde hij zich maar met heen en weer te loopen op de kleine wei en in de schors der boomen en het fijne zand vele verzen te snijden en te schrijven die alle spraken van zijn droefenis, en waarvan er een aantal den lof zongen van Dulcinea. De eenige echter die men ongeschonden terugvond en nog ontcijferen kon toen men hem daar gevonden had, waren deze die hier volgen:

Boomen, bloemen, kruiden, bladen,
Gij die groeit in dit gebied,
Zoo hoog, groen en rijk beladen,
Spot gij niet met mijn verdriet,
Ziet dan hoe 'k in smart moet baden.
Weest niet om mijn leed verdroten,
Ook al meerdert zich mijn wee,

Boete's traan moet zijn vergoten,
Weet, hier weende Don Quichote
Verre van zijn Dulcinee
Van Toboso.

Hier is 't, onder vrije luchten,
Dat een minnaar — trouwer geen —
Zijn gebiedster kwam ontvluchten,
Ongelukkiger dan een,
Zonder schuld moet hij hier zuchten.
Amor, tot zijn ramp besloten,
Maakte hem van liefdeswee
Vat met tranen volgegoten.
Weet, hier weende Don Quichote
Verre van zijn Dulcinee
Van Toboso.

Zoekende naar avonturen,
Lijdt hij in de woestenijen,
Smalend op der vrouwen kuren,
Tusschen struiken, tusschen keien,
Onheil nauwelijks te verduren.
Amor geeselt onverdroten,
Geenszins zacht, geenszins gedwee,
Slagen, builen, klappen, stooten.
Weet, hier weende Don Quichote
Verre van zijn Dulcinee
Van Toboso.

Het gaf hen die deze verzen ontdekten niet weinig stof tot lachen dat aan Dulcinea's naam *van Toboso* was toegevoegd, want zij begrepen dat Don Quichot zich gedacht moest hebben dat het vers onbegrijpelijk werd als hij Dulcinea's naam noemde en er niet *van Toboso*

bijzette; en zoo was het ook, naar hij later bekende. Hij schreef nog vele andere verzen; maar, gelijk reeds gezegd werd, van dit alles kon men niet meer ontcijferen dan deze drie strophen. Hiermede, al zuchtende, en de faunen en silvanen dezer bosschages aanroepend opdat zij hem zouden aanhooren, de nimfen der stroomen opdat zij hem troosten, en de weemoedige en waterige Echo [6]) opdat die hem antwoorden zou, hield Don Quichot zich onledig, en bovendien zocht hij kruiden waarmede hij zich voedde tot Sancho's terugkeer; maar als die in plaats van drie dagen drie weken was uitgebleven zou de Ridder van de Droeve Figuur er zoo droevig hebben uitgezien dat de moeder die hem baarde hem niet zou hebben herkend.

Hier echter is het de plaats hem verdiept in zijn zuchten en verzen achter te laten, om te verhalen wat Sancho op zijn tocht overkwam. Zoodra hij den grooten heirweg gevonden had, sloeg hij de richting in van El Toboso en den dag daarna kwam hij aan de herberg waar hem de ramp van het jonassen overkomen was; hij zag ze nauwelijks of hij kreeg het gevoel dat hij al weer in de lucht zweefde en hij kon het dan ook niet over zijn hart verkrijgen naar binnen te gaan, al kwam hij er op een uur dat hij daar alle recht en reden voor had; het was etenstijd en hij had wel trek in iets warms, want hij had al dagenlang niets dan kouden kost gehad.

Die begeerte dreef hem op naar de herberg, maar hij bleef aan het dubben of hij binnen zou gaan of niet; en juist op dat oogenblik kwamen er uit de herberg twee personen die hem op slag herkenden, want de een zei tegen den ander:

„Mijnheer de licentiaat, die man op dat paard daar,

is dat niet Sancho Panza, van wien de huishoudster van onzen avontuurlijken vriend zei dat hij als schildknaap met haar meester was meegegaan?"

„Inderdaad," zei de licentiaat; „en dat is het paard van onzen Don Quichot."

Zij herkenden hem zoo goed omdat zij de pastoor en de barbier van zijn eigen dorp waren die het onderzoek naar de boeken hadden ingesteld en ze ten vure hadden gedoemd. Zoodra zij overtuigd waren dat zij Sancho Panza en Rossinant voor hadden traden zij, verlangend als zij waren om iets van Don Quichot te hooren, op Sancho toe, en de pastoor sprak hem bij zijn naam aan en zei:

„Vriend Sancho Panza, waar is uw meester?"

Sancho Panza herkende hem terstond, maar hij besloot de plaats waar zijn heer verbleef en de omstandigheden waarin hij er was achtergebleven te verzwijgen; en daarom antwoordde hij dat zijn meester ergens was opgehouden en in beslag genomen door iets dat voor hem van veel gewicht was, en dat hij daar bij het licht van zijn oogen niets meer over zeggen mocht.

„Neen, neen," zei de barbier, „Sancho Panza, als ge ons niet vertelt waar hij is verdenken wij u, wat wij trouwens nu al doen, dat gij hem, daar ge immers op zijn paard hierheen zijt gekomen, vermoord en bestolen hebt. Waarlijk ge moet ons zeggen waar de meester van het dier is, of wacht u voor de gevolgen."

„U moet mij niet met dreigementen aankomen, want ik ben geen mensch om iemand te vermoorden of te bestelen; ik zeg maar zoo, laat iedereen sterven volgens zijn lot of zooals God wil die hem gemaakt heeft. Mijn heer is bezig boete te doen in het hart van dit gebergte, en het bevalt hem best."

En daarna vertelde hij hun hals over kop en in één adem hoe hij hem had achtergelaten, welke avonturen hem wedervaren waren, en dat hij, Sancho, nu een brief bracht naar vrouwe Dulcinea van El Toboso, de dochter van Lorenzo Corchuelo, op wie Don Quichot tot over de ooren verliefd was. Het tweetal stond stom verbaasd over wat Sancho Panza hun vertelde; want ofschoon zij Don Quichots krankzinnigheid en den aard daarvan kenden, verwonderden zij zich toch steeds opnieuw wanneer zij er iets van hoorden.
Zij vroegen Sancho Panza hun den brief te laten zien, dien hij voor vrouwe Dulcinea van El Toboso bij zich had. Hij zeide dat die geschreven stond in een aanteekenboekje en dat hij opdracht van zijn meester had om hem in het eerste het beste dorp waar hij aankwam op papier te laten overschrijven, waarop de pastoor antwoordde dat hij den brief maar eens moest laten zien, dan zou hij hem met zijn mooiste hand overschrijven. Sancho Panza stak de hand in den boezem om het boekje te zoeken, maar hij kon het niet vinden, en al was hij er tot op den dag van heden naar blijven zoeken, hij zou het nog niet gevonden hebben, want Don Quichot had het bij zich gehouden en niet aan hem gegeven, en Sancho had vergeten het hem te vragen.
Toen Sancho merkte dat het boekje zoek was, werd hij doodsbleek in het gezicht, hij zocht haastig nogmaals zijn geheele lichaam af, maar kwam weer tot de ontdekking dat het niet te vinden was; waarna hij zich pardoes met beide handen in den baard greep en hem half uitrukte, en zich zelf daarna in aller haast en zonder dralen een half dozijn stompen in het gezicht en op den neus gaf, zoodat die weldra stroomde van bloed.

Toen de pastoor en de barbier dit zagen, vroegen zij hem wat er aan de hand was, dat hij zich zoo leelijk toetakelde.

„Wat er aan de hand is?" zei Sancho. „Wel, ik heb zoo maar ineens drie ezels verloren, die stuk voor stuk een kasteel waard waren."

„Hoe zit dat dan?" vroeg de barbier.

„Ik ben het boekje kwijt," antwoordde Sancho, „waarin de brief voor Dulcinea stond geschreven en ook een wissel dien mijn meester geteekend had, waarin hij zijn nichtje verordineerde om mij drie van de vier of vijf ezels te geven die hij thuis had."

En toen vertelde hij hun hoe hij zijn grauwtje kwijtgeraakt was. De pastoor troostte hem en zei Sancho dat hij, zoodra zijn heer was teruggevonden, hem zijn belofte zou doen bevestigen en hem den wissel nog eens zou laten uitschrijven op een afzonderlijk stuk papier gelijk de gebruikelijke manier was, want wissels die in aanteekenboekjes waren geschreven werden nooit ofte nimmer geaccepteerd en nog veel minder gehonoreerd. Daarmee troostte Sancho zich, en hij zei dat het hem als dat werkelijk waar was niet zooveel schelen kon of hij den brief aan Dulcinea kwijt was, want dien kende hij toch bijkans uit het hoofd: wanneer de heeren wilden, zouden zij hem zoo kunnen opschrijven.

„Zeg hem dan maar eens op, Sancho," zei de barbier, „dan zullen wij hem later wel op schrift brengen."

Sancho Panza stond stil en krabde zich op het hoofd om zich den brief in de memorie te halen; hij ging eerst op zijn eene en toen op zijn andere been staan; hij keek naar de lucht en hij keek naar den grond, en toen hij zich haast een half vingerlid had afgeknaagd en hen die stonden te wachten tot hij den brief opzei in de

grootste spanning had gebracht, zeide hij na geruim verloop van tijd:
„Mijnheer de pastoor, ik herinner me nou toch geen bliksem meer van dien brief; maar hij begon: „Hoog-edelgeboren en ongetroffen vrouwe."
„Dat zal wel niet *ongetroffen* geluid hebben," merkte de barbier op, „maar *onovertroffen* vrouwe of iets van dien aard."
„Zoo is het," zei Sancho. „En verder ging het, als ik het mij goed herinner... als ik het mij goed herinner... voort: De onderhavige, die veel slaap te kort komt en zwaar gekwetst is kust UEd. de handen," maar ik weet niet meer wat hij zei over de gezondheid of de ziekte die hij haar toezond, en op die manier ging het verder tot hij eindigde met „de uwe tot in den dood, de Ridder van de Droevige Figuur."
De bewijzen van Sancho Panza's goed geheugen vermaakten de twee niet weinig, en zij prezen hem zeer en vroegen hem den brief nog een paar maal op te zeggen, zoodat zij hem eveneens van buiten konden leeren om hem te zijner tijd neer te schrijven. Sancho zeide hem nog wel driemaal op en even zooveel keeren gaf hij er drie duizend nieuwe dwaasheden bij ten beste. Hij vertelde ook wat hij met zijn meester beleefd had, maar hij repte geen woord van het jonassen dat hem zelf was overkomen in die herberg, waar hij nog steeds niet binnen wilde gaan. Hij zeide ook dat zijn heer, zoodra hij, Sancho, hem goede tijding van vrouwe Dulcinea van El Toboso bracht, zich op weg zou begeven om te zorgen dat hij keizer werd of in ieder geval regeerend vorst, want dat was zoo tusschen hen beiden overeengekomen en dat zou hem met de dapperheid van zijn persoon en de kracht van zijn arm niet moeilijk

vallen; en zoodra hij dat was zou hij, Sancho, een goede partij kiezen, want tegen dien tijd was hij vast wel weduwnaar, en dan kreeg hij van mijnheer een kamerjoffer van de keizerin tot vrouw die erfgename was van een rijken grooten staat op het vasteland, en geen eilanden of eilandjes, want daar maalde hij niet eens meer om. Sancho zei dat alles, onderwijl hij van tijd tot tijd zijn neus schoon-veegde, zóó kalm en zoo zonder eenig blijk van gezond verstand dat zijn twee toehoorders opnieuw verbaasd stonden, en zich rekenschap gaven hoe groot de krankzinnigheid van Don Quichot wel moest wezen, dat zij zelfs de hersenen van dien armen drommel had aangestoken.

Zij besloten zich geen moeite te geven om hem uit den droom te helpen, want schade aan zijn geweten deed het hem naar hun meening niet; daarom leek het hun beter hem in dien waan te laten en voor hen was het veel aardiger nog meer van die dwaasheden te hooren. Zoo zeiden zij dan dat hij God maar voor het heil van zijn meester moest bidden aangezien het hoogst waarschijnlijk en zeer wel mogelijk was dat hij het zooals hij zei mettertijd tot keizer bracht, of althans tot aartsbisschop of een andere hooge waardigheid van dien aard. Waarop Sancho antwoordde:

„Heeren, gesteld dat de fortuin de zaken zoo laat draaien dat mijn heer het in zijn hoofd haalt om geen keizer maar aartsbisschop te worden, dan zou ik nou al wel eens graag willen weten wat dolende aartsbisschoppen gewoonlijk hun schildknapen geven."

„Die geven hun gewoonlijk de een of andere kerkelijke beneficie," antwoordde de pastoor, „al of niet met de verplichting van zielverzorging, of een betrekking als sacristein die hun een goed vast inkomen oplevert, nog

afgezien van wat zij er bij bijzondere gelegenheden bij verdienen, hetgeen nog wel eens zooveel opbrengt."

„Maar in zulk geval," zei Sancho, „mag de schildknaap vast niet getrouwd zijn en hij moet op zijn minst bij de mis kunnen helpen; en als dat zoo is grijp ik arme kerel er weer naast, want ik ben getrouwd en ik kan de eerste letter van het A.B.C. nog niet lezen! Wat moet er van mij terechtkomen als mijn heer er pleizier in krijgt aartsbisschop te worden en geen keizer, zooals de dolende ridders dat gewoon zijn?"

„Maak je daar maar geen zorg over, vriend Sancho," zei de barbier; „want wij zullen uw meester wel verzoeken keizer te worden en geen aartsbisschop; wij zullen het hem aanraden en als het moet maken wij er zelfs een gewetenszaak van; overigens zal hem dat ook lichter vallen, om reden dat hij eer een krijgshaftig dan een gestudeerd man is."

„Dat docht mij ook al," zei Sancho, „maar u moet niet vergeten dat hij van alle markten thuis is. Ik voor mijn part denk onzen lieven Heer te bidden hem de plaats te geven waar hij het best tot zijn recht komt en mij de meeste gunsten kan bewijzen."

„Ge spreekt als een verstandig man," zei de pastoor, „en ge zult zeker als goed christen handelen. Maar het eerste wat ons thans te doen staat is overleggen hoe wij uw meester van die nuttelooze penitentie afbrengen die hij naar ge zegt bezig is te doen; en zoowel om er eens over na te denken hoe dat te werk moet gaan als om een stukje te eten, waarvoor het tijd wordt, zou het niet gek zijn als wij de herberg hier binnengingen."

Sancho zei dat zij gerust naar binnen konden gaan, maar dat hij liever buiten zou wachten; hij zou hun later de reden wel zeggen waarom hij er niet voor

voelde en het ook maar beter voor hem was daar niet in huis te komen; maar hij vroeg hun wel hem hier buiten iets te eten te brengen, vooral iets warms, en ook gerst voor Rossinant. Zij gingen naar binnen en lieten hem alleen, en weldra bracht de barbier hem wat te eten.

En toen zij dan met hun beiden eens rijpelijk wikten en wogen over de beste wijze om hun doel te bereiken, kwam de pastoor op een gedachte die wel bij Don Quichot in den smaak moest vallen en tevens strookte met hun bedoeling, en dit was, zooals hij tegen den barbier zei, dat hij zich als dolende maagd dacht te verkleeden en dat de barbier zich zoo goed het ging als schildknaap moest vermommen; in die gedaanten zouden zij dan Don Quichot gaan opzoeken, en de pastoor zou voorgeven dat zij een arme hulpbehoevende maagd was en hem een gunst kwam vragen, die hij als dapper dolend ridder niet weigeren kon. En de gunst waarom zij hem dacht te vragen was deze dat hij haar begeleiden zou naar waar het haar beliefde hem te voeren, ten einde een beleediging te wreken die een slecht ridder haar had aangedaan; tevens zou zij hem verzoeken haar niet te vragen het masker af te leggen, noch te trachten iets te weten te komen over haar omstandigheden voor en aleer hij haar recht had doen wedervaren tegenover dien slechten ridder; zij twijfelde niet of Don Quichot zou alles wat hem op deze wijze gevraagd werd inwilligen en op die manier kon men hem daar vandaan krijgen en terugbrengen naar zijn dorp, waar men dan moest zien of er nog eenige genezing voor zijn wonderlijke krankzinnigheid bestond.

AANTEEKENINGEN

[1]) Don Quichot verwart wat Ariosto *(Orlando furioso,* canto *XII, est. 48—49)* vertelt van Ferraù en Orlando. Wat in den tekst gezegd wordt van de ijzeren zolen, heeft betrekking op Ferraù; hetgeen wordt medegedeeld over een betrekkelijke onkwetsbaarheid, slaat op Orlando.
[2]) Zie over Bernardo del Carpio, het Eerste Hoofdstuk, aanteekening 10.
[3]) Medoro was niet de page van Agramante, maar van Dardinello de Almonte. Zie Ariosto, *Orlando furioso,* canto *XVIII.*
[4]) De morisken waarvan er in de 16de eeuw velen in El Toboso waren, kleedden zich als *cristianos viejos,* en hoewel ze zich hadden laten doopen, werd hun christendom slechts beschouwd als een dun laagje vernis.
[5]) Deze woorden die in het origineel ongetwijfeld twee versregels vormen:

Si no acabó grandes cosas
Murió por acometellas...

kunnen een zinspeling zijn op Phaëton's grafschrift:

Hic situs est Phaëton, currus auriga paterni:
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.
Ovidius, *Metam,* l. II, v.v. 327-8.

Het citaat is waarschijnlijk ontleend aan een van de vele paraphrases die Spaansche dichters in de 16de en 17de eeuw van de Ovidiaansche fabels plachten te maken.
[6]) De nimf Echo werd door Juno veroordeeld tot eeuwig stilzwijgen; zij mocht slechts de laatste lettergrepen herhalen van de woorden die men tot haar richtte. Cervantes noemt haar *húmida,* omdat zij zich door Narcissus versmaad, ten slotte terugtrok in grotten, waar zij wegkwijnde van verdriet.

ZEVENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK

HOE DE PASTOOR EN DE BARBIER HUN ZIN DOORDREVEN, EN ANDERE GEBEURTENISSEN WAARDIG IN DEZE SCHOONE HISTORIE VERHAALD TE WORDEN

Het plan van den pastoor leek den barbier lang niet kwaad en zelfs zoo goed dat zij terstond aan het werk gingen. Zij vroegen de waardin een rok en een kap te leen waarvoor zij haar de nieuwe soutane van den pastoor in pand gaven. De barbier maakte een grooten baard van een roodbonten ossestaart waarin de waard zijn kam placht te hangen [1]). De waardin vroeg hun waarvoor zij die dingen noodig hadden. De pastoor vertelde haar in het kort een en ander over de krankzinnigheid van Don Quichot en dat deze verkleedpartij ten doel had hem weg te krijgen uit het gebergte waar hij thans verbleef. De waard en zijn vrouw begrepen terstond dat de krankzinnige niemand anders kon zijn dan de man van den balsem en de meester van den gejonasten schildknaap en zij vertelden den pastoor alles wat zij met hem beleefd hadden en verheelden hem niet wat Sancho zoo hardnekkig verzwegen had. Daarna doste de herbergierster den pastoor zóó prachtig uit dat men het niet fraaier wenschen kon; zij gaf hem een lakenschen rok met opgesnoeide [2]) zwart fluweelen banen van een handpalm breed, en een keurs van groen fluweel gegarneerd met wit satijnen belegsels, die evenals de rok zeker dateerde uit den tijd van koning Wamba [3]). De pastoor gedoogde niet dat men zijn hoofd met linten en strikken versierde; hij zette een klein gestikt kapje op dat hij als slaapmuts placht te gebruiken en bond zich een strook zwarte tafzijde om het

hoofd; van een ander stuk maakte hij een masker dat zijn baard en gezicht goed verborg. Daarna plantte hij zich zijn hoed op het hoofd, die zoo groot was dat hij hem wel als parasol kon dienen, en nadat hij zijn mantel had omgeslagen, ging hij op vrouwenmanier op zijn muildier zitten en de barbier op het zijne, met zijn roodbonten baard die hem tot het middel reikte, aangezien hij zooals gezegd gemaakt was van den staart van een bonten os.
Zij namen afscheid van iedereen en ook van de eerzame Maritornes, die, zondares als zij was, toch beloofde een rozenhoedje te bidden opdat God de zoo moeilijke en christelijke taak die zij ondernamen zou doen slagen.
Maar hij was de herberg nog niet uit, of er schoot den pastoor een gedachte door het brein, namelijk dat hij verkeerd deed zich zoo toe te takelen, daar het een priester onwaardig was zich op deze manier te kleeden, hoeveel daar ook van af mocht hangen; hij zeide dit tot den barbier en vroeg hem van kleedij te verwisselen, daar het betamelijker was dat híj de hulpzoekende jonkvrouw speelde: de pastoor zelf zou dan de rol van schildknaap op zich nemen, wat zijn waardigheid minder ontwijdde; en mocht de barbier daar niet toe bereid zijn, dan was hij voornemens geen stap meer te verzetten, al kwam de baarlijke duivel Don Quichot halen.
Juist op dit oogenblik kwam Sancho aangeloopen en toen hij het tweetal in die kleedij zag kon hij zijn lachen niet houden. De barbier stemde dus maar toe in alles wat de pastoor wilde en onderwijl zij van gedaante verwisselden lichtte de pastoor hem in hoe hij zich te gedragen had en wat hij tegen Don Quichot zeggen moest om hem over te halen en te dwingen met

hem mee te gaan en zijn voorkeur voor de plek die hij voor zijn ijdele boetedoening gekozen had te laten varen. De barbier zei daarop dat hij het best zonder al dien goeden raad afkon en dat hij zich niet wenschte te verkleeden eer zij bij de plek waren, waar Don Quichot zich bevond; hij vouwde daarom zijn kleeren weer op, de pastoor borg zijn baard weg en zij vervolgden hun tocht voorafgegaan door Sancho Panza, die hun vertelde wat hem en zijn meester overkomen was met den gek dien zij in het gebergte ontmoet hadden; hij zweeg evenwel over de vondst van het valies en al wat daarin zat; want de knaap was niet zoo dom of hij was er wat grijpgraag bij.

Den dag daarna bereikten zij de plek waar Sancho de bremtakken als herkenningsteekens had neergelegd om de plaats terug te vinden waar hij zijn heer had achtergelaten; en toen hij ze herkende zei hij dat het omstreeks hier was en dat zij zich nu maar liever moesten verkleeden, als dat dan zoo noodig was om zijn heer weer vrij te krijgen. Zij hadden hem namelijk reeds gezegd dat die vermomming en verkleedpartij van het allerhoogste belang waren om zijn heer te verlossen uit het verderfelijke leven dat hij zich gekozen had; zij drukten hem ten zeerste op het hart Don Quichot vooral niet te vertellen wie zij waren, noch dat hij hen kende; en als Don Quichot hem vroeg, wat hij zeker doen zou, of Sancho Dulcinea den brief had gebracht, moest hij antwoorden van ja; en dat zij hem omdat zij niet lezen of schrijven kon, mondeling had geantwoord en gezegd dat zij hem op straffe van in ongenade te vallen, beval op staanden voet voor haar te verschijnen. Dat was ook voor Sancho van veel belang, zeiden zij, want zoodoende en om reden van wat zij hem nog wel

nader vertellen zouden mocht men verwachten hem tot een beteren levenswandel te brengen en van hem gedaan te krijgen dat hij stappen ondernam om keizer of monarch te worden; men behoefde niet zoozeer te vreezen dat hij aartsbisschop werd. Sancho hoorde dit alles aan, prentte het zich goed in het hoofd en betuigde den heeren zijn welgemeenden dank dat zij voornemens waren zijn meester aan te raden om keizer te worden, en geen aartsbisschop, want hij was er van overtuigd dat keizers beter in staat waren hun schildknapen gunsten te bewijzen dan dolende aartsbisschoppen. Ook zeide hij dat het niet kwaad zou zijn als hij vooruitging om hem te zoeken en het antwoord van zijn aangebedene te brengen; want dat kon wel eens genoeg zijn om hem daar vandaan te krijgen zonder dat de heeren er zooveel moeite voor hoefden te doen. Zij waren het eens met wat Sancho Panza zei en besloten daarom op hem te wachten tot hij terugkwam met de tijding dat hij zijn meester gevonden had.
Sancho reed de diepe kloven van het gebergte in en liet het tweetal achter in een daarvan, waar een klein aardig beekje stroomde en waar rotsen en geboomte aangename en koele schaduw gaven. De dag dat zij daar aankwamen was er een van de maand Augustus, zoo heet als die zijn kan, wat in die streken al zeer heet pleegt te zijn, en het was drie uur in den namiddag, al hetwelk de plek des te aantrekkelijker maakte en er hen toe noodde daar den terugkeer van Sancho af te wachten, hetgeen zij dan ook deden. Toen zij beiden daar nu zoo rustig in de schaduw zaten klonk er hun een stem in de ooren die, al werd ze niet begeleid door den toon van een instrument, liefelijk en zacht klonk, wat hen niet weinig verwonderde omdat het hun daar

nu juist niet de plaats leek voor iemand die zoo goed zong. Want al hoort men wel beweren dat er in bosschen en velden herders met voortreffelijke gaven van stem vertoeven, dat is toch eer dichterlijke overdrijving dan nuchtere waarheid. En zij waren nog meer verbaasd toen zij merkten dat wat zij hoorden zingen geen verzen van een landelijk herder maar van een verfijnden stedeling waren.
En zoo was het, want de verzen die zij hoorden, luidden als volgt:

Wat vermindert er mijn levensstaat?
Liefdeshaat.
En wat meerdert er mijns harten spijt?
Minnenijd.
Wat bewijst er mijne lijdzaamheid?
d'Eenzaamheid.
Op die wijze, waar ik smadelijk lijd
Is geen redding voor mij weggeleid,
Want ik sterf van leed en hartespijt,
Minnenijd, haat, en de eenzaamheid [4]).

Wat veroorzaakt er mijn felle smart?
Ach, het hart.
Wie kijkt altijd als 't mij goed gaat schuin?
Vrouw Fortuin.
Wie verlost mij van mijn droevig lot?
Enkel God.
Op die wijze staat mijn lot te wachten,
Al dit leed zal mij eindelijk slachten,
Want mij dreigen met al hun krachten
God, Fortuin, en mijn liefdessmachten.

Wat bestaat er dat 't mij beter gaf?
't Diepe graf.
En hoe vind ik meerder liefdesheil?
Ach, 't is veil.
Van die dwaasheid, hoe verlost te zijn?
Dwazer zijn.
Op die wijze moet ik dan vreezen,
Dat mijn hartstocht niet kan genezen,
Er is geen medicijn in dezen
Dan om dwaas, dood of veil te wezen.

De tijd van den dag, het schoone weer, de eenzame plaats, de stem en de bekwaamheid van den zanger maakten dat de beide toehoorders vol bewondering en voldoening waren en stil bleven wachten of zij nog iets meer zouden hooren; maar merkende dat de stilte nogal wat aanhield besloten zij den zanger die zoo schoon zong te gaan zoeken. En juist toen zij zich daartoe opmaakten dwong dezelfde stem hen tot stilte, want zij klonk hun nogmaals in de ooren, dit volgende sonnet zingend:

SONNET

Heilige vriendschap, die zoo licht bewogen,
Terwijl uw schijn zich over ons verbreidt,
Omringd door zielen, vol van zaligheid,
Blij naar den hoogsten hemel zijt gevlogen,
Vanwaar wij, als 't u lust, aanschouwen mogen
Den waren vree, met sluiers overspreid.
Soms schemert daar de ijver steeds bereid
Tot goede werken, maar ten slotte logen.

Verlaat den hemel, Vriendschap, sta niet toe,
Dat het bedrog in uw gewaad zich hult,
Om ernstig oogmerk ongedaan te maken.
Neemt ge het niet dien schijn, dan ziet ge hoe
De gansche wereld, van gevecht vervuld,
Weer in der menschen eersten strijd zal raken.

Het gezang eindigde met een diepen zucht, en weer zaten de twee in spanning te wachten of er nog meer gezongen zou worden, maar toen het gezang overging in snikken en klagelijk gezucht besloten zij eens te gaan zien wie de ongelukkige was die zoo goed zong en zoo smartelijk zuchtte; en zij waren nog niet lang onderweg, of om den hoek van een rots gaande zagen zij een man die het postuur en het uiterlijk bezat dat Sancho Panza had beschreven toen hij het verhaal van Cardenio vertelde.

De man schrok niet toen hij hen zag verschijnen, maar bleef stil zitten, met het hoofd op de borst gebogen alsof hij in diep gepeins verzonken was, en hij sloeg de oogen niet op om hen aan te kijken na zijn eersten blik toen zij zoo plotseling verschenen waren. De pastoor die een welbespraakt man was, en reeds op de hoogte van 's mans verdriet omdat hij hem aan zekere bijzonderheden had herkend, trad op hem toe en sprak een paar korte maar verstandige woorden om hem te overreden dit armzalig leven te staken opdat hij het daar niet verbeuren zou, wat toch wel de grootste van alle rampen mocht heeten. Cardenio was op dit oogenblik bij zijn volle verstand en vrij van de woede van den waanzin die hem zoo vaak buiten zich zelf bracht; en toen hij de twee daar zag in een kleedij die zoo weinig in zwang was bij hen die deze woeste streken bezochten,

verwonderde hem dat toch wel eenigermate, te meer toen hij merkte dat zij goed over zijn omstandigheden waren ingelicht (hetgeen wel bleek uit de woorden van den pastoor) en zoodoende antwoordde hij hun als volgt: „Ik zie wel heeren, wie gij ook zijn moogt, dat de Hemel die zorg draagt de goeden te behoeden en vaak ook de slechten, mij hier in dit afgelegen en ver van alle menschen verwijderd oord, hoewel ik het niet verdien, personen toezendt die trachten mij vanhier naar betere gewesten te brengen door mij met klem van redenen voor oogen te houden hoe redeloos ik handel door het leven te leiden dat ik leid; maar aangezien zij niet weten wat ik weet, namelijk dat ik zoodra ik vanhier ga van deze ellende in nog veel grooter ellende zal vervallen, zullen zij mij wellicht voor iemand van zwakke geestelijke vermogens houden, of erger nog, voor een gek. En het zou niet zoo gek zijn als dat zoo was, want ik merk soms zelf wel dat de kracht der verbeelding mijn ongeluk zoo groot maakt en mij zoo naar den ondergang drijft dat ik zonder er iets tegen te kunnen doen als een stuk steen neerzit, zonder eenig gevoel of verstand; en ik besef deze waarheid eerst wanneer de een of ander het mij zegt en mij de gevolgen van mijn daden toont nadat ik door zulk een schrikkelijke vlaag bezeten was. Maar ik kan daarna niet anders doen dan mij vergeefs beklagen, zinloos mijn lot vervloeken en pogen mijn krankzinnigheden te vergoelijken door al wie er naar hooren wil de oorzaak te vertellen. Want geen redelijk mensch die hoort wat de oorzaak is, zal zich over de gevolgen verbazen. En al kan men mij dan niet genezen, men zal mij althans niet beschuldigen; en de afschuw over mijn verwilderde daden zal verkeeren in medelijden met mijn ellende.

Maar indien gij, heeren, hier komt met dezelfde bedoelingen als waarmede anderen hier reeds gekomen zijn, verzoek ik u beleefd, eer gij verder gaat met uw ongetwijfeld zeer verstandige overredingen, het eindeloos relaas van mijn tegenspoed ten einde te hooren, ook al heeft het nog geen einde, en als ge dat vernomen hebt zult ge u wellicht de moeite sparen die gij u zoudt moeten geven om een leed te troosten dat troosteloos is.” De twee die niets liever wilden dan uit zijn eigen mond de oorzaak van zijn ellende vernemen, vroegen hem hun dit te verhalen, en zij beloofden hem niets voor zijn heil en troost te doen dan met zijn goedvinden; waarna de ongelukkige edelman zijn droevige geschiedenis begon, bijna met dezelfde woorden en wendingen waarmede hij ze eenige dagen te voren aan Don Quichot en den geitenhoeder had verteld toen ze, vanwege meester Elisabat en de nauwgezetheid waarmee Don Quichot het voor de eer der ridderschap had opgenomen niet was uitverteld, gelijk de historie het heeft verhaald. Maar ditmaal wilde het goed geluk dat de vlaag van waanzin uitbleef, en dat gaf den verteller gelegenheid het verhaal ten einde te brengen. En toen hij nu kwam aan het oogenblik dat Don Fernando het briefje in het boek van *Amadis van Gallië* had gevonden, zeide Cardenio dat hij het zich nog zeer goed herinnerde en dat het aldus luidde:

„LUCINDA AAN CARDENIO.

‘Iederen dag ontdek ik verdiensten in u die mij nopen en dwingen u nog hooger te achten; als gij mij derhalve van deze schuld jegens u zoudt wenschen te ontslaan zonder schade voor mijn eer, kan u dat niet lastig vallen.

Mijn vader kent u, hij heeft mij lief, en hij zal mijn wil geen geweld aandoen als hij gevolg geeft aan den wensch dien gij redelijkerwijze te kennen moogt geven, indien gij mij zoo hoog stelt als gij zegt, en ik geloof.'
Dit briefje bewoog mij, gelijk ik u reeds verteld heb, Lucinda ten huwelijk te vragen, het bracht Don Fernando er toe Lucinda een van de schranderste en fijnste vrouwen van haar tijd te noemen, en het was ditzelfde briefje dat hem het verlangen ingaf mij in het verderf te storten eer het mijne bevredigd werd. Ik vertelde Don Fernando dat Lucinda's vader slechts een bezwaar maakte, namelijk dat mijn vader om haar hand moest vragen en dat ik hem dit niet durfde zeggen uit angst dat hij het weigeren zou; niet omdat hij niet ten volle Lucinda's rang en stand, haar goede eigenschappen en deugd en schoonheid erkende, of niet wist dat zij uitstekende hoedanigheden bezat die ieder ander adellijk geslacht in Spanje eer zouden aandoen, maar omdat ik begreep dat hij wel van mij verlangen zou dat ik niet zoo spoedig trouwde, opdat wij eerst eens konden zien wat hertog Ricardo met mij voorhad.
Om kort te gaan, ik zei hem dan dat ik het niet dorst wagen dit aan mijn vader te zeggen, zoowel om deze moeilijkheid als om nog vele andere die mij den moed ontnamen zonder dat ik precies wist waarom, maar toch vooral omdat ik vreesde dat er van mijn wenschen niets komen zou. Op dit alles antwoordde Don Fernando dat hij het op zich nam met mijn vader te spreken en van hem gedaan zou zien te krijgen dat hij met Lucinda's vader sprak. O, eerzuchtige Marius, wreede Catilina, misdadige Sulla, bedriegelijke Ganelon, verraderlijke Vellido, wraakzuchtige Julián, begeerige Judas [5])! Wreede, wraakzuchtige en bedrieglijke verrader, waar

faalde ik arme u in trouw, die u zoo oprecht de geheimen en vreugden van zijn hart openbaarde? Welke beleedigingen deed ik u aan? Welke woorden sprak ik, welken raad heb ik u gegeven, die iets anders beoogden dan de bevordering van uw eer en welvaren?
Maar waarom klaag ik, ongelukkige die ik ben? Want wij weten immers dat wanneer de gang der sterren tegenspoeden met zich brengt, deze ons omdat zij uit den hoogen Hemel komen met kracht en geweld op het hoofd storten en dat geen macht ter wereld ze kan weerhouden, noch eenig menschelijk vernunft ze voorkomen. Wie had kunnen denken dat Don Fernando, een zoo aanzienlijk edelman, van zulke groote gaven, die mij zooveel verplicht was voor mijn bewezen diensten en die waar hij ook het verliefde oog richtte kon krijgen wat hij begeerde, zijn geweten zou bezwaren (gelijk men pleegt te zeggen) door mij mijn eenig klein ooilam te ontnemen, dat ik nog nauwelijks bezat [6])? Maar laten deze beschouwingen ter zijde blijven, ze zijn volmaakt nutteloos en overbodig en hervatten wij den gebroken draad van mijn rampzalige geschiedenis. Ik zeide dan dat Fernando mijn tegenwoordigheid een hinderpaal achtte bij de verwerkelijking van zijn valsche en lage voornemens, en daarom besloot hij mij naar zijn oudsten broer te zenden onder voorwendsel hem geld te vragen om zes paarden te betalen, die hij — ten einde des te beter zijn gemeene voornemen te kunnen doorzetten — opzettelijk en alleen om mij uit den weg te krijgen nog denzelfden dag kocht waarop hij aanbood met mijn vader te spreken, en waarvoor ik het geld dan moest gaan halen. Had ik dit verraad kunnen voorzien? Had ik er het flauwste vermoeden van kunnen hebben? Voorzeker neen; integendeel, verheugd over den goe-

den aankoop die gedaan was bood ik mij volgaarne aan om terstond te vertrekken. Dien avond sprak ik met Lucinda, ik vertelde haar wat er met Don Fernando besproken was en dat zij goede hoop mocht koesteren onze eerzame en redelijke verlangens verwezenlijkt te zien. Zij zeide mij, Don Fernando's verraad evenmin vermoedend als ik, dat ik zorgen moest spoedig terug te zijn, want zij dacht dat de vervulling van ons verlangen zich niet lang meer zou laten wachten als mijn vader met den haren gesproken had. Ik weet niet waarom, maar toen zij dit gezegd had schoten de oogen haar vol tranen, de stem stokte haar in de keel en zij kon geen woord meer uitbrengen van al de vele die zij mij nog scheen te willen zeggen. Ik stond verbaasd over dit onverwachte voorval, want ik had haar nog nooit zoo gezien; als de goede fortuin en mijn vindingrijkheid ons elkaar deed ontmoeten verkeerden wij altoos in opgewektheid en vreugde, zonder dat tranen, zuchten, jaloezie, argwaan of vrees zich in onze gesprekken mengden. Ik van mijn kant loofde altijd het geluk dat de Hemel mij haar tot vrouw had gegeven; ik prees haar schoonheid, ik bewonderde haar gaven en haar geest. Zij van hare zijde vergold het mij dubbel en dwars door, verliefd als zij was, alles in mij te prijzen wat haar prijzenswaard leek en verder waren er honderdduizend beuzelarijen en verhalen van buren en vrienden om over te praten. Mijn vrijmoedigheid ging nooit verder dan dat ik mij haast met geweld van een harer schoone en blanke handen meester maakte en die aan mijn lippen bracht, voor zoover ten minste de dichte spijlen van het lage tralievenster dat ons scheidde het toelieten. Maar de avond voor dien droeven dag van mijn vertrek weende, steunde en zuchtte

zij, en toen zij heenging liet zij mij achter vol angst en verwarring, diep ontdaan door de ongewone en aandoenlijke teekenen van zorg en verdriet die Lucinda getoond had. Om mijzelf de hoop echter niet te ontnemen schreef ik dit alles toe aan de groote liefde die zij voor mij koesterde en het verdriet dat een afscheid hun die elkander liefhebben pleegt aan te doen. Ik vertrok dan ten slotte, bedroefd en neerslachtig, met een hart vol onheilspellende gedachten en voorgevoelens, zonder recht te weten wat ik vreesde en verwachtte; duidelijke teekenen van de droeve gebeurtenis en het ongeluk die mij beschoren waren.
Ik bereikte de stad waarheen ik gezonden was en gaf de brieven aan den broeder van Don Fernando; ik werd goed ontvangen maar slecht bedankt, want hij beval mij zeer tegen mijn zin acht dagen ergens te wachten waar de hertog zijn vader mij niet kon ontmoeten, aangezien zijn broer hem geschreven had dat hij het geld buiten 's hertogs voorkennis zenden moest; dit alles was echter slechts een list van den valschen Fernando, want het mangelde zijn broer niet aan geld om mij terstond terug te sturen. Deze last en dit bevel brachten mij op de grens van ongehoorzaamheid, want het leek mij onmogelijk het zooveel dagen zonder Lucinda te stellen, te meer waar ik haar had achtergelaten in de droeve stemming, die ik u beschreven heb; als plichtgetrouw dienaar gehoorzaamde ik echter, al voorzag ik dat het mij kwaad zou opbreken. Maar op den vierden dag nadat ik daar was aangekomen verscheen er een man die mij wist te vinden en mij een brief ter hand stelde. Aan het adres zag ik dat hij van Lucinda was, want het was haar handschrift. Ik opende hem met angst en vreeze, overtuigd dat het wel iets zeer

ernstigs moest zijn dat haar er toe had gebracht mij in mijn afwezigheid te schrijven, want als ik in de stad was deed zij het zelden. Alvorens hem te lezen vroeg ik den man wie hem dien brief gegeven had en hoe lang hij er mee onderweg was geweest; hij antwoordde mij dat toen hij toevallig tegen het middaguur door een straat van de stad liep, een zeer schoone dame hem van uit een venster had aangeroepen en haastig, met oogen vol tranen, tegen hem had gezegd: 'Vriend, als gij een christenmensch zijt, gelijk gij schijnt te wezen, smeek ik u om der wille Gods dezen brief op staanden voet naar de stad en den persoon te brengen die het adres vermeldt; beiden zijn welbekend, en gij zult daarmede een den Heere welgevallig werk doen. Neem, opdat het u aan niets ontbreke om het te volbrengen, wat er in dezen zakdoek zit.' En met die woorden wierp zij mij uit het raam een zakdoek toe waarin honderd realen geknoopt zaten, deze gouden ring dien ik hier aan mijn vinger draag, en de brief dien ik u heb gegeven. Zonder mijn antwoord te wachten verliet zij het venster zoodra zij gezien had dat ik den brief en den zakdoek opraapte, en haar door teekens beduidde dat ik doen zou wat zij mij vroeg. Toen ik zag hoe rijkelijk zij mij loonde voor mijn moeite om u den brief te bezorgen, en las dat hij aan u geadresseerd was — want ik ken u heel goed, mijnheer! — en ook omdat ik geroerd was door de tranen van die schoone dame, besloot ik daarom niemand anders in het vertrouwen te nemen maar hem u zelf te komen brengen, en in zestien uur, gerekend van het oogenblik dat ik hem in handen kreeg, legde ik den weg af die naar gij weet achttien mijl lang is [7]). Onderwijl de dankbare en ongewone koerier mij dit vertelde, hing ik aan zijn

lippen en mijn beenen trilden zoo dat ik nauwelijks kon blijven staan. Toen opende ik eindelijk den brief en zag dat hij als volgt luidde:

'De belofte die Don Fernando u deed met uw vader te spreken opdat die het weer met den mijnen zou doen heeft hij vervuld, maar tot zijn lust, niet tot uw voordeel. Weet dan, heer, dat hij mij ten huwelijk heeft gevraagd en dat mijn vader, gedreven door de overweging dat Don Fernando zijns inziens in menig opzicht uw meerdere is, zijn toestemming heeft gegeven en wel zoo dat het huwelijk reeds binnen twee dagen plaats zal vinden, en zoozeer in het geheim en zonder ophef dat de eenige getuigen de Hemel en eenigen van ons huis zullen zijn. Stel u voor in welk een toestand ik mij bevind; oordeel zelf of het u past hierheen te komen; of ik u al dan niet liefheb zal de afloop van deze aangelegenheid u doen verstaan. Moge het God behagen dat dit schrijven u in handen komt eer mijn hand gedwongen is zich te leggen in die van hem die zoo slecht zijn gegeven woord hield.'

Dit ongeveer waren de woorden die de brief behelsde en die mij terstond op weg deden gaan, zonder nog op geld of antwoord te wachten; want ik begreep thans maar al te wel dat niet de behoefte aan paarden maar die van zijn eigen lust Don Fernando er toe gebracht had mij naar zijn broer te zenden. De woede die tegen Don Fernando in mij opkwam, gepaard met de vrees het dierbaar pand te verliezen dat ik met zooveel jaren van liefde en toewijding verworven had, leenden mij vleugels, zoodat ik den dag daarna in vliegende haast thuis was, stipt op het uur dat ik kans had Lucinda te spreken. Ik raakte in alle stilte binnen de stad, ik liet het muildier dat ik gereden had ten huize van den

braven man die mij den brief gebracht had, en het toeval was mij toevallig zoo goedgezind dat ik Lucinda vond achter het tralievenster, den ouden getuige onzer liefde. Lucinda zag mij dadelijk, en ik haar; en toch was het niet zooals het had moeten wezen. Maar wie ter wereld mag er zich op beroepen dat hij de wispelturige gedachten en veranderlijke natuur van een vrouw doorgrondt en verstaat? Geen sterveling immers. Doch om verder te gaan, zoodra Lucinda mij zag, zeide zij tot mij: 'Cardenio, ik draag mijn bruidskleed; in de groote zaal wachten mij de verraderlijke Don Fernando en mijn eergierige vader met de getuigen; zij zullen het eer van mijn dood zijn dan van mijn huwelijk. Wees niet bedroefd vriend, maar zorg dat ge bij dit offer aanwezig zijt; en zoo het niet voorkomen kan worden door mijn woorden, ik heb een dolk onder mijn kleeren verborgen, die nog erger geweld zal kunnen verhinderen, een eind maken aan mijn leven en u bewijzen hoe ik u van den beginne heb liefgehad en nog steeds liefheb.' Ik antwoordde haar haastig en diep bedroefd, vol vrees dat mij geen tijd bleef met haar te spreken: 'Hopen wij, señora, dat uwe daden uw woorden waar maken; als gij een dolk hebt om uw gelofte gestand te doen, ik draag hier een degen om u te verdedigen, of mij den dood te geven zoo het lot ons tegen is.' Ik geloof niet dat zij al deze woorden begreep, want ik hoorde dat men haar riep en tot haast maande, omdat haar bruidegom wachtte. Zoo daalde de nacht van mijn smart; de zon van mijn vreugde ging onder; ik werd beroofd van het licht mijner oogen en de kracht van mijn verstand. Ik kon er niet toe komen haar huis binnen te treden, ik stond als geslagen; maar toch, bedenkend hoe noodig mijn aanwezigheid was bij wat er te gebeuren stond,

vermande ik mij zoo goed ik kon en ging het huis binnen; daar ik alle in- en uitgangen goed kende had niemand erg in mij, te minder omdat er door al de geheimzinnigheid groote verwarring heerschte; zoodat ik zonder dat iemand mij zag gelegenheid had mij te verschuilen in de nis van een venster van de groote zaal, die werd afgesloten door twee wandtapijten en tusschen de kanten door alles kon zien wat er in de zaal plaats greep, zonder zelf door anderen gezien te worden.
Wie beschrijft hoe mij het hart klopte en bonsde toen ik daar stond, hoe de gedachten mij door het hoofd schoten, en wat er mij aan nagedachten voor den geest kwam te staan? Het waren er zoovele en zoo vreemde dat niemand ze onder woorden zou weten te brengen, en ze blijven ook beter ongezegd.
Ge weet al genoeg als ik u vertel dat de bruidegom de zaal binnentrad in geen andere kleedij dan hij altijd placht te dragen. Als getuige had hij een vollen neef van Lucinda bij zich en in de gansche zaal was er verder niemand dan de dienaren des huizes. Kort daarop verscheen Lucinda uit een voorvertrek, begeleid door haar moeder en twee van haar kameniers, en uitgedost en versierd als haar rang en stand en schoonheid pasten, in vollen hoofschen zwier. Mijn angst en verwarring veroorloofden mij niet nauwkeurig te zien en waar te nemen wat zij droeg; ik zag alleen de kleuren, zij waren rood en wit, en ook de glinstering van edelgesteente en juweelen op het kapsel en het gewaad, nog overtroffen door den zeldzamen gloed van haar schoon licht blond haar; het glansde zoodat het, wedijverend met de juweelen en den schijn van de vier toortsen in de zaal, aller oogen tot zich trok.
Ach, herinnering, doodvijandin van mijn gemoedsrust!

Waarom roept ge mij thans de onvergelijkelijke schoonheid van die aangebeden vijandin voor den geest? Ware het niet beter, wreede herinnering, dat ge mij wat daarna geschiedde voor den geest riept en voor oogen hieldt opdat ik bewogen door een zoo kennelijk onrecht, zoo ik al niet streef naar wraak, toch reden heb den dood te zoeken? Ik hoop, mijne heeren, dat ik u niet vermoei met deze uitweidingen; mijn verdriet is niet van dien aard dat ik het in een paar woorden terloops zou kunnen of willen verhalen; iedere kleinigheid lijkt mij een lange rede waard."
De pastoor gaf hem antwoord en zeide dat zij niet alleen in het minst niet moe waren naar hem te luisteren, maar dat de kleinigheden die hij vertelde hun zeer behaagden, omdat ze zoo belangwekkend waren dat ze niet verdienden stilzwijgend te worden voorbijgegaan en evenzeer de aandacht waard waren als de kern van het verhaal.
„Om dan voort te gaan," zei Cardenio, „toen zij allen in de groote zaal aanwezig waren trad de pastoor van de parochie binnen en nam hun beider hand om de gebruikelijke plechtigheid te verrichten. En toen hij zeide: 'Wenscht gij, vrouwe Lucinda, heer Don Fernando, hier tegenwoordig, tot uwen echtgenoot, gelijk de Heilige Moederkerk zulks beveelt?' stak ik hoofd en hals uit de wandtapijten en luisterde met gespitste ooren en bewogen ziel naar wat Lucinda antwoorden zou, want haar antwoord zou mijn doodvonnis of mijn gratie voor het leven zijn. Ach, had ik het op dat oogenblik maar gewaagd te voorschijn te komen en luidkeels te roepen:
'Lucinda, Lucinda, zie toe wat ge doet, bedenk wat ge mij schuldig zijt;- vergeet niet dat ge de mijne zijt

en geen ander moogt toebehooren! Besef toch dat als ge het jawoord uitspreekt, ik het eigen oogenblik het leven moet laten!
En gij verraderlijke Don Fernando, roover van mijn geluk, dood van mijn leven! Wat zoekt ge hier? Bedenk toch dat ge het doel van uw wenschen niet op christelijke wijze kunt bereiken, want Lucinda is mijn bruid, en ik haar bruidegom.' Dwaas die ik was! Eerst nu dit alles ver is en geen gevaar meer meebrengt, weet ik wat ik had moeten doen en niet gedaan heb! Eerst nu ik mij mijn geliefd pand ontrooven liet vervloek ik den roover op wien ik mij had kunnen wreken indien ik daartoe evenveel moed had bezeten als ik nu heb om mij te beklagen! Kortom, gezien welk een lafaard en dwaas ik toen was, is het geen wonder dat ik nu beschaamd en vol berouw ben, en als gek den dood verbeid. De pastoor stond dan te wachten op het antwoord van Lucinda, die lang schroomde het te geven, en juist toen ik dacht dat zij den dolk te voorschijn zou halen om haar woord gestand te doen, of haar mond zou openen om de waarheid te spreken en het gezelschap uit den droom te helpen zóó dat het te mijnen voordeele uitviel, hoorde ik dat zij met zachte zwakke stem zeide: 'Ja, dat wensch ik', en Don Fernando zeide hetzelfde; hij gaf haar den ring, en daar stonden zij vereenigd door den band die nooit ontbonden kan worden. De bruidegom trad nader om zijn bruid te omhelzen, maar zij legde de hand op het hart en bezwijmde in de armen van haar moeder. Er rest mij nog slechts te vertellen hoe ik mij voelde toen ik met dat jawoord dat ik zelf gehoord had, besefte dat al mijn verwachtingen de bodem was ingeslagen, dat alle woorden en beloften van Lucinda ijdel bleken te zijn en ik nooit ofte nimmer

de mogelijkheid zou vinden het heil deelachtig te worden dat ik op dit oogenblik verloren had. Ik stond verslagen, verlaten naar het scheen van God en alle menschen; de aarde die mij baarde was mijn vijand, de lucht gunde mij geen adem voor mijn zuchten, het water geen vocht voor mijn oogen; alleen het vuur laaide zoo in mij op dat alles in mij brandde van woede en jaloezie [8]). Iedereen was door Lucinda's bezwijming in de grootste verwarring geraakt en toen haar moeder haar de borst wat vrijmaakte om haar lucht te verschaffen kwam er een verzegeld papier te voorschijn, dat Don Fernando dadelijk beetgreep en bij het licht van een der toortsen begon te lezen. Zoodra hij het gelezen had zette hij zich in een zetel en steunde het hoofd met de hand, in de houding van een mensch die diep zit na te denken, zonder zich verder te bemoeien met hen die trachtten zijn vrouw weer bij te brengen.

Toen ik het heele huishouden druk in de weer zag, waagde ik het te voorschijn te komen, onverschillig of ik gezien werd of niet, en vast besloten om als dit mocht geschieden, zoo furieus te keer te gaan dat ieder de rechtvaardige verontwaardiging in mijn borst zou begrijpen uit de afstraffing van den verraderlijken Don Fernando en de in zwijm gevallen wufte verraadster. Maar mijn lot dat ongetwijfeld — indien dat ten minste mogelijk ware — nog grooter kwaad voor mij had weggelegd, beschikte het zoo dat ik op dit oogenblik het verstand verloor, dat mij nog altijd faalt. Ik trachtte niet wraak te nemen op mijn ergste vijanden (wat mij licht gevallen ware, want niemand vermoedde mijn aanwezigheid), maar besloot het zelf te boeten, en mij de straf op te leggen die zij verdienden, een zwaardere straf wellicht nog dan dat ik hun ter plaatse het leven

benomen had, want wie snel sterft heeft weinig te lijden, maar hij wiens dood met telkens nieuwe folteringen wordt uitgesteld, sterft duizend dooden zonder te sterven. Kort en goed, ik verliet het huis en ging naar dat van den man bij wien ik het muildier had gelaten; ik liet het hem zadelen, steeg op zonder afscheid van hem te nemen en reed de stad uit, zonder het als een tweede Lot te wagen om te zien en ze nog eens te aanschouwen; en eerst toen ik alleen in het vrije veld was en het duister van den nacht mij omhulde en de stilte mij verleidde mijn klachten te slaken zonder dat iemand het kon hooren of zien, gaf ik mijn stemgeluid den vrijen loop en liet mij gaan in tallooze vervloekingen tegen Lucinda en Don Fernando, alsof ik mij daarmee wreken kon voor het kwaad dat zij mij hadden aangedaan. Ik schold haar wreed, ondankbaar, valsch en harteloos; maar vooral baatzuchtig, want had niet de rijkdom van mijn vijand haar verblind en mij haar liefde onthouden, om die te geven aan een ander jegens wien de fortuin zich vrijgeviger en milder had betoond? Maar midden in dezen stroom van vervloekingen en verwenschingen vond ik weer verontschuldigingen voor haar en hield ik mij zelf voor dat een meisje dat altijd thuis opgesloten gezeten had en gewend was haar ouders te gehoorzamen, licht geneigd kon zijn zich naar hun wil te voegen als zij haar een zoo voornaam en rijk edelman als echtgenoot voorstelden; als zij hem geweigerd had zou men allicht gedacht hebben òf dat zij niet bij haar verstand was, òf dat zij haar zinnen op een ander had gezet, iets wat haar goeden naam en faam ten zeerste geschaad zou hebben. Maar aan den anderen kant zei ik tegen mezelf: als zij verklaard had dat ik haar beloofd was zou men toch wel hebben toe-

gegeven dat zij met mij niet een zoo slechte keus gedaan had om die onvergeeflijk te achten, te meer waar voordat Don Fernando zijn aanzoek had gedaan, haar familie zelf in alle redelijkheid geen beter echtgenoot voor haar dochter had kunnen wenschen dan mij; en zij had toch eer zij dien laatsten fatalen stap deed en haar jawoord gaf, wel kunnen zeggen dat ik haar het mijne reeds gegeven had; als zij iets van dien aard had gedaan, was ik haar zeker te hulp geschoten. En zoo kwam ik dan tot het besluit dat te weinig liefde, te weinig verstand, te veel eerzucht en jacht naar grootheid haar de woorden hadden doen vergeten waarmede zij mij had bedrogen en om den tuin geleid en gestijfd in mijn vaste hoop en eerbare verlangens.

Zoo ging ik vol gedachten en vol onrust de rest van den nacht mijns weegs en met den dageraad kwam ik in een van de passen van dit bergland aan, waar ik drie dagen lang gezworven heb zonder op heg of steg te letten, tot ik terechtkwam op een weide, ik weet niet aan welken kant van het gebergte, en ik vroeg daar eenige herders waar de ontoegankelijkste plek was. Zij wezen mij deze streek. Ik ging er terstond heen, met de bedoeling hier het leven te eindigen. Maar nauwelijks zocht ik mijn weg tusschen deze steilten of mijn muildier bezweek van honger en vermoeienis, of wat ik eer geloof, om den nutteloozen last af te schudden dien het aan mij had. Daar stond ik dan op mijn eigen beenen, naar men begrijpen kan ten doode vermoeid en uitgemergeld van den honger, en ik wist niet van wien of waar ik hulp kon krijgen.

Ik lag daar ik weet niet hoe lang plat op den grond; maar eindelijk stond ik toch op; ik had geen honger meer en zag eenige geitenhoeders om mij heen staan,

die zeker de mannen waren die mijn honger hadden gestild, want zij vertelden mij hoe ze me gevonden hadden en hoe ik zooveel dwaasheden en ongerijmdheden had uitgeslagen dat het duidelijk was dat ik mijn verstand verloren had; sedert dien tijd heb ik inderdaad gemerkt dat ik niet steeds ten volle bij mijn verstand ben, maar vaak zoo gek en buiten mijzelf dat ik allerlei dwaze dingen doe, mijn kleeren verscheur en hier in deze eenzaamheid te schreeuwen loop en mijn lot vervloek en te vergeefs den geliefden naam van mijn vijandin herhaal; wanneer ik zoo ben, wil ik niets liever doen dan al klagend een eind aan mijn leven maken, en als ik weer beter ben, voel ik mij zóó vermoeid en geradbraakt dat ik mij nauwelijks kan bewegen.
Mijn verblijfplaats is meest een holle kurkeik, ruim genoeg om dit ellendig lichaam plaats te bieden. De koeien- en geitenhoeders die door dit gebergte trekken, voorzien door naastenliefde bewogen in mijn onderhoud en leggen eetwaar voor mij neer aan den weg of op de rotsen waar zij denken dat ik langs kom en het kan vinden; ook al ben ik dan niet bij zinnen, toch vind ik door natuurlijke behoefte gedreven wel waar het voedsel ligt, en dit wekt mijn verlangen het in handen te krijgen en de begeerte het te verslinden. Soms ook waag ik mij — naar zij mij vertellen als ze mij bij mijn volle verstand treffen — op de wegen en steel mijn voedsel met geweld van de herders die er mee van de dorpen naar de hutten komen, al zouden ze het mij met pleizier willen geven.
Zoo breng ik dan het laatste deel van mijn rampzalig leven door tot het den Hemel zal behagen er een einde aan te maken of wel mijn geest zoo te verduisteren dat ik niets meer besef van Lucinda's schoonheid en

verraad en het kwaad dat Don Fernando mij heeft aangedaan; doet God mij dit aan zonder mij het leven te benemen, dan zal ik mijn gedachten wel in betere banen weten te leiden; zoo niet, dan blijft er niets anders te doen dan Hem genade voor mijn ziel af te smeeken, want ik zelf bezit kracht noch moed om het lichaam te redden uit deze reddeloosheid waarin ik het heb gebracht. En dit, heeren, is de bittere historie van mijn ongeluk: stemt toe dat zij niet met minder vertoon van leed verteld kan worden dan ik het deed en geeft u geen moeite mij te willen raden of overtuigen met wat het verstand u te mijner genezing ingeeft, want dat zal mij evenmin baten als de medicijn die een wijs dokter voorschrijft aan den zieke die ze niet wil innemen.
Ik begeer geen genezing als ik Lucinda niet heb, en waar het haar behaagt een ander toe te behooren terwijl zij de mijne is, of behoorde te zijn, gun mij dat ik de ellende ten prooi blijf hoewel ik een gelukskind had kunnen wezen. Hààr behaagde het mij door haar grillen voorgoed te verderven; aan mìj te trachten haar te gemoet te komen door mijn eigen verderf te zoeken; het moge komenden geslachten ten voorbeeld strekken dat mij slechts ontbrak wat alle rampzaligen rijkelijk bezitten, want hun geeft de onmogelijkheid ooit getroost te worden nog zekeren troost, maar mij is dat reden tot nog grooter leed en ellende, want ik verwacht zelfs van den dood geen einde of leniging."
Met die woorden eindigde Cardenio zijn lang relaas, een historie even vol van liefde als tegenspoed, en juist toen de pastoor hem enkele woorden van troost wilde toespreken, werd hem dit belet door een stem die zijn oor trof en op klagenden toon zeide wat in het vierde deel van dit verhaal [9]) zal worden verteld; want op deze

plaats maakte de geleerde en nauwgezette geschiedschrijver Cide Hamete Benengeli aan het derde een einde.

AANTEEKENINGEN

[1]) Eenvoudige lieden plachten ten einde hun kam op een vaste plaats te bewaren, hem in de pluim van een ossestaart te steken, waarin hij natuurlijk gemakkelijk bleef hangen.
[2]) Wij meenen *acuchillado* (i. e. „opengesneden", d. w. z. in smalle banen gesneden, waartusschen de voering van een andere stof doorstak) te kunnen vertalen met „opgesnoeid", een woord dat Huygens in dezelfde beteekenis bezigt in het eerste vers van zijn *Kostelick Mal:*

„Een' op-gesnoeide Broeck, een' sackende Bragoen..."

[3]) Wamba was een van de gotische koningen van Spanje (672—680). Hier wordt niets anders bedoeld dan: in de dagen van olim.
[4]) Een strophe als deze die uit drie versregels van acht lettergrepen bestaat, waarvan elk gevolgd door een z.g.n. *pie quebrado* die met den vorigen regel rijmt, het geheel besloten met een *redondilla* waarvan het laatste vers uit de drie *pies quebrados* bestaat, draagt den naam van *ovillejo.* Bij het vertalen viel het ons, zooals de aandachtige lezer gemerkt zal hebben, in dit geval wat moeilijk ons stipt aan de voorschriften van de Spaansche versificatie te houden.
[5]) De beide veldheeren Marius en Sulla streefden als rivalen naar de dictatuur van Rome (88 v.C.); Catilina is berucht wegens zijn samenzwering tegen den Romeinschen staat (63 v. C.); Ganelon is de verrader in het Chanson de Roland; Vellido Dolfos vermoordde koning Don Sancho II tijdens het beleg van Zamora (1072); en Graaf Don Julián heeft om zich te wreken op den Gotenkoning Roderik, den Arabieren verraderlijk toegang in Spanje verschaft (711).
[6]) Vgl. II *Samuel* XII : 3.

[7]) De afstand die hier vermeld wordt, is een bewijs te meer dat Cervantes in deze episode de steden Cordova en Osuna bedoeld heeft.

[8]) Dit gekunsteld noemen van de vier elementen komt bij Cervantes meer dan eens voor.

[9]) Zie het Achtste Hoofdstuk, aanteekening 21.

ACHTENTWINTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER HET NIEUW EN VERKWIKKELIJK AVONTUUR DAT DEN PASTOOR EN DEN BARBIER IN HETZELFDE GEBERGTE OVERKWAM

Gelukzalig, ja overgelukzalig waren de tijden waarin de allerstoutste ridder Don Quichot van de Mancha ter wereld kwam, want door zijn hoogst eerzaam voornemen, te weten der wereld de welhaast verdwenen en lang vergeten orde der dolende ridderschap terug te geven genieten wij thans in onzen tijd, die zoo schaarsch is aan lichte vermaken, niet alleen de bekoring van zijn naar waarheid geschreven geschiedenis, maar ook de vertellingen en kleine gebeurtenissen die ze behelst en die ten deele niet minder schoon, kunstvaardig en waarachtig zijn dan de historie zelve, dewelke om haar veel verhekelden, verdraaiden en verhaspelden draad weer op te nemen, verhaalt dat juist toen de pastoor van zins was Cardenio te troosten een stem zijn oor trof die het hem belette en op klagelijken toon aldus sprak:

„O, mijn God! Heb ik dan werkelijk de plaats gevonden voor het eenzaam graf waarin de zware last van dit lichaam, dien ik zoo noode meedraag eindelijk rusten kan? Als de stilte dezer bergen mij niet bedriegt, is het waar. Ach ik arme, wee mij, hoeveel welkomer gezelschap dan eenig menschelijk wezen zullen mij deze rotsen en struiken zijn die mij toestaan met mijn klachten mijn ongeluk ten Hemel te slaken, want geen sterveling ter aarde biedt mij raad in twijfel, troost in leed of hulp in nood!"

Al deze woorden hoorden en vernamen de pastoor en

die bij hem waren, en daar het hun toescheen dat ze dichtbij gesproken werden, gelijk ook inderdaad het geval bleek, stonden zij op om den spreker te gaan zoeken, en zij hadden nog geen twintig pas gedaan of zij ontdekten achter een rots aan den voet van een esscheboom een jongeman in de kleedij van een boer van wien zij op dat oogenblik, omdat hij met het gezicht voorovergebogen zat en bezig was zich de voeten te wasschen in de beek die daar vloot, niet meer konden gewaarworden. Zij naderden hem zoo stil dat hij er niets van merkte: hij had trouwens maar aandacht voor één ding en dat was zijn voeten te wasschen. En zij waren zoo blank dat het wel twee stukken bergkristal leken, terechtgekomen tusschen het ander gesteente in de beek. Hen verbaasde de blankheid en de schoonheid dier voeten ten zeerste, daar zij niet gemaakt schenen om de harde aardkluit te betreden of achter ploeg en ossen te gaan gelijk de kleeding van den knaap het deed vermoeden, en daarom gaf de pastoor die voorliep en merkte dat hij hen nog niet gezien had den beiden anderen een teeken zich te verbergen en weg te schuilen achter de rotsblokken die daar waren. Hetgeen zij alle drie deden, alhoewel zij intusschen nauwlettend toekeken wat de jongeman deed. Hij had een grauwe jas aan met twee slippen, en een witten doek strak om het lichaam gebonden, verder een broek en beenwindsels van grauwe stof, en een grauwe muts op het hoofd; de beenwindsels had hij opgehaald tot halverwegen zijn been, en het leek wel blank albast. Zoodra hij klaar was met zijn slanke voeten te wasschen haalde hij een doek onder zijn muts vandaan om ze te drogen; op dat oogenblik hief hij het hoofd, en zij die naar hem keken kregen gelegenheid een gezicht te

zien, zoo onvergelijkelijk schoon dat Cardenio den pastoor toefluisterde:
„Aangezien het Lucinda niet is, is het geen menschelijk maar een goddelijk wezen".
De jongeman nam zijn muts af en schudde het hoofd heen en weer, en een pracht van haren brak los en viel omlaag, om de zonnestralen jaloersch te maken. En toen zagen zij dat wat een boerenjongen leek een schoone jonge vrouw was, de schoonste zelfs die beider oogen ooit hadden aanschouwd, ja zelfs die van Cardenio, als zij Lucinda niet gezien en gekend hadden; want hij gaf later toe dat alleen Lucinda's schoonheid hiermee kon wedijveren. De lange blonde tressen bedekten haar niet alleen de schouders; zij ging geheel en al schuil onder dien haardos, die zoo weelderig was dat men niets van het lichaam zag behalve de voeten. Haar handen dienden haar als kam; en als de voeten in het water stukken bergkristal geleken, de handen die bezig waren tusschen het haar schenen blank als versche sneeuw; al hetwelk het drietal dat stond toe te kijken nog meer in bewondering bracht en zeer begeerig maakte te weten wie zij wel zijn mocht. Zij besloten daarom te voorschijn te komen, en bij de beweging die zij maakten om op te staan hief het schoone meisje het hoofd en schoof met beide handen de haren weg van haar oogen, om te zien wie het geluid gemaakt hadden; en nauwelijks had zij hen bespeurd of zij sprong op en zonder zich den tijd te gunnen haar schoenen aan te trekken of zich het haar te ordenen, greep zij haastig een pak dat wel een bundeltje kleeren leek te zijn en dat naast haar lag; hevig verschrikt en ontzet wilde zij daarop de vlucht nemen, maar zij had nog geen zes stappen gedaan of zij viel neer, om-

dat haar fijne voeten de ruwe steenen niet verdroegen. Zoodra de drie mannen dit zagen, schoten zij op haar toe en de pastoor was de eerste die haar aansprak, en zei:

„Señora, wie gij ook zijn moogt, sta stil; want zij die gij hier voor u ziet hebben geen andere bedoeling dan u van dienst te zijn; er is geen reden zoo onverhoeds op de vlucht te slaan, uw voeten kunnen dat niet verdragen en wij niet gedoogen."

Zij antwoordde, verward en ontsteld als zij was, geen woord.

Men trad dichter op haar toe, de pastoor nam haar bij de hand en ging voort met spreken:

„Señora, wat uw kleeding ons verbergen wil, ontdekken ons uw haren; een schoon bewijs dat het geen redenen van geringe beteekenis kunnen zijn die er u toe brachten uw schoonheid te vermommen in een zoo onwaardig gewaad, en haar te verbergen in zoo een eenzaam oord als dit, waar wij zoo gelukkig waren u te vinden, zoo niet om uw ellende te verhelpen dan toch om er raad voor te schaffen; want geen ongeluk is ongeneeslijk of zoo zwaar dat het den lijder doof maakt voor goede bedoelingen; en zoolang er leven is, is er hoop. En daarom, mijn lieve heer of mijn lieve dame, of wat ge verkiest te zijn, bedaar wat van den schrik dien ons verschijnen u op het lijf joeg en vertel ons uw goed of kwaad fortuin eens, want wij drieën te zamen en ieder van ons afzonderlijk, wenschen niets liever dan u te helpen in uw ongeluk".

Onderwijl de pastoor zoo sprak stond het verkleede meisje als versteend en keek hen aan zonder den mond open te doen of een woord te zeggen, als een boerenjongen die plotseling iets vreemds voor oogen krijgt

dat hij nog nooit heeft gezien. Maar toen de pastoor nog in denzelfden trant wilde voortgaan zuchtte zij diep, brak de stilte en zeide:
„Nu dan de eenzaamheid van dit gebergte niet in staat was mij te verbergen en het losraken van mijn verwarde tressen mijn tong geen kans laat te liegen, heeft het weinig zin u nog iets op de mouw te spelden dat als ge het al gelooven zoudt, meer uit hoffelijkheid dan uit anderen hoofde zou worden geloofd. Waar het zoo staat, heeren, bied ik u mijn dank voor uw aanbod, dat mij wel verplicht al uw vragen te beantwoorden; hoewel ik vrees dat het relaas van de rampen dat ik u doen zal u niet alleen medelijden maar ook verdriet zal inboezemen, want gij zult niet weten hoe het te verhelpen, noch goeden raad vinden om het mij te doen vergeten. Niettemin, opdat mijn eer geen schade lijdt in uw meening — nu ge toch hebt gezien dat ik een vrouw ben en jong, verkleed als jongen en zoo eenzaam als ik ben, omstandigheden die te zamen of ieder op zichzelf genoeg zijn om een goeden naam te niet te doen — wil ik u wel zeggen wat ik liever wilde verzwijgen, als ik kon".
Dit alles zeide zij die thans zulk een schoone vrouw bleek te zijn zonder eenige aarzeling, zoo vlot van de tong en zoo liefelijk van stem dat de mannen haar geest niet minder bewonderden dan haar schoonheid. En nadat zij haar nogmaals hun diensten hadden aangeboden en opnieuw verzocht haar belofte gestand te doen, trok zij eerst zonder eenig vertoon op de meest eerbare wijze haar kousen en schoenen aan, ordende het haar, en ging kalm op een rotsblok zitten, met de drie mannen om haar heen; zij veegde een paar tranen weg die haar tegen wil en dank in de oogen sprongen,

en begon met heldere stem de geschiedenis van haar leven als volgt te verhalen:

„In dit land van Andalusië ligt een stad [1]), die een hertog den titel leent welke hem tot grande van Spanje maakt; hij heeft twee zoons: de oudste erfgenaam van zijn staat en naar het schijnt ook van zijn eerzame eigenschappen; de jongste erfgenaam van ik weet niet wat, of het moest zijn de verraderlijkheid van Vellido en de valschheid van Ganelon [2]).

Van dezen hertog zijn mijn ouders onderhoorigen, eenvoudig van afkomst, maar zoo welgesteld dat hun als het met hun geboorte evenzoo geschapen stond als met hun aardsche goed, niets meer te wenschen ware overgebleven; en ik voor mij zou dan geen reden hebben gehad een ongeluk te vreezen als waarin ik thans gestort ben: mijn kwaad fortuin is naar ik geloof in de eerste plaats te wijten aan het feit dat zij niet van edele afkomst zijn. Weliswaar zijn zij niet zoo laag geboren dat zij zich schamen moeten over hun afkomst, maar ook niet zoo bijster hoog; en het wil mij niet uit het hoofd dat hun nederige staat de oorzaak is van mijn rampspoed. Kort en goed, het zijn boeren, rechtschapen menschen, zonder een druppel bloed van verkeerd ras, oude christenen zooals men pleegt te zeggen, die dat altijd geweest zijn, van vader op zoon; zoo welgezeten echter dat hun rijkdom en goede staat hun mettertijd den naam van hidalgo's verschafte, en zelfs dien van caballero's [3]). Maar de grootste rijkdom en adel waarop zij prat gingen was toch ik, hun dochter, en daar zij geen ander kind bezaten om hun rijkdom te beërven, en niet minder omdat zij liefderijke ouders zijn, ben ik een van de meest verwende kinderen geweest die ooit door ouders werden vertroeteld. Ik was de spiegel

waarin zij zich zelf zagen, de steun van hun ouderdom en de eenige hoop waarop zij met Gods hulp al hun wenschen zetten; en ik, wetend hoe goed ze het met mij voorhadden, dacht als zij. En gelijk ik heerschte over hun hart, zoo heerschte ik ook over hun geld en goed; ik nam de knechten aan en ontsloeg ze; door mijn hand ging de rekening en verantwoording van wat er gezaaid werd en geoogst, van oliemolens, wijnpersen, groot- en kleinvee en van de bijenkorven, kortom van alles wat een rijke boer als mijn vader bezitten kan en bezit, hield ik boek; en ik deed dit rentmeesterswerk met veel ijver en zoo tot hun genoegen dat ik er maar liever niet te hoog van op wil geven. De vrije oogenblikken die de dag mij liet nadat ik de opzieners, herders en daglooners hun taak had gegeven, besteedde ik aan nuttige handwerken die voor jonge meisjes even nuttig als noodig zijn, zooals die met de naald en het borduurraam, en vaak met het spinnewiel; en als ik al een enkelen keer om mijn geest wat te verlustigen dit werk liet rusten, zocht ik verpoozing in een of ander stichtelijk boek of ik speelde op de harp, want de ervaring had mij geleerd dat muziek het onrustig hart kalmeert en verlichting schenkt van de muizenissen van den geest. Zoo leefde ik dan in mijn ouderlijk huis, en dat ik het zoo in bijzonderheden verteld heb is niet om er op te pochen en evenmin om u te laten merken dat ik rijk ben, maar opdat ge begrijpen zult hoe volslagen buiten mijn schuld ik van dien gelukkigen toestand dien ik u beschreven heb vervallen ben in den ongelukkigen waarin ik mij thans bevind.
De waarheid is dat ik bij het bezige leven dat ik leidde in zoo groote afzondering dat het wel met een klooster vergeleken mocht worden, meende dat niemand anders

mij zag dan de knechts van den huize. Want de dagen die ik ter misse ging gebeurde dat des morgens in alle vroegte, in gezelschap van mijn moeder en de meisjes, en zoo gesluierd en bedeesd dat mijn oogen niet veel meer zagen dan den grond waarop ik mijn voeten zette. Maar het oog der liefde of liever dat der wuftheid zag mij, dat scherper is dan dat van den lynx, en zoo zag mij Don Fernando, want dat is de naam van den jongsten zoon van den hertog van wien ik sprak."

Niet zoodra had de vertelster den naam van Don Fernando genoemd of Cardenio werd doodsbleek in het gezicht, het zweet brak hem uit en hij raakte zoo volkomen van streek dat de pastoor en de barbier die het zagen, vreesden dat hij een van die vlagen van krankzinnigheid kreeg waaraan hij naar zij hadden hooren zeggen van tijd tot tijd leed. Maar Cardenio zweette alleen en bleef kalm, het boerenmeisje aanstarend en begrijpend wie zij was; maar zij ging, zonder te letten op Cardenio's opwinding, als volgt met haar historie verder:

„Zoodra hij mij gezien had, werd hij (zooals hij later zeide) hartstochtelijk op mij verliefd, hetgeen ook wel bleek uit zijn overdreven manier van doen. Om echter het eindeloos relaas van mijn tegenspoeden kort te maken, wil ik liever zwijgen over al de listen en lagen die Don Fernando gebruikte om zijn wil bij mij door te zetten; hij kocht al ons volk om, gaf mijn ouders geschenken en bood hun groote gunsten aan; iederen dag was het feest voor de deur; de muziek liet des nachts niemand slapen; de briefjes die mij zonder dat ik wist hoe in handen geraakten waren talloos, vol verliefde woorden en toezeggingen; er stonden meer beloften en eeden dan letters in. Dit alles deed mij echter niet in het minst bezwijken, integendeel, het maakte mij

zoo hard of hij mijn doodsvijand geweest ware en het scheen of hij met alles wat hij ondernam om mij naar zijn hand te zetten, het tegendeel bewerkte. Niet dat ik Don Fernando's hoofschheid niet aardig vond, of zijn aandringen ongepast; het gaf mij een ik weet niet wat voor voldoening zoo gevierd en aanbeden te worden door zulk een voornaam heer, en ik vond het in het geheel niet onaangenaam in zijn brieven loftuitingen op mijn persoon te lezen; wat dat betreft, ik geloof dat het ons vrouwen, hoe leelijk wij ook zijn mogen, altijd goeddoet te hooren dat de mannen ons mooi vinden. Maar hoe dat zij, mijn eerbaarheid verzette zich, en niet minder de gedegen raad dien mijn ouders mij gaven, want zij begrepen maar al te goed waar Don Fernando heen wilde; het kon hem ook weinig schelen dat iedereen er van af wist. Mijn ouders zeiden mij dat hun fatsoen en goede naam van mijn eer en deugd afhingen, en zij rieden mij goed te bedenken welk een verschil van stand er tusschen mij en Don Fernando bestond, dan zou ik wel inzien dat wat hij ook zeggen mocht, zijn gedachten eer gericht waren op het bevredigen van zijn lust dan op mijn goeden staat; en als er niets anders te vinden was om hem van zijn onredelijke begeerte te doen afzien, wilden zij mij wel terstond laten trouwen met wien ik maar wenschte, hetzij een van de voornaamste jongens van ons dorp, of een ander uit de nabuurschap; gezien hun groote rijkdom en mijn goede naam, zou dat niet onmogelijk blijken. Die vaste beloften en de ernst waarmede zij tot mij spraken, sterkten mij nog in mijn rechtschapenheid en nimmer zei ik een woord tegen Don Fernando dat hem ook maar in de verste verte een sprankel hoop kon geven om te bereiken wat hij wenschte.

Al mijn zedigheid, die hij wel voor onverschilligheid zal gehouden hebben, bracht nog meer gloed in zijn geile lusten, want zoo wensch ik de gevoelens te noemen die hij voor mij koesterde; als ze werkelijk betamelijk geweest waren gelijk het paste, zoudt gij er thans niets van vernomen hebben, want de gelegenheid u er van te vertellen zou zich niet hebben voorgedaan. Toen Don Fernando vernam dat mijn ouders plan hadden mij uit te huwelijken om hem de hoop te ontnemen mij te bezitten, of opdat ik althans beter bescherming zou hebben om mij te behoeden, werd dit hoe dan ook de oorzaak dat hij deed wat ge thans zult vernemen.

Op een avond zat ik in mijn kamer met als eenig gezelschap een dienstmeisje; de deuren waren zorgvuldig gesloten uit vrees dat mijn eer door nalatigheid in gevaar zou worden gebracht; maar ondanks al deze voorzorgen stond hij in de stilte en eenzaamheid van dit vertrek plotseling voor mij, zonder dat ik wist of begreep hoe dit kon; en het bracht mij zoo van streek dat het mijn oogen het licht en mijn tong de spraak benam; ik was niet in staat om hulp te roepen en hij zou er mij geloof ik ook geen kans toe gelaten hebben, want hij kwam dadelijk op mij af, nam mij in zijn armen (gelijk ik al zei, ik had geen kracht om mij te verweren, zóó was ik van streek) en begon tegen mij te praten op een manier dat ik nog niet begrijp hoe de leugen zoo listig kan zijn en zulke bedrieglijke taal weet te vinden dat ze de volle waarheid lijkt. De valschaard wist zich zoo voor te doen dat zijn tranen zijn woorden geloofwaardig maakten en zijn zuchten zijn bedoelingen. Ik arme, alleen, opgevoed als eenige dochter, had niet de minste kennis en ervaring van dit soort dingen en

ik begon, hoe weet ik zelf niet, geloof te slaan aan al die leugens, al bewogen zijn tranen en zuchten mij niet tot meer dan medelijden; en toen ik langzamerhand over den eersten schrik heen raakte en wat tot mijzelf kwam, zei ik met meer kordaatheid dan ik zelf wist dat ik bezat: 'Als ik zoo in de klauwen lag van een woesten leeuw, señor, als thans in uw armen en ik kon mijn vrijheid herwinnen door iets te zeggen of te doen dat mijn eer schaadde, zou het mij even onmogelijk zijn dat te doen of te zeggen als eenig ding dat ter wereld onmogelijk is.
En al hebt gij mijn lichaam vast in uw armen, mijn ziel is even vast in de macht van mijn eerbare bedoelingen, die zeer verschillend zijn van de uwe, gelijk ge zien zult als ge uw zin wilt doordrijven door mij geweld aan te doen. Ik ben uw ondergeschikte, maar niet uw slavin; de adeldom van uw bloed heeft geen gezag en mag geen gezag krijgen om mij, die van nederige afkomst ben, te onteeren of te schoffeeren; en al ben ik maar een laaggeborene en een boerendochter, ik ken mijn eer zoo goed als gij, heer en edelman. Met geweld zult gij bij mij niets bereiken, voor uw rijkdom zal ik niet zwichten, uw woorden zullen mij niet misleiden, en uw tranen en zuchten mij niet verteederen. Als ik bij hem dien mijn ouders mij tot echtgenoot wilden geven iets van dit alles wat ik zeg bespeurde zou mijn wil zich schikken naar den zijnen en ik zou zijn verlangen niet weerstaan; als zoodoende mijn eer geen schade leed zou ik hem, zelfs al beviel het huwelijk mij niet geheel, gaarne dat geven, mijnheer, waarnaar gij thans met zooveel geweld streeft. Ik zeg u dit opdat ge niet behoeft te denken dat ik ooit eenig ander dan mijn wettigen man ter wille zal zijn'. — 'Als dat', zei de

valsche edelman, 'het eenige is wat u zwaar op het hart ligt, schoone Dorotea (want zoo heet ik, ongelukkige), dan geef ik er u hier mijn hand op dat ik de uwe zal zijn, en laat de Hemel voor wien niets verborgen blijft, en ook het beeld van Onze-lieve-Vrouw dat ginds hangt, getuigen van deze beloften zijn'."

Toen Cardenio haar hoorde zeggen dat zij Dorotea heette, werd hij opnieuw de ontsteltenis ten prooi en hij voelde dat zijn eerste vermoeden maar al te juist was; maar hij wilde de spreekster niet in de rede vallen omdat hij wel eens het eind wenschte te weten van wat hij eigenlijk al wist; hij zeide alleen:

„Dus u heet Dorotea, señora? Ik heb veel hooren spreken over iemand die zoo heette en die niet minder tegenspoed ondervond. Maar ga voort, wellicht vertel ik u later een en ander dat u niet minder ontsteltenis en ontroering zal brengen".

Dorotea keek op van Cardenio's woorden en zijn zonderlinge en schamele kleedij, en vroeg hem haar als hij iets van haar omstandigheden wist, dat dan liever terstond te zeggen; want, zeide ze, als de fortuin haar nog iets goeds gelaten had dan was het de moed om alle kwaad dat haar nog overkomen kon het hoofd te bieden, daar ze wat dat betreft volkomen zeker was dat haar geen grooter ellende meer te beurt kon vallen dan ze alreeds had.

„Ik zou wat dat betreft niet aarzelen, señora," antwoordde Cardenio, „en u alles vertellen wat ik weet, als mijn vermoeden ten minste waar is; maar het is er de tijd nog niet voor, en gij kunt het er buiten stellen."

„Hoe dat zij," antwoordde Dorotea, „wat er mij verder overkwam was dat Don Fernando een heiligenbeeld ter hand nam dat in de kamer hing en het als getuige

voor ons huwelijk deed gelden, waarop hij mij met alle mogelijke woorden en dure eeden bezwoer mijn man te zullen worden, hoewel ik hem aleer hij dat alles bezworen had nog in de rede viel en zei dat hij wel moest weten wat hij deed, en bedenken hoe toornig zijn vader zou worden als hij hem getrouwd zag met een boerenmeisje, de dochter van een van zijn pachters, en dat hij zich niet moest laten verblinden door mijn schoonheid, want al ware die nog zoo groot, ze zou zijn misstap nooit kunnen verontschuldigen, en dat als hij mij een dienst wilde bewijzen om der wille van de liefde die hij voor mij koesterde, ik het liefst wilde dat hij mijn lot zijn beloop liet zooals het bij mijn stand paste, omdat zulke ongelijke huwelijken nooit geluk brengen en de vreugde waarmee zij beginnen niet lang beklijft. Al wat ik hier zeg, zeide ik toen en nog veel meer wat mij niet meer te binnen schiet; maar het hielp niets om hem van zijn voornemen af te brengen: wie toch niet van plan is te betalen, let niet op wat er in een woekerwissel staat. Toen begon ik echter bij mijzelf als volgt te redeneeren: 'Ik zal wel niet de eerste zijn die door het huwelijk van nederigen tot grooten staat komt en Don Fernando is niet de eerste man dien schoonheid, of liever gezegd blinde hartstocht, een vrouw doet verkiezen die in rang en stand zijn gelijke niet is. Ik doe dus niets nieuws of ongewoons, en waarom zou ik dan de eer niet waarnemen die de kans mij biedt, ook al duurt bij dezen man de liefde die hij mij betuigt niet langer dan de vervulling van zijn verlangen? Want voor God zal ik zijn vrouw zijn. En als ik hem met schade en schande afwijs acht ik hem best in staat om wat hij niet goedschiks krijgt kwaadschiks te nemen; dat kost mij mijn eer en laat mij geen kans mijn onschuld te

bewijzen aan wie mij later de schuld geven en niet weten hoe onschuldig ik in dit parket geraakt ben; want hoe zal ik ooit mijn ouders en anderen kunnen overtuigen dat dit heerschap mijn kamer binnendrong zonder mijn goedvinden?' Al deze vragen en antwoorden vlogen mij in één oogwenk door het hoofd, en de eeden van Don Fernando, de getuigen die hij aanriep, de tranen die hij stortte, en ten slotte de bekoring en hoofsche gratie van zijn persoon brachten mij deerlijk in het nauw en maakten mij genegen tot wat zonder dat ik het kon vermoeden mijn verderf werd; menig ander hart nog vrijer en ingetogener dan het mijne zou hier zijn bezweken. Ik zei mijn dienstmaagd dichterbij te komen om een aardschen getuige te hebben naast dien des Hemels; Don Fernando hernieuwde en bevestigde zijn eeden, riep nog meer heiligen tot getuigen aan, laadde duizend vervloekingen op zijn hoofd als hij zijn woord niet gestand zou doen, vergoot meer tranen en slaakte nog dieper zuchten en drukte mij nog vaster in zijn armen, waaruit ik nog steeds niet los had weten te raken; en zoo verliet mijn maagd de kamer en was ik er weldra geen meer, en werd hij een eervergeten verrader.

De dag die volgde op den nacht van mijn schande kwam niet zoo snel als Don Fernando het geloof ik wel wenschte; want als de wellust eenmaal zijn zin gehad heeft, is het eerste verlangen dat er op volgt de plaats van het zoet geneugt te ontvluchten. Ik zeg dit omdat Don Fernando veel haast had van mij weg te komen en door de listige hulp van mijn dienstmaagd, die later bleek hem te hebben binnengelaten, stond hij voor het aanbreken van den dageraad weer op straat. En toen hij afscheid van mij nam, zeide hij (hoewel met veel

minder nadruk en hartstócht dan toen hij kwam) dat ik vast op zijn woord mocht vertrouwen, en dat zijn eeden heilig en ernstig waren; om zijn woorden kracht bij te zetten trok hij een kostbaren ring van zijn vinger en stak dien aan den mijnen. Zoo ging hij dan heen en ik bleef achter, vroolijk noch droef als ik het zoo eens mag zeggen, maar opgewonden, vol gedachten en overweldigd door wat er had plaats gegrepen; en ik had den moed of de tegenwoordigheid van geest niet om het meisje te berispen voor het verraad dat zij begaan had met Don Fernando in mijn kamer op te sluiten, want ik wist eigenlijk nog niet recht of mij iets goeds of iets kwaads overkomen was. Toen hij heenging zeide ik tot Don Fernando dat hij mij daar ik de zijne was op dezelfde wijze ook andere nachten kon komen bezoeken, tot het hem behagen zou alles publiek te maken. Maar behalve den volgenden avond kwam hij geen enkelen keer en in langer dan een maand zag ik hem niet op straat noch in de kerk; vergeefs trachtte ik hem te zien, en toch wist ik dat hij in de stad was en haast iederen dag ter jacht ging, een vermaak waarop hij zeer verzot was.

Ik herinner mij goed hoe somber en onheilspellend die dagen en uren voor mij waren; ik herinner mij hoe ik begon te twijfelen en mijn geloof in Don Fernando's trouw begon te verliezen; ik herinner mij hoe mijn dienstmaagd toen de woorden te hooren kreeg die zij ter berisping van haar onbeschaamdheid te voren niet had gehoord; en hoe ik mijn tranen beheerschen moest en de uitdrukking van mijn gezicht, om mijn ouders geen aanleiding te geven mij te vragen wat mij scheelde en mij te noodzaken nieuwe leugens te verzinnen. Maar dit alles was spoedig ten einde; er kwam een dag dat

het niet meer van belang was, dat het gedaan was met eerbare verwachtingen, dat mijn geduld bezweek en het geheim van mijn hart bekend werd. De reden was dat er enkele dagen later in het dorp verteld werd dat Don Fernando in een naburige stad in het huwelijk getreden was met een meisje van uitgelezen schoonheid en zeer voorname ouders, zij het niet zoo rijk dat zij wegens haar bruidsschat aanspraak mocht maken op zulk een voornaam huwelijk. Men zeide dat zij Lucinda heette, en ook dat er bij de bruiloft vreemde dingen gebeurd waren, waar ieder over sprak".
Cardenio hoorde den naam van Lucinda en hij haalde de schouders op, beet zich op de lippen en fronste de wenkbrauwen, en weldra vloeiden hem twee stroomen tranen uit de oogen; maar Dorotea onderbrak daarom haar verhaal niet en ging voort:
„Toen die droeve tijding mij ter oore kwam, werd ik in stee dat het hart mij bezweek, zoo woedend en wild, dat ik haast de straat op was geloopen om luidkeels het verraad en de laagheid uit te schreeuwen die mij aangedaan waren. Maar die razernij kalmeerde al spoedig en ik besloot nog dienzelfden avond iets te doen wat ik ook inderdaad deed, en dat was deze manskleeren aan te trekken die ik kreeg van een boerenknecht, een daglooner van mijn vader wien ik al mijn ongeluk vertelde en vroeg mij te vergezellen naar de stad waar ik gehoord had dat mijn vijand zich ophield. Hij vond mijn besluit te boud en onberaden, en laakte mijn plan, maar toen hij mij vast besloten zag bood hij aan mij gezelschap te houden tot het andere eind van de wereld, zooals hij zei. Toen pakte ik terstond een stel vrouwenkleeren, wat juweelen en geld om in het allernoodigste te voorzien in een linnen sloop, en in de nachtelijke

stilte verliet ik mijn ouderlijk huis zonder mijn verraderlijke dienstmaagd iets te laten weten, vergezeld van mijn knecht en velerlei gedachten, en begaf mij naar de stad, te voet, maar als gevleugeld door het verlangen ze te bereiken, om al kon ik niet verhinderen wat niet meer goed te maken was, Don Fernando toch te vragen hoe hij dit had durven bestaan. Na twee-en-een-halven dag kwam ik waar ik zijn wilde en ik was er nauwelijks of ik vroeg naar het huis van Lucinda's ouders; de eerste wien ik het vroeg antwoordde mij al meer dan ik wenschte te weten. Hij wees mij het huis en vertelde mij alles wat er bij het huwelijk van de dochter van die familie gebeurde; het was zoo bekend in de stad dat iedereen op straat den ander aanhield om er over te praten. Hij zei dat op den avond dat Don Fernando Lucinda trouwde, zij zoodra ze het jawoord had uitgesproken plotseling in zwijm was gevallen en dat toen haar bruidegom naderbij was gekomen om de kleeren aan den hals los te maken en haar wat lucht te geven, hij daar een brief vond van Lucinda's eigen hand waarin zij verklaarde dat zij Don Fernando's vrouw niet kon zijn omdat zij alreeds die van Cardenio was, die, naar de man mij zeide, een zeer voornaam edelman was uit dezelfde stad; en dat zoo zij het jawoord al aan Don Fernando gegeven had, dit alleen was omdat zij haar ouders niet ongehoorzaam wilde wezen. Hij wist verder dat die brief in zooveel woorden behelsde dat zij van plan was geweest zich terstond na de huwelijksplechtigheid den dood aan te doen, en zij zette daarin de redenen uiteen waarom zij de hand aan zichzelf sloeg, hetgeen naar men zegt ook bevestigd werd door een dolk dien men ergens tusschen haar kleeren had gevonden. Toen Don Fernando dit alles gelezen

had achtte hij zich bedrogen, gehoond en vernederd en wilde Lucinda te lijf, nog eer zij uit haar bezwijming was bijgekomen, hij trachtte haar te doorsteken met den eigen dolk dien men op haar gevonden had en hij zou stellig geslaagd zijn als haar ouders en de andere aanwezigen het hem niet hadden belet. Men vertelde nog dat Don Fernando onmiddellijk daarop vertrok en dat Lucinda eerst den volgenden dag uit haar bezwijming bijkwam en haar ouders vertelde dat zij naar eer en geweten de echtgenoote van dien Cardenio was, wiens naam ik al genoemd heb. Men zei mij ook nog dat Cardenio, naar het verhaal ging, bij de bruiloft aanwezig was geweest, maar toen hij haar zoo tegen al zijn verwachting in getrouwd zag in wanhoop uit de stad was vertrokken, een brief achterlatende waarin hij beschreef hoeveel hartzeer Lucinda hem had aangedaan, en dat hij daarheen ging waar geen mensch hem ooit zou vinden. Dit alles was in de heele stad bekend, alle menschen spraken er over, en nog meer toen men vernam dat Lucinda haar ouderlijk huis en de stad had verlaten en nergens te vinden was, hetgeen haar ouders haast tot krankzinnigheid bracht, want zij wisten niet wat te doen om haar terug te krijgen. Al die dingen gaven mij weer nieuw vertrouwen, want het leek mij hoopvoller dat ik Don Fernando niet vond dan dat ik hem gehuwd vond en het scheen mij of de deur waardoor ik hulp kon erlangen nog niet geheel gesloten was. Ik meende dat de Hemel hem wellicht dezen hinderpaal bij het tweede huwelijk in den weg had gesteld om hem zijn verplichtingen aan het eerste te herinneren en te doen beseffen dat hij als goed christen meer rekening te houden had met zijn ziel dan met menschelijke vooroordeelen. Al deze dingen dwaalden mij door den geest,

en ik troostelooze trachtte mij te troosten en mij te vleien met een flauwe en vage hoop om nog wat moed in het leven te houden, dat ik thans verafschuw.
En toen ik dan zoo in de stad vertoefde en niet recht wist wat ik moest beginnen omdat ik er Don Fernando niet vond, hoorde ik den omroeper die den volke uitriep dat er een groote prijs beloofd was voor wie mij vinden zou, waarbij er veel bijzonderheden werden opgegeven omtrent mijn leeftijd en zelfs omtrent de kleedij die ik droeg; ook hoorde ik verluiden dat ik uit mijn ouderlijk huis ontvoerd was door den jongeman dien ik bij mij had. Dat trof mij deerlijk, want ik begreep nu maar al te wel hoe ik in opspraak was geraakt; het was nog niet genoeg dat ik mijn goeden naam al kwijt was door mijn vlucht, daar moest nu nog bijkomen met wien en dat het om een man van zoo lagen rang en stand ging en zoo weinig mijn genegenheid waardig. Zoodra ik den omroeper gehoord had verliet ik de stad met mijn knecht die ook reeds begon te wankelen in zijn trouw, en dienzelfden avond verborgen wij ons uit vrees ontdekt te worden in het dichtste en ontoegankelijkste gedeelte van dit woud. Maar zooals men pleegt te zeggen dat het eene kwaad het andere roept en dat waar het eene onheil eindigt vaak het andere begint, zoo verging het mij; want mijn waarde knecht, tot dusverre trouw en eerlijk, trachtte, meer door zijn schelmschen aard dan door mijn schoonheid gedreven, misbruik te maken van de kans die deze eenzame streken hem boden en begon schaamteloos, zonder vreeze Gods of eerbied voor mijn persoon, verliefde praatjes tegen mij te houden; en toen hij merkte dat ik zijn onbeschofte proposities met gerechtige maar harde woorden afwees, liet hij de smeekbeden waarmede hij eerst gedacht had zijn doel te be-

reiken achterwege en begon geweld te gebruiken. Maar de gerechte Hemel die zelden of nooit verzuimt een welgevallig oog te slaan op eerbare bedoelingen en ze te begunstigen, begunstigde thans de mijne zoo dat ik hem met mijn zwakke krachten en zonder veel moeite in een afgrond deed storten waar ik hem liggen liet, zonder te weten of hij dood of levend was. Daarna trok ik sneller dan mijn schrik en vermoeidheid het eigenlijk gedoogden dieper het gebergte in, zonder ander plan of voornemen dan mij hier schuil te houden en mijn vader en hun die mij op zijn bevel zochten te ontvluchten. Het is thans ik weet niet meer hoeveel maanden geleden dat ik met dit plan hier kwam en een veeboer ontmoette die mij als knecht meenam naar een dorp dat hier in het hart van het gebergte ligt; al dien tijd heb ik als herder bij hem gediend, zorg dragend dat ik zooveel mogelijk in het vrije veld was om mijn haren verborgen te houden, die mij thans zoo onverwachts verraden hebben. Maar al mijn list en al mijn zorg was om niet; mijn meester kwam tot de ontdekking dat ik geen man was en koesterde dezelfde kwade gedachte als mijn knecht. En aangezien de fortuin ons niet steeds met de kwaal het middel aan de hand doet, was er ditmaal geen afgrond of ravijn waar ik hem in kon werpen en van zijn kwaad afhelpen, zooals in het geval met den knecht. Ik koos dan maar liever het minste kwaad en verliet den man om hier opnieuw in deze ontoegankelijke streken schuil te zoeken, liever dan mijn krachten en tegenstand op hem te beproeven. Ik zocht dus mijn heil zooals ik zei weer in het bosch en zocht er heul om ongestoord met tranen en zuchten den Hemel mededoogen in mijn ongeluk af te smeeken en kracht en hulp om mijn ramp te boven te komen of wel

het leven te derven in deze eenzame streken zonder heugenis na te laten aan deze onzalige, die zoo geheel buiten haar schuld stof heeft gegeven tot schandaal en lasterpraat in haar eigen land en in den vreemde".

AANTEEKENINGEN

[1]) Bedoeld is Osuna. Francisco Rodríguez Marín is er van overtuigd dat de episode van Cardenio, Don Fernando en Dorotea op een ware gebeurtenis berust: *Cardenio* zou een zekere Cárdenas uit Cordova zijn; *Don Fernando*, Don Pedro Girón, de tweede zoon van den eersten hertog van Osuna, die gedoopt werd te Morón den 8sten September 1557, en *Dorotea*, Doña María de Torres, die door Don Pedro werd verleid. Van deze geschiedenis die plaats moet hebben gehad in 1582 of 1583, kon Cervantes zeer wel een en ander vernomen hebben op een van de vele tochten door Andalusië, die hij van het jaar 1587 af geregeld ondernam. Don Pedro trouwde niet met Doña María. Toen de oude hertog tot onderkoning van Napels werd benoemd, ging de zoon met zijn vader mede, en stierf ongehuwd in Italië in 1583. Het stoffelijk overschot werd bijgezet in Osuna. Doña Maria werd non in het Clarissenklooster te Osuna, waar zij op hoogen leeftijd gestorven is.

[2]) Zie het vorige Hoofdstuk, aanteekening 5.

[3]) De Spaansche adel kende in de 16de en de 17de eeuw drie klassen: de *grandes de España*, de *caballeros* en de *hidalgos*. Caballero's waren leden van de groote ridderorden: die van Alcántara, die van Calatrava, die van Montesa en die van Santiago, machtige organisaties die, nog uit den tijd der Reconquista dateerend, over talrijke privilegiën beschikten. Caballero werd men niet door geboorte, maar door een koninklijke benoeming. Een trap lager dan de caballero's stonden de hidalgo's, die den lagen adel van geboorte vormden. In tegenstelling met de caballero's waren de hidalgo's

echter gewoonlijk doodarm. Zie voor nadere bijzonderheden over de Spaansche maatschappij dier dagen Ludwig Pfandl, *Spanische Kultur und Sitte des 16. u. 17. Jahrhunderts, eine Einführung in die Blütezeit der spanischen Literatur und Kunst*, Kempten 1924, p. 43 *et seq.*

NEGENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER DE DWAZE LISTEN EN LAGEN DIE MEN BEDACHT EN DE MAATREGELEN DIE MEN TROF OM ONZEN VERLIEFDEN RIDDER TE VERLOSSEN UIT DE ZEER STRENGE PENITENTIE WELKE HIJ ZICH HAD OPGELEGD

„Dit mijne heeren, is de ware geschiedenis van mijn rampspoed: bedenkt en oordeelt thans of de zuchten die ge hebt gehoord, de woorden die ge hebt vernomen en de tranen die mij in de oogen sprongen niet genoeg reden van bestaan hadden, zelfs al waren ze overvloediger geweest; en als ge nadenkt over den aard van mijn ongeluk zult ge inzien dat alle troost vergeefsch is, want deze ramp is onherstelbaar. Al wat ik van u vraag (een verzoek waaraan ge zonder veel moeite kunt en moet voldoen) is mij raad te geven waar ik mijn leven kan slijten zonder gekweld te worden door den angst en vreeze dat ik ontdekt word door wie mij zoeken; want al weet ik wel dat de groote liefde die mijn ouders voor mij voelen mij een waarborg is dat ze mij met open armen zullen ontvangen, ik schaam mij zoozeer, alleen reeds als ik er aan denk dat ik niet voor hen kan verschijnen zooals zij mij mochten verwachten, dat ik liever voorgoed in vrijwillige ballingschap ga dan hen in het gezicht te moeten zien met de gedachte dat zij het mijne zien, beroofd van de eer waarop zij zoo vast vertrouwd hebben."

Na deze woorden zweeg zij en de blos die haar in het gezicht steeg verried duidelijk het leed en de schaamte van haar hart. In het hunne gevoelden de toehoorders evenveel medelijden als verwondering over haar tegenspoed; en juist toen de pastoor een paar woorden van

troost en goeden raad wilde spreken, was Cardenio hem voor, en zeide:
„Dus gij zijt de schoone Dorotea, señora, de eenige dochter van den rijken Clenardo."
Dorotea stond verbaasd toen zij den naam van haar vader hoorde en het armzalig voorkomen zag van den man die hem uitsprak; er is reeds verteld hoe haveloos Cardenio was gekleed, en zoo zeide zij tot hem:
„En wie moogt gij wel zijn brave vriend, dat ge zoo den naam van mijn vader kent? Want als ik mij goed herinner heb ik hem in heel het relaas van mijn ellende niet genoemd."
„Ik ben de ongelukkige," antwoordde Cardenio, „van wien Lucinda gelijk gij gezegd hebt, señora, verklaarde dat zij de vrouw was. Ik ben de ongelukkige Cardenio met wien het door de euveldaden van hem die u in den toestand bracht waarin ge u bevindt, zoover gekomen is dat ge mij ziet gelijk ge mij ziet: haveloos, in lompen, beroofd van allen menschelijken troost en wat het ergste is, buiten mijn verstand; want ik beschik daarover alleen wanneer het den Hemel behaagt het mij voor een korte wijle terug te geven. Ik, Dorotea, ben degene die tegenwoordig was toen Don Fernando het onrecht bedreef, en die niets deed tot hij het jawoord hoorde dat Lucinda sprak. Ik ben het die niet den moed bezat om te zien hoe het met haar bezwijming afliep, noch wat er verder geschiedde met den brief die in haar boezem gevonden werd, want mijn ziel had niet genoeg lijdzaamheid zooveel ellende opeens te dragen. En zoo verloor ik alle hoop en verliet het huis van mijn gastheer, waar ik een brief achterliet dien ik hem verzocht Lucinda ter hand te stellen, en ik begaf mij naar deze eenzame streken met de bedoeling hier mijn leven te eindigen, dat ik

van toen af aan begon te haten of het mijn doodsvijand was. Maar het heeft het lot niet behaagd mij het leven te ontnemen: het stelde zich tevreden mij van het verstand te berooven, wellicht om mij nog te sparen voor het geluk dat ik thans smaak u hier te ontmoeten. Indien het waar is wat gij zooeven verteld hebt, zooals ik gaarne aanneem, dan kan het zijn dat de Hemel ons beiden nog betere redding uit den nood heeft beschoren dan wij dachten. Want aangezien Lucinda niet met Don Fernando kan trouwen omdat zij de mijne is en Don Fernando niet met haar omdat hij de uwe is, gelijk zijzelf openlijk heeft verklaard, mogen wij met reden verwachten dat de Hemel ons nog teruggeeft wat ons eigen is; het is immers nog onverlet en nog geenszins beschadigd of in vreemde handen overgegaan. En waar wij dien troost hebben, señora, die niet voortspruit uit al te vage hoop en niet geworteld is in dwaze verbeelding smeek ik u in uw edele gedachten tot beter besluit te komen (gelijk ook ik zal trachten te doen) en vertrouwen te hebben op een beteren tijd; want ik zweer u als ridder en christenmensch dat ik u niet in den steek zal laten tot Don Fernando de uwe is, en als ik hem niet goedschiks met woorden kan dwingen zijn plicht jegens u te erkennen zal ik de vrijheid nemen die mijn ridderschap mij toestaat en hem uitdagen rechtens het onrecht dat hij u aandeed, zonder rekening te houden met den smaad die mij is aangedaan en waarvan ik de wraak overlaat aan den Hemel om op aarde den uwen te wreken."

Wat Cardenio zeide deed Dorotea's verbazing nog stijgen en niet wetend hoe hem haar dank te toonen voor zulk een edelmoedig aanbod trachtte zij zijn voeten vast te pakken om er een kus op te drukken, maar

Cardenio liet dat niet toe, en de pastoor sprak voor hen beiden: hij prees Cardenio's verstandige woorden, en ried hun met vermaningen en smeekbeden toch vooral met hem naar zijn dorp te gaan, waar zij zich konden voorzien van wat zij noodig hadden en waar men ook raad kon schaffen hoe Don Fernando op te zoeken, en Dorotea naar haar ouders terug te brengen, of te doen wat het meest wenschelijk scheen. Cardenio en Dorotea dankten hem en namen zijn vriendelijk aanbod aan. De barbier die bij dit alles uit louter verbazing het stilzwijgen had bewaard, zei thans ook eenige vriendelijke woorden en bood met niet minder bereidwilligheid dan de pastoor zijn diensten aan, waar ze hun maar van pas konden komen. Hij vertelde hun ook in het kort hoe zij hier zoo kwamen, welke vreemde waan Don Quichot bevangen hield, en dat het wachten was op zijn schildknaap die voortuitgegaan was om hem te zoeken. Als in een droom schoot Cardenio de twist te binnen dien hij met Don Quichot had gehad en hij vertelde het den anderen; waarover het gegaan was wist hij niet meer. Toen hoorden zij iemand schreeuwen en merkten dat het Sancho Panza was, die toen hij hen niet terugvond op de plaats waar hij hen had achtergelaten een keel opzette. Zij liepen hem te gemoet en toen ze hem naar Don Quichot vroegen, vertelde hij hun dat hij hem gevonden had in zijn hemd, mager, bleek als een lijk, halfdood van den honger en smachtend van verlangen naar zijn aangebedene Dulcinea; en hoewel Sancho hem had gezegd dat Dulcinea hem beval die plek te verlaten en zich naar El Toboso te begeven waar zij hem wachtte, had Don Quichot ten antwoord gegeven dat hij besloten was niet voor hare schoonheid te verschijnen voor en aleer hij de groote daden had gewrocht die hem hare

gunst waardig maakten. En als dat zoo doorging, zei Sancho, was er alle kans dat hij het nooit tot keizer bracht zooals hij zich verplicht had, en zelfs niet eens tot aartsbisschop, wat dan nog het laagste was dat hij worden kon; de heeren moesten daarom wel bedenken wat er gedaan diende te worden om hem daar vandaan te krijgen. De pastoor antwoordde dat hij zich daar geen zorg over behoefde te maken; men zou hem daar heusch wel vandaan weten te krijgen, of hij wilde of niet. Daarna vertelde hij Cardenio en Dorotea wat zij verzonnen hadden om Don Quichot te genezen of ten minste naar huis te brengen, waarop Dorotea antwoordde dat zij in ieder geval veel beter de ongelukkige maagd zou kunnen voorstellen dan de barbier, te meer waar zij de kleeren bij zich had om de rol naar het leven te spelen, en dat men haar best kon overlaten de zaak tot in de puntjes uit te voeren, want zij had heel wat ridderromans gelezen en kende den trant van spreken waarin hulpelooze maagden dolende ridders om hulp vroegen.

„Als dat het geval is," sprak de pastoor, „moesten wij maar dadelijk de hand uit de mouw steken; want de fortuin is ons zonder twijfel gunstig gezind, nu ze voor u zoo onverwachts de mogelijkheid voor uw lotsverbetering heeft geboden en ons de kans schenkt te bereiken wat wij willen."

Toen haalde Dorotea uit haar kussensloop een volledig gewaad van zeer fijne stof te voorschijn en een manteltje van prachtig groen laken, en uit een kleine doos nam zij een halssnoer en eenige andere kleinoodiën, waarmede zij zich in minder dan geen tijd optooide, zoodat zij een deftige en groote dame leek. Dit alles en nog veel meer had zij, naar ze zeide, van huis meegenomen voor

geval van nood, maar tot nog toe had ze het niet noodig gehad. Allen waren ten zeerste opgetogen over haar groote bevalligheid, schoonheid en goede manieren, en van meening dat Don Fernando al een man van zeer weinig smaak moest zijn als hij zooveel schoonheid versmaadde; maar wie het meest verbaasd stond was Sancho Panza, want hij zei (en dat was de waarheid) dat hij al zijn levensdagen nog niet zoo een mooi schepsel had gezien; en hij vroeg den pastoor zeer dringend hem te vertellen wie die schoone dame was en wat zij in deze afgelegen oorden kwam zoeken.

„Deze schoone dame, vriend Sancho," zei de pastoor, „is niemand minder dan de rechtstreeksche erfgename in mannelijke lijn van het groote koninkrijk Micomicón die hier uw heer komt zoeken om hem een gunst te vragen, te weten dat hij wraak zal verschaffen voor een onrecht dat een booze reus haar heeft aangedaan; en op den roep dien uw heer in gansch de bekende wereld als dapper ridder geniet is deze prinses heel uit Guinea gekomen om hem op te zoeken."

„Wie zoekt zal vinden," zei Sancho Panza daarop, „vooral als mijn heer zoo gelukkig is om die beleediging te wreken en dat onrecht recht te zetten door dien smeerlap van een reus waarover UEd. het heeft uit de wereld te helpen en dat zal hij waarachtig wel doen als hij hem tegenkomt en het geen spook is; want tegen spoken weet mijn heer niets te beginnen. Maar als ik UEd. eens wat vragen mag, mijnheer de pastoor: kan u niet zorgen dat mijn heer de lust vergaat om aartsbisschop te worden, want daar ben ik toch zoo benauwd voor, en kan UEd. hem niet raden dat hij gauw met die prinses trouwt, want dan kan hij niet meer tot aartsbisschop gewijd worden en hij krijgt zijn keizerrijk

vanzelf, en ik mijn zin; ik heb daar eens goed over nagedacht en voor zoover ik er uit wijs kan worden ben ik er veel meer mee gebaat als mijn heer geen aartsbisschop wordt, want in de Kerk kom ik als getrouwd man toch nooit tot aanzien; en als man met vrouw en kinderen dispensatie te krijgen om van de Kerk te profiteeren zou een eindelooze geschiedenis worden; zoodat ik maar zeggen wou dat mijn heer liefst zoo gauw het gaat met deze dame moet trouwen, die ik niet bij haar naam noem, omdat ik nog niet weet wie zij is."

„Zij is," antwoordde de pastoor, „de prinses Micomicona, want aangezien haar koninkrijk Micomicón heet, ligt het voor de hand dat dit haar naam is."

„Dat zal wel," zei Sancho, „ik heb heel wat menschen gekend die hun naam en titel danken aan de plaats waar ze geboren werden, en zich Pedro de Alcalá, Juan de Úbeda en Diego de Vallodolid noemen; en dat zal daar in Guinea ook wel gebruik zijn, zoodat een koningin er den naam draagt van haar koninkrijk".

„Ongetwijfeld," zei de pastoor, „en wat het huwelijk van uw meester betreft, daarvoor zal ik al mijn best doen."

Daarmee was Sancho bijster in zijn schik en de pastoor even verbaasd over zijn onnoozelheid dat hij dezelfde dwaasheden als zijn meester in het hoofd had, zeker als hij was dat de man het tot keizer zou brengen.

Ondertusschen had Dorotea reeds plaats genomen op het muildier van den pastoor en de barbier zich het gezicht met den ossestaart versierd, waarna zij Sancho zeiden hen naar de plek te geleiden waar Don Quichot zich bevond. Zij drukten hem op het hart in geen geval te zeggen dat hij den pastoor of den barbier kende, want of zijn meester het tot keizer brengen zou hing

vooral af van de omstandigheid dat hij hen niet herkende; de pastoor en Cardenio achtten het beter niet met hen mee te gaan om Don Quichot niet te herinneren aan den twist dien hij met Cardenio had gehad en omdat de aanwezigheid van den pastoor daar nog niet noodig was; zij lieten hen vooruitgaan, en volgden langzaam te voet.
De pastoor had niet vergeten Dorotea te zeggen wat zij doen moest, maar zij zei dat men daar wel gerust op mocht zijn: alles zou volmaakt geschieden zooals het in de ridderromans wordt aangegeven en afgeschilderd. Zij waren omstreeks driekwart mijl gegaan, toen zij Don Quichot in het oog kregen in het midden van een rotsige woestenij. Hij was gekleed, maar niet in zijn rusting. Nauwelijks had Dorotea hem gezien en van Sancho vernomen dat dit Don Quichot was, of zij gaf haar telganger de zweep, gevolgd door den baardigen barbier; en zoodra zij hem bereikt hadden sprong de schildknaap van zijn muildier om Dorotea in zijn armen op te vangen; zij steeg met veel bevalligheid af en zonk voor Don Quichot op haar knieën; en al deed hij zijn uiterste best haar te doen opstaan, zij stond niet op, maar sprak hem aan als volgt:
„Van deze plek zal ik niet verrijzen, o edel en onverschrokken ridder, aleer uwe groothartigheid en hoofschheid mij eene gunst toestaan die de eer en faam van uw persoon vermeerderen en der allertroostelooze en diepst gegriefde maagd die de zon ooit bescheen ten goede zullen komen; en zoo de kracht van uwen sterken arm het gerucht evenaart van uwen onsterfelijken roem zijt gij verplicht de ongelukkige bij te staan die van zoo verre landen komt, verlokt door uw roemruchten naam, om uw hulp te zoeken in haar tegenslagen."

„Ik zal u geen woord antwoorden, volschoone vrouwe, noch luisteren naar uwe aangelegenheden aleer gij u van den grond verheft," sprak Don Quichot.
„Ik zal niet verrijzen, heer," antwoordde de ongelukkige maagd, „zoo uwe hoofschheid mij niet eerst de gunst verleent waarom ik u smeek."
„Ze is u toegestaan en verleend," antwoordde Don Quichot, „mits zij niet strekke tot schade of nadeel van mijn koning en mijn vaderland en van haar die den sleutel van mijn hart en mijne vrijheid bezit."
„Zij zal geenszins tot schade of nadeel strekken van hen die gij noemt, edele heer," hernam de bedroefde maagd.
Op dit oogenblik kwam Sancho Panza dicht naast zijn meester staan en fluisterde hem zacht in het oor:
„UEd. kunt haar best de gunst toestaan waar zij om vraagt, mijnheer, want het is niets van belang; er moet alleen maar een groote reus afgeslacht worden en de dame die er om vraagt is de hooggeboren prinses Micomicona, koningin van het groote koninkrijk Micomicón van Ethiopië."
„Wie zij ook wezen moge," antwoordde Don Quichot, „ik zal handelen volgens plicht en geweten, en de gelofte die ik heb afgelegd."
En zich tot de maagd wendende, sprak hij:
„Verrijs, allerschoonste, want ik verleen u iedere gunst die gij mij kunt vragen."
„Dan vraag ik u," antwoordde de maagd, „dat uwe grootmoedige persoon mij terstond vergezelt naar waar ik u leiden zal, en mij belooft u met geen enkel ander avontuur of twist in te laten tot gij mij wraak verschaft hebt jegens een verrader die tegen elk goddelijk en menschelijk recht mijn koninkrijk bezet houdt."

„Ik heb gezegd dat die gunst u is toegestaan," antwoordde Don Quichot; „en zoo kunt ge dan van nu af aan de zwaarmoedigheid afleggen die u kwelt, señora, en uwe kwijnende hoop met nieuwe kracht en sterkte voeden; want met de hulp van God en van mijn arm zult gij u spoedig weer hersteld zien in uw koninkrijk en geplaatst op den troon van uw aloud en uitgestrekt gebied, tot schade en schande van de booswichten die het zouden willen verhinderen. En thans aan het werk; want gelijk men zegt, van uitstel komt afstel."
De bedroefde maagd deed haar uiterste best hem de handen te kussen; maar Don Quichot, in ieder opzicht een beleefd en hoffelijk ridder, stond dit geenszins toe; integendeel, hij deed haar opstaan, omhelsde haar met veel hoofschheid en goede manieren en beval Sancho de singels van Rossinant na te zien en hem onverwijld te wapenen. Sancho haalde de stukken van de rusting van een boom waaraan ze als zegeteeken hingen, en nadat hij de singels had nagezien hielp hij zijn heer in een oogwenk voort, en zoodra deze zich gewapend zag, zeide hij:
„Laat ons gaan onder Gods hoede om deze hooggeboren vrouwe hulp te verschaffen."
De barbier had al dien tijd op zijn knieën gelegen, groote moeite doende om niet in lachen uit te barsten; met zijn eene hand trachtte hij zijn baard niet te verliezen, want als dit geschiedde ware hun geheele plan allicht in duigen gevallen; maar ziende dat de gunst reeds was verleend en hoe ijverig Don Quichot zich gereed maakte tot daden over te gaan stond hij op en steunde met de andere hand zijn meesteres, en zoo hielpen zij haar met hun beiden op het muildier; terstond daarop besteeg Don Quichot Rossinant en de

barbier zette zich zoo goed het ging op zijn rijdier. Sancho moest loopen, wat hem opnieuw het verlies van zijn grauwtje deed betreuren dat hij nu wel zeer noode miste; maar hij droeg dit alles gaarne, want hij vond dat zijn meester thans op den goeden weg was en vast wel keizer zou worden; hij twijfelde er niet aan of hij zou met die prinses trouwen en op zijn minst koning van Micomicón worden. Het eenige wat hem verdroot was de gedachte dat dit koninkrijk in het negerland lag en dat het volk dat hij te regeeren kreeg bijgevolg negers waren; maar daar verzon hij in zijn verbeelding terstond een prachtige oplossing voor en hij zei tot zich zelf:

„Wat geeft het of mijn onderdanen negers zijn? Ik hoef ze immers maar in te laden en naar Spanje te verschepen, waar ik ze verkoopen kan en ze mij in klinkende munt betaald worden; met dat geld kan ik vast wel een titel of ambt koopen om de rest van mijn levensdagen in rust en vree te leven. Neen, ik zou wel een sufferd zijn als ik niet slim en handig genoeg was om er een slaatje uit te slaan en tien of dertig duizend onderdanen te verkoopen zonder dat er een haan naar kraait. Zoo waar God leeft, dat zal ik wel eens opknappen, en groot en klein, hoe het valt, en zoo zwart als ze zijn, ik krijg er wel blank of goud voor [1]). Zoo gek ben ik niet!" En die gedachte stemde hem zoo opgewekt en tevreden dat hij al de narigheid over het feit dat hij te voet was vergat.

Cardenio en de pastoor zagen van achter een paar bremstruiken het schouwspel aan en wisten niet recht hoe zij zich weer bij het gezelschap konden voegen; maar de pastoor die een vindingrijk man was had al spoedig alles verzonnen om hun doel te bereiken, en

dit kwam hierop neer dat hij met een schaar die hij in een schee bij zich had, inderhaast Cardenio den baard afknipte; hij trok hem een grauw wambuis aan dat hijzelf droeg en gaf hem een langen zwarten mantel, zoodat hijzelf in broek en hemd stond, en Cardenio zag er zoo anders uit dan voorheen dat hij zichzelf niet herkend zou hebben als hij zich in een spiegel had gezien. Dit geschied zijnde bereikten zij, al waren de anderen reeds doorgereden terwijl zij zich aan het verkleeden waren, den grooten weg nog vóór hen, want het dichte struikgewas en de slechte paden maakten dat men in den zadel nog langzamer vooruitkwam dan te voet.
Zoo posteerde het tweetal zich dan in de vlakte waarop de pas uitkwam, en zoodra Don Quichot met zijn gezelschap te voorschijn kwam begon de pastoor hem scherp op te nemen en gaf blijk dat hij hem allengs herkende; en na hem eenigen tijd te hebben aangestaard, ging hij met open armen op hem af en riep:
„Heb ik hier niet den spiegel der ridderschap teruggevonden, mijn goeden landgenoot Don Quichot van de Mancha, de bloem en het puik der hoofsche manieren, de hulp en steun der behoeftigen, den geestrijksten der dolende ridders?"
En onderwijl hij dit zijde sloeg hij zijn armen stijf om de linkerknie van Don Quichot die hem, verbaasd over wat deze man zeide en deed, aandachtig bekeek, en ten slotte herkende en er versteld van stond. Hij deed alle moeite om af te stijgen, maar de pastoor belette het hem, en daarop sprak Don Quichot:
„Laat UEd. mij begaan, mijnheer de pastoor, want het gaat toch niet aan dat ik te paard ben en een zoo eerwaardig persoon als UEd. te voet."
„Dat kan ik geenszins toestaan," zei de pastoor, „uwe

grandeza blijve te paard, want te paard volvoert zij de grootste heldendaden en avonturen die onze tijd ooit zag; terwijl ik, onwaardig priester, al genoeg gediend ben als ik achter een der heeren van uw gezelschap op het kruis van een ezel mag klimmen, wanneer niemand daar bezwaar tegen maakt; en dat zal mij zijn als zat ik op het paard Pegasus of den zebra of het strijdros dat de vermaarde moor Muzaraque bereed die tot op den dag van heden betooverd ligt onder den hoogen heuvel Zulema [2]), niet verre van het groote Complutum."

„Zelfs dat mag ik niet toestaan, mijnheer de pastoor," antwoordde Don Quichot, „en ik weet zeker dat het mevrouw de prinses om mijnentwille zeer behagen zal haar schildknaap te bevelen UEd. het zadel van zijn muildier af te staan, want hij kan dan wel achterop een plaats vinden, als het dier het verdraagt."

„Dat verdraagt het wel, denk ik," zei de prinses; en ook ben ik zeker dat ik het mijnheer mijn schildknaap niet behoef te bevelen; want hij is een te hoofsch en hoffelijk man dan dat hij dulden zou dat een man der Kerke te voet zou gaan, terwijl hij te paard kan zitten."

„Het zij zoo," zei de barbier.

En hij steeg terstond af en bood den pastoor zijn zadel aan, wat deze zonder veel bidden en smeeken aanvaardde. Maar het leelijke van de zaak was dat toen de barbier er achterop wilde klimmen, het muildier dat ook maar een huurbeest was, wat zeggen wil een slecht beest, zijn achterhoeven een weinig verhief en een paar schoppen in de lucht weggaf die meester Nicolás als zij op de borst of het hoofd waren aangekomen zijn tocht op zoek naar Don Quichot naar den duivel hadden doen wenschen. Maar het verging hem toch zoo dat hij van

den schrik op den grond viel en zoo slecht op zijn baard paste dat die ook op den grond viel; en toen hij zag dat hij hem kwijt was, wist hij niets beters te doen dan haastig de handen voor zijn gezicht te slaan en te jammeren dat hij al zijn tanden en kiezen kwijt was. Toen Don Quichot heel dien machtigen baard, zonder kaak of bloed, ver van des schildknaaps gezicht op den grond zag liggen, sprak hij:

„Zoo waar God leeft, dit is een mirakel! Het beest heeft hem den baard afgedaan en van het gezicht gehaald of het een barbier was!"

Toen de pastoor merkte dat zijn list gevaar liep ontdekt te worden, schoot hij op den baard toe en liep er haastig mee naar de plek waar meester Nicolás nog altijd lag te jammeren, en in een ommezien had hij 's mans hoofd tegen zijn borst gedrukt en er den baard weer aangeplakt, onderwijl hij eenige woorden prevelde die naar hij zeide een zeker soort bezwering waren, in het bijzonder geschikt om baarden aan te hechten, gelijk men wel zien zou; zoodra hij hem den baard weer geplakt had trad hij een paar schreden terug, en de schildknaap was weer even schoon gebaard en gezond als te voren, hetgeen Don Quichot hoogelijk verbaasde. Hij verzocht den pastoor hem de bezwering te leeren zoodra hij er tijd voor had; want hij was overtuigd dat deze tooverkracht nog wel meer kon uitrichten dan het hechten van baarden, aangezien het voor de hand lag dat op de plek waar de baard was weggerukt het vleesch geschonden en gewond moest zijn, en als de bezwering dit alles genas zou ze nog wel goed zijn voor meer dan baarden.

„Zoo is het ook," sprak de pastoor, en hij beloofde ze hem bij de eerste de beste gelegenheid te leeren.

Hierna sprak men af dat de pastoor het eerst zou opstijgen en dat de anderen om beurten zouden rijden tot men aan de herberg kwam, die daar een mijl of wat vandaan lag. Toen er nu drie in den zadel zaten, namelijk Don Quichot, de prinses en de pastoor, en er drie te voet gingen, namelijk Cardenio, de barbier en Sancho Panza, sprak Don Quichot tot de maagd:
„Dat uwe grandeza, vrouwe, mij voere waar het haar belieft."
Maar nog voor zij antwoord kon nemen, zei de pastoor:
„Naar welk koninkrijk wenscht uwe Heerlijkheid ons te leiden? Is het wellicht dat van Micomicón? Dat moet wel zijn, of ik weet maar weinig van koninkrijken."
Zij, die zeer gevat was, begreep dat zij ja moest zeggen, en zeide dus:
„Ja, heer, naar dat koninkrijk voert mijn weg."
„In dat geval," zei de pastoor, „moeten wij over ons dorp reizen, en vandaar dient UEd. den weg naar Cartagena te nemen waar u wellicht scheepsgelegenheid vindt; als de wind gunstig blijft en de zee bedaard, en er geen storm komt, kan men in iets minder dan negen jaar de groote binnenzee van Meona in zicht hebben, ik meen Meótides [3]), vanwaar het niet veel meer dan honderd dagreizen is naar het koninkrijk van uwe grandeza".
„UEd. vergist zich, mijnheer," zeide zij, „want het is nog geen twee jaar geleden dat ik uit mijn land vertrok; ik heb waarlijk nooit goed weer getroffen en niettemin ben ik hier aangeland om te aanschouwen wat ik zoo zeer begeerde, namelijk mijnheer Don Quichot van de Mancha, wiens faam mijn oor trof zoodra ik in Spanje een voet aan land zette en mij bewoog hem te zoeken, ten einde mij in zijn hoffelijkheid te bevelen

en de rechtvaardigheid van mijn zaak toe te vertrouwen aan de kracht van zijn onoverwinnelijken arm."

„Genoeg, staak uwe loftuitingen," zei Don Quichot toen, „want ik ben een vijand van alle pluimstrijkerij, en hoewel dit niet iets van dien aard is, hinderen toch zulke woorden mijn kuische ooren. Ik wil u enkel zeggen señora, dat hetzij ik den moed bezit of niet, die waarover ik al dan niet beschik tot mijn laatsten snik in uwen dienst gesteld zal worden; dit zal te rechter tijd wel blijken. Ik zou thans eerst mijnheer den pastoor eens willen verzoeken mij te zeggen wat de oorzaak is die hem zoo geheel alleen en zonder dienaars naar deze streken voerde en in zoo lichte kleedij dat ik er verbaasd van sta."

„Daarop zal ik u kort bescheid geven," zei de pastoor; „UEd. moet dan weten mijnheer Don Quichot dat meester Nicolás, onze vriend de barbier en ik op weg waren naar Sevilla om een som geld te innen die een bloedverwant van mij die al vele jaren geleden naar de Indiën overstak mij gezonden had, en geen klein bedrag ook, want het was meer dan zestig duizend goedgerande peso's, en dat is geen beetje; en toen wij gisteren door deze streken trokken liepen wij een stel struikroovers in den weg die ons zoo grondig den baard plukten dat de barbier zich genoodzaakt zag zich een valschen te plakken; en ook dezen jongeman die ons vergezelt — en hij wees naar Cardenio — hebben zij onherkenbaar toegetakeld. Maar het mooiste is nog dat men algemeen vertelt dat de struikroovers die ons overvielen behooren tot een troep galeiboeven die, naar men zegt, bijna op dezelfde plek waar wij ons nu bevinden in vrijheid werden gesteld door een zoo dapper man, dat hij, den commissaris en den bewakers ten spijt, aller

boeien slaakte; maar hij moet zeer zeker van zinnen zijn geweest, of het moet een even groote schelm zijn als zij, of een man zonder hart en geweten, om zoo den wolf op de schapen los te laten, den vos op de hoenders en de vlieg op den honing. Hij heeft het bestaan de justitie een poets te spelen en zich te weer te stellen tegen zijn koning en wettigen heer, want hij handelde in strijd met diens rechtvaardige geboden; hij bestond het zooals ik zei, de galeien van hun roeiers te berooven en de Heilige Hermandad in rep en roer te brengen die al jarenlang in rust en vrede leefde; kortom, hij bestond het een daad te verrichten waardoor zijn ziel zal verloren gaan, en zijn lichaam niets wint."

Sancho had den pastoor en den barbier het avontuur van de galeiboeven verteld dat zijn meester zoo roemrijk ten einde bracht, en vandaar dat de pastoor er op zinspeelde om eens te zien wat Don Quichot doen of zeggen zou, die bij ieder woord dat de pastoor sprak meer van kleur verschoot, maar niet dorst te zeggen dat hij de bevrijder van deze brave lieden was geweest.

„En zij waren het dan," zei de pastoor, „die ons beroofd hebben. Moge God in Zijn erbarmen het hem vergeven die hun de rechtvaardige straf onthield."

AANTEEKENINGEN

[1]) Sancho bedoelt dat hij de negers wel voor zilver- of goudgeld zal verkoopen.

[2]) *Zulema* is de naam van een uitgestrekten heuvel die zich ten zuidwesten van Alcalá de Henares verheft en waarop het oude *Complutum* gelegen was.

[3]) Het meer Meotis is de zee van Azof, een golf van de Zwarte Zee, waarin de Don uitstroomt.

DERTIGSTE HOOFDSTUK

GAANDE OVER DE GEVATHEID VAN DE SCHOONE DOROTEA EN ANDERE AARDIGE EN VERMAKELIJKE AANGELEGENHEDEN

De pastoor had nauwelijks uitgesproken, of Sancho zei: „En zoo waar ik leef, mijnheer de pastoor, de man die dat heldenstuk heeft uitgehaald was mijn meester, en ik heb hem nog zoo gewaarschuwd en gezegd dat hij toch moest oppassen wat hij deed en dat het zonde was hun de vrijheid te geven, omdat die heele bende op den weg was vanwege dat het aartsschobbejakken waren."

„Stommeling," zei Don Quichot daarop, „voegt of past het dolenden ridders uit te vorschen of de verdrukten, de geknechten en de geketenden die zij op hunne wegen ontmoeten zoo huns weegs gaan en in deze ellende verkeeren wegens hun schuld of wegens hun verdienste? Hun eenige taak is hen als hulpbehoevenden bij te staan en daarbij rekening te houden met hun lijden en niet met hun schelmerijen. Ik vond een rozenkrans, een keten van ongelukkig en wanhopig volk en deed voor hen wat mijn orde vergt: daarvan kome wat wil; wien dit kwaad schijnt weet naar ik meen, met allen eerbied voor de hooge waardigheid van mijnheer den pastoor en zijn achtbaren persoon, weinig van de aangelegenheden der ridderschap, hij liegt als een in den drek geboren kind van de zonde en ik zal hem dit terdege met het zwaard doen verstaan."

En zoo gezegd hebbende zette hij zich schrap in de stijgbeugels en drukte den stormhoed diep in de oogen; want het barbiersbekken dat naar zijn meening de helm van Mambrino was, hing hem voor aan den zadel-

knop tot de schade die de galeiboeven er aan hadden gedaan hersteld kon worden.
Dorotea die even gevat was als geestig en al had gezien hoe vreemd het met het brein van Don Quichot was gesteld en dat allen behalve Sancho Panza den gek met hem staken, wilde niet voor de anderen onderdoen en zeide toen zij hem zoo verbolgen zag:
„Mijnheer de ridder, moge UEd. zich toch de gunst herinneren die u mij hebt toegezegd; bedenk wel dat gij dienvolgens geen ander avontuur moogt ondernemen, hoe dringend het ook zij, en kalmeer wat; want indien mijnheer de pastoor geweten had dat de galeiboeven bevrijd waren door uwen onverwinbaren arm zou hij zich wel driemaal bedacht hebben eer hij den mond opende, en zich liever driemaal op de tong hebben gebeten eer hij ook maar een woord gezegd had dat oneerbiedig jegens uw persoon kon schijnen."
„Ik zweer dat het waar is," zei de pastoor; „ik had nog liever mijn snorrebaard opgevreten."
„Ik zal zwijgen, señora," sprak Don Quichot; „en ik zal den rechtmatigen toorn die mij reeds in de borst opwelde beheerschen en in rust en vrede mijns weegs gaan tot ik de u toegezegde gunst zal hebben vervuld; maar zeg mij wat ik u verzoeken mag en als ge er niets op tegen hebt, ter belooning van dit goede voornemen, wat de oorzaak is van uw leed en welke en hoevele en hoedanige personen het zijn op wie ge wenscht dat ik voor u een afdoende, bevredigende en behoorlijke wraak neem."
„Van ganscher harte," antwoordde Dorotea, „als het u niet mishaagt een verhaal van ramp en tegenspoed aan te hooren."
„Dat zal mij geenszins mishagen, vrouwe," antwoordde Don Quichot.

Waarop Dorotea antwoordde:
„Als dat waar is, leent mij dan uw oor.”
Zoodra zij dit zei kwamen Cardenio en de barbier naast haar loopen, nieuwsgierig te hooren wat voor historie de gevatte Dorotea verzinnen zou en Sancho deed hetzelfde, want hij was niet minder onder den indruk dan zijn meester. Zij ging eerst op haar gemak in den zadel zitten, kuchte eens en maakte nog meer aanstalten om tijd tot nadenken te winnen, en begon toen met veel gracie als volgt te spreken:
„Om te beginnen, mijne heeren, wensch ik u wel te doen weten, dat mijn naam...”
En hier zweeg zij een oogenblik, want zij was den naam vergeten dien de pastoor haar gegeven had; maar hij kwam haar te hulp, omdat hij begreep waar het haperde en zeide:
„Geen wonder, señora, dat uwe grandeza aarzelt en verlegen raakt bij het verhalen van hare tegenslagen; want iets van dezen aard heeft dikwerf ten gevolge dat den getroffenen de memorie ontschiet en zelfs in die mate dat zij hun eigen naam niet meer weten zooals thans met uwe señora is geschied, die niet meer weet dat zij de prinses Micomicona genaamd wordt, wettige erfgename van het groote koninkrijk Micomicón; en met dit woord van hulp kan uwe grandeza zich thans wellicht in haar gekrenkte brein weer gemakkelijk alles herinneren wat zij ons wenschte te verhalen.”
„Inderdaad,” antwoordde de maagd; „en ik geloof niet dat ik verdere hulp noodig heb; ik breng mijn vaartuig wel veilig ter ree. Mijn vader de koning, die Trinacrius de Toovenaar genaamd werd, was zeer geleerd in wat men nigromantie noemt en door deze wetenschap ontdekte hij dat mijn moeder de koningin Jaramilla vóór

hem zou komen te sterven en dat ook hijzelf kort daarop het tijdelijke met het eeuwige zou verwisselen, en mij als wees achterlaten. Maar hij zeide dat dit alles hem minder bezwaarde dan zijn zekere voorkennis van het feit dat een vervaarlijke reus, de heerscher over een groot eiland dat bijna aan ons rijk grenst, geheeten Pandafilando met het Onooglijke Oog, omdat het algemeen bekend is dat hij al staan hem de oogen op de rechte plaats en recht in het hoofd, altijd loensch kijkt alsof hij scheel was, wat hij doet uit kwaadaardigheid om hun die hij aanziet angst en vrees aan te jagen — mijn vader, zei ik dan, voorzag dat deze reus zoodra hij vernam dat ik wees was, mijn koninkrijk met een groote legermacht zou overvallen, mij van alles zou berooven, en niet het kleinste dorp laten om de wijk te nemen, maar dat ik al deze rampen en ellenden kon vermijden als ik toestemde hem de hand te reiken; hoewel ik, voor zoover hij voorzag, er niet in zou toestemmen een zoo ongelijke echtverbintenis te sluiten. En daar had hij schoon gelijk aan want het is nooit ofte nimmer in mij opgekomen dien reus te trouwen, noch eenig ander, hoe groot en geweldig hij ook wezen mag. Mijn vader zeide bovendien nog dat ik, als Pandafilando na zijn dood aanstalten maakte mijn rijk binnen te vallen, geen tijd moest verspillen om tegenweer te bieden, aangezien dat mijn ondergang zou zijn; zoo ik den dood en algeheele vernietiging van mijn goede en trouwe onderdanen wilde voorkomen, kon ik hem beter vrij en onbelemmerd zijn gang laten gaan in mijn rijk, want het was niet mogelijk mij tegen het duivelsch geweld van den reus te verdedigen; integendeel, ik moest mij dan onmiddellijk met enkelen van de mijnen op weg begeven naar Spanje, waar ik hulp

zou vinden in mijn ellende zoo ik een zeker dolend ridder vond, wiens faam zich te dien tijde in dit gansche rijk verbreid zou hebben, en die indien ik mij goed herinner Don Azote of Don Gigote moest heeten."

„Don Quichot zal hij wel gezegd hebben, señora," zei Sancho daarop, „ofte wel de Ridder van de Droevige Figuur."

„Ja juist," zei Dorotea. „En hij zeide nog meer, namelijk dat de ridder lang van gestalte en mager van gezicht zou wezen en dat hij aan den rechterkant onder zijn linkerschouder of daaromtrent een grauwe moedervlek moest hebben met eenig borstelig haar."

Toen Don Quichot dit hoorde, sprak hij tot zijn schildknaap:

„Beste Sancho, kom eens hier, en help mij even mij te ontkleeden; want ik wil weten of ik de ridder ben van wien deze wijze koning geprofeteerd heeft."

„Maar waarom wil UEd. zich ontkleeden?" vroeg Dorotea.

„Om te zien of ik die moedervlek bezit waarover uw vader sprak," antwoordde Don Quichot.

„Het is heel niet noodig dat UEd. zich uitkleedt," zei Sancho; „want ik weet wis en zeker dat UEd. midden op uw rug zoo een moedervlek hebt, en dat is een teeken dat u een groot man bent."

„Al goed," zei Dorotea; „onder vrienden moet men niet op kleinigheden letten en of dat nu op den schouder of op den rug zit doet er minder toe, het is voldoende dat er een moedervlek zit, onverschillig waar, want het is toch alles een en hetzelfde vleesch; mijn goede vader had het zonder twijfel in alles bij het rechte eind en ik had het goed geluk mij in de hoede van mijnheer Don Quichot te bevelen, want hij is het over wien mijn

vader sprak; wat zijn gelaat mij doet zien stemt overeen met wat men zegt van dat van dien ridder die niet alleen zoo groote faam geniet in geheel Spanje, maar zelfs in gansch de Mancha. Zoodra ik in Osuna voet aan land zette, hoorde ik zooveel over zijn heldendaden verhalen dat mijn hart mij dadelijk ingaf dat hij de man was dien ik zocht."

„Hoe kan UEd. zich evenwel te Osuna ontscheept hebben, lieve señora," vroeg Don Quichot, „als dat geen zeehaven is?"

Maar nog eer Dorotea antwoordde, was de pastoor haar al voor en zei:

„Mevrouw de prinses wilde natuurlijk zeggen dat zij na zich te Málaga ontscheept te hebben, in Osuna de eerste berichten over uw faam vernam."

„Ja, dat wilde ik zeggen," zei Dorotea.

„Natuurlijk," zei de pastoor; „dat uwe majesteit verder verhale."

„Er valt niet veel meer te verhalen," antwoordde Dorotea; „alleen dat de fortuin mij ten slotte zoo goedgezind was dat ik mijnheer Don Quichot vond, zoodat ik mij alreeds weer koningin en heerscheres van mijn koninkrijk reken en acht nu hij, hoffelijk en edelmoedig als hij is, de gelofte deed mij te vergezellen waarheen ik hem leiden wil, wat nergens anders heen zal zijn dan naar Pandafilando met het Onooglijke Oog, opdat hij hem doode, en mij teruggegeven worde wat mij zoo onrechtmatig ontnomen werd; dit alles zal geheel naar onzen wensch geschieden gelijk het voorzegd werd door Trinacrius den Toovenaar, mijn braven vader; hij voorspelde tevens, en hij schreef het neer in Chaldeeuwsche of Grieksche letters — ik weet niet welke, want ik kan ze niet lezen —, dat ik, indien deze ridder van de

profetie zoodra hij den reus gekeeld had met mij zou wenschen te huwen, terstond zonder eenige tegenwerping moest toestemmen om zijn wettige gemalin te worden en mijzelf en mijn rijk in zijn hand moest geven."

„Wat zeg je daarvan, beste Sancho," zei Don Quichot hierop. „Begrijp je wat dat beteekent? Heb ik het je niet altijd gezegd? Zie eens aan: hier hebben wij reeds een koninkrijk te regeeren en een koningin te huwen!"

„Wis en warempel!" zei Sancho. „En Gods vloek op den gek die niet trouwen zou als heer Pandafilando de windpijp is afgesneden! En zoo leelijk is de koningin ook niet! Zoo wil ik wel meer vlooien in bed hebben!" En dat zeggend maakte hij een paar bokkesprongen in de lucht en gaf nog andere teekenen van opgetogen vreugde ten beste. Daarna greep hij de teugels van Dorotea's muildier en toen hij het beest stil had viel hij voor haar op zijn knieën en smeekte haar hem de handen te reiken om die te kussen, als hulde aan zijn koningin en meesteres. Wie van de omstanders moest niet lachen toen hij de zotternij van den meester en de onnoozelheid van den knecht zag? Daarom reikte Dorotea hem haar handen en beloofde hem een groot heer in haar rijk te maken als de Hemel haar het heil beschoor het weer te bezitten en te regeeren. En Sancho bedankte haar met zulke woorden dat iedereen weer in den lach schoot.

„Dit, mijne heeren," ging Dorotea voort, „is mijn historie; er rest mij nog slechts u te vertellen dat van heel het gevolg dat mij vergezelde toen ik mijn rijk verliet, alleen deze welgebaarde schildknecht overbleef; al de anderen zijn verdronken in een zwaren storm die ons overviel in het gezicht van de haven; enkel hij en

ik kwamen als door een wonder op twee planken aan land en zoo is inderdaad mijn gansche levensloop een mirakel en mysterie, gelijk gij alreeds beseft zult hebben. En als ik soms in eenig opzicht wijdloopig ben geweest of niet alles zoo nauwkeurig heb verteld als ik had moeten doen, dan moge mijn verontschuldiging zijn wat mijnheer de pastoor in het begin van mijn verhaal zeide: namelijk dat voortdurend en bovenmatig verdriet dengene die het lijdt van zijn memorie berooft."

„Daarvan zal mij, o hooggeboren en dappere vrouwe!" zei Don Quichot, „geen enkele tegenslag kunnen berooven dien ik in uw dienst het hoofd zal bieden, hoe groot en ongehoord hij ook zijn moge; en derhalve hernieuw ik hier de gelofte die ik u deed en zweer u tot het andere einde der wereld te volgen, tot ik uw woesten vijand ontmoet, wien ik met Gods hulp en die van mijn arm het trotsche hoofd denk af te slaan met het scherp van dit... ik mag niet zeggen voortreffelijke zwaard, want Ginés de Pasamonte heeft het mij afgenomen [1])."

Hij prevelde dit laatste tusschen zijn tanden en ging toen voort:

„Edoch, zoodra ik dat hoofd heb afgehouwen en u in het vreedzaam bezit van uw rijk heb gesteld zij het aan u naar welbehagen over uw persoon te beschikken; want zoolang mijn geest is vervuld, mijn wil gekluisterd en mijn verstand geheel in beslag genomen door haar... wier naam ik niet noem, blijft het mij ten eenenmale onmogelijk eenig huwelijk te overwegen, al ware het met den vogel phoenix."

Wat zijn meester daar op het laatst zei over niet willen trouwen, vond Sancho zoo verkeerd dat hij vol ergernis zijn stem verhief en zei:

„Wel allemachtig, mijnheer Don Quichot, ik kan het u wel op een briefje geven dat UEd. niet goed bij het hoofd is, want hoe kan UEd. er iets op tegen hebben om te trouwen met een zoo hooggeboren prinses? Denkt u soms dat de fortuin u op iederen straathoek zoo een kans zal geven? Is mevrouw Dulcinea bijgeval mooier, als ik eens vragen mag? Vast niet, nog niet half zoo knap; ik durf zelfs wel zeggen dat ze wat dat betreft niet haalt bij de dame die wij hier voor ons hebben. Een mooie kans maak ik op die manier om dat graafschap te krijgen waarop ik zit te wachten, als UEd. altijd het onderste uit de kan wil hebben. Wel verduiveld, trouwt u nou, trouwt u toch gauw als het kan, pikt u dat koninkrijk in dat u zoo maar in den schoot valt en maakt u mij als u koning bent markies of gouverneur van een provincie, en de duivel hale de rest!" Toen Don Quichot zulke lasterlijke taal tegen zijn aangebedene Dulcinea hoorde uitslaan werd hem dit te veel: hij hief de lans en gaf er Sancho zonder een woord te zeggen of een kik te geven een paar zoo harde klappen mee, dat hij hem tegen den grond sloeg; en als Dorotea hem niet toegeroepen had dat het genoeg was, had hij hem op de plaats doodgeslagen.

„Verbeeld jij je eigenlijk," zei hij na eenigen tijd, „dat jij, lage dorper, mij maar altijd in de wielen kunt rijden, dat jij maar alles zeggen mag en ik maar alles vergeven moet?

Verbeeld je dat niet vuige schurk, want dat ben je wis en zeker als je zoo de tong roert tot schande van de onvergelijkelijke Dulcinea. Begrijp je niet jou luizenbosch, jou beest, jou ezelskop, dat als zij mijn arm niet met kracht bezielde ik ze niet zou bezitten, nog niet genoeg om een vloo dood te knijpen? En vertel mij eens,

schoft met je addertong, wat anders denk je dat dit koninkrijk vermeesterde, dezen reus het hoofd afhieuw en u tot markies verhief (want dit alles acht ik reeds als geschied en in kracht van gewijsde gegaan), dan de macht van Dulcinea die mijn arm als werktuig van haar daden bezigt? Zij strijdt door mij en triomfeert door mij en ik leef en adem door haar en dank haar leven en bestaan. O, listig hoerekind, wat zijt ge toch een ondankbare hond; uit het stof der aarde zijt ge opgeheven om een adellijken titel te ontvangen en ge beantwoordt zulk een hooge weldaad met kwaad te spreken van wie ze u bewees!"

Sancho was niet zoo zwaar afgeranseld dat hij alles wat zijn meester hem zeide niet verstond; hij kwam vrij vlug weer ter been en zocht haastig een plaats achter den telganger van Dorotea, vanwaar hij tegen zijn heer zeide:

„Mijnheer, nu moet u eens hooren. Als UEd. besloten heeft die hooggeboren prinses niet te trouwen dan is het zoo klaar als een klontje dat u dat koninkrijk niet krijgt; en als u dat niet krijgt, wat voor gunsten heb ik dan te wachten? Dat is het nou wat me grieft; trouwt UEd. in ieder geval met die koningin: die is nou bij de hand en om zoo te zeggen uit den hemel gevallen; dan kunt u later altijd nog terug naar mevrouw Dulcinea, want er hebben al eer koningen ter wereld gewoond die over den puthaak getrouwd waren. En wat de schoonheid betreft, daar steek ik mijn neus niet in; want om de waarheid te zeggen, ik vind ze geen van twee kwaad alhoewel ik señora Dulcinea nog nooit gezien heb."

„Wat! Heb jij haar nog nooit gezien, valsche lasteraar," zei Don Quichot. „En heb je mij soms zooeven geen boodschap van haar gebracht?"

„Ik bedoel dat ik geen tijd had haar op mijn gemak te bekijken," zei Sancho, „en haar schoonheid en al wat er meer aan te zien is bij stukjes en beetjes waar te nemen; maar zoo op het eerste gezicht lijkt ze mij niet kwaad."
„Thans vergeef ik je," zei Don Quichot, „en houd mij de kleine onaangenaamheid ten goede die ik je aandeed; want de mensch heeft zijn eerste opwelling niet in zijn macht."
„Dat heb ik gemerkt," antwoordde Sancho, „maar mijn eerste opwelling is altijd om te zeggen wat mij voor den mond komt, en dat kan ik niet laten ook."
„Alevenwel," zei Don Quichot, „moet je beter letten op wat je zegt, Sancho, want de kruik gaat zoo lang te water... ik behoef je niet meer te zeggen."
„Nou, goed," antwoordde Sancho, „God is in den Hemel en doorziet alle schuld en Hij zal wel richten wie het meeste kwaad sticht: ik omdat ik het ware niet zeg of UEd. omdat u het niet doet."
„Genoeg," zei Dorotea; „Sancho, ga snel naar uw heer, kus hem de hand en vraag hem vergiffenis. Wees ook voortaan voorzichtiger met uw lof en blaam, spreek geen kwaad van die mevrouw Tobosa, die ik niet het voorrecht heb te kennen, en vertrouw op God, want ge zult waarlijk wel een staat verwerven waardoor ge leven kunt als een prins."
Daarop boog Sancho het hoofd en ging de hand van zijn meester kussen, die ze hem met waardige welwillendheid reikte en hem den zegen gaf toen hij ze gekust had, waarna hij Sancho vroeg wat met hem vooruit te loopen omdat hij hem iets te vragen had over belangrijke aangelegenheden en met hem spreken wilde. Dat vond Sancho best en toen zij samen een eind vooruit waren gegaan, zei Don Quichot:

„Sinds ik je weer terugzag heb ik geen tijd of gelegenheid gehad je veel bijzonderheden te vragen aangaande de boodschap die je hebt overgebracht en het antwoord dat je mee terug hebt gekregen; maar nu de fortuin ons thans tijd en gelegenheid laat, mag je mij de kans op goed nieuws niet onthouden."

„Vraag UEd. maar wat u wilt," antwoordde Sancho; „het zal er bij mij net zoo uitkomen als het er ingegaan is. Maar ik wou UEd. wel beleefd verzoeken, mijnheer, om voortaan niet meer zoo wraakgierig te zijn."

„Waarom zeg je dat, Sancho?" vroeg Don Quichot.

„Dat zeg ik," antwoordde hij, „omdat die ransel van daareven eer te danken was aan de oneenigheid die de duivel laatst op een avond tusschen ons heeft gesticht [2]) dan aan wat ik zei ten nadeele van señora Dulcinea, die ik aanbid en vereer als een relikwie, al heeft ze daar niets van, alleen al omdat zij iets van UEd. is."

„Sancho, wees wijs, en kom liever niet op dat gesprek terug," zei Don Quichot, „want het weegt mij zwaar op het hart. Ik heb je dat thans vergeven, maar je weet wat het zeggen wil: Nieuwe zonde, nieuwe penitentie."

Onderwijl zij zoo praatten, zagen zij op den weg waarlangs zij reden een man aankomen die op een ezel zat en hun toen hij naderbijkwam een zigeuner leek; maar Sancho Panza wiens ziel en zinnen eerst recht ontwaakten wanneer hij een ezel zag, had den man nog niet in het oog of hij herkende hem als Ginés de Pasamonte; en van den naam van den man kwam hij op den naam van den ezel, want zoowaar het grauwtje waarop Pasamonte reed was zijn eigen beest; hij had zich om niet herkend te worden en den ezel te verkoopen in zigeunerkleeren gestoken, want hij sprak de zigeunertaal en vele andere alsof ze hem eigen waren.

Sancho zag hem en wist wie hij was; en zoodra hij het zag en wist schreeuwde hij luidkeels:
„Ginesillo, smerige dief! Geef me mijn kind weer terug; hier met mijn troeteldier, laat mijn lieve leven los; geef me mijn ezel, hier met mijn engel! En scheer je weg, stinkvent; neem je kans waar, schavuit; handen af van wat niet van jou is!"
Het was niet eens noodig geweest zooveel woorden en schimpscheuten te gebruiken want bij het eerste woord sprong Ginés al van den ezel en was in een drafje dat eer een galop geleek in een ommezien uit ieders oog verdwenen. Sancho ging naar zijn ezel, omarmde hem, en zei:
„Hoe heb je het gehad, lieve schat, ezeltje van mijn hart, vriend van me?" En daarop zoende en streelde hij hem alsof het een mensch was. De ezel zei niets en liet zich door Sancho zoenen en aanhalen zonder eenig antwoord te geven. Iedereen kwam er aan te pas en wenschte hem geluk dat hij zijn grauwtje terughad, in het bijzonder Don Quichot, die zei dat hij daarom toch den ezelwissel niet annuleerde, waarvoor Sancho hem zeer dankbaar was.
Onderwijl de twee zoo in gesprek waren, had de pastoor Dorotea gezegd dat zij blijk had gegeven van puik verstand, zoowel in haar verhaal als in de bondigheid daarvan en den fraai nagebootsten stijl van de ridderromans. Zij zeide dat zij zich vaak den tijd had gekort met die te lezen; maar dat zij niet wist waar al die verschillende provincies en zeehavens lagen en dat zij daarom maar lukraak had beweerd dat zij zich in Osuna ontscheept had.
„Dat begreep ik wel," zei de pastoor, „en daarom hielp ik u maar door te zeggen wat ik gezegd heb om alles

weer op orde te brengen. Doch is het niet merkwaardig te zien hoe licht deze ongelukkige hidalgo al die bedenksels en leugens gelooft, alleen omdat zij in den trant en op de manier van de dwaasheden uit zijn boeken worden opgedischt?"

„Ja," zei Cardenio, „het is zoo iets vreemds en ongehoords dat als iemand het bedacht en met opzet verzon, er geloof ik geen verstandig mensch te vinden zou zijn die het geloofde."

„En wat nog vreemder is," zei de pastoor, „afgezien van de dwaasheden die deze brave hidalgo uitslaat en die men aan zijn krankzinnigheid kan wijten redeneert hij, als men hem over andere aangelegenheden spreekt met zeer goed gekozen woorden en toont in alles een helder en gezond verstand; zoolang men maar niet met hem over de ridderschap begint, zal iedereen hem voor een hoogst redelijk mensch houden."

Terwijl zij deze conversatie hielden, hield Don Quichot de zijne, en hij zeide tot Sancho:

„Beste Panza, laten wij onze oneenigheid over boord zetten en zeg mij nu eens, zonder dat je beducht behoeft te wezen voor eenigen toorn of wrok mijnerzijds: Waar, hoe en wanneer heb je Dulcinea gevonden? Wat had zij om handen? Wat heb je tegen haar gezegd? Wat gaf zij je ten antwoord? Wat voor gezicht zette zij toen zij mijn brief las? En wie schreef dien voor je over? Zeg mij alles wat je denkt dat in dezen de moeite waard is vernomen, gevraagd en beantwoord te worden, doe er niets bij, lieg niet om mij aangenaam te zijn, en verzwijg niets om het mij niet te zijn."

„Mijnheer," antwoordde Sancho, „als de waarheid dan gezegd moet worden: niemand heeft den brief voor mij overgeschreven, want ik had geen brief bij mij."

„Inderdaad," sprak Don Quichot; „want ik heb het boekje waarin ik hem schreef twee dagen na je vertrek in mijn bezit gevonden hetgeen mij niet weinig leed bezorgde, omdat ik niet begreep wat jij beginnen moest als je geen brief had, en ik verwachtte dan ook altoos dat je wel terug zou komen wanneer je hem miste."
„Dat had ik ook vast en zeker gedaan," antwoordde Sancho, „als ik hem niet uit het hoofd had geleerd toen UEd. hem mij voorlas, zoodat ik hem op kon geven aan een koster die hem woord voor woord op schrift heeft gebracht en zei dat hij van zijn levensdagen menigen banvloek had gelezen, maar nog nooit zulk een schoon schrijven als dit."
„En ken je hem nog uit het hoofd, Sancho?" vroeg Don Quichot.
„Neen, mijnheer," antwoordde Sancho; „want zoodra ik hem had laten opschrijven dacht ik dat hij mij toch niet langer van nut kon wezen en heb ik hem maar vergeten, en als ik mij nog zoo iets herinner dan is het dat over de *ongetroffen*, of was het *onovertroffen vrouwe*, en over het slot: *'de uwe tot in den dood, de Ridder van de Droevige Figuur'*. Maar tusschen een en ander heb ik vast wel driehonderd maal, mijn hart, mijn ziel en mijn leven laten schrijven."

AANTEEKENINGEN

[1]) Terecht maken de commentatoren hier de opmerking dat het feit dat Ginesillo zich van Don Quichots zwaard had meester gemaakt, niet verteld is waar het had moeten gebeuren, terwijl nog veel minder is medegedeeld waar, wanneer en hoe onze held aan het andere zwaard gekomen was.
[2]) Dit slaat op het avontuur met den volmolen in het Twintigste Hoofdstuk.

EENENDERTIGSTE HOOFDSTUK

OVER DE KOSTELIJKE GESPREKKEN DIE GEVOERD WERDEN TUSSCHEN DON QUICHOT EN SANCHA PANZA, ZIJN SCHILDKNAAP, EN WAT ER MEER VOLGT

„Dit alles mishaagt mij geenszins," zeide Don Quichot. „Ga voort. Je kwam aan, en waarmee verpoosde zich die koningin der schoonheid? Je vond haar voorzeker bezig paarlen aan een snoer te rijgen of een wapenteeken in gouddraad te borduren voor dezen haar hartsgevangen ridder?"

„Neen, dat niet," antwoordde Sancho, „ze was bezig een paar fanega's [1]) tarwe te wannen op het erf achter haar huis."

„Geloof dan maar zeker," zei Don Quichot, „dat de korrels van dat graan paarlen werden zoodra haar handen ze aanraakten. En heb je er nog op gelet, vriend, of die tarwe blanke winter- of donkere zomertarwe was?"

„Donkere en van de slechtste," zei Sancho.

„Wel, laat ik je dan verzekeren," zei Don Quichot, „dat die door haar handen gewand, ongetwijfeld het fijnste wittebrood gaf. Maar ga voort: drukte zij een kus op mijn brief, toen je haar dien ter hand stelde? Hield zij hem boven het hoofd [2])? Verrichtte zij eenige andere plichtpleging zulk een brief waardig, of wat deed zij?"

„Toen ik hem haar wou geven," antwoordde Sancho, „was zij druk in de weer met den hoop tarwe te schudden dien zij in de zeef had, en ze zei: 'Vriend, leg dien brief maar op dien zak daar; eer ik dit alles door de wan heb, kan ik hem toch niet lezen'."

„De fijngevoelige vrouw!" zei Don Quichot. „Dat deed zij natuurlijk om hem op haar gemak te lezen en te

genieten. Ga voort Sancho, en hoe verliep het gesprek tusschen jullie onderwijl zij met haar werk bezig was? Wat vroeg zij je over mij? En wat heb jij haar gezegd? Maak af, vertel mij alles, laat geen druppel in den inktpot zitten."

„Gevraagd heeft ze mij niets," antwoordde Sancho; „maar ik heb haar verteld hoe UEd. hier achtergebleven was om haar te dienen door boete te doen zonder een hemd aan, en dat u als een wildeman in het hart van dit gebergte leeft, op den grond slaapt en geen brood van een gedekte tafel eet en u den baard niet kamt [3]) en uw lot beweent en vervloekt."

„Als je gezegd hebt dat ik mijn lot vervloekte, heb je haar verkeerd ingelicht," sprak Don Quichot; „want ik zegen het veeleer en zal het al mijn levensdagen zegenen, omdat het mij waardig heeft gekeurd een zoo hooge vrouwe als Dulcinea van El Toboso te beminnen."

„Hoog is ze zeker," zei Sancho, „want zoo waar ik leef, ze steekt wel een hand boven mij uit."

„Wel, hoe nu, Sancho?" vroeg Don Quichot. „Heb je je dan met haar gemeten?"

„Ik heb me zoo gemeten," antwoordde Sancho, „dat toen ik haar hielp een zak tarwe op een ezel te laden, ik zoo dichtbij haar stond dat ik zag dat zij wel een palm grooter was dan ik."

„Dat mag waar wezen," hernam Don Quichot, „maar hoe wordt deze grootheid vergezeld en verhoogd door millioenen bevalligheden van ziel en geest! Eén ding zal je niet kunnen ontkennen, Sancho: toen je dichtbij haar stond, heb je toen geen Sabaeïschen geur geroken, geen liefelijke, ik weet niet wat voor verrukkelijke lucht? Ik bedoel een luchtje of een snufje alsof je in den winkel van een fijne-handschoenmaker was?"

„Het eenige wat ik kan zeggen," zei Sancho, „is dat ik een menschenluchtje rook; en dat zal wel geweest zijn omdat zij door het harde werk nogal gezweet had en wat nat was."

„Onmogelijk," antwoordde Don Quichot; „je moet verkouden zijn geweest, of jezelf geroken hebben; want ik weet zeer wel hoe deze roos tusschen de doornen riekt, deze lelie des velds, deze vluchtige amber."

„Dat kan wel," antwoordde Sancho; „want ik ruik vaak aan mijzelf wat ik toen naar me leek van haar rook; maar dat is geen mirakel: de eene duivel lijkt krek op den ander."

„Welnu," ging Don Quichot voort, „haar koren is gewand en naar den molen. Maar wat deed zij toen zij den brief las?"

„Den brief," zei Sancho, „heeft zij niet gelezen, want ze zei dat ze niet lezen of schrijven kon; in stee daarvan scheurde zij hem aan kleine stukjes en zei dat ze hem niemand wou laten lezen omdat ze in het dorp niets met haar geheimen te maken hadden, en dat ze al genoeg had aan wat ik haar mondeling gezegd had over de liefde die UEd. voor haar voelde en de extraordinaire boetedoening die u hier voor haar deed. En ze zei dan ten slotte nog UEd. te zeggen dat zij u de handen kuste [4]), dat zij meer lust had u te zien dan u te schrijven, en dat zij u daarom smeekte en zelfs gelastte zoo gauw het ging deze woeste oorden te verlaten, geen dwaasheden meer uit te halen en op staanden voet naar El Toboso te komen, als u ten minste niets belangrijkers te doen had, want zij brandde van verlangen om UEd. te zien. Ze heeft hartelijk gelachen toen ik haar zei dat UEd. zich *de Ridder van de Droeve Figuur* noemde. Ik heb haar gevraagd of die Biskajer van laatst al ver-

schenen was, en zij antwoordde van ja, en zei dat het een heel fatsoenlijk man was. Ik heb haar ook nog gevraagd naar de galeiboeven, maar ze zei dat ze er tot nu toe geen een gezien had."

„Tot dusverre gaan onze zaken niet slecht," zei Don Quichot. „Maar zeg mij eens: welk kleinood schonk zij je ten afscheid voor het nieuws dat je haar van mij bracht? Want het is een algemeen en overoud gebruik onder dolende ridders en hun aangebedenen dat zij hun schildknapen, dienaressen of dwergen die nieuws brengen van hen aan hunne aangebedenen en van haar aan hare dolende ridders, een kleinood schenken voor goed nieuws en dank voor de boodschap."

„Dat kan wel zoo wezen, en dat lijkt mij ook een best gebruik; maar dat zal dan wel zoo geweest zijn in lang vervlogen tijden, want tegenwoordig schijnt het alleen nog maar gewoonte een stuk brood met kaas weg te geven, dat was ten minste al wat mevrouw Dulcinea mij gaf toen ik over den muur van de binnenplaats afscheid van haar nam; en als ik het zeggen mag, het was nog schapenkaas ook."

„Zij is uiterst vrijgevig," zei Don Quichot; „en als ze je geen gouden kleinood gegeven heeft zal dat zonder twijfel zijn omdat ze er zoo gauw geen bij de hand had; maar beter iets dan niets: ik zal daar wel met haar over spreken en het in orde maken. Wat mij echter verwondert, Sancho, is dat je naar het mij wil voorkomen door de lucht heen en terug bent komen gevlogen, want je hebt niet veel meer dan drie dagen noodig gehad om vanhier naar El Toboso en weer terug te komen, al ligt het meer dan dertig mijl hier vandaan. Ik ben geneigd te gelooven dat de geleerde toovenaar die voor mijn aangelegenheden zorgt en mijn

vriend is, — want zoo iemand moet er bestaan of ik ware immers geen goed dolend ridder —, ik herhaal dat die gezegde toovenaar je reis bespoedigd moet hebben zonder dat jij het zelf merkte; want er zijn toovenaars onder die een dolend ridder in den slaap van zijn bed lichten, en zonder dat hij weet van hoe en wat ontwaakt hij den volgenden dag op meer dan duizend mijl afstand van de plek waar hij zich den vorigen avond ter ruste begaf. Ware dit niet het geval, dan zouden dolende ridders elkander onmogelijk in hun gevaren te hulp kunnen schieten, gelijk zij zulks telkens weer doen. Want het komt vaak voor dat er een in het Armenisch gebergte in strijd is met een draak of wild ongedierte of een anderen ridder, en alhaast het onderspit heeft gedolven en in doodsnood verkeert, en er daar eensklaps als hij het allerminst verwacht, op een wolk of in een vurigen wagen een vriend van hem verschijnt, die zich nog kort te voren in Engeland bevond en die zijn zijde kiest en hem van den dood bevrijdt; tegen het vallen van den avond bevindt hij zich dan weer onder zijn eigen dak, waar hij met veel smaak het avondeten gebruikt; en toch is het dan vaak een plaats die wel twee of drie duizend mijl van de andere ligt. Dit alles nu geschiedt door de werken en de wijsheid van de wijze toovenaars die voor deze wakkere ridders zorg dragen. Zoodoende, beste Sancho, valt het mij ook in het geheel niet moeilijk te gelooven dat je in zoo korten tijd vanhier naar El Toboso en terug bent geweest; want, zooals ik al gezegd heb, een bevriende toovenaar zal je wel door de lucht hebben laten vliegen, zonder dat jij er van wist."

„Dat zal het wel geweest zijn," zei Sancho; „want waarachtig, Rossinant liep als een zigeunerezel wien ze kwik in zijn ooren hebben gedaan [5])".

„Wat kwik?" zei Don Quichot. „Een heel legioen duivels: dat volk is bliksemsnel ter been en weet anderen spoed bij te zetten zoolang het hun maar behaagt, zonder zich zelf moe te maken. Maar dat daargelaten, wat vind jij voor jou van dat verzoek van mevrouw om haar te komen opzoeken? Ik voel wel dat ik verplicht ben om gehoor te geven aan haar bevel, maar ik voel ook dat dit onmogelijk is door de belofte welke ik de prinses gedaan heb die met ons meereist; en de wetten der ridderschap verplichten mij eer mijn woord gestand te doen dan mijn lust te volgen. Aan den eenen kant kwelt en achtervolgt mij de wensch mijn aangebedene te aanschouwen; aan den anderen maant en prikkelt mij het gegeven woord en de roem dien ik in dit avontuur denk te behalen. Het lijkt mij maar het best er spoed achter te zetten en zoo snel mogelijk de plek te bereiken waar die reus vertoeft; zoodra ik er ben sla ik hem het hoofd af en herstel de prinses vredig in haar rijk; dan kan ik daarna terstond terugkeeren om het licht van mijn leven te vinden, en ik zal mij bij haar wel zoo weten te verontschuldigen dat zij mijn lange afwezigheid voor lief neemt omdat zij wel inziet hoezeer dit alles haar alleen tot meerdere glorie en faam strekt, want allen roem dien ik in dit leven met de wapenen win, won of winnen zal, dank ik aan de eer die zij mij schenkt om de hare te zijn."
„Ja, ja," zei Sancho, „maar UEd. is in dezen toch niet al te wel bij het hoofd! Nou moet u eens hooren, mijnheer; wou UEd. die heele reis voor niets maken en de kans op een zoo rijk en voornaam huwelijk laten schieten en verloopen, dat u een koninkrijk als bruidsschat brengt, en dat zooals ik voor de waarachtige waarheid heb hooren vertellen, meer dan twintig duizend mijl in

omtrek meet, dat rijk is aan het goede der aarde en grooter dan Portugal en Kastilië samen? Bij God, zwijgt u nou liever en schaamt u zich over wat u gezegd hebt, en gelooft u mij eens als ik het zoo zeggen mag: trouwt u nou dadelijk in het eerste dorp waar een pastoor te vinden is, en anders zal onze eigen pastoor het wel bovenst best in orde maken. Begrijpt u nou eens goed dat ik wel op de jaren ben om u raad te geven en dat u dien hard noodig hebt, want beter één vogel in de hand dan tien in de lucht, en wie het onderste uit de kan wil hebben krijgt het lid op den neus."

„Hoor eens hier, Sancho," antwoordde Don Quichot, „als je mij dien raad om te trouwen alleen geeft opdat ik zoodra ik den reus verslagen heb, meteen vorst des lands word en jou zoodoende gemakkelijk gunsten kan bewijzen en je geven wat ik je beloofd heb, dan zou ik je toch wel eens willen zeggen dat ik je verlangens wel kan voldoen ook al trouw ik niet; want aleer ik in den slag ga, zal ik bedingen dat mij wanneer ik er als overwinnaar uit te voorschijn treed, ook als ik niet huw, een deel van het koninkrijk toekomt, dat ik vrij ben te schenken aan wien mij lust; en als men mij dat schenkt, aan wien zou ik het dan liever geven dan aan jou?"

„Allicht!" antwoordde Sancho. „Maar kijkt UEd. dan goed uit dat u een stuk aan den zeekant kiest; want als het mij dan daar in dat land niet bevalt kan ik mijn negeronderdanen ten minste inschepen en met ze doen wat ik al zei. En doet UEd. geen moeite om mevrouw Dulcinea op te zoeken, maar gaat u nou eerst dien reus afmaken en deze zaken eens afdoen; want zoo waar God leeft, ik geloof dat die ons veel eer en profijt zullen aanbrengen."

„Hoor eens, Sancho," sprak Don Quichot, „ik geloof

wel dat je het bij het rechte eind hebt: ik zal je raad volgen en eerst met de prinses meegaan, en dan Dulcinea opzoeken. Maar ik zou je willen vragen niemand iets te zeggen over wat wij hier besproken en verhandeld hebben, zelfs niet aan hen die met ons op weg zijn; want als Dulcinea zoo fijngevoelig is dat zij haar gedachten niet wil laten kennen, past het niet dat ik of wie ook er lucht aan zou geven."

„Als dat zoo is," zei Sancho, „waarom wilt u dan dat iedereen die door uw arm overwonnen is zijn opwachting gaat maken bij mevrouw Dulcinea, wat toch hetzelfde is als een onderteekende verklaring dat u haar liefhebt en haar minnaar is? Of denkt u soms dat als iedereen dien u naar haar toestuurt voor haar op zijn knieën moet vallen en zeggen dat hij uit UEds. naam komt om zich in haar hoede te stellen, uw beider gedachten onbekend blijven?"

„Ach, wat ben je toch dom en onnoozel!" zei Don Quichot. „Begrijp je dan niet dat dit alles haar tot meerdere eer strekt? Je behoort toch te weten dat het in den trant van onze ridderschap een dame tot hooge eer gedijt als vele dolende ridders haar het hof maken, zonder dat hun gedachten verder gaan dan haar te dienen, enkel en alleen omdat zij is die zij is, en zonder eenig ander loon voor hun vele en goede diensten te verwachten dan dat zij zoo goedgunstig is hen als haar ridders te aanvaarden."

„Met dat soort van liefde," zei Sancho, „heb ik wel eens hooren prediken dat wij onzen Heer moeten beminnen om Zijns zelfs wil en zonder dat ons de hoop op eeuwige zaligheid of vrees voor helsche straf daartoe drijft [6]). Maar ik zou Hem wat graag willen minnen en dienen om wat hij mij te geven heeft."

„De duivel schijnt jou zijn lessen in het oor te blazen, lage dorper!" sprak Don Quichot. „Wat zeg jij toch soms verstandige dingen! Het lijkt haast of je aan een universiteit gestudeerd hebt."
„En zoo waar ik leef, ik kan geen eens lezen", antwoordde Sancho.
Op dit oogenblik schreeuwde meester Nicolás hun toe dat zij een oogenblik stil moesten houden; want zij wilden even wachten om den dorst te lesschen bij een kleine bron die daar lag. Don Quichot hield halt, tot niet geringe vreugde van Sancho, die al dat gelieg al moe was en bang dat zijn meester hem op een leugen zou betrappen; want hoewel hij wist dat Dulcinea een boerenmeid uit El Toboso was, had hij haar nog nooit van zijn leven gezien [7]).
Ondertusschen had Cardenio de kleeren aangetrokken die Dorotea droeg toen ze haar vonden en die, al waren ze niet te best, toch heel wat beter waren dan wat hij had afgelegd. Zij stegen dichtbij de bron af en stilden met wat de pastoor uit de herberg had meegenomen, hun grooten honger een weinig.
Terwijl ze daarmee bezig waren kwam er langs den weg toevallig een jongen voorbij, die stil bleef staan om het gezelschap dat bij de bron zat eens goed op te nemen en daarna op Don Quichot afging, beide armen om diens beenen sloeg en zeer aanstellerig begon te weenen. Hij zei: „O, mijnheer! Kent UEd. mij niet meer? Kijkt u mij dan eens goed aan; ik ben die jongen Andrés, dien UEd. van den eik hebt bevrijd waaraan ik stond vastgebonden."
Don Quichot herkende hem, greep hem bij de hand, wendde zich daarop tot de aanwezigen en sprak:
„Ten einde u eens te doen zien van hoeveel gewicht het

is dat er dolende ridders ter wereld zijn die het onrecht recht maken en de onrechtvaardigheid wreken welke de gewelddadigen en verdorvenen die er op leven er in uitrichten, dient u te weten dat ik eenige dagen geleden toen ik langs een bosch reed hulpgeroep hoorde en jammerkreten als van een mensch die in nood en ellende verkeert; ik haastte mij gedreven door mijn plicht naar de plaats waar het mij leek dat de klachten klonken, en daar vond ik aan een stam van een eik den knaap gebonden, die hier thans voor ons staat, hetgeen mij van harte verheugt, want hij zal u kunnen getuigen dat ik geen duimbreed van de waarheid afwijk. Ik zei: aan een steeneik gebonden, het bovenlijf naakt, en een schoft van een boer van wien ik later hoorde dat het zijn baas was, ranselde hem alleronbarmhartigst af met de teugels van zijn merrie [8]). Zoodra ik dat zag, vroeg ik waarom de jongen zoo wreed gekastijd werd; de lage dorper antwoordde dat hij hem afroste omdat het zijn knecht was en om reden van eenige vergrijpen die eer diefstal dan domheid waren; waarop deze knaap tegen mij zei: 'Mijnheer, hij slaat mij enkel en alleen omdat ik hem mijn loon vraag.' De baas zocht het daarna in allerlei mooie woorden en uitvluchten, die ik aanhoorde, maar niet geloofde. Kortom, ik gebood den boef den jongen los te maken en liet den man een eed zweren dat hij hem mee naar huis zou nemen en hem tot den laatsten reaal zou betalen en zijn zegen geven bovendien. Is dit alles soms niet waar, vriend Andrés? Je hebt toch gezien met hoeveel gezag ik het hem beval en hoe nederig hij beloofde alles te doen wat ik hem te kennen gaf, beval en gelastte! Antwoord zonder schroom: aarzel niet en vertel dezen heeren eens wat er gebeurd is, opdat zij kunnen zien en begrijpen hoe

hoogst nuttig het is dat er, zooals ik zei, dolende ridders langs den weg zijn".

„Alles wat UEd. gezegd heeft is waarachtig waar," antwoordde de jongen; „maar de zaak liep aan het eind toch net andersom dan UEd. het zich voorstelt."

„Hoe zoo, net andersom?" vroeg Don Quichot weer. „Heeft de schurk je dan niet betaald?"

„Niet alleen niet betaald," zei de jongen, „maar zoodra UEd. het bosch uit was en wij alleen waren, bond hij mij weer aan dien eigensten eik en hij ranselde mij voor den tweeden keer zoo erbarmelijk af dat ik weldra zoo gevild was als de Heilige Bartholomaeus zelf; en bij iedere striem die hij mij gaf deed hij er een grapje of een schimpscheut bij omdat hij UEd. zoo in de maling nam; en als ik er niet zoo'n pijn van had gekregen, zou ik nog hebben moeten lachen om wat hij zei. Om de waarheid te zeggen, hij takelde mij zoo toe dat ik tot vandaag in een gasthuis heb gelegen om te genezen van al het kwaad dat die leelijke schurk mij toen heeft aangedaan. En UEd. draagt de schuld van de heele zaak; want als u uws weegs gegaan was en u niet had bemoeid met dingen die u niets aangingen, en uw neus niet in andermans zaken gestoken had, dan zou mijn baas het bij een paar dozijn slagen hebben gelaten en mij dan losgemaakt hebben en betaald wat mij toekwam. Maar toen UEd. hem zoo zonder reden beleedigde en de huid volschold, werd hij woedend en omdat hij zich niet kon wreken op UEd., barstte het onweer zoodra hij zag dat hij alleen met mij was op mij los, en zoo hard dat ik niet geloof nog ooit van mijn leven weer een gezond mensch te worden."

„De fout," zei Don Quichot, „was deze, dat ik wegreed; ik had dat niet moeten doen aleer hij je betaald

had; ik had met mijn jarenlange ervaring moeten weten dat geen dorper zijn gegeven woord gestand doet als hij ziet dan zijn voordeel elders ligt. Maar je herinnert je toch wel Andrés, dat ik gezworen heb dat ik hem als hij je niet betaalde nog wel zou weten te vinden, al verstak hij zich in den buik van den walvisch."

„Jawel," zei Andrés, „maar dat hielp niet."

„Wacht maar eens af of dat helpt!" sprak Don Quichot. En met die woorden stond hij haastig op en beval Sancho Rossinant te zadelen, die wat te grazen liep terwijl zij aten.

Dorotea vroeg hem wat hij in den zin had. Hij antwoordde haar dat hij het plan had den dorper te gaan opzoeken om hem voor deze euveldaad geducht te kastijden en te zorgen dat hij Andrés tot den laatsten duit betaalde, ten spijt en in weerwil van alle dorpers ter wereld; waarop zij antwoordde dat hij zich wel eens herinneren mocht dat hij zich volgens zijn belofte niet in eenig ander avontuur kon begeven aleer hij het hare tot een goed einde had gebracht, en dat hij daar hij dit beter wist dan eenig ander, zich liever moest beheerschen tot hij uit haar koninkrijk was teruggekeerd.

„Ja, waarlijk, waarlijk," antwoordde Don Quichot, „en Andrés moet dan maar geduld hebben tot mijn terugkeer, zooals gij zegt, señora; maar toch zweer en beloof ik hem nogmaals niet te rusten tot ik weet dat hij gewroken en betaald is."

„Wat heb ik aan die eeden?" zei Andrés. „Ik had op het oogenblik liever iets waarmee ik naar Sevilla kan komen dan alle wraak ter wereld: geeft u mij, als u het heeft, liever iets waar ik wat aan heb en dat ik eten kan, en God zij met UEd. en alle dolende ridders, en dat het dolen hun even goed bekomen mag als mij."

Sancho haalde een homp brood en een stuk kaas uit zijn zak, en zei toen hij het den jongen gaf:
„Pak aan, vriend Andrés; wij deelen allemaal in je ongeluk."
„En wat is ùw deel dan wel?" vroeg Andrés.
„Dit stuk kaas en brood dat ik je geef, en dat ik God weet zelf nog wel eens noodig zou kunnen hebben," antwoordde Sancho; „want begrijp maar eens goed, vriend, dat schildknapen van dolende ridders heel wat te verdragen hebben van honger en tegenslag, en nog veel meer wat men beter voelen dan zeggen kan."
Andrés pakte zijn brood en kaas aan en ziende dat hij van niemand meer iets te wachten had, liet hij het hoofd op de borst zinken en nam de beenen, gelijk men zegt. Maar eer hij ging zei hij tegen Don Quichot:
„Om Godswil, heer dolend ridder, als u mij nog ooit van mijn leven tegenkomt verleent u mij dan als het u belieft geen hulp of bijstand, al ziet u dat ik in stukken gehakt word: laat u mij maar rustig in mijn ongeluk, want het kan nooit zoo groot wezen of UEds. hulp maakt het nog erger; en God straffe UEd. en alle dolende ridders ter wereld."
Don Quichot was al haast ter been om hem te kastijden; maar de jongen zette het zoo op een loopen, dat niemand lust had hem te volgen. Don Quichot was diep beschaamd over het verhaal van Andrés, en de anderen moesten zich niet weinig geweld aandoen om hun lachen te houden, ten einde hem niet geheel en al buiten zichzelf te brengen.

AANTEEKENINGEN

1) Voor het woord *fanega* zie het Negende Hoofdstuk, aanteekening 18.

[2]) Bij bepaalde plechtige gelegenheden hield men inderdaad ten teeken van eerbied brieven van koningen of pausen boven het hoofd.

[3]) Sancho herinnert zich hier den eed van den Markies van Mantua, volgens de romance die besproken is in aanteekening 18 van het Tiende Hoofdstuk.

[4]) De handkus was het verplichte begin van iedere mondelinge boodschap.

[5]) Een bekende streek van zigeuners om de ezels die ze verkochten vlugger te doen loopen.

[6]) De woorden doen onwillekeurig denken aan het beroemde sonnet: „No me mueve, mi Dios, para quererte..."

[7]) Hier vergeet Cervantes dat hij Sancho in vorige Hoofdstukken (XXV en XXVI) heeft laten zeggen dat hij Dulcinea heel goed kende.

[8]) Met een leeren riem heette het in het Vierde Hoofdstuk.

TWEEËNDERTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER HETGEEN DON QUICHOT EN GANSCH ZIJN GEZELSCHAP IN DE HERBERG OVERKWAM

Toen het voortreffelijk noenmaal [1]) ten einde was, stegen zij terstond op en zonder dat hun verder iets van belang overkwam bereikten zij den volgenden dag de herberg, die Sancho met angst en vreeze terugzag, maar hoewel hij er liever niet was binnengegaan kon hij het moeilijk laten. De waardin, de waard, hun dochter en Maritornes kwamen toen zij Don Quichot en Sancho zagen aankomen naar buiten en traden hun te gemoet met vele hoffelijke strijkages; Don Quichot nam ze met ernstig gelaat en zeer waardige houding in ontvangst en verzocht hun hem een beter bed op te maken dan de laatste maal, waarop de waardin antwoordde dat zij hem als hij haar beter betaalde dan den vorigen keer een bed zou spreiden, een prins waardig. Don Quichot zeide dat hij dit zou doen, zij maakten hem een vrij behoorlijk bed op dezelfde vliering als vroeger en hij begaf zich onmiddellijk ter ruste, want hij voelde zich als geradbraakt en was doodop van den slaap.

Nauwelijks was de deur achter hem dicht, of de waardin ging op den barbier af, greep hem bij den baard en zei: „Bij mijn ziel en zaligheid, nou hebt u mijn staart lang genoeg als baard gehad; nou wil ik mijn staart terug, want het is een schande zooals dat ding van mijn man hier rondslingert, ik bedoel den kam dien ik altijd in mijn staart stak."

Maar de barbier wilde haar het ding hoe zij er ook aan rukte en trok niet weergeven, tot de pastoor hem

zei het haar te overhandigen, aangezien men deze list toch niet meer van noode had; hij kon zijn vermomming thans beter afleggen om in zijn ware gedaante te verschijnen en hij moest Don Quichot dan maar vertellen dat hij toen de kettinggangers hem naakt hadden uitgeschud naar deze herberg gevlucht was; en als Don Quichot soms mocht vragen naar den schildknaap van de prinses, kon men hem laten weten dat de prinses dien vooruitgezonden had om het volk van haar koninkrijk kond te doen dat zij onderweg was en hun aller bevrijder met zich bracht. Na deze woorden gaf de barbier de waardin goedschiks den staart terug en zij kreeg ook al de andere zonderlinge zaken die men van haar geleend had om Don Quichot te bevrijden. Al het volk in de herberg stond verbaasd over Dorotea's schoonheid en de knappe gestalte van den herder Cardenio. De pastoor liet een maaltijd klaarmaken van wat er in de herberg te krijgen was en de waard zette hun in de hoop op betere betaling een betamelijk maal voor. Don Quichot lag onderwijl in diepe rust en zij vonden het maar beter hem niet wakker te maken, want slapen zou hem vooreerst meer goeddoen dan eten. Bij den maaltijd, waar de waard, zijn vrouw, zijn dochter, Maritornes en alle gasten aanzaten, sprak men over de zonderlinge krankzinnigheid van Don Quichot en de wijze waarop zij hem gevonden hadden. De waardin vertelde wat hun met hem en den muildierdrijver was gebeurd en na eerst gekeken te hebben of Sancho soms in de buurt was, vertelde zij, toen ze hem niet zag, de heele geschiedenis van het jonassen, waarover men terdege moest lachen. Maar toen de pastoor zeide dat de ridderromans die Don Quichot gelezen had hem het hoofd op hol hadden gebracht, zei de waard:

„Ik begrijp niet hoe dat kan; want waarachtig, voor zoover ik er verstand van heb, is er niets beters ter wereld om te lezen en ik heb er hier zelf een stuk of drie en nog wat andere geschriften ook, die mij werkelijk het hart verheugd hebben en niet alleen mij, maar vele anderen ook; want als het oogsttij is komen de maaiers hier op feestdagen vaak bij elkaar en er is er altijd wel een bij die lezen kan, en een van die boeken ter hand neemt; dan zitten wij wel met een man of dertig om hem heen en luisteren met zooveel genoegen naar hem dat wij al onze zorgen vergeten en ons weer jong voelen; ik voor mij ten minste wil graag bekennen dat ik als ik hoor spreken over de geweldige en verschrikkelijke slagen die de ridders elkaar geven, lust krijg er ook zoo op los te gaan, en ik zou er wel nacht en dag naar willen luisteren."
„En ik geen ziertje minder," zei de waardin; „want er is hier in huis nooit eens een rustig oogenblik behalve als jij zit te luisteren naar iemand die voorleest; dan ben je zoo verdiept in het verhaal dat het niet eens bij je opkomt om ruzie te maken."
„Zoo is het," zei Maritornes; „en bij God, ik hoor graag over die dingen, die toch maar wat mooi zijn, vooral als er verteld wordt hoe er een dame onder de sinaasappelboomen in de omhelzing van haar ridder ligt en hoe er een dueña voor hen de wacht houdt die kwijnt van afgunst en zelf in schrik en beven verkeert. Dat is dan toch maar zoo zoet als honig."
„En jij, meisje, wat denk jij daarvan?" vroeg de pastoor, het woord richtend tot de dochter van den waard.
„Bij mijn ziel en zaligheid, ik weet het eigenlijk niet, mijnheer de pastoor," antwoordde zij; „ik luister ook graag, en als ik eerlijk moet zijn, ik begrijp het vaak

niet, maar mooi vind ik het wel; ik houd niet zoo van de klappen waarop mijn vader zoo gek is, maar veel meer van de klachten die de ridders aanheffen als ze gescheiden zijn van hun dames: ik heb al wat vaak gehuild omdat ik zooveel medelijden met ze had."

„Wel maagdje, en zoudt gij ze verhooren, als ze zoo om u hun klachten slaakten?" vroeg Dorotea.

„Ik weet niet wat ik doen zou," zei het meisje; „maar ik weet wel dat er zulke slechte dames onder zijn dat haar ridders ze leeuwinnen en tijgeressen noemen, en nog veel meer gemeene dingen. Maar Heere nog aan toe, ik begrijp niet wat voor ongevoelige en harteloze vrouwen dat zijn, die een eerlijk man nog liever laten sterven of gek worden dan hem eens open aan te kijken. Ik begrijp niet waar al die preutschheid voor dient: als het om de eerbaarheid gaat, dan kunnen ze toch trouwen; ze willen toch niets liever."

„Stil toch, kind," zei de waardin; „het lijkt wel dat je er veel te veel van weet: maar het past een jong meisje niet dat ze zooveel weet en praat."

„Mijnheer vraagt er naar," zei ze, „en dus moest ik hem wel antwoord geven."

„Al goed," zei de pastoor, „geef mij die boeken maar hier mijnheer de waard; want ik wil ze wel eens zien."

„Gaarne," antwoordde die.

En hij ging naar zijn kamer en kwam er weer uit te voorschijn met een oud valies dat met een dunnen ketting gesloten was; en toen het open was, haalde de pastoor er drie dikke boeken en een paar met keurige letter geschreven handschriften uit. Het eerste boek dat hij opensloeg, was naar hij zag *Don Cirongilio van Thracië*[2]); het tweede *Felixmarte van Hyrcanië*[3]), en het derde de geschiedenis van den „Gran Capitán Gonzalo

Fernández de Córdoba[4]), met het leven van Diego García de Paredes[5])." Zoodra de pastoor de eerste twee titels gelezen had, keek hij den barbier aan, en zeide: „Nu mankeert er alleen de huishoudster van mijn vriend en zijn nichtje nog aan."

„Wel neen," antwoordde de barbier; „ik kan ze evengoed naar den hoenderhof of de schouw brengen, want daar ligt een best vuur in."

„Wel nog aan toe," zei de waard, „wou UEd. mijn boeken gaan verbranden?"

„Neen, enkel deze twee," zei de pastoor, „*Don Cirongilio* en *Felixmarte.*"

„Zijn mijn boeken dan soms kettersch of flegmatiek, dat u ze wil verbranden?" vroeg de waard.

„*Schismatiek* wilt ge zeggen, vriend," zei de barbier, „niet *flegmatiek.*"

„Nou, goed," antwoordde de waard. „Maar als u er met alle geweld een wil verbranden, mag het dan dat van den 'Gran Capitán' en van dien Diego García niet zijn? Want ik zie nog liever een eigen kind verbranden dan die twee andere."

„Mijn zoon," sprak de pastoor, „deze twee boeken zijn vol leugen, bedrog en dwaasheid; maar dat van den 'Gran Capitán' is een waar verhaal dat de heldendaden van Gonzalo Fernández de Córdoba bevat, die om zijn vele en groote wapenfeiten terecht door iedereen de 'Gran Capitán' genoemd wordt, een vermaarde en welbekende naam, dien alleen hij waardig is; en deze Diego García de Paredes was een voornaam ridder, geboortig uit de stad Trujillo in Extremadura, een zeer dapper soldaat, en van nature zoo geweldig sterk dat hij met één vinger een molenrad in volle vaart tot staan bracht; als hij met zijn tweehandig zwaard aan het

hoofd van een brug standhield, weerstond hij een ontelbare schare zoo dat geen man er overkwam; en dat soort daden deed hij meer, zoozeer dat als hij ze niet zelf verteld en beschreven had [6]) met al de bescheidenheid van een edelman en een schrijver van zijn eigen kroniek, een ander en vrijer schrijver ze zoo zou hebben beschreven dat ze de heldendaden van Hector, Achilles en Roeland in de schaduw hadden gesteld."

„Dat kunt u mijn grootje wijsmaken!" zei de waard. „Is dat nou al, dat hij een molenwiek stilhield! Bij God, dan moest UEd. toch eens lezen wat ik over Felixmarte van Hyrcanië vernomen heb, die met één enkelen slag vijf reuzen dwars door midden hieuw, alsof het boonenstaken waren, waar de kinderen paterboontjes van halen [7]). En een andermaal raakte hij slaags met een groot leger van meer dan een millioen zeshonderd duizend man, allen van top tot teen gewapend, en joeg ze algezamenlijk op de vlucht of het kudden schapen waren. En wat zegt u dan wel van den dapperen Don Cirongilio van Thracië, die zoo stout en fel was als het beschreven staat in dat boek, waarin verhaald wordt dat er toen hij op een rivier voer uit het midden der wateren een vurige slang verrees; en hij ging ze te lijf zoodra hij ze zag, kwam schrijlings op de geschubde schouders te zitten en kneep ze met zooveel kracht van zijn handen de keel dicht dat de slang die merkte dat ze gesmoord werd, niets beters wist te doen dan zich op den bodem van de rivier te laten zinken, waarheen ze den ridder meesleepte die haar toch niet los wilde laten? En toen zij daar goed en wel beneden waren, bevond hij zich in zulke prachtige paleizen en tuinen, dat het een wonder was om te zien; en de slang veranderde oogenblikkelijk in een

ouden grijsaard, die hem de ongehoordste verhalen vertelde. Spreek mij daar niet van, mijnheer de pastoor; als u dat verhaal hoorde, zou u gek worden van pleizier. En voor den 'Gran Capitán' en dien Diego García over wien u het had geef ik geen rooden duit!"
Toen Dorotea dit hoorde fluisterde zij tot Cardenio: „De waard heeft waarachtig wel iets van Don Quichot".
„Dat lijkt mij ook," antwoordde Cardenio; „want het blijkt wel dat hij alles wat er in die boeken verteld wordt voor waar houdt, en zelfs de ongeschoeide Karmelieten [8]) zullen hem dat niet uit het hoofd praten."
„Maar bedenk eens wel, mijn zoon," zei de pastoor daarop, dat er op heel de wereld nooit een Felixmarte van Hyrcanië, noch een Cirongilio van Thracië bestaan heeft, noch een ander van dit slag ridders waarvan de ridderromans verhalen; dat is alles slechts bedenksel en uitvinding van de leeghoofden die ze schreven om zooals ge zegt, den tijd te dooden, gelijk ook uw maaiers dat doen. Waarlijk, op mijn woord, er zijn nooit zulke ridders ter wereld geweest en nooit zulke heldendaden en dwaasheden bedreven."
„Probeer dat bot maar aan een anderen hond kwijt te raken!" antwoordde de waard. „Net of ik niet wist dat vier en één vijf is, en waar mij de schoen wringt! U moet niet denken dat u mij knollen voor citroenen kunt verkoopen, want bij God, zoo stom ben ik ook niet. Het is heel aardig dat UEd. mij wil wijsmaken dat alles wat er in die beste boeken staat, dwaasheid en leugen is; maar zij zijn gedrukt met verlof van de heeren van den Koninklijken Raad, en dat zijn geen menschen die zooveel leugens bij elkander zouden laten drukken en zooveel veldslagen en zooveel betooveringen, dat zij een mensch het hoofd op hol brengen!"

„Beste vriend," hernam de pastoor, „ik heb u al gezegd dat dit veroorloofd wordt om verpoozing te brengen in onze ledige uren; evenals er in een goed geordend gemeenebest toegestaan wordt schaak, bal en biljart te spelen om eenige menschen die niet willen, mogen of moeten werken aangenaam bezig te houden, zoo staan de autoriteiten het ook toe dat dergelijke boeken gedrukt en in omloop gebracht worden, terecht in de meening verkeerende dat er geen sterveling zoo dom zal wezen dat hij er ook maar één voor een ware geschiedenis houdt. En als het thans pas gaf en het gezelschap er behagen in schepte, zou ik wel het een en ander weten te zeggen over wat er eigenlijk in de ridderromans hoorde te staan, wilden ze goed zijn, om misschien den een of ander nog van profijt te dienen, ja, zelfs tot vermaak te strekken; maar ik wacht den tijd af dat ik het eens kan uiteenzetten aan iemand die in staat is hier verbetering te brengen; en geloof mij, heer waard, wat ik u zei is de waarheid. Houd uw boeken, en zie zelf hoe gij het rooit met hun waarheden of leugens, — wel mogen ze u bekomen! — en God geve dat gij niet aan hetzelfde euvel mank gaat loopen als uw gast Don Quichot."

„Dat nooit," antwoordde de waard, „ik zal niet zoo gek zijn voor dolend ridder te gaan spelen; want ik weet best dat het heden ten dage heel anders in de wereld toegaat dan het toeging in den tijd toen naar men zegt, die beroemde ridders over de wereld zwierven."

Halverwegen dit gesprek kwam Sancho opdagen, en hij stond gansch verslagen en verbijsterd toen hij hoorde zeggen dat er in dezen tijd geen plaats meer was voor dolende ridders en dat alle ridderboeken verzinsels en

leugens waren; en hij nam zich diep in zijn hart voor eens aan te zien wat deze tocht van zijn meester zou opleveren, en als het hem niet zooveel fortuin bracht als hij er van verwachtte, besloot hij hem in den steek te laten om naar zijn vrouw en kinderen en alledaagschen arbeid terug te keeren.

De waard wilde het valies en de boeken al weer meenemen, toen de pastoor tot hem zei:

„Wacht even; ik wil wel eens weten wat dat handschrift ons te vertellen heeft, dat zoo keurig geschreven is."

De waard haalde het er uit, en gaf het hem te lezen; en de pastoor zag dat het een achttal met de hand geschreven vellen waren; op het eerste stond met groote letters de titel die luidde: *„Het verhaal van den ongepast Nieuwsgierige."* De pastoor las in alle stilte drie, vier regels en zeide:

„De titel van dit verhaal lijkt mij alvast niet slecht, en ik heb wel lust het geheel en al te lezen."

Waarop de waard antwoordde:

„Nou, leest u het dan gerust, Eerwaarde; want u mag wel weten dat er hier heel wat gasten zijn geweest die het met veel genoegen lazen, en vroegen het handschrift te mogen meenemen; maar ik heb het hun niet willen afstaan, omdat ik plan heb het terug te geven aan den man die hier het valies met papieren en boeken vergeten heeft; want die kan nog wel eens terugkomen. En al weet ik wel dat ik die boeken zal missen, het is mijn plicht ze terug te geven; want al ben ik maar een herbergier, ik ben toch een christenmensch."

„Zeer juist, mijn zoon," sprak de pastoor, „maar hoe dat zij, als het verhaal mij bevalt, moet ge me toestaan het over te schrijven."

„Dat graag," antwoordde de waard.

Onderwijl deze twee zoo praatten had Cardenio het verhaal ter hand genomen en was begonnen te lezen; hij was van dezelfde meening als de pastoor, en vroeg hem het voor te willen lezen zoo dat ieder het hooren kon.

„Ik zou het gaarne doen," zei de pastoor, „indien het niet beter ware den tijd met slapen dan met lezen te korten."

„Het zal mij beter rust geven," zei Dorotea, „als wij den tijd dooden met luisteren naar het een of ander verhaal; want mijn geest is nog niet zoo rustig dat ik kan slapen wanneer dat het best past."

„Nu," zei de pastoor, „dan moest ik het maar voorlezen, al was het alleen uit nieuwsgierigheid; wellicht behelst het iets dat de moeite waard is."

Meester Nicolás drong er ook op aan en Sancho eveneens; zoodat de pastoor, dit hoorend, en merkend dat hij er een ieder een genoegen mee deed en zich zelf ook, aldus sprak:

„Wel goed, luistert dan allen; het verhaal begint als volgt."

AANTEEKENINGEN

[1]) Dit is natuurlijk ironisch bedoeld; immers in het vorige hoofdstuk heette het: „...en (zij) stilden met wat de pastoor uit de herberg had meegenomen, hun grooten honger een weinig."

[2]) Over *Los quatro libros del valeroso Cauallero Don Cirongilio de Tracia* door Bernardo de Vargas (Sevilla 1545, Jacome Cromberger), die Marcelino Menéndez y Pelayo in zijn *Orígenes de la Novela* (tomo I, *op. cit.* blz. CCLXXX) slechts terloops vermeldt, kan de belangstellende allerlei bijzonderheden vinden in deel II van de critische uitgave

van den „Quijote" van Clemente Cortejón, Madrid 1906, blz. 381—388.

[3]) Over de *Primera parte de la grande historia del muy famoso y esforzado príncipe Felixmarte de Hircania* door Melchor Ortega, caballero de Úbeda, Valencia 1556, hebben wij reeds in het Zesde Hoofdstuk het ongunstige oordeel uit den mond van den pastoor vernomen. *Felixmarte* heet daar *Florismarte.* Toch is er geen sprake van een vergissing: de held noemde zich aanvankelijk *Florismarte,* eerst later *Felixmarte.*

[4]) Gonzalo Fernández de Córdoba (1453—1515) was een beroemd Spaansch veldheer, die in dienst van de Katholieke Koningen, zich tijdens een expeditie in Italië dermate onderscheidde dat, na de overwinning bij Aversa op de Franschen, in Juli 1496, zijn eigen vijanden hem in de akte van de overgave van de stad den bijnaam gaven van den „Gran Capitán". Zie verder Frantz Eyquem, *Étude sur Gonsalve de Cordoue dit le Grand Capitaine, suivie de documents et d'une lettre autographe inédite de ce général espagnol,* Paris 1880 (H. Champion), 176 blz.

[5]) Over het avontuurlijke leven van Diego García de Paredes (1469?—1530), den Simson van Extremadura, zie Manuel Serrano y Sanz, *Autobiografías y Memorias,* Madrid 1905, blz. LIX en LX.

[6]) De *Breve Suma de Diego de Paredes* werd door Cervantes, Lope de Vega en al hun tijdgenooten als een authentiek historisch document beschouwd. Men kan ze afgedrukt vinden in de *Obras de Lope de Vega, publicadas por la Real Academia Española,* tomo XI, Madrid 1900, blz. CXXVII—CXXXII.

[7]) Door een stukje schil weg te snijden geven de kinderen aan een boon den vorm van een monnikskopje.

[8]) De gemeenzame uitdrukking *no se lo háran hacer los frailes descalzos* bewijst welk een reputatie de ongeschoeide Karmelieten als kanselredenaars genoten.

DRIEËNDERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN HET VERHAAL VAN DEN ONGEPAST NIEUWSGIERIGE VERTELD WORDT [1])

Te Florence, de rijke en vermaarde stad van Italië in de provincie die Toscane genaamd wordt, leefden eens Anselmo en Lotario, twee rijke en voorname jonge edelen, zoo innig met elkander bevriend dat ieder die hen kende ze *de twee vrienden* noemde. Zij waren niet gehuwd, beiden jong van jaren en uit denzelfden kring, al hetgeen hun wederzijdsche vriendschap genoegzaam verklaarde. Weliswaar was Anselmo meer geneigd tot verliefde tijdpasseering dan Lotario, die eer verzot was op de jacht; maar als het zoo uitkwam gaf Anselmo zijn genoegens voor die van Lotario, en Lotario liet de zijne varen om aan die van Anselmo deel te nemen; en zoodoende gingen hun vermaken gelijk als twee goed geregelde uurwerken.

Anselmo was doodelijk verliefd op een hooggeboren en schoon meisje uit diezelfde stad, dochter van zoo achtenswaardige ouders en zelve zoo achtenswaard, dat hij met instemming van zijn vriend Lotario zonder wien hij niets ondernam, besloot haar ouders haar hand te vragen, hetgeen hij deed. Lotario bracht het aanzoek over en regelde alles zoo ten genoegen van zijn vriend dat deze zich weldra in het bezit zag van haar die hij begeerde, en Camila was zoo gelukkig Anselmo als bruigom te hebben gekregen dat zij voortdurend den Hemel en Lotario dankte, door wiens bemiddeling al dit goeds haar te beurt was gevallen. De eerste dagen, daar die van een bruiloft altijd vroolijk dienen te zijn, bezocht Lotario het huis van zijn vriend Anselmo zoo-

als hij gewend was; hij deed hem alle eer aan en trachtte hem te vieren en te verwennen zooveel hij kon; maar toen de bruiloftsdagen voorbij waren en de bezoeken en heilwenschen wat afliepen, ging Lotario welbewust zijn gangen naar Anselmo's huis beperken omdat hij, als ieder verstandig mensch, van meening was dat men een getrouwden vriend de deur niet plat mag loopen op dezelfde wijze als toen hij nog vrijgezel was. Want al mag of kan trouwe en waarachtige vriendschap op geenerlei wijze argwaan koesteren, de eer van een pasgehuwd man is een zoo teedere zaak dat zijn eigen broeder ze al zou kunnen kwetsen, hoeveel te meer dan niet een vriend.

Het ontging Anselmo niet dat Lotario zich afzijdig hield en hij beklaagde zich daarover bitterlijk: hij zeide dat als hij vermoed had dat zijn huwelijk reden zou worden van een minder vriendschappelijk verkeer dan voorheen, hij het nooit zou hebben gesloten; en dat hij, waar de goede harmonie die er tusschen hen beiden bestond toen zij nog vrijgezellen waren ze zulk een minnelijken naam had doen verwerven als *de twee vrienden*, niet kon gedoogen dat die schoone en liefelijke naam verloren ging zonder eenige andere reden dan den wensch om den voorzichtige uit te hangen; hij verzocht hem dan ook hoffelijk, als het geoorloofd was zulk een term onder hen te bezigen, weer evenals vroeger heer en meester in zijn huis te zijn, en te komen en te gaan naar hem beliefde; en hij verzekerde hem dat Camila zijn vrouw geen anderen wil of wensch koesterde dan hij wenschte dat zij had, en dat zij wetende hoe oprecht de beide vrienden elkander liefhadden, zeer gegriefd was door zijn verkoeling.

Op dit alles en nog veel meer dat Anselmo tot Lotario

zeide om hem te bewegen weer evenals vroeger bij hem aan huis te verkeeren, antwoordde Lotario met zooveel beleid, verstand en hoofsche manieren, dat Anselmo overtuigd was van zijn vriends goede bedoelingen, en zij spraken af dat Lotario twee dagen in de week en de feestdagen bij hem zou komen eten; maar hoewel zij het zoo hadden afgesproken, nam Lotario zich voor er toch niet verder op in te gaan dan hij meende dat het meest strookte met de eer van zijn vriend, wiens goeden naam hij hooger stelde dan zijn eigen. Hij zeide, en hij zeide het terecht, dat een getrouwd man wien de Hemel een schoone vrouw geschonken heeft, er evenzeer acht op moet slaan wat voor vrienden hij in zijn huis haalt als dat hij dient toe te zien met wat voor vriendinnen zijn vrouw omgaat; want wat niet wordt afgesproken of bekonkeld op het marktplein, bij den kerkgang, bij openbare feestelijkheden of op kerkelijke hoogdagen (kleine vermaken die een man zijn vrouw moeilijk altijd verbieden kan), wordt gemakkelijk bekonkeld en afgesproken in het huis van de vriendin of de bloedverwante die men het meest vertrouwt.
Lotario zeide ook dat ieder getrouwd man er noodzakelijk een vriend op na diende te houden om hem te wijzen op de nalatigheden in zijn optreden, want het komt maar al te vaak voor dat een man zijn vrouw vanwege de groote liefde die hij haar toedraagt, niet vermaant of — om haar geen reden tot ergernis te geven — niet zegt bepaalde dingen te doen of te laten waarvan het doen of laten hem tot eer of schande kan strekken; en dit kan hij, gewaarschuwd door een vriend allicht voorkomen. Maar waar vindt men een vriend, zoo trouw, zoo eerlijk en oprecht als waarop Lotario hier zinspeelt? Ik zou het niet weten te zeggen; maar

Lotario was er zoo een, hij waakte met allen ijver en zorg voor de eer van zijn vriend en trachtte de dagen waarop afgesproken was dat hij bij hem thuis zou komen, te beknibbelen, te verminderen en te bekorten, opdat de spraakmakende gemeente en de kijkgrage en kwaadaardige oogen maar geen verdenking zouden koesteren over de bezoeken die een rijk jonkman van goeden huize en met de aantrekkelijke eigenschappen die men wist dat hij bezat, bij een zoo schoone vrouw als Camila aflegde. Want ofschoon zijn eer en goede naam wel in staat waren de lastertongen te beteugelen, hij wilde toch hààr goeden naam en dien van zijn vriend niet in opspraak brengen, en zoo bracht hij de afgesproken dagen meest door met andere zaken en bezigheden, die naar hij zeide geen uitstel konden lijden; zoodat er menig uur van den dag besteed werd aan klachten van den een en verontschuldigingen van den ander. En zoo geschiedde het dan op een keer dat toen de twee samen buiten de stad op een weide wandelden, Anselmo het volgende tot Lotario zeide:

„Ge denkt wellicht, vriend Lotario, dat ik niet dankbaar genoeg ben om de goede gaven naar waarde te schatten die de Hemel mij heeft geschonken door mij zulke ouders te geven als de mijne en mij met milde hand al het goede toe te bedeelen, zoowel het goede dat van nature komt als dat van de fortuin, en bovenal dat Hij mij u tot vriend en Camila tot vrouw heeft gegeven, twee panden des harten die ik in hooge eere houd, niet zoo hoog wellicht als ik diende, maar zeker zoo hoog als ik vermag. En toch, niettegenstaande dit rijke deel, dat gemeenlijk alles beteekent waardoor de mensch gelukkig is, leef ik als de ontevredenste en wanhopigste mensch van geheel de wereld; want ik weet niet sedert

hoelang reeds kwelt en martelt mij een zoo allervreemdst en ongewoon verlangen dat ik verbaasd sta over mijzelf, mijzelf aanklaag en verwijten maak, en in stilte tracht het te onderdrukken en uit mijn gedachten te bannen, maar ik kan het evenmin beheerschen als ik het tegen iedereen zou kunnen uitkramen. En daar het toch aan den dag moet komen, wil ik het 't liefst aan jou toevertrouwen omdat ik zeker ben dat ik op die manier en door de toewijding van jouw waarachtige vriendschap weldra verlost zal worden van het verdriet dat het mij aandoet, en dat mijn vreugde door jouw zorg weer even groot zal worden als mijn dwaasheid mij thans ongelukkig maakt."
Lotario stond verbaasd over Anselmo's woorden en begreep niet waartoe zulk een lange inleiding en uiteenzetting moesten dienen, maar ook al trachtte hij te raden welk verlangen het wel wezen mocht dat zijn vriend zoozeer kwelde, zijn gissingen bleven verre van de waarheid; en om dan liever spoedig de angstige spanning te verbreken, zeide hij Anselmo dat hij hun hechte vriendschap groot onrecht aandeed als hij zooveel omhaal maakte om hem zijn meest verborgen gedachten toe te vertrouwen, hij wist immers dat hij op zijn goeden raad kon rekenen om die gedachten uit de wereld te helpen, of op zijn hulp om ze te bevredigen.
„Je hebt gelijk," antwoordde Anselmo, „en in vertrouwen wil ik je dan zeggen, vriend Lotario, dat ik verteerd word door het verlangen te weten of Camila mijn vrouw wel zoo deugdzaam en volmaakt is als ik geloof; ik kan van deze waarheid alleen overtuigd worden door haar te beproeven en wel zóó dat de proef de zuiverheid van haar deugd bewijst. Want ik ben van meening, mijn vriend, dat een vrouw eerst deugdzaam mag heeten naar-

gelang ze al of niet in verleiding is geweest en dat alleen zij sterk is die niet bezwijkt voor de beloften, geschenken, tranen en volharding van een doortastend minnaar. Want waarom," zei hij, „zou men een vrouw goed noemen als niemand tracht haar slecht te maken? Wat wonder dat een vrouw eerzaam en onbesproken heet die nooit gelegenheid had uit den band te springen, of die weet dat zij een man heeft die haar bij de eerste vrijmoedigheid waarop hij haar betrapt het leven beneemt? De vrouw die deugdzaam is uit vrees of door gebrek aan gelegenheid kan ik niet even hoog aanslaan als haar die uit verleiding en belaging te voorschijn treedt met de kroon der overwinning; en om al deze redenen en nog vele andere die ik je zou kunnen noemen om mijn meening te staven en kracht bij te zetten, wil ik dat Camila mijn vrouw deze moeilijkheden doormaakt, en gelouterd en beproefd wordt door het vuur waarmede een man die haar waardig is, haar het hof maakt en tracht te veroveren. Indien zij zooals ik verwacht met de palm der overwinning uit dezen slag te voorschijn treedt, zal ik mijn geluk onvergelijkelijk groot achten; dan kan ik zeggen dat al wat ik begeerde verwezenlijkt is en dat mij de sterke vrouw te beurt viel van wie Salomo [2]) zegt: 'wie zal haar vinden?' Wanneer het echter anders uitvalt dan ik verwacht, zal ik met het bevredigend gevoel dat ik het bij het rechte eind heb gehad in stille berusting het leed dragen dat mijn duur gekochte ervaring mij zal berokkenen. Niets ter wereld dat je tegen mijn verlangen zou kunnen inbrengen, zal mij beletten het uit te voeren; en daarom, vriend Lotario, wenschte ik wel dat jij je bereid verklaart het werktuig te zijn dat dit mijn dierbaar plan volvoert; ik zal je alle gelegenheid verschaffen om het

te volbrengen, zonder dat het je aan iets zal ontbreken dat naar mijn meening noodig is om een fatsoenlijke, eerbare, kuische en edelgezinde vrouw het hof te maken. Als ik jou deze netelige taak toevertrouw is het onder andere uit de overweging dat als Camila voor jou zwicht, dit zwichten niet tot het uiterste en onverbiddelijk behoeft te worden doorgezet; wij kunnen dan aannemen dat er geschied is wat in dat geval wel geschieden zou, en op deze wijze zal ik slechts in gedachten beleedigd zijn, en mijn smaad zal dank zij jouw stilzwijgen verborgen blijven. Want wat mij betreft, ik weet wel zeker dat mijn stilzwijgen eeuwig zal zijn als dat van den dood. Als je dus wilt dat ik nog eenig leven leid dat dien naam mag dragen moet je terstond beginnen met dezen verliefden strijd, en niet lauw en traag, maar met al het vuur en de voortvarendheid die mijn verlangen vraagt, en met het vertrouwen waarvoor onze vriendschap mij borg staat."

Aldus luidden de woorden welke Anselmo tot Lotario sprak, die er zoo aandachtig naar luisterde dat hij behalve om te zeggen wat hier al vermeld is, de lippen niet opende voordat de ander geëindigd was; eerst toen hij merkte dat deze niets meer zeide keek hij hem langen tijd aan, alsof hij iets vreemds zag dat hij nog nooit had gezien en dat hem verwondering en schrik inboezemde; toen zeide hij:

„Ik kan maar niet gelooven, vriend Anselmo, dat het geen scherts is wat ge mij hier gezegd hebt; als ik gedacht had dat het je ernst was, had ik je niet laten uitspreken en door niet te luisteren je lange redekaveling voorkomen. Ik geloof werkelijk dat je mij niet kent, óf ik jou niet. Maar neen, ik weet opperbest dat jij Anselmo bent, en jij weet dat ik Lotario ben; het kwade

toeval wil dat ik je niet meer voor den Anselmo houd die je was, en dat jij gedacht moet hebben dat ik evenmin de Lotario ben die ik placht te wezen; want wat jij tegen me zei zou mijn vroegere vriend Anselmo nooit gezegd hebben; en wat je mij vraagt, zou je niet vragen aan den Lotario dien je zoo goed kende; trouwe vrienden mogen hun vrienden op de proef stellen en van hun diensten gebruik maken, zooals een dichter gezegd heeft, *usque ad aras* [3]), waarmede hij bedoeld heeft dat zij niets van de vriendschap mogen vergen dat tegen Gods gebod indruischt. Welnu, als een heiden zoo over de vriendschap oordeelt, hoeveel te meer moet een christenmensch het dan niet doen, die weet dat hij voor geen menschelijke vriendschap de goddelijke mag verbeuren? En wanneer een vriend zoo over de schreef gaat dat hij zijn plicht jegens God vergeet om den plicht jegens zijn vriend na te komen, mag dat toch niet gebeuren om lichtzinnige en onbeteekenende redenen, maar alleen in aangelegenheden waarmee de eer en het leven van den vriend gemoeid zijn. En zeg mij nu eens eerlijk, Anselmo: welk van die beide is er in gevaar dat ik mij zoo in de waagschaal moet stellen om jou te behagen en iets te volvoeren dat zoo verwerpelijk is als wat je mij voorstelt? Geen van beide, zeer zeker; en toch verlang jij als ik het goed begrijp van mij dat ik mijn best zal doen en er naar zal streven om je van je eer en je goeden naam te berooven, en mijzelf eveneens. Maar als ik je goeden naam en faam roof, is dat hetzelfde alsof ik je het leven benam, want een man zonder eer is erger dan dood en als ik het werktuig werd dat je van mij wilt maken en dat je zooveel leed zal berokkenen, zou ik dan zelf mijn eer niet verliezen, en dus mijn leven? Luister, vriend Anselmo, heb zooveel

geduld dat je mij niet antwoordt tot ik je alles gezegd heb wat bij mij opkomt omtrent hetgeen je verlangen je heeft ingegeven; er blijft daarna nog tijd voor jou om mij te antwoorden en voor mij om naar je te luisteren."

„Het zij zoo," sprak Anselmo, „zeg maar wat je op het hart hebt."

En Lotario ging voort en zeide:

„Het lijkt mij, Anselmo, dat je op het oogenblik denkt zooals de mooren dat veelal doen, wien men de dwaling van hun sekte nooit kan doen inzien door middel van aanhalingen uit de Heilige Schrift of met bewijzen die een beroep doen op de redeneering van het gezond verstand of gegrond zijn op artikelen des geloofs; men kan hun alleen eenvoudige, licht begrijpelijke, tastbare en onweerlegbare voorbeelden voor oogen houden met wiskundige bewijsvoeringen die niet geloochend kunnen worden zooals wanneer men zegt: 'Wanneer wij van gelijke deelen gelijke deelen afnemen, blijven er gelijke deelen over', en wanneer zij dit niet met zooveel woorden begrijpen, gelijk zij het inderdaad meestal niet doen, moet men het hun op de vingers voorrekenen en laten zien; maar zelfs op die wijze slaagt niemand er in hen volledig te overtuigen van de waarheden van ons heilig geloof. Op gelijke wijze en manier zal ik blijkbaar met jou te werk moeten gaan want de gedachte die bij je opkwam is zoo vreemd en zoo ver af van alles wat een schijn van redelijkheid heeft dat het geloof ik tijd verkwisten zou zijn als ik hem besteedde om jou je domheid — want ik wil ze thans nog geen anderen naam geven — aan het verstand te brengen. Ik voel er zelfs voor je in je dwaasheid te laten, als straf voor je verkeerde verlangens; maar de vriendschap die ik voor

je voel maakt dat ik niet zoo streng kan wezen, want het zou niet goed zijn je in zulk kennelijk gevaar te laten je ziel en zaligheid te verspelen. Als je de zaak helder wilt inzien, Anselmo, bedenk dan eens wel: je hebt me toch opgedragen een kuische vrouw het hof te maken, een deugdzame in verleiding te brengen, een zuivere met geschenken te overladen en een bedeesde te achtervolgen? Niet waar, dat heb je mij gezegd. Welnu, als je weet dat je een kuische, deugdzame, zuivere en bedeesde vrouw hebt, wat wil je dan meer? En als je meent dat zij uit al mijn aanvallen toch als overwinnares te voorschijn zal treden, gelijk zij zeker zal doen, welken hoogeren eernaam dan zij nu al heeft denk je haar dan nog te geven, en hoeveel beter zal ze dan zijn dan zij nu is? Of je houdt haar niet voor wie je zegt dat ze is, of je weet niet wat je verlangt. Als je haar niet houdt voor wie je zegt dat zij is, waarom wil je haar dan nog op de proef stellen, in plaats van haar, als zij verdorven is, te behandelen zooals ze verdient? Maar als zij zoo deugdzaam is als je gelooft dat zij is, dan is het toch onbeschaamd de waarheid te willen beproeven; immers, die zal na de beproeving niet anders zijn.

Uit dit alles volgt dus duidelijk dat het streven om dingen te doen die ons eer schade dan voordeel kunnen berokkenen aan het verward en roekeloos brein ontspruit en nog des te meer als het dingen betreft die het geenszins noodig of noodzakelijk is te doen en waarvan men al van te voren kan bevroeden dat het kennelijk dwaasheid is ze te ondernemen. Moeilijke dingen onderneemt men ter eere van God of ter wille van de wereld, of beiden: tot die welke men om der wille Gods onderneemt behooren de daden der heiligen die trachtten

met menschelijke lichamen het leven van engelen te leiden; tot de dingen die ter wille van de wereld ondernomen worden, die van hen die eindelooze zeeën, vele klimaten en vele vreemde volkeren trotseeren om te verwerven wat men fortuinlijken buit noemt; en tot die welke om der wille van God en de wereld beiden ondernomen worden, die van de dappere soldaten die nauwelijks in des vijands muren een bres zien zoo groot als een ronde kanonskogel of zij storten zich, alle vrees ter zijde zettend en zonder verder te redeneeren of zorg te hebben over het onmiskenbaar gevaar dat hen bedreigt, als met vleugelen bezield door hun hartstocht om te strijden voor hun geloof, hun volk en hun koning, onverschrokken te midden van de duizend perikelen die hen wachten. Dit soort zaken onderneemt men wanneer ze strekken tot eer, glorie en profijt, hoe vol gevaren en moeiten ze ook zijn mogen; maar wat jij zegt te willen ondernemen en volbrengen zal je noch roem bij God noch aardsche fortuin, noch een eervollen naam onder de menschen doen verwerven; want zelfs al slaag je zooals je wilt, een gelukkiger, rijker en eervoller mensch dan je bent zal je er niet door worden; en als je niet slaagt zal je jezelf in de diepst denkbare ellende gedompeld zien; het zal je dan niets baten dat niemand weet van de schande die je te beurt viel, want je zult er genoeg pijn en verdriet van lijden dat je het zelf weet. En om deze waarheid te staven, wil ik je een stanza laten hooren die geschreven werd door den beroemden dichter Luigi Tansillo [4]), uit het slot van het eerste deel van *De Tranen van Sint Pieter*, die als volgt luidt:

De kommer rijst, de schaamte rijst meteen,
En Petrus, als de dag hem is bescheiden,
En ook al ziet hij niemand om zich heen,
Schaamt zich, wijl hij zijn zonde moet belijden;
Een edele inborst schaamt zich niet alleen,
Als hij den blik van and'ren moet vermijden,
Hij schaamt zich als hij zondigt, ook al ziet,
Hij enkel land en hemel, anders niet.

Zoo zal ook jij door je geheim te bewaren je verdriet niet minder maken; misschien ween je geen tranen met je oogen, maar dan toch wel tranen van hartebloed, gelijk de domme dokter ze schreide van wien de dichter ons verhaalt dat hij de proef met het glas nam dat de wijze Reinout zich, heel wat verstandiger, wel wachtte aan zijn mond te zetten [5]); en al is dat maar een dichterlijk verzinsel, er steekt een geheim der moraal in dat alle aandacht, bespiegeling en navolging verdient. Ik zal je te over nog wat zeggen om je te laten zien hoe groot de fout is die je wilt begaan. Vertel mij eens, Anselmo, als de Hemel of de goede fortuin je eigenaar en wettig bezitter van een zeer kostbaren diamant hadden gemaakt, over kwaliteit en zuiverheid waarvan alle juweliers die hem zagen het eens waren, en van welken allen als uit één mond verklaarden dat hij in water, kwaliteit en fijnheid het beste was wat een steen van die soort maar zijn kon, en jij dat zelf eveneens geloofde en er niets op wist aan te merken, zou je het dan redelijk vinden als je zin kreeg dien diamant tusschen hamer en aanbeeld te leggen, en er met alle kracht van je armen op los te slaan, om eens te weten of hij zoo hard en fijn is als men zegt? Als je dat inderdaad deed en de steen die dwaze proef doorstond, zou zijn waarde en

faam er niet door verhoogd worden [6]); en als hij brak, wat toch ook mogelijk is, was dan niet alles verloren? Ja toch zeker; en iedereen zou den eigenaar voor een gek houden. Dus bedenk eens wel, beste Anselmo, dat Camila een diamant van het zuiverste water is, zoowel naar jouw oordeel als naar dat van anderen en dat het dwars tegen alle rede ingaat hem er aan bloot te stellen dat hij breekt, want zelfs als hij het doorstaat zal hij toch niet meer waard worden dan hij is; en als hij minder sterk blijkt en bezwijkt, bedenk dan nu al vast hoe je hem zult missen en hoeveel reden tot zelfverwijt je zult hebben omdat het je eigen schuld is dat de steen verloren ging, en jij verloren bent. Je weet toch dat er ter wereld geen schooner kleinood bestaat dan een kuische en eerbare vrouw, en dat de eer van een vrouw bestaat in haar goeden naam; waarom wil je dan nu die van je vrouw zoo voortreffelijk en uitnemend is als je weet, die waarheid in twijfel trekken? Bedenk toch, beste vriend, de vrouw is een onvolmaakt schepsel [7]), men moet haar niets in den weg leggen waarover zij kan struikelen en vallen, maar die hinderpalen juist voor haar wegruimen en haar een pad banen vrij van alle beletselen, opdat zij ongehinderd haars weegs kan gaan en de volmaaktheid bereiken die zij nog mist, en die de deugd is. Natuurkenners weten ons te verhalen dat de hermelijn een klein dier is dat een zeer witte vacht draagt, en dat de jagers als zij het willen vangen, gebruik maken van de volgende list: wanneer zij de gangen en het leger van het dier kennen, versperren zij den weg daarheen met slijk, daarna jagen zij het op en drijven het naar de plek, en als dan de hermelijn bij het slijk komt houdt hij stil en laat zich grijpen en vangen liever dan door den drek te waden en zijn blanke huid te

besmetten en te bezoedelen, die hij blijkbaar hooger stelt dan leven en vrijheid [8]). De eerbare en kuische vrouw is een hermelijn, de deugd der eerbaarheid blanker en reiner dan sneeuw, en hij die wenscht dat zij die niet verliest, maar veeleer bewaart en behoudt, moet geheel anders te werk gaan dan met den hermelijn en haar niet voor het slijk van geschenken en diensten van lastige minnaars laten komen te staan, want zij beschikt eer niet dan wel over zooveel deugd en natuurlijken weerstand dat zij die verzoekingen uit zich zelf weet te boven te komen en te overwinnen; men dient ze voor haar uit den weg te ruimen en haar den helderen glans der deugd en de schoonheid van een goeden naam voor oogen te stellen. De deugdzame vrouw is ook als een spiegel van helder en fijn glas; maar de minste ademtocht die hem beroert kan hem bewasemen en verduisteren. Men moet met de eerbare vrouw omgaan als met reliquieën, men mag ze aanbidden, maar niet aanraken. Men moet de deugdzame vrouw behoeden en hoogschatten gelijk men een fraaien tuin behoedt en hoogschat, die vol bloemen en rozen staat en waarvan men als eigenaar niet toelaat dat iemand er in loopt en de bloemen schendt; het is genoeg dat anderen van verre en door de ijzeren tralies van haar geur en schoonheid genieten mogen. En tot besluit wil ik je een paar verzen laten hooren die mij te binnen schoten; ik heb ze eens gehoord in een nieuw tooneelstuk [9]) en het schijnt dat ze prachtig slaan op hetgeen wij thans bespreken. Een verstandige grijsaard ried een anderen ouden man, den vader van een jong meisje, haar thuis te houden, goed te bewaken en op te sluiten, en hij sprak onder andere als volgt:

De vrouw is geschapen als glas;
Maar probeer vooral liever niet,
Of het wèl kan breken of niet,
Omdat beide mogelijk is.
Iets valt licht te verramponeeren,
Maar 't is onverstand dit te wagen
Wanneer men niet eens hoeft te vragen,
Of de stukken zijn te soldeeren.
Dat 's de meening dan, zoo gezeid
Van wie redelijk van verstand zijn:
Want als vrouwen voor goud te koop zijn,
Gouden regens zijn er altijd.

Al wat ik je tot nog toe heb gezegd, Anselmo, heb ik om jouwentwil gezegd, en het wordt thans tijd dat je ook eens iets hoort over wat mijzelf betreft: houd het mij ten goede als ik breedsprakig word, want als je wilt dat ik je uit den doolhof haal waarin je verdwaald bent, gaat het moeilijk anders. Jij noemt mij je vriend en wilt me van mijn eer berooven, iets dat in strijd is met alle vriendschap; en dat is niet het eenige, je wilt ook nog dat ik jou van je eer beroof. Dat je mij mijn eer wilt ontnemen valt niet te ontkennen, want zoodra Camila merkt dat ik haar het hof maak zooals jij dat van mij verlangt, zal zij me zonder eenigen twijfel voor een man zonder eer en schaamte houden daar ik iets beproef en doe dat zoozeer indruischt tegen mijn goeden naam en alles waartoe je vriendschap mij verplicht. Dat je wilt dat ik jou van je eer beroof staat al even vast; want als Camila gewaarwordt dat ik haar het hof maak, moet ze wel denken dat ik de een of andere lichtzinnigheid in haar ontdekte die mij den moed gaf haar mijn kwade lusten te kennen te geven en als zij

zich daardoor onteerd acht treft haar schande jou, waar ze je eigen vrouw is, evengoed als haar. En daaruit spruit dan voort wat men zoo vaak ziet geschieden: dat de man van de overspelige vrouw, al weet hij van niets, al heeft hij er in het minst geen aanleiding toe gegeven dat zijn vrouw zich niet gedraagt gelijk zij verplicht is, al was het hem niet mogelijk zijn ongeluk te voorkomen, en al is het evenmin te wijten aan zijn zorgeloosheid en tekort aan inzicht, desalniettemin met een lagen en hatelijken naam genoemd en aangeduid wordt en dat zij die van den misstap van zijn vrouw weten hem min of meer met minachtende in plaats van medelijdende oogen aanzien, al weten zij dat hij niet door eigen schuld, maar door den lust van zijn verdorven levensgezellin in dat ongeluk is geraakt. Maar laat ik je de oorzaak noemen waarom de man van een slechte vrouw terecht van zijn eer beroofd is, zelfs al weet hij niet eens dat hij het is en al heeft hij geen schuld, en niets gedaan om aanleiding tot overspel te geven. Laat het je niet verdrieten naar mij te luisteren; want ik zeg het alles om je bestwil. Toen God ons aller vader het aardsch paradijs geschapen had, deed de Heere, gelijk de Heilige Schrift zegt, een diepen slaap op Adam vallen; en toen hij sliep nam God een rib uit zijn linkerzijde, van welke Hij ons aller moeder Eva formeerde; en nauwelijks was Adam ontwaakt, of hij zeide terwijl hij haar aanschouwde: 'Deze is vleesch van mijn vleesch en been van mijn gebeente'. Maar God sprak: 'Om haar zal de man zijnen vader en zijne moeder verlaten, en zijne vrouw aankleven, en zij zullen tot één vleesch zijn' [10]). En zoo werd het heilig sacrament des huwelijks ingesteld, met zulke banden dat slechts de dood die kan ontbinden. En dit wonderbaarlijk sacrament

bezit zooveel kracht en deugd dat het van twee verschillende menschen één zelfde vleesch maakt; in goede huwelijken bewerkt het nog meer: al hebben zij twee zielen, ze hebben slechts één wil. Vandaar dat aangezien het vleesch van de vrouw één is met dat van den man, de smetten waarmede het bezoedeld wordt of de zonden waarin het vervalt, mede het vleesch van den man treffen, ook al heeft hij gelijk reeds gezegd, niet de minste aanleiding gegeven tot die schuld. Want zooals pijn in den voet of in welk lichaamsdeel dan ook door het geheele lichaam gevoeld wordt omdat het geheele lichaam één vleesch is, en zooals het hoofd de pijn in een enkel voelt zonder dat het daar schuld aan heeft, zoo heeft de echtgenoot zijn deel aan de schande van zijn vrouw, omdat hij één vleesch met haar is; en daar eer en schande ter wereld uit vleesch en bloed geboren en getogen zijn, en de schande en onkuischheid van dezen aard is, moet de man er zijn deel wel van dragen en als onteerd worden beschouwd, al weet hij van niets. Bedenk dan eens, Anselmo, welk gevaar je loopt als je de rust wilt trachten te verstoren waarin je eerbare echtgenoote leeft; bedenk wel door welk een ijdele en ongepaste nieuwsgierigheid je in het thans zoo kalme gemoed van je kuische gade de begeerte wilt wekken; begrijp dat wat je kunt winnen gering is, en wat je kunt verliezen zooveel dat ik er maar niet over zal spreken omdat de woorden mij ontbreken het met genoeg nadruk te zeggen.

Maar indien alles wat ik je gezegd heb niet in staat is je van je verkeerde voornemen af te brengen, zoek dan liever een ander werktuig voor je schande en ongeluk; want ik denk er niet aan mij daartoe te leenen, al zou ik er je vriendschap door moeten verbeuren,

wat het grootste verlies is dat ik mij denken kan."
Toen zweeg, nadat hij dit alles gezegd had, de brave en wijze Lotario, en Anselmo was zoo diep verward en in gedachten verzonken dat hij hem langen tijd geen woord wist te antwoorden, maar ten slotte zeide hij tot hem:
„Je hebt gezien, vriend Lotario, hoe aandachtig ik alles wat je meende mij te moeten zeggen heb aangehoord, en uit je woorden, voorbeelden en vergelijkingen heb ik gezien hoe verstandig je bent en hoe hoog je de ware vriendschap stelt; en eveneens begrijp ik en geef ik toe dat als ik je raad niet volg maar mijn eigen weg ga, ik het goede ontwijk en het kwade zoek. Als ik dit vooropstel zal je toch moeten erkennen dat ik thans aan een ziekte lijd waaraan sommige vrouwen lijden als zij de begeerte krijgen om aarde, gips, steenkool en andere onooglijke dingen te eten [11]), die het aanzien niet waard zijn, hoeveel te minder het eten; het zal daarom toch beter zijn de een of andere kunstgreep te bedenken die mij genezing brengt; en dat zou licht te bereiken zijn als jij maar begint met Camila al is het nog zoo lauw en geveinsd het hof te maken, ze zal zeker niet zoo toegefelijk zijn dat haar eer reeds bij de eerste ontmoetingen bezwijkt; met dit begin alleen zou ik al tevreden zijn, en jij deed dan wat je onze vriendschap verschuldigd bent: je zou mij zoodoende niet enkel nieuw leven schenken, maar ook overtuigen dat ik niet eerloos ben. Je bent wel verplicht dit te doen al was het maar om één enkele reden; en wel deze, dat daar ik vast en zeker besloten ben deze proef door te zetten, jij toch niet kunt willen dat ik mijn bezetenheid aan een ander laat merken en zoodoende mijn eer, die je immers wilt dat ik niet verlies, in gevaar breng; en

als de jouwe bij Camila zoolang je haar het hof maakt niet zoo hoog staat aangeschreven als zij behoorde, dan doet dat er weinig of niets toe; want je zult haar al spoedig, zoodra je de rechtschapenheid in haar vindt die wij verwachten, de eerlijke waarheid over onze list kunnen vertellen, waardoor jouw goede naam dan weer volkomen hersteld is. En waar je zoo weinig waagt en mij zoo veel genoegen kunt doen door het te wagen, mag je het niet afslaan, hoeveel bezwaren er je ook in den weg mogen komen; want zooals ik al zei, als jij maar begint, beschouw ik de zaak reeds als geëindigd."
Lotario, den vastberaden wil van Anselmo ziende, niet wetend wat voor exempelen hij hem nog geven of wat voor redenen hij nog kon aanvoeren om hem van zijn voornemen af te houden, en beseffend dat hij zijn verderfelijken wensch aan een ander dreigde op te dringen, besloot hem om erger te voorkomen zijn zin te geven en te doen wat hij wilde, met het voornemen en de bedoeling de zaak zoo te leiden dat hij Anselmo voldoening zou verschaffen zonder Camila's gedachten te verwarren; en hij antwoordde hem dus dat hij niemand anders zijn bedoeling moest vertellen, dat hij dit moeilijk bedrijf op zich zou nemen, en dat hij er mee beginnen zou zoodra de kans hem schoon leek. Anselmo omhelsde zijn vriend hartelijk en innig en betuigde hem zijn dank voor het aanbod, als had hij hem een groote gunst bewezen; en zij spraken samen af dat men de zaken den volgenden dag beginnen zou, dat Anselmo hem tijd en gelegenheid zou geven Camila alleen te spreken, en dat hij hem ook geld en kleinoodiën ter beschikking zou stellen om haar aan te bieden en te schenken. Hij ried hem aan haar op muziek te vergasten en verzen tot haar lof te schrijven; en als dat Lotario

te veel moeite was, zou hij ze zelf wel maken. Lotario beloofde dit alles, hoewel met geheel andere bedoeling dan Anselmo vermoedde en na deze afspraak gingen zij naar het huis van Anselmo, waar zij Camila troffen die haar man in angst en spanning zat te wachten, daar hij dien dag langer was uitgebleven dan gewoonlijk. Lotario keerde naar huis terug, Anselmo bleef in het zijne; hij was even tevreden als Lotario bezorgd, want die wist niet hoe hij uit het moeilijke parket moest raken; maar dien nacht lag hij na te denken over de manier waarop hij Anselmo kon bedriegen zonder Camila schade te doen, en den volgenden dag ging hij bij zijn vriend eten en werd hartelijk ontvangen door Camila, die hem vriendelijk en van ganscher harte verwelkomde en onthaalde omdat zij wist hoe graag haar man hem zag. Toen zij klaar waren met eten en de tafel werd afgeruimd, vroeg Anselmo Lotario nog wat bij Camila te blijven terwijl hij een dringende zakelijke aangelegenheid ging afdoen; hij was binnen anderhalf uur terug. Camila vroeg hem te blijven, Lotario bood aan hem gezelschap te houden; maar Anselmo was niet van zijn stuk te brengen en vroeg Lotario zelfs nog op hem te blijven wachten, omdat hij hem nog over een belangrijke zaak moest spreken. Hij zeide ook tot Camila dat zij Lotario niet alleen mocht laten tot hij terug was. Waarlijk, hij wist de noodzaak of den nonsens van zijn afwezigheid zoo goed te verbloemen, dat niemand het voor loozen praat gehouden zou hebben. Anselmo ging dan en Camila en Lotario bleven alleen aan tafel, want al het personeel was gaan eten. Zoo zag Lotario zich midden in het strijdperk geplant, gelijk zijn vriend dat wenschte, en met den tegenstander recht tegenover zich, die met haar schoonen aanblik alleen

wel een heel eskadron gewapende ridders had kunnen verslaan; geen wonder dus dat het hem benauwd te moe was. Hij wist niet beter te doen dan den elleboog op de leuning van zijn stoel te steunen en zijn wang op zijn open hand en Camila zijn verontschuldigingen te maken voor zijn slechte manieren; hij zei dat hij graag wat rusten wilde tot Anselmo terugkwam. Camila antwoordde dat hij beter kon uitrusten op de kussens in het salon [12]) dan in den stoel, en vroeg hem daar te gaan slapen. Maar Lotario wilde dat niet doen en ging zitten slapen waar hij was tot Anselmo terugkwam, die toen hij Camila in haar eigen kamer aantrof en Lotario in diepe rust, niet anders dacht dan dat beiden daar hij zoo lang was uitgebleven wel reeds gelegenheid zouden hebben gevonden om met elkander te spreken, en zelfs te slapen. Hij kon nauwelijks het oogenblik afwachten dat Lotario ontwaakte, en hij met hem de deur kon uitgaan om hem te vragen hoe hij gevaren was. Alles geschiedde naar zijn wenschen; Lotario werd wakker en de beiden gingen terstond de straat op, waar hij hem vroeg wat hij zoo gaarne weten wilde. Lotario antwoordde hem dat hij het niet raadzaam had geacht haar reeds den eersten den besten keer alles bloot te leggen; daarom had hij niets meer gedaan dan Camila's schoonheid prijzen, en haar vertellen dat er in de geheele stad over niets anders gesproken werd dan haar bevalligheid en haar gaven. Dit had hem een goed begin geleken om haar gevoelens te winnen en haar genegen te maken hem een volgenden keer weer een welwillend oor te leenen, in dezen de listen en lagen des duivels navolgend wanneer deze iemand om den tuin wil leiden die op zijn hoede is en op zijn eer let; want hij verandert dan in een engel des lichts, terwijl

hij die der duisternis is, en na zijn slachtoffer aanvankelijk met schoonen schijn te hebben misleid, toont hij pas op het laatste oogenblik wie hij is en bereikt zijn doel, tenzij zijn bedrog al terstond wordt doorzien. Dit alles stemde Anselmo zeer tevreden, en hij zeide dat hij iederen dag dezelfde gelegenheid zou geven, ook al ging hij de deur niet uit, want ook binnenshuis zou hij wel zulke bezigheden weten te verzinnen dat Camila onmogelijk achter zijn list kon komen.

Zoo gingen er dan vele dagen voorbij dat Lotario zonder ook maar een woord tot Camila te zeggen Anselmo vertelde dat hij met haar gesproken had, maar er nooit in geslaagd was haar het minste bewijs van toeschietelijkheid te ontlokken, en dat zij hem geen schijn of schaduw van hoop had gegeven; integendeel, zei hij, zij dreigde hem als hij die verdorven gedachte niet liet varen, het haar man te zeggen.

„Uitstekend!" zei Anselmo. „Tot dusverre heeft Camila weerstand geboden aan woorden; laten wij thans zien of zij daden weerstaat; ik zal je morgen twee duizend gouden schilden geven om haar present te maken, geef haar die dan; en bovendien nog eens die som opdat je er juweelen voor koopt om haar te verleiden; want vrouwen zien er graag fraai uit, vooral als ze mooi zijn, hoe kuisch zij ook wezen mogen; en als zij die verleiding weerstaat ben ik tevreden en zal ik je niet meer lastig vallen."

Lotario antwoordde dat hij nu hij eenmaal begonnen was, de zaak zou doorzetten, ook al voorzag hij er niets dan moeite en last van te krijgen. Den volgenden dag ontving hij de vier duizend schilden en daarmede vier duizend moeilijkheden, want hij wist niet welke nieuwe leugens hij nu weer verzinnen moest om zich er uit te redden;

en ten einde raad besloot hij hem te zeggen dat Camila even ongevoelig was voor geschenken en beloften als voor woorden, en dat het geen zin had zich meer moeite te geven, omdat het toch verloren tijd was. Maar het lot dat de dingen anders beschikte wilde het zoo dat Anselmo nadat hij Lotario en Camila evenals te voren had alleen gelaten, zich opsloot in een voorvertrek en er bij het sleutelgat ging kijken en luisteren wat het tweetal verhandelde; en hij zag dat Lotario meer dan een half uur geen woord tot Camila richtte en zelfs niet tot haar gesproken zou hebben al was hij daar een eeuw blijven zitten; waarop Anselmo tot het besluit kwam dat alles wat zijn vriend verteld had over Camila's antwoorden louter leugen en verzinsel was. Om zeker te zijn of dit zoo was verliet hij het vertrek, riep Lotario bij zich en vroeg hem of er al nieuws was en hoe het met Camila stond. Lotario antwoordde dat hij niet van zins was zich verder met de zaak in te laten, daar zij zoo bits en onvriendelijk had geantwoord dat hij geen lust meer voelde haar nog iets te zeggen.

„Ah, Lotario, Lotario," zei Anselmo, „hoe slecht kom je je plicht jegens mij na en het vertrouwen dat ik in je gesteld heb!"

Ik heb je zooeven door het sleutelgat bespied en gezien dat je geen woord tegen Camila gezegd hebt; ik maak daaruit op dat je zelfs het eerste woord nog tot haar spreken moet; en als dat zoo is, wat het wel zijn zal, waarom bedrieg je mij dan of waarom wil je mij met je list de middelen ontnemen die ik dacht te vinden om mijn doel te bereiken?"

Meer zei Anselmo niet, maar wat hij gezegd had was voldoende om Lotario beschaamd en verlegen te doen staan; maar als het ware in zijn eer getast omdat hij

op een leugen was betrapt, zwoer hij dat hij het zich van dat oogenblik af tot taak stelde Anselmo bevrediging te schenken en hem niet meer voor te liegen, wat hij dan wel zien zou als hij hem nieuwsgierig bleef bespieden; maar die moeite behoefde hij zich niet te getroosten, want die welke hij zich dacht te geven om hem voldoening te verschaffen, zou hem alle achterdocht doen vergaan. Anselmo geloofde hem, en om Lotario nog zekerder en rustiger gelegenheid te geven besloot hij zijn huis voor acht dagen te verlaten en naar dat van een vriend te gaan, die in een dorpje niet ver van de stad woonde; met welken vriend hij afsprak dat hij hem voor een dringende zaak zou laten roepen, om tegenover Camila een reden te hebben voor zijn vertrek. Ongelukkige en kortzichtige Anselmo! Wat wilt ge? Wat smeedt ge voor plannen? Wat verzint ge voor listen? Zie toch in dat ge tegen u zelf te keer gaat, dat ge uw eigen oneer zoekt en uw eigen ondergang bewerkt. Uw vrouw Camila is eerbaar; in rust en vrede bezit ge haar; niemand stoort u in uw geluk; haar gedachten blijven binnen de muren van haar huis; gij zijt haar hemel op aarde, het einddoel van al haar wenschen, de bevrediging van haar lust en de maat waarmede zij haar liefde meet, die zij in alle dingen ondergeschikt maakt aan uw wil en aan dien des Hemels. Als dan de mijn van haar eer, schoonheid, kuischheid en eerbaarheid u zonder eenige moeite al de schatten schenkt waarover zij beschikt en die gij maar kunt wenschen, waarom wilt ge dan nog in den grond graven op zoek naar nieuwe lagen en nooit geziene schatten, en daarbij het gevaar loopen dat alles ineenstort, want waarop steunt zij ten slotte dan op het bouwsel van haar zwakke natuur? Bedenk toch dat hem die het

onmogelijke zoekt, terecht het mogelijke wordt onthouden, wat nog beter gezegd is door een dichter die schreef [13]):

Ik zoek in den dood naar het leven,
Naar kracht in de ziekelijkheid,
In de cel zoek ik naar vrijheid,
Achter muren de open dreven,
In den valsche de eerlijkheid.
Maar mijn noodlot, dat mij gestaag,
Nimmer anders bracht dan geplaag,
Heeft zich met den Hemel vereenigd,
Dat ik wien 't onmoog'lijke pijnigt,
Zelfs wat mogelijk is niet krijg.

Den volgenden dag begaf Anselmo zich naar het dorp, na Camila gezegd te hebben dat Lotario gedurende den tijd van zijn afwezigheid op het huis zou letten en met haar eten, en dat zij hem moest onthalen als was hij het zelf. Camila voelde zich gelijk het een schuchtere en eerbare vrouw past verdrietig door de opdracht die haar man haar gaf en zij wees hem er op dat het niet betamelijk was dat iemand, als hij er niet was, in zijn stoel aan tafel zat; en dat als hij het deed omdat hij niet vertrouwde of zij wel in staat zou zijn zijn huis te beheeren, hij er dien keer maar eens de proef van moest nemen; hij zou dan door eigen ervaring leeren dat zij wel grooter verantwoordelijkheid kon dragen. Anselmo antwoordde dat hij het zoo wenschte en dat zij het hoofd moest buigen en hem gehoorzamen. Camila zeide dat ze het doen zou, zij het noode. Anselmo vertrok, en den volgenden dag verscheen Lotario in zijn huis, waar hij door Camila vriendelijk maar bescheiden werd verwelkomd; zij gaf

Lotario geen enkele kans haar alleen te spreken want zij had steeds haar bedienden en dienstmeiden om zich heen, met name een van haar kameniers die Leonela heette en op wie zij zeer gesteld was omdat zij beiden van kindsbeen af te zamen opgegroeid waren bij Camila's ouders thuis, en toen zij met Anselmo trouwde had ze haar meegenomen. De eerste drie dagen sprak Lotario geen woord tot haar, al had hij het wel gekund als de tafel afgenomen werd en het personeel in aller ijl ging eten, want zoo had Camila dat verordineerd; bovendien had Leonela opdracht vóór Camila te eten en niet van de zijde van haar meesteres te wijken, maar Leonela wier gedachten bij andere dingen waren die haar nader aan het hart lagen en die tijd en kans waarnam om ze naar eigen behagen te gebruiken, gehoorzaamde niet altijd het bevel van haar meesteres; integendeel, zij liet hen alleen alsof men haar dat opgedragen had. Maar het eerbare gedrag van Camila, haar ernstige gezicht, haar houding en manieren waren genoeg om Lotario's tong in bedwang te houden.

Het voordeel echter dat Camila's vele deugden opleverden door Lotario's tong te doen zwijgen bleek eer een nadeel voor beiden, want al zweeg de tong, de gedachten hadden vrij spel en Lotario had al den tijd om de vele bevalligheden en goede eigenschappen die Camila sierden stuk voor stuk in oogenschouw te nemen, en dat waren er genoeg om een marmeren beeld, hoezeer dan niet een hart van vleesch en bloed verliefd te maken. Lotario zat haar aan te kijken, hoewel hij tijd en gelegenheid had met haar te praten, en hij bedacht hoezeer zij waard was bemind te worden, een gedachte die al meer en meer de gevoelens die hij voor Anselmo koesterde begon te ondermijnen. Telkens

weer nam hij zich voor de stad te verlaten en ergens heen te gaan waar Anselmo hem en hij Camila nooit meer zien zou; maar dan weerhield en bande hem het genot dat hij er in schiep naar haar te kijken. Hij deed zich geweld aan en streed met zich zelf om het genot dat de aanblik van Camila hem schonk te beheerschen en te bedwingen; als hij alleen was verweet hij zich zijn zwakheid; hij schold zich zelf een slecht vriend en zelfs een slecht christen; hij redeneerde met zich zelf en vergeleek zich met Anselmo, en alles kwam hierop neer, dat, naar hij zeide, de dwaasheid en het vertrouwen van Anselmo laakbaarder waren geweest dan zijn eigen gebrek aan trouw en dat als hij voor wat hij dacht te doen tegenover God een even deugdelijke verontschuldiging wist te vinden als tegenover de menschen, hij geen straf voor zijn zonde behoefde te vreezen.

Om kort te gaan, de schoonheid en deugd van Camila, gevoegd bij de gelegenheid die de domme echtgenoot hem had geboden, deden Lotario's trouw bezwijken; en zonder oog te hebben voor iets anders dan wat zijn lust hem ingaf, begon hij drie dagen nadat Anselmo vertrokken was, gedurende welke hij voortdurend gestreden had om zijn lusten weerstand te bieden, verliefde woorden tot Camila te richten, zóó onstuimig en hartstochtelijk dat Camila er versteld van stond, en niets anders wist te doen dan zonder een woord te zeggen van haar stoel op te staan en naar haar kamer te gaan. Maar deze afwijzende houding ontnam Lotario nog geenszins de hoop die altijd te zamen met de liefde geboren wordt, integendeel, hij beminde er Camila slechts te hartstochtelijker om, die toen zij zag dat Lotario deed wat zij nooit van hem had verwacht, niet

wist wat zij moest beginnen; en daar zij het veilig noch verstandig vond hem de kans of gelegenheid te geven nogmaals met haar te spreken, besloot zij nog dienzelfden avond een knecht met een briefje naar Anselmo te zenden (wat zij dan ook deed), en zij schreef hem als volgt:

AANTEEKENINGEN

[1]) Vroeger dacht men dat de novelle van *El Curioso impertinente* haar ontstaan dankte aan enkele passages van Ariosto's *Orlando furioso*, cantos 42 en 43. Maar R. Schevill heeft in een artikel, verschenen in de *Revue Hispanique* (deel XXII blz. 447—453) en getiteld *A note on „El Curioso Impertinente"*, aangetoond dat de kern van de geschiedenis veel overeenkomst vertoont met een verhaal uit *El Crotalón* van Cristóbal de Villalón (zie deel VII van de *Nueva Biblioteca de Autores Españoles*, blz. 135—137). Daar Cervantes waarschijnlijk *El Crotalón* niet gelezen had, vraagt men zich af of beide verhalen behalve Ariosto nog een anderen gemeenschappelijken voorganger hebben, die ons thans nog onbekend is.

[2]) *Spreuken* XXXI : 10.

[3]) Het woord is van Plutarchus, die het in zijn *Apophthegmata* toeschrijft aan Pericles.

[4]) De Napolitaan Luigi Tansillo († ± 1570) was de auteur van een zeer gevierd dichtwerk, getiteld *Le Lacrime di San Pietro*, dat door verschillende Spaansche dichters in Kastiliaansche verzen is overgebracht, o.a. door Luis Gálvez de Montalvo. De „octava" in den tekst is, naar het schijnt, een vertaling van de hand van Cervantes.

[5]) Toespeling op een episode uit Ariosto's *Orlando furioso* (canto 41 en canto 42): de verstandige Rinaldo weigert het betooverde glas aan zijn lippen te zetten, waaruit een echtgenoot wanneer hij door zijn vrouw bedrogen is niet zonder morsen drinken kan.

Cervantes verwart echter twee geschiedenissen: het is niet doctor Anselmo, maar Rinaldo's gastheer die de proef met het glas neemt.

[6]) In Cervantes' dagen geloofde men nog, als in de Oudheid, dat diamant zoo hard was dat men het met geen hamer kon breken.

[7]) De opvatting dat de vrouw een „animal imperfecto" is, dateert reeds van veel vroeger dan Cervantes' tijd.

[8]) Ook hier hebben wij weer te doen met een oud volksgeloof, dat men al bij Plinius geboekstaafd vindt.

[9]) Tot nog toe is men er niet in geslaagd met zekerheid uit te maken, op welk tooneelstuk hier gedoeld wordt.

[10]) *Genesis* II: 21—24.

[11]) Op dezen ziekelijken trek in vreemde, ongezonde, walgelijke spijzen, die inzonderheid bij vrouwen wordt waargenomen tijdens de zwangerschap of in geval van hysterie, zinspelen Cervantes en zijn tijdgenooten herhaaldelijk.

[12]) Eigenlijk de „estrado", het vertrek waar nog in Cervantes' tijd de dames in moorschen trant op kussens laag bij den grond zaten om bezoek te ontvangen.

[13]) Welke dichter hier bedoeld wordt, weten wij niet.

VIERENDERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN HET VERHAAL VAN DEN ONGEPAST NIEUWSGIERIGE WORDT VOORTGEZET

„Gelijk men pleegt te zeggen dat een leger zonder zijn veldheer en een kasteel zonder zijn slotvoogd slechten indruk maken, zoo zeg ik dat een pasgetrouwde vrouw zonder haar man een nog veel slechter indruk maakt als geen zeer billijke redenen zijn afwezigheid rechtvaardigen. Ik ben er zonder u zoo kwalijk aan toe, en zoo gansch niet in staat uw afwezigheid te dragen dat ik indien ge niet spoedig terugkeert mijn heil zal moeten gaan zoeken in mijn ouderlijk huis, al moet ik dan het uwe onbeheerd laten; want de heer aan wien gij mij hebt toevertrouwd, indien hij althans dien naam nog dragen mag, is naar het mij schijnt meer bedacht op zijn lust dan op uw belang; daar gij uw goed verstand hebt, behoef ik u niet meer te zeggen, en dat past ook niet."

Anselmo ontving dezen brief en begreep er uit dat Lotario zijn werk reeds begonnen was en dat Camila hem daarop geantwoord moest hebben gelijk hij hoopte; en uitermate opgetogen over dit nieuws, deed hij Camila mondeling boodschap toekomen dat zij zijn huis in geen geval mocht verlaten aangezien hij weldra terug zou keeren. Camila stond verwonderd over Anselmo's antwoord, dat haar in grooter verlegenheid bracht dan te voren, want zij durfde niet in haar eigen huis blijven en nog minder naar dat van haar ouders gaan; als zij bleef liep haar eerbaarheid gevaar, als ze ging handelde zij in strijd met het bevel van haar man. Ten slotte koos zij het slechtste deel, namelijk thuis te blijven, zij besloot Lotario's gezelschap niet te ontvlieden ten

einde niet bij haar personeel in opspraak te komen, en zij begon al spijt te krijgen dat zij haar echtgenoot zoo geschreven had als zij deed, vreezende dat hij soms denken mocht dat Lotario de een of andere oneerbare gedraging bij haar had opgemerkt, die hem er toe bracht haar niet met den verschuldigden eerbied te bejegenen.

Maar vertrouwende op haar rechtschapenheid stelde zij al haar hoop op God en haar eerbare voornemens, waarmee zij hoopte zwijgend weerstand te kunnen bieden aan al wat Lotario haar zou believen te zeggen zonder verder haar man rekenschap te geven, ten einde hem twist en last te besparen; zij begon zelfs al te zoeken naar een manier om Lotario bij Anselmo te verontschuldigen wanneer deze mocht vragen wat haar bewogen had hem dien brief te schrijven. Vervuld van deze zeer eerbare maar niet zoozeer verstandige en wel overlegde gedachten, bleef zij den volgenden dag zitten luisteren naar Lotario, die dermate aandrong dat de standvastigheid van Camila begon te wankelen en haar deugdzaamheid alle moeite had haar oogen te beletten blijk te geven van een zeker teeder medelijden dat Lotario's tranen en woorden in haar boezem hadden gewekt; al hetwelk Lotario niet ontging en hem nog meer aanvuurde. Om kort te gaan, hij was van gedachte dat hij van den tijd en de kans die Anselmo's afwezigheid hem bood gebruik moest maken om de vesting nog scherper te belegeren en daarom deed hij een aanslag op haar ijdelheid met vele loftuitingen op haar schoonheid, want niets brengt de sterke torens der ijdelheid van schoone vrouwen sneller ten val en verderf dan vleitaal en pluimstrijkerij. En hij ondermijnde de rots van haar standvastigheid met allen ijver en zoo fel

en vurig dat zij wel bezwijken moest, al ware zij van brons geweest. Lotario weende, smeekte, beloofde, vleide, drong aan en veinsde zoo hartstochtelijk en met zooveel schijn van waarachtigheid dat hij den vasten weerstand van Camila brak en de zege behaalde waar hij ze het minst had verwacht, maar het meest begeerd. Camila bezweek, Camila gaf zich gewonnen; maar wat wonder, waar ook de vriendschap van Lotario bezweken was? Een duidelijk voorbeeld dat ons aantoont hoe men den hartstocht der liefde alleen kan overwinnen door hem te ontvlieden en dat niemand den strijd met zulk een machtigen vijand moet wagen, want er is goddelijke kracht toe noodig deze menschelijke neiging te overwinnen. Leonela alleen kende de zwakheid van haar meesteres, want de twee slechte vrienden en nieuwe gelieven wisten ze haar niet verborgen te houden. Het leek Lotario beter Camila niets te zeggen over Anselmo's bedoelingen en al evenmin dat hij hem de kans had gegeven het zoover te brengen, opdat zij zijn liefde niet zou gaan verachten en denken dat hij haar zoo maar gedachteloos, als spel en niet met vaste voornemens het hof had gemaakt.

Slechts enkele dagen later keerde Anselmo naar huis terug, en hij merkte niet eens wat er daar haperde aan wat hem het meest lief was en wat hij het minst geëerd had. Hij zocht terstond Lotario op, hij vond hem thuis, zij omhelsden elkander, en hij vroeg naar het nieuws dat voor hem een vraag van leven of dood was.

„Alle nieuws dat ik je geven kan, mijn vriend Anselmo," zeide Lotario, „is dat je een vrouw hebt die terecht toonbeeld en kroon van alle deugdzame vrouwen genoemd mag worden. De woorden, die ik tot haar sprak waren woorden in den wind; wat ik beloofde werd ver-

worpen, mijn geschenken geweigerd; en de paar geveinsde tranen die mij in de oogen sprongen, brachten mij enkel spot. Om kort te gaan, Camila is niet alleen de schoonste van alle vrouwen, maar ook een schatkamer waar kuischheid, gratie en bescheidenheid tronen, en alle deugden die een eerzame vrouw prijzenswaard en gelukkig kunnen maken. Neem je geld terug, vriend, hier is het; ik heb het niet behoeven aan te raken, want Camila's rechtschapenheid bezwijkt niet voor zulke lage zaken als giften en beloften. Wees thans tevreden, Anselmo, en zie af van nog meer proefnemingen; je bent nu droogvoets de zee van moeilijkheden en verdenkingen overgestoken die men ten opzichte van vrouwen kan en mag koesteren; waag je dan niet nogmaals op den diepen oceaan van nieuwe bezwaren en tracht niet nog eens met een nieuwen stuurman te weten te komen of het schip dat de Hemel je schonk om er de levenszee mee over te steken wel zoo hecht en sterk is als je verwacht had; bedenk liever dat je nu in een veilige haven bent aangeland; meer je zelf op de ankers van het rustig overleg, en wacht af dat men den tol van je komt halen waarvan geen mensch, hoog of laag, is vrijgesteld."
Anselmo was ten zeerste ingenomen met de woorden van Lotario en hij geloofde ze of ze door een orakel gesproken waren; maar niettegenstaande dit alles vroeg hij hem de onderneming niet op te geven, al was het alleen maar om vermaak en aardigheid; Lotario behoefde zich dan voortaan niet meer zooveel moeite te geven als te voren; al wat hij van hem vroeg was nog eenige verzen tot haar lof te schrijven waarin hij haar prees onder den naam van Chloris; dan zou hij haar wel doen verstaan dat Lotario verliefd was op een dame

aan wien hij dien naam gegeven had om haar te kunnen verheerlijken met de welvoeglijkheid die hij haar eerbaren staat verschuldigd was; en als Lotario zich niet de moeite wilde getroosten die verzen te schrijven, zou hij het wel doen.

„Dat zal niet noodig zijn," zei Lotario, „want de muzen zijn mij niet zoo kwaadgezind dat zij mij niet een paar maal per jaar bezoeken. Zeg jij maar gerust aan Camila wat je mij zei over die voorgewende liefde; en de verzen zal ik zelf wel schrijven. Ze mogen niet zoo voortreffelijk zijn als het onderwerp verdient, het zullen in ieder geval de beste zijn die ik kan maken."

Zoo spraken de ongepast nieuwsgierige en de trouwelooze vriend het af; en zoodra Anselmo was thuisgekomen, vroeg hij aan Camila wat zij al verbaasd was geweest dat hij haar niet eer had gevraagd, namelijk wat haar aanleiding had gegeven hem den brief te schrijven dien zij hem gezonden had. Camila antwoordde dat het haar had toegeschenen of Lotario ietwat vrijpostiger naar haar keek dan toen hij thuis was; maar dat ze van haar dwaling was teruggekomen en begreep dat zij zich dat slechts verbeeld had, omdat Lotario steeds vermeed haar te zien en alleen met haar te zijn. Anselmo zeide haar dat zij dat vermoeden gerust van zich af kon zetten, want hij wist dat Lotario verliefd was op een voornaam meisje uit de stad dat hij bezong onder den naam Chloris en dat zij, al ware hij dat niet, geen vrees behoefde te koesteren, gezien Lotario's goede trouw en hun beider verknochte vriendschap. En indien Camila niet door Lotario gewaarschuwd was dat die liefde voor Chloris maar een voorwendsel was, en hij er zelf met Anselmo over gesproken had om nu en dan den lof van Camila te kunnen zingen, zou zij

zeer zeker in haar wanhoop nog in het net van den minnenijd verstrikt zijn geraakt; maar nu zij gewaarschauwd was, verdroeg zij het onverwachte nieuws onverlet.

Den volgenden dag toen zij met hun drieën zaten na te tafelen vroeg Anselmo Lotario iets voor te dragen van wat hij voor zijn aangebeden Chloris geschreven had; daar Camila haar immers niet kende kon hij vrij zeggen wat hem behaagde.

„Zelfs als zij haar kende," antwoordde Lotario, „zou ik niets verhelen; want wanneer een minnaar de schoonheid van zijn aangebedene prijst en haar wreedheid laakt, doet hij haar goeden naam geen schade, maar hoe dat zij, ik wil alleen maar zeggen dat ik gisteren een sonnet heb geschreven op de wreedheid van deze Chloris, dat aldus luidt:

SONNET

Als in den stillen nacht de stervelingen
Den zoeten slaap en zachte rust verbeiden,
Moet ik mijn arm relaas van 't rijkelijk lijden
Voor Chloris en de hemelen bezingen.
Als straks de rosse Oosterpoorten springen
Om weer de zon naar binnen te geleiden,
Zoekt nog mijn hart in zuchten zijn vermeiden,
Die van aloud nieuw leed naar boven dringen.
En als de zon van haar gesternden zetel
Het rechte licht op aarde nederzendt,
Wast nog mijn klacht, en ik vermeer mijn pogen;
Weer daalt de nacht, en weer smeek ik vermetel
Mijn doodenbeê waarvan men 't einde kent:
Doof is de hemel, Chloris onbewogen [1]).

Het sonnet behaagde Camila zeer wel, maar Anselmo nog meer, want hij prees het hoog en verklaarde dat een aangebedene die zooveel ernstigen aandrang onbeantwoord liet, wel uitermate wreed was. Waarop Camila zeide:

„Maar is alles wat verliefde dichters zeggen dan waar?"

„Als dichters zeggen zij de waarheid niet," antwoordde Lotario, „maar als minnaars schieten zij, hoe waarheidlievend zij ook mogen zijn, nog altijd te kort."

„Daar is geen twijfel aan," hernam Anselmo, om Lotario's woorden bij Camila nog meer geloofwaardigheid en gewicht bij te zetten; zij echter was al zoo verliefd op Lotario dat zij die opmerking nauwelijks hoorde, behagen scheppend in al wat van hem kwam, te meer nog omdat zij wel begreep dat zij het onderwerp was van al zijn gedachten en gedichten, en dat zij de ware Chloris was. En zij vroeg hem nog een sonnet, of andere verzen te laten hooren, als hij ze uit het hoofd kende.

„Ja, ik ken er nog wel een," antwoordde Lotario, „maar ik geloof niet dat het even goed is als het eerste of liever gezegd, nog slechter. Maar dat kunt ge zelf beoordeelen, want het luidt als volgt:

SONNET

Ik weet ik sterf, en wordt mij dit bestreden,
Mijn dood is zeker, en 't zal eer geschiên,
Mij, koele schoone, aan uw voet dood te zien
Dan 'k ooit berouw dat ik u heb aanbeden.
Ik ben bereid tot de vergetelheden
Van leven, roem, en uwe gunst; maar wien
Mijn diepste vleesch geopend wordt zal 't zien:
Uw schoon gelaat staat in mijn hart gesneden.

Want dit reliek bewaar ik voor de stond,
Waarmee mij mijn volharding blijft bedreigen,
Die kracht dankt aan uw ongenaakbaarheid.
God help' den zeeman die in 't duister vond
Op vreemde zee, als de gevaren stijgen,
Geen ster die naar behouden haven leidt."

Anselmo prees ook dit tweede sonnet als het eerste, en zoo smeedde hij schakel aan schakel de keten die hem boeide en zijn eigen schande verzekerde, want hoe meer Lotario hem onteerde, des te sterker beijverde hij zich hem te overtuigen dat zijn eer veilig was; hoe dieper Camila zonk en trede na trede den afgrond der schande naderde, des te hooger meende haar man dat zij trede na trede het toppunt van deugd en goeden naam bereikte. En zoo geschiedde het dat Camila toen zij eens op een keer alleen was met haar kamerjoffer, tegen haar zeide:
„Ik voel mij beschaamd, lieve Leonela, als ik bedenk hoe weinig weerstand ik heb weten te bieden en dat ik niet meer tijd van Lotario gevergd heb eer ik hem zoo geheel ter wille ben geweest. Ik vrees dat hij mijn snellen val en lichtzinnigheid verkeerd zal uitleggen, want hij weet niet dat hij mij een geweld aandeed dat ik niet kon weerstaan."
„Maak u daar geen zorg over, mevrouw," antwoordde Leonela, „want als men iets goeds geeft wordt het er niet minder op als men het gul geeft, als wat men geeft maar goed en waard is. En men zegt wel: wie snel geeft, geeft dubbel [2])."
„Men zegt ook wel," zeide Camila, „dat wat weinig kost, weinig geëerd wordt [3])".
„Dat geldt niet voor u," antwoordde Leonela, „want

de liefde is naar men zegt soms snel ter been en soms traag van gang; bij den een rent zij als een bezetene, bij den ander gaat zij langzaam; den een maakt zij bedachtzaam, den ander zet zij in vlam; zij wondt den een en doodt den ander; op zeker oogenblik begint de vaart van haar verlangens en op zeker oogenblik zijn ze voldaan en ten einde; soms slaat zij des morgens het beleg voor een vesting en des avonds is zij gevallen, want er is geen kracht die haar kan weerstaan. Wat vreest u dan? Wat jaagt u dan schrik aan? Het is Lotario toch evenals u vergaan, Amor heeft toch de afwezigheid van mijn heer als middel gebruikt om u beiden onder het juk te dwingen! En het was hoog tijd dat er toen geschiedde wat Amor al lang van zins was, zonder den tijd den tijd te laten tot Anselmo terugkwam en door zijn afwezigheid het spel bedierf. Ik weet het maar al te goed, meer uit ondervinding dan van hooren zeggen: op een goeden dag zal ik u dat wel eens vertellen, mevrouw; want ik ben ook maar jong vleesch en bloed. Maar bovendien, señora Camila, u hebt zich toen niet prijsgegeven en de dingen zoo gauw gedaan of u had eerst wel uit Lotario's oogen en zuchten en zijn schoone beloften en geschenken gezien dat hij zijn ziel graag voor u overhad, en u zag toch dat hij in alle eer en deugd de liefde waard was. En als het zoo staat breekt u zich dan het hoofd niet met die angstvallige en preutsche gedachten, gelooft u maar dat hij u even graag mag als u hem, weest u maar gerust dat Lotario u waardeert gelijk u hem waardeert, en leeft u liever gelukkig en tevreden want al is u in het net der liefde verstrikt geraakt, het is een man van eer en deugd die u verstrikt houdt, een die niet alleen de vierdubbele SS[4]) kent, die zooals het zeggen is de ware minnaars

dienen te kennen, maar een heel *ABC*; en als u dat niet gelooft, wil ik het wel eens voor u opzeggen.
Een aanbidder moet voor zoover ik het weet en het mij geleerd is, *A*dellijk zijn van afkomst, *B*eminnelijk, *C*orrect, *D*ankbaar, *E*erlijk, *F*link van postuur, *G*oed van inborst, *H*upsch, *I*ntelligent, *J*ong, *K*rachtig, *L*evenslustig, *M*ild van hart. *N*obel, *O*penhartig, *P*rachtlievend, *R*ijk, dan komen de *SS* waarover ik het al had, en verder *T*rouw, *U*niek, *V*erliefd, *W*aarheidminnend. De *X* past niet bij hem, want dat is een harde letter; maar *IJ*verig waar het uw eer geldt, en *Z*wijgzaam.
Camila moest lachen om het *ABC* van haar kamerjoffer en vond dat zij meer van liefdeszaken wist dan ze zei; wat zij ook toegaf, want ze bekende Camila dat ze verkeering had met een jongeman van goede familie uit de stad, wat Camila verontrustte, daar zij vreesde dat dit aanleiding zou geven om haar eigen eer in gevaar te brengen. Zij vroeg Leonela haar eens te vertellen of haar gesprekken met den jongeman de perken niet te buiten ging, en deze zeide zonder blikken of blozen dat het allerminst bij gesprekken bleef. Het is nu eenmaal een uitgemaakte zaak dat misstappen van een mevrouw de gedienstigen schaamteloos maken, want zoodra zìj struikelt, kan het hun niets meer schelen dat zij zelf mank loopen, en dat hun meesteres dit weet. Er bleef Camila niets anders over dan Leonela te verzoeken niets over haar doen en laten aan haar minnaar te vertellen en alles wat haar eigen zaken betrof geheim te houden, opdat het Anselmo of Lotario niet ter oore kwam. Leonela zei dat zij het zou doen; maar zij hield haar woord zoo slecht dat zij Camila's vrees om door Leonela haar goeden naam te

verliezen maar al te waar maakte; want de drieste en schaamtelooze Leonela deinsde er niet voor terug om toen zij merkte dat het gedrag van haar meesteres niet meer was als voorheen, haar minnaar de deur te openen en in huis te halen, er op rekenende dat haar mevrouw als ze het zag, het toch niet dorst verraden; de zonde van een meesteres brengt onder andere deze ellende met zich mede dat zij de slavin wordt van haar eigen gedienstigen en zoodoende genoodzaakt is haar onbetamelijkheden en laagheden over het hoofd te zien. En zoo verging het Camila, want hoewel zij meer dan eens merkte dat Leonela met haar galant in een kamer van haar huis vertoefde, dorst zij haar daarover niet alleen geen verwijten maken, maar zij hielp haar zelfs hem te verbergen en ruimde alle moeilijkheden uit den weg opdat haar man hem toch maar niet zien zou. Maar zij kon niet verhinderen dat Lotario hem een keer bij het aanbreken van den dag het huis zag verlaten; niet wetende wie het was hield hij hem eerst voor een geest; maar toen hij hem zag loopen met het gezicht verborgen in den mantel en zich alle moeite gevende om niet herkend te worden, liet hij die onnoozele gedachte varen, en kwam op een andere die allen in het verderf zou hebben gestort als Camila geen raad had weten te schaffen. Het kwam Lotario niet in het hoofd dat de man dien hij op zulk een ongelegen uur uit Anselmo's huis had zien komen, daar om der wille van Leonela was geweest; hij dacht op dat oogenblik zelfs niet aan het bestaan van Leonela; de eenige gedachte die bij hem opkwam was dat Camila op dezelfde wijze waarop zij lichtzinnig en toegeeflijk was geweest jegens hem het ook jegens een ander was. Want ook deze straf sleept de wandaad van een over-

spelige vrouw met zich mede: haar eer wordt zelfs gewantrouwd door den man aan wien zij zich na veel bidden en smeeken gegeven heeft en die dan gelooft dat zij zich nog lichter aan anderen geeft, en maar al te zeer gehoor leent aan elke verdenking die hem in het hoofd komt. Het leek wel of Lotario bij dit voorval al zijn gezond verstand verloor en alle voorzichtigheid vergat; want zonder ook maar één oogenblik kalm na te denken of zich goed te overtuigen haastte hij zich in zijn ongedurigheid, blind van de jaloezie die in zijn ingewand woedde en stervend van begeerte om zich te wreken op Camila die hem in geen enkel opzicht in zijn eer had getast naar Anselmo nog eer die op de been was en zei tot hem: „Alsemo, je moet weten, dat ik al dagenlang met mijzelf oneenig ben en mij geweld aandoe om je niet te zeggen wat ik je onmogelijk langer verzwijgen kan en mag. Je moet dan weten dat Camila's citadel al bezweken is en zich op genade of ongenade heeft overgegeven; en als ik geaarzeld heb je die waarheid te vertellen, dan is het omdat ik zien wilde of het een lichtzinnige gril van haar was, of dat zij het deed om mij op de proef te stellen en er achter te komen of de liefdesbetrekkingen die ik met jouw verlof met haar aangeknoopt heb, ernstig bedoeld waren. Ik bedacht ook dat zij je, als ze de vrouw was die zij behoorde te zijn en die wij beiden dachten dat ze was, wel rekenschap zou geven van mijn hofmakerij; maar nu ik merk dat dit niet gebeurt, begrijp ik dat zij het werkelijk gemeend heeft met de beloften die ze mij deed om mij wanneer je weer van huis gaat een ontmoeting toe te staan in de kamer waar je kostbaarheden bewaard worden — het was waar dat Camila hem daar placht te ontvangen —; maar ik wil niet dat je overhaaste

wraak neemt, want de zonde is nog slechts in gedachten begaan en tusschen nu en het beslissende oogenblik kan die van Camila nog veranderen, en het berouw er aan ontspruiten. Volg thans, daar je tot nog toe mijn raad altijd geheel of gedeeltelijk hebt opgevolgd, dien welken ik je nu geef en houd je daar aan, je kunt dan zonder mankeeren en na rijp overleg het besluit nemen dat je het beste lijkt. Geef voor dat je een dag of twee drie uit de stad gaat zooals je dat wel meer doet, maar richt het zoo in dat je je verbergt in die kamer; de wandtapijten die er hangen en de andere dingen die er staan en waarachter je je verbergen kunt, geven je gelegenheid genoeg, en dan zal je met eigen oogen aanschouwen, en ik met de mijne, wat Camila eigenlijk wil; en als dat de verdorvenheid is die eer te vreezen dan te verwachten valt, kan je in alle stilte, voorzichtig en met beleid zelf de beul van je schande zijn."

Anselmo stond verbaasd, verstomd en uit het veld geslagen door Lotario's woorden want zij verrastten hem op een oogenblik dat hij ze allerminst had verwacht, daar hij meende dat Camila de schijnaanvallen van Lotario in triomf had doorstaan, en zich reeds was beginnen te verheugen over haar glorierijke overwinning. Hij zweeg langen tijd en keek strak naar den grond, maar ten slotte zeide hij:

„Lotario, je hebt je gedragen zooals ik van je vriendschap mocht verwachten; ik zal je raad in alle opzichten volgen, doe wat je het best lijkt en houd dit geheim zooals het naar je begrijpt bij de onverwachte omstandigheden past."

Lotario beloofde het hem, maar toen hij weer alleen was kreeg hij diep berouw over alles wat hij Anselmo gezegd had en hij zag in hoe dwaas hij gehandeld had;

hij had zich immers zeer wel minder wreed en laaghartig op Camila kunnen wreken. Hij vervloekte zijn verstand en laakte zijn lichtvaardig besluit, maar hij wist niets te bedenken om het gedane ongedaan te maken, of althans een redelijken uitweg te vinden.
Ten langen leste besloot hij Camila op de hoogte te brengen; aangezien daartoe de gelegenheid niet ontbrak trof hij haar dienzelfden dag alleen; en zoodra zij de kans tot spreken schoon zag, zeide zij:
„Lotario, mijn vriend, ik moet je wat vertellen; ik heb een verdriet op mijn hart en het drukt mij dermate dat het wel schijnt of het barsten zal; het mag een wonder heeten als het dat niet doet; Leonela's onbeschaamdheid gaat thans zoover dat zij iederen nacht een minnaar hier in huis binnenlaat die zij tot 's morgens vroeg bij zich houdt, ten koste van mijn goeden naam. Want het staat ieder die den man op zulke ongewone uren uit mijn huis ziet komen vrij daar het zijne van te denken en wat mij het meest kwelt is dat ik haar niet kan straffen of berispen, want wat zij als vertrouwde van onze liefde weet snoert mij den mond en dwingt mij over de hare te zwijgen; en ik ben zeer bang dat hier een ramp uit voortkomt."
Toen Camila dit begon te vertellen, dacht Lotario eerst dat het een list was om hem wijs te maken dat de man dien hij naar buiten had zien komen Leonela's minnaar was en niet de hare; maar toen hij haar bedroefd zag worden, en zij schreide en om raad vroeg, raakte hij ten slotte toch overtuigd en dat maakte zijn verwarring en berouw nog grooter. Maar hij antwoordde Camila niettemin dat zij niet bedroefd moest wezen; hij zou wel een middel weten te vinden om een eind te maken aan Leonela's onbeschaamdheid. Hij vertelde haar ook

wat hij, gedreven door de felle jaloezie aan Anselmo gezegd had, en hoe er afgesproken was dat die zich in de bewuste kamer zou verbergen om daar met eigen oogen te zien hoe weinig trouw zij hem was. Hij vroeg haar vergiffenis voor deze dwaasheid, en raad om ze ongedaan te maken en een uitweg te vinden uit den verwarden doolhof waarin zijn onberadenheid hem gebracht had.

Camila stond verslagen van schrik toen zij hoorde wat Lotario haar zeide en met vele kwade maar verstandige woorden laakte zij hem en verweet hem zijn lage gedachte en onnoozele en verdorven handelwijze; daar echter de vrouw van nature een sneller verstand heeft dan de man, zoowel in het goede als in het kwade, hoewel het haar vaak in den steek laat als zij rustig begint na te denken, vond Camila in een oogwenk de manier om de schier onoverkomelijke moeilijkheid op te lossen, en zij zei Lotario het zoo te leiden dat Anselmo zich den volgenden dag verborg waar hij afgesproken had; zij had goede hoop dat zijn verstoppen een gelegenheid zou bieden waardoor zij beiden voortaan ongestoord van elkanders aanwezigheid konden genieten; en zonder hem haar plan nader toe te lichten, waarschuwde zij hem te zorgen dat hij zoodra Anselmo daar verscholen zat bij haar kwam als Leonela hem riep en dat hij op alles wat zij tegen hem zei moest antwoorden alsof hij niet wist dat Anselmo naar hem luisterde. Lotario drong er op aan dat zij hem ook haar verdere plannen zou vertellen, opdat hij veiliger en voorzichtiger alles kon doen wat hem noodig docht.

„Ik zeg alleen maar," zei Camila, „dat er verder niets valt te doen, dan antwoord te geven op wat ik u zal vragen." Want Camila wilde hem niet van te voren

rekenschap geven van wat zij dacht te doen, beducht als zij was dat hij iets tegen het plan zou hebben dat haar zoo goed leek, en een ander zou zoeken en opperen dat minder goed was.
Lotario ging daarop heen en den volgenden dag vertrok Anselmo onder voorwendsel dat hij naar het dorp ging waar zijn vriend woonde, maar kwam terug om zich te verbergen, wat hem niet moeilijk viel daar Camila en Leonela hem met opzet alle kans gaven. Zoo zat Anselmo daar dan goed en wel verborgen, in de spanning die men zich wel kan denken van een man die zijn eer voor zijn eigen oogen onder het mes verwacht te zien en hij had het gevoel dat hij op het punt stond het hoogste geluk te verliezen dat hij in zijn beminde Camila dacht te bezitten. Zoodra Camila en Leonela volkomen zeker waren dat Anselmo zich verscholen had gingen zij de kamer binnen; en Camila had er nauwelijks een voet gezet of zij zuchtte diep en zeide: „Ach, lieve Leonela! Ware het niet beter dat jij, voor ik doe wat ik niet wil dat je weet opdat je niet zult trachten het te verhinderen, den dolk van Anselmo neemt waarom ik je gevraagd heb en mij daarmee de snoode borst doorsteekt? Maar neen, doe het niet, er is geen reden waarom ik boeten zou voor een anders schuld. Ik wil eerst weten wat Lotario's begeerige en onbeschaamde oogen in mij zagen dat hem stoutmoedig genoeg maakte mij een zoo laag verlangen te kennen te geven als hij deed, zijn vriendschap en mijn eer ten spijt. Ga naar dat venster, Leonela, en roep hem; want hij zal zeker wel op straat staan wachten in de hoop zijn vuig plan te zien slagen. Maar eerst zal mijn plan volvoerd worden; en hoe wreed het zijn moge, het is eerbaar."

„Ach, lieve mevrouw!", antwoordde de gevatte Leonela, die wist wat er van haar verwacht werd. „Wat wilt u met dien dolk? Wilt u soms uzelf of Lotario het leven nemen? Bedenkt u toch wel dat alles wat u doet u in opspraak zal brengen en uw goeden naam doen verliezen. U kunt veel beter uw gekwetste gevoelens verbergen en dien slechten kerel op het oogenblik geen gelegenheid geven hier in huis te komen en ons alleen te treffen. Bedenkt u toch, mevrouw, dat wij maar zwakke vrouwen zijn, en hij een man die weet wat hij wil; hij komt hier met kwade bedoeling, blind van den hartstocht; hij zal u misschien nog eer u doet wat u wil, doen wat hij wil en wat u nog erger zou vinden dan het leven te laten. Het zal mijn heer Anselmo kwaad vergaan dat hij de deur van zijn huis zoo wijd heeft opengezet voor dien schaamteloozen schurk! En gesteld dat u hem doodsteekt, señora, zooals ik geloof dat u van plan bent, wat moeten wij dan beginnen als hij dood is?"
„Wat dacht je, melieve?" antwoordde Camila. „Wij laten hem liggen tot Anselmo hem komt begraven, want het is niet meer dan rechtvaardig dat hem de taak te beurt valt zijn eigen schande ter aarde te bestellen. Kom, roep hem; want ieder oogenblik dat ik wacht om gerechte wraak te nemen voor de beleediging die mij werd aangedaan heb ik het gevoel dat ik te kort schiet in de trouw die ik mijn man verplicht ben."
Anselmo hoorde dit alles aan en bij ieder woord dat Camila sprak, schoot hem wat anders door den geest; toen hij echter hoorde dat zij besloten was Lotario om het leven te brengen, wilde hij zijn schuilhoek verlaten en te voorschijn komen om dit te verhinderen; maar het verlangen te zien waarop al deze goede en eerbare

voornemens zouden uitloopen weerhield hem, al nam hij zich voor tijdig te voorschijn te komen om haar plan te verhinderen.
Toen viel Camila in een diepe flauwte, zij liet zich neerzinken op een bed dat daar stond, en Leonela begon bitterlijk te schreien en zei:
„Ach, wee mij, moet het mij beschoren zijn dat hier in mijn armen de schoonste bloem ter wereld sterft, de beste der deugdzame vrouwen, het toonbeeld der kuischheid!..."
En nog meer van dien aard, zoodat wie haar had kunnen hooren gemeend zou hebben dat zij de teerhartigste en trouwste maagd ter wereld was, en haar meesteres een tweede en wreedelijk achtervolgde Penelope [5]).
Camila kwam weldra weer bij, en toen zij tot haar zelf was gekomen, sprak zij:
„Leonela, waarom roep je dien trouwsten van alle vrienden niet dien ooit de zon bescheen of de nacht verborg? Kom, spoed je, maak haast, ijl voort, of het vuur van mijn woede raakt uitgebrand door al dat afstel en getreuzel, en de gerechte wraak waarop ik hoop wordt tot verwijt en verwensching."
„Ik wou hem juist gaan roepen, mevrouw," zei Leonela; „maar geeft u mij eerst dien dolk, of u doet terwijl ik heen ben daarmee nog iets dat iedereen die u kent heel zijn leven betreuren zal."
„Ga in vrede, lieve Leonela, ik zal dat niet doen," antwoordde Camila; „want hoe fel en verdwaasd ik naar jouw meening ook ben om voor mijn eer op te komen, ik ben het niet zooals die Lucretia [6]), die naar men zegt de hand aan zich zelf sloeg nog eer zij iets kwaads had gedaan en zonder eerst hem te dooden die haar ongeluk te weeg bracht. Als ik sterven moet zal ik sterven, maar

dan eerst na wraak en genoegdoening op hem die de oorzaak werd dat ik hier zijn vermetelheden moet betreuren waartoe ik geen aanleiding gaf."

Leonela liet zich nog heel wat bidden en smeeken, voor en aleer zij er op uitging om Lotario te roepen; maar eindelijk ging zij dan, en terwijl Camila haar terugkeer afwachtte, zeide zij als was zij met zich zelf aan het spreken:

„God sta mij bij! Ware het niet wijzer geweest Lotario te weigeren zooals ik al zoo vaak deed dan hem toe te staan, gelijk ik nu doe, dat hij mij voor slecht en veil houdt, ook al is dat maar voor den korten tijd tot ik hem uit den droom help? Ja, dat ware beter geweest; maar dan had ik mijn wraak niet en mijn mans eer ware niet voldaan als hij zich de handen zoo in onschuld waschte en zoo gemakkelijk ontsnapte aan de straf van zijn kwade begeerten. Laat de verrader met zijn leven bekoopen wat hij met geil verlangen beproefde, laat de wereld weten (als ze het bijgeval te weten komt) dat Camila niet alleen haar man trouw bleef, maar ook wraak nam op hem die zich verstoutte hem te beleedigen. Maar toch was het geloof ik beter geweest dit alles eerlijk aan Anselmo te zeggen, al schreef ik het hem reeds in den brief dien ik hem naar het dorp zond; en al deed hij niets om het onheil te voorkomen waarvoor ik waarschuwde, het kan wel zijn dat hij uit rechtschapenheid en goed vertrouwen niet kon of wilde gelooven dat in de borst van zijn besten vriend eenige gedachte tegen zijn eer kon wonen; ik zelf zou het bij lange niet geloofd hebben als zijn onvertogenheid niet zoo ver gegaan was dat zijn milde geschenken en rijke beloften en al die tranen het mij duidelijk hadden gemaakt. Maar waarom praat ik nog zoo veel! Heeft

een vastberaden wil nog raad noodig? Zeker niet! Dan dood aan den verrader en aan mij de wraak! Laat de valschaard komen, voor mij verschijnen, mij benaderen en sterven en bezwijken, en dan gebeure wat wil! Ongerept gaf ik mij in handen van hem dien de Hemel voor den mijne bestemde; ongerept zal ik ook uit de zijne komen; hoogstens badend in mijn kuische bloed en in het onkuische van den meest vuigen vriend dien ooit vriendschap ter wereld zag."

Die woorden zeggende, liep zij de kamer op en neer, met den dolk uit de scheede; en zij nam zulke wanhopige en haastige stappen en maakte zulke vreemde gebaren, dat het wel leek of zij haar verstand had verloren en geen teere vrouw was, maar een woesteling verzot op strijd.

Anselmo, achter de wandtapijten verborgen, zag dit alles aan en stond verbaasd, en vond wat hij gezien en gehoord had al voldoende antwoord op zijn zwaarste verdenkingen. En het ware hem liever geweest als het bewijs dat de komst van Lotario nog brengen moest achterwege had kunnen blijven, want hij werd bang dat het nog een verkeerde wending kon nemen. Hij stond reeds op het punt om zijn schuilhoek te verlaten, zich kenbaar te maken en zijn vrouw te omhelzen en uit den droom te helpen, toen hij zich nog inhield omdat hij Leonela terug zag komen met Lotario aan de hand; Camila had hem nauwelijks gezien, of zij trok met den dolk een scherpe streep voor zich op den grond, en zeide: „Lotario, let wel wat ik zeg; als je het wagen mocht de streep die je hier ziet te overschrijden of te dicht te benaderen, zal ik mij op hetzelfde oogenblik dat je het waagt, de borst doorsteken met den dolk dien ik hier in mijn hand heb. En eer je mij daarop ook maar iets

antwoordt, hoop ik dat je luisteren zult naar wat ik te zeggen heb; daarna mag jij zeggen wat je wilt. In de eerste plaats wil ik, Lotario, dat je mij zegt of je Anselmo mijn man kent, en wat je van hem denkt; in de tweede plaats, of je mij kent. Geef daar antwoord op, sta niet zoo bedremmeld te kijken, en denk niet te lang over wat je mij zeggen wilt, want ik vraag je niets moeilijks."

Lotario was niet zoo dwaas, of hij had van het eerste oogenblik af dat Camila hem gezegd had dat zij Anselmo zich zou laten verbergen, begrepen wat zij dacht te doen; en daarom sprak hij geheel volgens haar bedoeling en zoo snel en gevat dat het wel leek of hun beider leugen de waarheid was, en antwoordde Camila als volgt:

„Ik had niet vermoed, schoone Camila, dat je mij had laten komen om mij dingen te vragen die zoo veraf liggen van de bedoeling waarmede ik hier kwam. Als je dat deed om de mij toegezegde gunsten uit te stellen, had je ze beter nog langer op de schreef kunnen laten staan, want verlangen naar geluk vermoeit te meer, naarmate de hoop het te winnen naderkomt; maar opdat je niet zeggen zult dat ik geen antwoord geef op je vragen verklaar ik dat ik je man Anselmo ken; wij kennen elkaar al van onze prilste jeugd, ik wil geen woord zeggen over wat jij evengoed als ik van onze vrienschap weet, om niet zelf te behoeven getuigen van de schande waartoe de liefde mij dwingt, hoe machtig haar verontschuldiging ook zijn mag. Ik ken je en ik houd je even hoog als hij je houdt; ware dat niet zoo, dan had ik je wel kunnen verzekeren dat ik voor minder panden dan de jouwe waarachtig niet zou ingaan tegen hetgeen ik verschuldigd ben aan het feit dat ik ben die ik ben en tegen de heilige wetten der ware vriendschap die ik

thans gebroken en geschonden heb door de almacht der liefde."

„Wanneer je dat toegeeft," antwoordde Camila, „doodvijand van al wat terecht dient bemind te worden, waar haal je dan den moed vandaan te verschijnen voor iemand van wie je weet dat zij de spiegel is waarin hij gespiegeld staat, bij wiens beeld je zien kunt hoe onwaardig je hem smaadt? Maar ik, wee mij, ik begrijp nu wat je zoo weinig rekening heeft doen houden met hetgeen je aan je eigen eer verschuldigd bent: het moet een of andere lichtzinnigheid van mijn kant zijn geweest — ik wil het geen oneerbaarheid noemen —, want ze is niet voortgesproten uit voorbedachten raad, maar uit een of andere onachtzaamheid, zooals vrouwen die denken dat zij zich voor niemand in acht behoeven te nemen, zonder erg plegen te begaan. En als dat niet zoo is, zeg mij dan eens, verrader, wanneer heb ik ooit met eenig taal of teeken je smeekbeden beantwoord om je ook maar een schijn of schaduw van hoop te laten dat ik aan je snoode wenschen gevolg zou geven? Wanneer zijn jouw verliefde woorden ooit anders dan door de mijne streng en bitter afgewezen en gelaakt? Wanneer heb ik ooit aan al je vele beloften gehoor gegeven en je nog vaker herhaalde pogingen om mij iets te schenken aanvaard? Maar omdat ik geloof dat geen enkel mensch lang volhardt in zijn verliefde pogingen als hij niet op de een of andere wijze hoop koestert, ben ik geneigd zelf de schuld op mij te nemen van jouw onbeschaamdheid, want zeker heeft de een of andere achteloosheid van mijn kant je zoo lang in je hoop gestijfd; daarom zal ik dan ook mijzelf kastijden en de straf toedienen die eigenlijk jouw zonde verdient. En om je te doen begrijpen dat als ik tegenover mijzelf

onmenschelijk hard ben, ik dat tegenover jou niet anders kan zijn, heb ik je hier laten komen om getuige te zijn van het offer dat ik brengen wil aan de gekwetste eer van mijn zoo eerwaardigen echtgenoot, die jij gekrenkt hebt zooveel je maar kon, en ook ik, omdat ik niet voldoende iedere gelegenheid vermeed, al heb ik ze je weinig gegeven, om je in je lage bedoelingen aan te moedigen en te stijven. Ik zeg nogmaals: ik verdenk er mijzelf van dat de een of andere onvoorzichtigheid van mijn kant je op deze lichtzinnige gedachten gebracht heeft. Dat kwelt mij het allermeest en dat wil ik het liefst eigenhandig kastijden, want als mijn straf op andere wijze geboet moest worden werd het een publieke zaak. Maar voordat ik dit doe wil ik een ander doen sterven en er een met mij meenemen in het graf, die mijn lust tot wraak voldoende bevredigt; en ik zal, waar ik ook heen mag gaan, de gerechte straf wel zien, die de ware en onkreukbare gerechtigheid hem toedient die mij in zulk een jammerlijken toestand heeft gebracht."

Zij had die woorden nauwelijks gezegd, of zij vloog met ongehoorde kracht en snelheid met den naakten dolk Lotario te lijf, zoo vastberaden hem dien in de borst te planten dat hij nauwelijks wist of wat zij deed geveinsd of echt was, want hij moest al zijn handigheid en kracht te hulp roepen om te beletten dat Camila hem raakte; en die speelde dit vreemde en bedriegelijke spel zoo voortreffelijk dat zij het om er nog een kleur van waarachtigheid aan te geven, de kleur gaf van haar eigen bloed, want toen zij zag dat ze Lotario niet kon benaderen, zeide zij:

„Als het lot dan mijn rechtvaardigen wensch niet wil verhooren, zal ik niet zoo laf zijn dat het mij belet hem althans gedeeltelijk te bevredigen."

En een poging doende om de hand waarin zij den dolk had vrij te maken, die Lotario stevig vasthield, kreeg zij die eindelijk ook vrij; zij richtte de punt op een plek van het lichaam waar zij zich geen diepe wonde kon toebrengen, stootte ze zich in de borst en deed hem even boven den oksel in de linkerzijde dicht bij den schouder verdwijnen waarop zij zich als in bezwijming op den grond liet vallen.
Leonela en Lotario stonden ontsteld en verbouwereerd over wat er gebeurde, en wisten niet recht hoe zij het hadden toen zij Camila op den grond uitgestrekt zagen liggen, badend in haar bloed. Lotario schoot ijlings, ontzet en ademloos toe om den dolk uit het lichaam te trekken, maar toen hij de onbeteekenende wonde zag, bezweek de angst die zich tot nu toe van hem had meester gemaakt, hij stond opnieuw verwonderd over de schranderheid, de voorzichtigheid en het groot verstand van de schoone Camila, en om ook zijn rol in het drama te spelen begon hij een lange en droevige lijkklacht te houden op Camila's lichaam als ware zij al dood, waarbij hij veel vervloekingen over zijn lippen liet komen, niet alleen tegen zich zelf gericht, maar ook aan het adres van den man die hem in dezen toestand had gebracht. En wetende dat zijn vriend Anselmo naar hem stond te luisteren, zeide hij dingen die hem die ze hoorde met nog meer medelijden voor hem vervulden dan voor Camila, ook al waande hij haar dood.
Leonela nam haar in de armen en legde haar op het bed, waarop zij Lotario smeekte iemand te zoeken die Camila's wond in het geheim kon behandelen; ook vroeg zij hem zijn raad en meening wat zij Anselmo moesten zeggen over die wonde van zijn vrouw, als hij

thuiskwam eer ze genezen was. Hij antwoordde dat zij kon zeggen wat ze wilde; hij was niet in staat een goeden raad te geven; maar hij ried haar te probeeren het bloed te stelpen, want hijzelf ging ergens heen waar geen sterveling hem meer terug kon vinden. En hij verliet het huis met alle teekenen van groote droefheid en smart; maar toen hij alleen was en ergens waar geen sterveling hem meer terug kòn vinden, bekruiste hij zich zonder ophouden, verstomd als hij stond over Camila's handigheid en Leonela's voortreffelijk spel. Hij overlegde bij zich zelf dat Anselmo wel overtuigd moest zijn dat zijn vrouw een tweede Portia [7]) was, en verlangde al naar het oogenblik waarop hij met Anselmo samen zou zijn ten einde te lachen en pleizier te hebben om de best geveinsde leugen of waarheid welke men zich ooit zou kunnen indenken.

Leonela stelpte, zooals gezegd, het bloed van haar meesteres dat juist genoeg was om haar bedrog een schijn van waarheid te geven en nadat zij de wond met een weinig wijn had gewasschen, verbond zij die zoo goed zij kon, terwijl zij gedurende de behandeling zulke woorden sprak dat ook al ware er te voren niets gezegd, dit alleen al genoeg was geweest om Anselmo te doen gelooven dat hij in Camila een toonbeeld van eerbaarheid bezat. Bij de woorden van Leonela voegde Camila nog de hare; zij schold zich voor laf en kleinhartig omdat het haar op het oogenblik dat het het meest noodig was den moed te toonen om zich van het leven te berooven dat zij zoozeer verafschuwde, daaraan ontbroken had. Zij vroeg haar kamenier raad of zij haar beminden echtgenoot alles wat er gebeurd was al dan niet moest vertellen en Leonela ried haar aan het niet te zeggen, omdat zij hem daarmee de verplichting

oplegde wraak te nemen op Lotario, hetgeen niet zou kunnen geschieden zonder hem groot gevaar op den hals te halen; het was toch de plicht van een eerzame vrouw haar man geen aanleiding tot twist te geven, maar integendeel zooveel mogelijk alle aanleidingen weg te nemen. Camila antwoordde dat die redeneering haar zeer juist voorkwam en dat zij zich daaraan zou houden; maar men moest toch iets verzinnen om Anselmo rekenschap van die wonde te geven, die hij zeker wel zien zou; waarop Leonela antwoordde dat zij zelfs voor de grap geen leugen zou weten te vertellen.

„En hoe moet ik dat dan weten, lieve?" hernam Camila, „want ik zou mij zelfs niet verstouten een leugen te bedenken of vol te houden, al moest het mij het leven kosten. Als wij geen uitweg kunnen vinden, is het maar beter hem de naakte waarheid te zeggen dan dat wij op een leugen worden betrapt."

„Maakt u zich maar geen zorg, señora," zei Leonela; „tusschen vandaag en morgen zal ik wel iets bedenken dat wij hem zeggen kunnen en gezien de plaats van de wond kunnen wij ze misschien wel zoo verbergen dat hij ze niet ziet; de Hemel zal onze even rechtvaardige als eerbare gedachten zeker bijstaan. Kalmeer wat, señora, tracht uw ontroering te beheerschen, opdat mijnheer u niet in dezen toestand vindt, en laat de rest maar over aan mij en God, die brave menschen altijd verhoort."

Anselmo had met alle aandacht geluisterd en gekeken naar de opvoering van het treurspel van den ondergang zijner eer, waarin alle spelers zoo natuurgetrouw speelden dat het niet anders scheen of wat zij vertoonden was de waarheid zelf. Hij verlangde vurig naar den avond en de gelegenheid om uit huis te geraken, zijn

goeden vriend Lotario te treffen en met hem zijn vreugde te deelen over de kostbare parel [8]) die hij gevonden had nu de voortreffelijkheid van zijn vrouw hem was gebleken. De twee vrouwen zorgden wel hem allen tijd en kans te geven om te ontsnappen en hij liet haar niet ongebruikt voorbijgaan, hij kwam voor den dag en begaf zich terstond op zoek naar Lotario.
Het is niet wel mogelijk te beschrijven hoe hij hem omhelsde toen hij hem eenmaal gevonden had, op welke wijze hij uitdrukking gaf aan zijn overkropt gemoed en hoe hij den lof stak over Camila. Lotario hoorde dit alles aan zonder dat hij eenig teeken van blijdschap wist te geven, want hij kon maar niet vergeten hoe hij zijn vriend bedrogen en op hoe onrechtvaardige wijze hij hem beleedigd had, en toen Anselmo wel zag dat Lotario in het geheel niet blij te moe was, dacht hij dat dit alleen kwam omdat hij Camila gewond had achtergelaten en er zelf de oorzaak van was geweest. Hij zei Lotario daarom onder andere dat hij zich niet moest aantrekken wat Camila overkomen was, want de wond was ongetwijfeld onbeteekenend, daar de beide vrouwen afgesproken hadden ze voor hem, Anselmo, verborgen te houden; en als dat zoo was, behoefde hij niets te vreezen; integendeel, hij diende zich nu met hem te verheugen en te verblijden, daar hij zich immers door Lotario's bemiddeling verheven zag tot de hoogste sfeer van geluk die hij kon wenschen, en hij wilde geen ander vermaak meer kennen dan het schrijven van verzen tot Camila's lof, die haar voor alle toekomstige geslachten zouden vereeuwigen. Lotario prees dat loffelijk besluit en zeide dat hij van zijn kant hem helpen zou om zulk een prachtig gedenkteeken op te richten.
En zoo geschiedde het dan dat Anselmo de kostelijkst

bedrogen echtgenoot was die er ter wereld kon bestaan: hij zelf haalde met eigen hand den bewerker van al zijn schande in zijn huis in de meening dat hij er den bewerker van zijn geluk bracht. Camila ontving hem met een gelaat waaraan zij een schijn van ergernis gaf, maar met een verheugd gemoed. Dit bedrog duurde nog eenigen tijd voort, totdat na verloop van enkele maanden de fortuin haar rad wendde, de snoode daad die tot dusverre zoo angstvallig was verborgen, zonneklaar bleek, en Anselmo's ongepaste nieuwsgierigheid hem het leven kwam te kosten.

AANTEEKENINGEN

[1]) Met enkele varianten komt dit sonnet ook voor in het begin van het derde bedrijf van Cervantes' *La Casa de los Zelos*. Zie Rodolfo Schevill y Adolfo Bonilla, *Comedias y Entremeses*, tomo I (Obras Completas de Miguel de Cervantes Saavadra), Madrid 1915, blz. 201, 1—19 en blz. 369.
[2]) Vergelijk het bekende Latijnsche spreekwoord: „Bis dat qui cito dat".
[3]) Correas vermeldt het spreekwoord: „Lo que poco cuesta, poco se precia".
[4]) Deze vier essen zijn de beginletters van de woorden *sabio, solo, solícito* en *secreto*, de vier kwaliteiten die, volgens de opvattingen in Cervantes' dagen iederen minnaar sieren moesten. Zooals het heet in Luis Barahona de Soto's *Angélica*:

> „*Sabio* en servir y nunca descuidado,
> *Solo* en amar y a otra alma no sujeto,
> *Solícito* en buscar sus desengaños,
> *Secreto* en sus favores y en sus daños".

[5]) Penelope, de vrouw van Ulysses, wordt beschouwd als een toonbeeld van echtelijke trouw.

[6]) Lucretia was een trotsche en kuische Romeinsche, die zich uit wanhoop doorstak, toen haar eer geschonden was door een zoon van Tarquinius Superbus, den laatsten koning van Rome (510 v. C.).
[7]) Portia, de vrouw van Marcus Brutus, werd beschouwd als een voorbeeld van echtelijke trouw. Na den dood van haar man beroofde zij zich van het leven door gloeiende kolen in te slikken. Vgl. Plutarchus, *Het Leven van Brutus*, cap. 53.
[8]) Vgl. *Mattheüs* XIII : 45.

VIJFENDERTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER HET HELDHAFTIG EN VERVAARLIJK GEVECHT DAT DON QUICHOT VOERDE MET EENIGE ZAKKEN ROODEN WIJN, EN WAARIN TEVENS EEN EINDE KOMT AAN HET VERHAAL VAN DEN ONGEPAST NIEUWSGIERIGE

Er bleef niet veel van het verhaal meer te lezen, toen Sancho Panza gansch ontdaan te voorschijn kwam uit het vertrek waar Don Quichot te rusten lag, en luidkeels riep:

„O, heeren, snel, komt mijn meester te hulp, hij is in het hardst en zwaarst gevecht dat ik ooit met eigen oogen gezien heb. Zoo waar God leeft, hij heeft den reus die de vijand van mevrouw de prinses Micomicona is zulk een houw verkocht dat hij hem den kop zoo glad afsloeg of het een koolraap was!"

„Wat vertel je me daar, vriend?" zei de pastoor, en hij hield op met voorlezen. „Zijt ge wel bij zinnen, Sancho? Hoe voor den duivel kan het waar zijn wat ge daar zegt, als die reus hier twee duizend mijl vandaan is?"

Toen vernamen zij een hevig kabaal in het vertrek, en hoe Don Quichot luidkeels riep:

„Sta, schurk, schavuit, schavoelje; thans heb ik je in mijn macht, en je kromzwaard zal je niet baten!"

Daarna leek het of hij geweldig op de muren loshakte. En Sancho zei:

„Blijft u nou niet staan luisteren maar gaat u naar binnen om ze van elkaar te halen of mijn heer te helpen; alhoewel dat wel niet meer noodig zal wezen want de reus is vast en zeker al een lijk en geeft God rekenschap

van het verdorven leven dat hij geleid heeft; ik heb zelf gezien hoe het bloed over den grond stroomde en zijn afgehakte hoofd in een hoek rolde: het is wel zoo groot als een flinke wijnzak."

„Ik zal sterven," zei de herbergier toen, „als Don Quichot of Don Duivel niet een houw verkocht heeft aan een van de volle wijnzakken die aan zijn hoofdeinde stonden en de vergoten wijn zal dan wel wezen wat deze brave man voor bloed houdt."

Met die woorden ging hij de kamer binnen, en de anderen achter hem aan: en daar vonden zij Don Quichot in de vreemdste kleedij van de wereld. Hij stond in zijn hemd; het was niet lang genoeg dat het hem van voren de dijen geheel bedekte, en van achteren was het nog zes duim korter; zijn beenen waren zeer lang en mager, zwaar behaard en lang niet proper; op het hoofd droeg hij een vette roode slaapmuts van den waard; om zijn linkerarm had hij de beddedeken gerold, waaraan Sancho zoo een hekel had [1]), en hij wist maar al te goed waarom; en in de rechterhand hield hij het naakte zwaard, waarmede hij naar alle kanten rondhieuw terwijl hij te keer ging of hij werkelijk met een reus in gevecht was. En het mooiste van de zaak is nog dat hij niet eens zijn oogen open had, omdat hij sliep en droomde dat hij met den reus streed. Want zijn verbeelding was zoo geheel in de war geraakt door het avontuur dat hem wachtte, dat hij zich reeds in het koninkrijk Micomicón aangeland waande en den strijd met zijn vijand al aangebonden dacht; en zoo had hij, meenend dat hij tegen den reus van leer trok, den leeren wijnzakken al zoo menigen houw verkocht dat de heele kamer vol wijn stond. Toen de herbergier dit zag werd hij zoo razend dat hij Don Quichot te lijf

ging en hem met gebalde vuisten zoo begon te tracteeren dat hij als Cardenio en de pastoor Don Quichot niet van den waard bevrijd hadden, den strijd met den reus tot een snel einde zou hebben gebracht. Desondanks werd de arme ridder maar niet wakker, tot eindelijk de barbier een grooten pot koud water uit den put haalde en hem dien in één keer over het lijf goot, waardoor Don Quichot ontwaakte, maar niet zoo geheel en al dat hij begreep wat er met hem aan de hand was. Dorotea die gezien had hoe kort en schamel hij gekleed was, had niet binnen willen komen om het gevecht van haar kampioen en haar tegenstander bij te wonen. Sancho was overal op den grond aan het zoeken naar het hoofd van den reus, en toen hij het niet vond, zei hij:

„'t Is vast en zeker dat dit heele huis betooverd is; want de vorige maal heb ik hier op de eigenste plek waar ik nu sta een pak stompen en slagen gehad zonder dat ik wist wie ze mij verkocht en zonder een menschelijk wezen te zien, en nou is dat hoofd weer nergens te vinden, en ik heb het met eigen oogen zien afslaan; het bloed spoot uit het lichaam als uit een fontein."

„Over wat voor bloed en fontein raaskal je toch, vijand van God en zijn heiligen?" zei de waard. „Zie je dan niet, vuile boef, dat het bloed en de fontein niets anders is dan de zakken die hier opgeslagen stonden en de roode wijn waarvan de kamer zwemt; ik wou dat ik de ziel van wie ze stukstak in de hel zag zwemmen."

„Daar weet ik niet van," gaf Sancho ten antwoord; „al wat ik weet is dat ik tot mijn ongeluk dat hoofd niet vinden kan, en zoodoende zie ik dat graafschap van mij verdwijnen als sneeuw voor de zon."

Want Sancho was wakker nog erger dan zijn meester als hij sliep; zoo hadden de beloften van zijn heer hem te pakken. De waard was buiten zich zelf over de botheid van den schildknaap en het onheil dat zijn meester had aangericht; hij zwoer dat het niet als den vorigen keer zou afloopen toen zij er zonder te betalen vandoor gegaan waren en dat de ridderlijke rechten hun ditmaal niet zouden baten; er moest zoowel voor dezen als den vorigen keer betaald worden, tot het naaien van de gescheurde zakken toe.

De pastoor hield Don Quichot de handen vast, die zich verbeeldde dat hij het avontuur reeds volbracht had en zich in tegenwoordigheid van prinses Micomicona bevond; hij knielde voor den pastoor neer en zeide: „Uwe grandeza, hooggeboren en roemruchte vrouwe, kan van heden af aan bevrijd leven van iedere zorg dat u dit te onzaliger ure geboren kreatuur ooit weer kwaad zal doen; en ook ik ben van heden af aan ontslagen van de gelofte die ik u deed, want met behulp van den hoogen God en begunstigd door haar door wie ik leef en ademhaal, heb ik ze zeer wel volbracht."

„Wat heb ik gezegd?" zei Sancho toen hij dit hoorde. „Ik was waarachtig niet zat; ziet u nou wel dat mijn heer den reus ingepekeld heeft! De stieren zijn in de stad [2]), met mijn graafschap is het voor elkaar!"

Wie zou zijn lachen hebben kunnen houden bij de dwaasheden van dit tweetal, heer en knecht? Iedereen lachte dan ook, behalve de waard die zich zelf naar den duivel wenschte; maar ten slotte wisten de barbier, Cardenio en de pastoor Don Quichot, zij het niet zonder moeite naar bed te krijgen, en hij sliep weldra in, doodelijk vermoeid naar men zag. Zij lieten hem liggen en gingen naar de poort van de herberg om Sancho

Panza te troosten dat hij den kop van den reus niet gevonden had, maar zij kregen veel meer te stellen met den waard die nauwelijks te kalmeeren was en volkomen wanhopig over het plotseling overlijden van zijn zakken. En de waardin zei scheldend en schreeuwend:

„Hadden mijn oogen dien dolenden ridder die hier te kwader ure en op een onzalig oogenblik onder mijn dak is gekomen, maar nooit gezien! Hij komt me duur te staan! Den vorigen keer gaat hij er vandoor zonder te betalen voor nachtlogies, avondeten, bed, stroo en gerst, voor hem en zijn schildknaap en een armetierigen knol en een ezel. Hij zegt dat hij ridder van avonturen is (God geve hem en alle avonturiers die ter wereld rondloopen, kwaad avontuur!), en daarom is hij niet verplicht iets te betalen omdat het zoo geschreven staat in de tarieven van de dolende ridderschap; en daarop komt door hem deze andere heer en maakt me mijn staart afhandig en geeft hem mij zoo terug dat ik er zeker twee kwart-reaaltjes bij inschiet: geen haar zit er meer op, mijn man kan er niets meer mee beginnen; en tot overmaat van ramp steken ze mijn zakken stuk en laten mijn wijn wegloopen. Ik zag net zoo graag zijn eigen bloed stroomen. Maar laat hij maar oppassen; want bij het gebeente van mijn vader en de eeuwige zaligheid van mijn moeder, ze zullen mij alles cent voor cent betalen of ik zal niet heeten zooals ik heet en de dochter van mijn vader niet zijn!"

De herbergierster zeide dit en meer van dien aard in hevigen toorn, bijgestaan door haar brave meid Maritornes.

De dochter zweeg, en glimlachte af en toe. De pastoor kalmeerde de zaak door te beloven dat hij hun voor het

verlies zoo goed mogelijk zou schadeloosstellen, niet alleen voor de zakken en den wijn, maar vooral voor de schade aan den staart, waarop zij zoo gesteld was. Dorotea troostte Sancho Panza door hem te zeggen dat wanneer het waar bleek dat zijn heer den reus had onthoofd, zij hem zoodra zij weer in het vreedzaam bezit van haar rijk was gesteld, het beste graafschap beloofde te schenken dat zij er had. Sancho troostte zich daarmede en verzekerde de prinses dat zij er staat op kon maken dat hij den kop van den reus had gezien en wat meer zegt, dat hij een baard droeg die hem tot den buikriem reikte; dat de kop zoek scheen kwam omdat alles wat er in dat huis gebeurde toovenarij was, gelijk hij ook al had ondervonden toen hij er den vorigen keer overnachtte. Dorotea zei dat zij het graag geloofde en dat hij het zich maar niet aan moest trekken; alles zou wel terechtkomen en naar wensch gaan. Toen iedereen dan weer was gekalmeerd, stelde de pastoor voor het verhaal ten einde te lezen, want hij zag dat men dichtbij het slot was. Cardenio, Dorotea en de anderen verzochten hem het uit te lezen, en de pastoor die hun allen gaarne een pleizier wilde doen en zelf ook benieuwd was naar het einde, vervolgde het verhaal met deze woorden:

„Zoo geschiedde het dan dat Anselmo door de voldoening die de deugd van Camila hem schonk een tevreden en gelukkig leven leidde, en Camila toonde Lotario met opzet een koel gelaat opdat Anselmo het tegendeel zag van de gevoelens die zij voor hem voelde; en om dien indruk nog te versterken vroeg Lotario hem het niet kwalijk te nemen als hij niet meer bij hem aan huis kwam, daar het nu toch duidelijk gebleken was hoe onaangenaam zijn bezoeken Camila waren. Maar de bedro-

gen Anselmo antwoordde hem dat hij dit nooit zou toestaan; en op die wijze werd Anselmo op duizenderlei wijze de bewerker van zijn schande, terwijl hij dacht dat hij het van zijn geluk was. Intusschen was Leonela, zeker van de bescherming van haar mevrouw, in haar minnehandel zoo ver gegaan dat zij aan niets anders meer dacht en zich ongebreideld overgaf aan haar hartstocht, er op rekenende dat haar mevrouw haar wel dekken zou en zelfs raad geven hoe zij ongestoord te werk kon gaan. Maar eindelijk op een nacht hoorde Anselmo stappen in Leonela's kamer, en toen hij er binnen wilde gaan om te zien wie daar was merkte hij dat men de deur tegenhield, hetgeen hem nog begeeriger maakte die te openen; met inspanning van alle krachten kreeg hij ze open en kwam de kamer binnen nog juist op tijd om een man uit het venster op straat te zien springen. Hij schoot ijlings toe om den man te grijpen of te kijken wie het was, maar hij slaagde in het een noch het ander, want Leonela sloeg haar armen om hem heen en zeide:

„Wees kalm, mijnheer, wordt u niet kwaad en achtervolgt u den man die hier uit het raam sprong niet: dit is mijn zaak, want hij is mijn echtgenoot."

Anselmo wilde het niet gelooven, maar trok blind van toorn den dolk en dreigde Leonela te doorsteken; hij zeide haar hem de waarheid te vertellen, of hij maakte haar een lijk. Zij, van angst bevangen, smeekte hem, zonder te weten wat zij zeide:

„Dood mij niet, heer; want ik kan u dingen vertellen van meer belang dan u kunt vermoeden."

„Vertel ze dan dadelijk," sprak Anselmo, „of je sterft."

„Op het oogenblik kan ik het niet," zei Leonela, „ik ben te veel van streek; laat u mij tot morgen met rust

dan zal ik u dingen vertellen die u versteld zullen doen staan; maar weest u gerust wat den man betreft die uit het raam sprong; het is een jongen hier uit de stad, die beloofd heeft mij te trouwen."

Dit deed Anselmo bedaren en hij nam er genoegen mee zoo lang te wachten als zij vroeg, want hij vermoedde niet dat hij dingen te hooren zou krijgen die tegen Camila waren gericht, zoo overtuigd en zeker van haar eer was hij; hij verliet het vertrek en sloot er Leonela in op, na haar gezegd te hebben dat zij er niet uitkwam eer zij hem vertelde wat zij hem had beloofd.

Hij ging terstond naar Camila om alles te vertellen wat hem met haar kamenier overkomen was, en dat zij hem de belofte gedaan had hem dingen van belang en gewicht mede te deelen. Hij deed het, en of Camila daardoor al of niet ontstelde, behoeft niet nader gezegd te worden; de vrees die haar beving was zoo groot, — want zij dacht natuurlijk, waar ook wel reden voor was, dat Leonela Anselmo alles over haar ontrouw zou zeggen — dat zij den moed niet had om af te wachten of haar vermoeden al dan niet juist was; en nog dienzelfden nacht zocht zij zoodra zij meende dat Anselmo sliep, de kostbaarste juweelen die zij bezat bijeen en wat geld, verliet zonder dat iemand het merkte het huis en ging naar dat van Lotario, wien zij vertelde wat er geschied was, en smeekte hem haar in veiligheid te brengen, of ergens met haar heen te vluchten waar zij veilig waren voor Anselmo. Camila maakte Lotario zoo van streek dat hij niet in staat was een woord te zeggen en nog minder te beslissen wat hij moest doen. Ten einde raad besloot hij Camila naar een klooster te brengen waarvan de overste een zuster van hem was. Camila stemde daarin toe en met den spoed dien het geval

vereischte bracht Lotario haar weg en liet haar in het klooster achter, waarna ook hij dadelijk de stad verliet, zonder iemand iets van zijn afwezigheid te laten weten. Zoodra de dag aanbrak stond Anselmo op en zonder te merken dat Camila niet meer aan zijn zijde lag, — zoo vurig verlangde hij te weten wat Leonela hem te vertellen had — begaf hij zich naar de kamer waar hij haar had opgesloten. Hij maakte de deur open en trad de kamer binnen, maar vond geen Leonela; het eenige wat hij zag waren een paar aan elkaar geknoopte lakens die uit het raam hingen, een duidelijk bewijs dat zij zich daaraan naar beneden had laten zakken en zoo ontvlucht was. Hij keerde haastig en zeer neerslachtig terug om dit aan Camila te vertellen; en toen hij haar niet in bed vond, noch ergens anders in het gansche huis, stond hij verslagen. Hij vroeg de knechts en meiden naar haar, maar niemand dorst hem op zijn vragen antwoord te geven. En toen hij zoo naar Camila liep te zoeken zag hij toevallig dat haar kisten openstonden en dat het grootste deel van haar kleinoodiën daaruit ontbrak; toen eerst begreep hij zijn ongeluk, en dat niet Leonela de oorzaak was van zijn ellende; en zooals hij daar stond, zonder zich eerst verder in de kleeren te steken, ging hij somber en in gedachten verzonken naar het huis van zijn vriend Lotario om hem zijn ongeluk te vertellen. Maar toen hij hem niet trof en de bedienden hem vertelden dat hij dien nacht niet thuis was geweest en al het geld had meegenomen dat hij bezat, dacht Anselmo het verstand te verliezen. En om hem ten einde raad te brengen, vond hij, toen hij weer thuiskwam, geen enkelen van al zijn knechten en meiden meer, maar een verlaten en eenzame woning.

Hij wist niet wat te denken, te zeggen of te doen; maar

langzamerhand keerde zijn denkvermogen toch weer terug. Hij dacht na over zijn toestand en zag zich in een oogwenk zonder vrouw, vriend of dienaar, verlaten naar het hem scheen door den hemel boven zijn hoofd, en bovendien beroofd van zijn eer, want uit Camila's verdwijnen begreep hij zijn schande. Eindelijk dan besloot hij naar het dorp van zijn vriend te gaan, waar hij verblijf had gevonden toen hij de gelegenheid zocht om heel dit rampspoedig avontuur te bewerken. Hij sloot de deuren van zijn huis, steeg te paard en ging op weg als een gebroken man; maar nauwelijks had hij de helft afgelegd of hij voelde zich bezwaard door zijn gedachten, gedwongen af te stijgen en zijn paard vast te binden aan den voet van een boom, waar hij zich neerwierp en lucht gaf aan zijn diep en smartelijk zuchten. Hij zat daar bijna tot de avond viel, toen hij een man te paard uit de stad zag komen aanrijden, wien hij nadat hij hem gegroet had vroeg wat er voor nieuws in Florence was. De man uit de stad antwoordde: „Het vreemdste dat men er sinds dagen heeft vernomen; want men vertelt er openlijk dat Lotario, de beste vriend van den rijken Anselmo die dichtbij den San Giovanni woonde, vannacht Camila de vrouw van Anselmo geschaakt heeft en dat die zelf ook zoek is. Zoo is het alles verteld door een kamenier van Camila die de schout gisteravond aanhield toen zij zich langs een beddelaken uit een venster van Anselmo's huis liet zakken. Om u de waarheid te zeggen weet ik niet wat er eigenlijk van aan is; maar ik weet wel dat de heele stad over deze geschiedenis op stelten staat want niemand kon toch zoo iets verwachten, gezien de groote en innige vriendschap van de twee die naar het zeggen is zoo hecht was dat men ze *de twee vrienden* noemde."

„Weet men soms ook," vroeg Anselmo, „welken weg Lotario en Camila genomen hebben?"
„Hoegenaamd niet," antwoordde de man, „hoewel de schout moeite genoeg gedaan heeft om ze op te sporen."
„Ga met God, mijnheer," zei Anselmo.
„Hij blijve met u," antwoordde de man en ging zijns weegs.
Dit rampzalige nieuws benam Anselmo bijna het verstand, ja zelfs het leven. Hij stond zoo goed hij kon op en bereikte het huis van zijn vriend die nog niets van zijn ongeluk wist; maar toen hij Anselmo zoo bleek, afgemat en verslagen zag verschijnen, begreep hij dat hem iets ernstigs moest zijn overkomen. Anselmo vroeg terstond verlof zich naar bed te mogen begeven en verzocht hem schrijfgerei te brengen. Men voldeed aan zijn wensch, bracht hem naar bed, liet hem omdat hij het gevraagd had alleen, en sloot ook de deur op zijn verzoek. Zoodra hij zich alleen zag, greep de gedachte aan zijn ongeluk hem zoo hevig aan dat hij door de voorteekenen des doods die hij gevoelde begreep dat zijn leven ten einde spoedde, en hij besloot daarom een verklaring over de oorzaak van zijn vreemden dood achter te laten.
Hij begon te schrijven, maar eer hij alles opgeschreven had wat hij had willen zeggen ontvlood hem de adem en hij gaf den geest, overweldigd door de smart die zijn ongepaste nieuwsgierigheid hem berokkend had. Toen de heer des huizes bespeurde dat het al laat geworden was en dat Anselmo hem niet riep, besloot hij naar binnen te gaan om te zien of zijn ongesteldheid erger was geworden. En hij vond hem vooroverliggen, het lichaam half in bed en half over de schrijftafel waar hij was neergezonken op het opengevouwen en beschre-

ven papier, met de pen nog in de hand. De gastheer riep hem aan; en toen hij geen antwoord kreeg kwam hij wat nader en greep hem bij de hand, maar ziende dat hij geen teeken van leven meer gaf en al koud was, begreep hij dat hij dood was. Hoogst ontsteld en ontdaan riep hij zijn huisgenooten bijeen, opdat zij het droeve lot zouden aanschouwen dat Anselmo had getroffen, en toen las hij den brief dien Anselmo naar hij zag met eigen hand geschreven had en die het volgende behelsde:

„Een dwaze en ongepaste begeerte heeft mij het leven doen verliezen. Als het nieuws van mijn dood Camila ter oore komt laat zij dan weten dat ik haar vergiffenis schenk, want zij was niet verplicht om wonderen te doen en ik mocht niet eischen dat zij die verrichtte; en daar ik zelf de bewerker van mijn schande was, is er geen reden om..."

Tot zoover had Anselmo geschreven, waaruit men kon opmaken dat op dat oogenblik, nog voor hij den zin had kunnen afmaken, zijn levensdraad werd afgebroken. Den volgenden dag zond zijn vriend bericht van zijn overlijden aan Alsemo's bloedverwanten, die reeds op de hoogte waren van zijn ongeluk en wisten in welk klooster Camila verbleef, die haar man scheen te willen vergezellen op die reis waarvan men niet wederkeert, niet vanwege het nieuws van haar gestorven echtgenoot, maar door wat zij over het heengaan van haar vriend vernam.

Men zegt dat zij, ofschoon zij wist dat ze weduwe was, het klooster niet meer wilde verlaten, maar evenmin de kloostergelofte wilde afleggen, totdat zij slechts weinig dagen later bericht ontving dat Lotario gesneuveld was in een veldslag dien Monsieur de Lautrec kort te voren

met den ,,Gran Capitán" Gonzalo Fernández de Córdoba in het koninkrijk Napels geleverd had [3]), waarheen haar te laat berouwvolle vriend zich had begeven. Zoodra Camila dit hoorde, nam zij den sluier aan en stierf kort daarna, uitgeput door smart en verlangen. Zoo eindigde het leven van deze drie, een einde ontstaan uit een onbezonnen begin."

,,Dit lijkt mij een goed verhaal," zeide de pastoor; ,,alhoewel ik niet overtuigd ben dat het waar is; en als het bedacht is heeft de schrijver het verkeerd bedacht, want men kan zich moeilijk voorstellen dat er een echtgenoot bestaat die zoo dwaas is dat hij zulk een dure proef neemt als Anselmo. Indien dit geval gesteld was tusschen een vrijgezel en zijn aangebedene, dan kon het er nog mee door; maar tusschen man en vrouw is het iets onmogelijks; wat echter de manier van vertellen betreft, daar wil ik geen kwaad van spreken."

AANTEEKENINGEN

1) Sancho herinnerde zich maar al te goed dat hij met dezelfde deken gejonast was.

2) ,,Ciertos son los toros" staat er in het Spaansch, een uitdrukking waarmee men te kennen geeft: ,,het is maar al te waar".

3) Dit is niet wel mogelijk: het optreden van Lautrec in Napels (1527) valt lang na den dood van den ,,Gran Capitán". Zie over Gonzalo Fernández de Córdoba, het Tweeëndertigste Hoofdstuk, aanteekening 4.

ZESENDERTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER ANDERE MERKWAARDIGE GEBEURTENISSEN DIE IN DE HERBERG PLAATS VONDEN

Eensklaps riep de waard, die aan de poort van de herberg stond:
„Daar komt een fijn gezelschap gasten aan; als die hier afstappen kunnen wij er pleizier van beleven."
„Wat voor volk is dat?" vroeg Cardenio.
„Vier mannen te paard," antwoordde de herbergier, „ze rijden met korte stegelrepen, met lans en schild [1]), en allen met zwarte maskers [2]); en met hen mee komt een dame in een wit kleed op een vrouwenzadel, ook met gedekt gelaat, en nog twee dienaren te voet."
„Zijn zij al dichtbij?" vroeg de pastoor.
„Zóó dichtbij," antwoordde de waard, „dat zij er zijn."
Toen Dorotea dit hoorde bedekte zij haar gelaat, terwijl Cardenio zich terugtrok in de kamer van Don Quichot en zij hadden nog maar juist den tijd dit te doen, want het gezelschap dat de waard had opgenoemd kwam de herberg al binnen; de vier die te paard zaten en van edele manier en gestalte waren, stegen af en hielpen terstond de dame die op het vrouwenzadel zat afstijgen, en een van hen nam haar in zijn armen en zette haar op een stoel dichtbij de deur van het vertrek waar Cardenio zich had verborgen. Al dien tijd hadden noch zij noch de anderen het masker afgelegd of ook maar een woord gesproken; alleen toen de dame op den stoel ging zitten slaakte zij een diepen zucht en liet de armen slap hangen, als was zij ziek of bijna in zwijm. De knechts te voet brachten de paarden naar den stal.
De pastoor nam dit alles waar en begaf zich, nieuws-

gierig te weten wat voor volk dit was dat zoo gekleed ging en zich zoo stil hield, naar den stal waar de knechts stonden en vroeg een van hen wat hij gaarne weten wilde; waarop de man antwoordde:

„Potsbloed, mijnheer pastoor, ik zou u niet kunnen zeggen wat voor volk het is; ik weet alleen dat het personen van hoogen rang moeten zijn, vooral de heer die de dame die u gezien hebt in zijn armen nam; dat mag ik wel zeggen, omdat alle anderen hem respecteeren en er niets gebeurt dan wat hij wil en verordineert."

„En die dame, wie is dat dan?" vroeg de pastoor.

„Dat kan ik u ook niet zeggen," antwoordde de knecht; „want tijdens de heele reis heb ik haar gezicht niet gezien; ik heb haar wel vaak hooren zuchten en stenen, zóó zwaar of zij er telkens den geest bij zou geven. En het is geen wonder dat wij niet meer weten dan wij nu verteld hebben, want mijn kameraad en ik zijn eerst sinds twee dagen bij hem in dienst; wij zijn hen onderweg tegengekomen en zij hebben ons toen gevraagd en overgehaald met hen mee te gaan naar Andalusië, met de belofte ons goed te betalen."

„En hebt ge den een of ander niet bij zijn naam hooren noemen?" vroeg de pastoor weer.

„Neen, ook niet," antwoordde de knecht, „want zij reizen allen zoo zonder een woord te spreken dat het een mirakel is; een mensch hoort in dit gezelschap niets dan die arme dame die zoo zucht en snikt, dat het ons het hart breekt; en wij gelooven vast en zeker dat zij waar zij ook heen gaat, tegen wil en dank gaat; uit haar kleeding zou men zeggen dat zij een non is of het gaat worden — wat het waarschijnlijkste lijkt —, en misschien is zij wel zoo bedroefd als zij blijkt te zijn omdat ze tegen haar wil naar het klooster gaat."

„Dat kon wel eens wezen," zei de pastoor.
Hij liet hem staan en keerde terug naar Dorotea, die toen zij de gesluierde had hooren zuchten, door een natuurlijk medelijden bewogen naar haar toeging en zeide:
„Wat deert u, lieve señora? Als het een van die ongesteldheden mocht wezen waaraan vrouwen onderhevig zijn en die zij uit eigen ervaring het beste weten te verlichten, mag ik u dan van mijn kant van ganscher harte mijn diensten aanbieden?"
De diep bedroefde dame gaf op dit alles geen antwoord; en hoewel Dorotea haar aanbod nog eens met nadruk herhaalde bleef zij zwijgen tot de gemaskerde heer verscheen (van wien de knecht verteld had dat de anderen hem gehoorzaamden) en tot Dorotea zeide:
„Geeft u zich maar geen moeite, señora, iets voor deze vrouw te doen want zij is niet gewoon dank te toonen voor iets dat men voor haar doet, en tracht ook niet antwoord van haar te krijgen als gij niet de een of andere leugen uit haar mond wilt vernemen."
„Ik heb nog nooit gelogen," sprak daarop de dame die tot nog toe halsstarrig had gezwegen; „juist omdat ik zoo oprecht ben en wars van leugen en bedrog zie ik mij thans in het ongeluk gestort; en dat kunt ge zelf getuigen want mijn oprechtheid stempelt u tot valschaard en leugenaar."
Cardenio hoorde deze woorden zeer helder en duidelijk, daar hij vlak bij de spreekster stond, want alleen de deur van Don Quichots kamer scheidde hen; en toen hij ze hoorde, riep hij met luider stem:
„God sta mij bij! Wat is dit? Van wie is de stem die ik hoor?"
Op het vernemen van die luide stem keerde de dame

geheel van zinnen het hoofd om, en toen zij niet zag wie er sprak stond zij op en wilde het vertrek binnengaan; toen de heer dit zag hield hij haar echter tegen, zoodat zij geen stap meer doen kon. Door de ontsteltenis en ontroering die zich van haar hadden meester gemaakt viel de sluier waarmede haar gezicht was bedekt en onthulde een gelaat van onvergelijkelijke en wonderbaarlijke schoonheid, al was het bleek en vol schrik; haar oogen zochten overal waar zij den blik maar kon wenden, zoo verwilderd dat ze wel krankzinnig leek; iets dat Dorotea en allen die naar haar keken met groot medelijden vervulde omdat zij niet begrepen waarom ze zoo deed. De heer bleef haar stevig bij de schouders vasthouden, en hij had zooveel moeite haar te houden, dat hij geen hand vrij had om zijn masker dat begon te zakken weer recht te zetten, zoodat het dan ook op den grond viel; en toen Dorotea die de dame omarmd hield haar oogen opsloeg zag zij, dat de man die de dame eveneens vasthield, haar echtgenoot Don Fernando was. Op hetzelfde oogenblik dat zij hem herkende ontsnapte haar uit het diepst van haar gemoed een lang en droevig ach, en zij zonk bezwijmd achterover; als de barbier daar niet vlak bij haar had gestaan en haar in zijn armen had opgevangen, zou zij languit op den grond zijn terechtgekomen. De pastoor schoot dadelijk toe om haar het masker af te nemen en haar gezicht met water te besprenkelen. En zoodra hij het ontblootte herkende Don Fernando haar, want hij was het die de andere dame in zijn armen hield, en toen hij haar zag, stond hij als door den dood getroffen; niettemin bleef hij Lucinda — want zij was het die nog altijd trachtte zich uit zijn armen los te maken — vasthouden. Zij had Cardenio

herkend aan zijn verzuchting, gelijk hij haar. Cardenio had ook het ach gehoord dat Dorotea slaakte toen zij in onmacht viel en denkend dat het zijn Lucinda was snelde hij in doodsangst de kamer uit, en het eerste wat hij zag was Don Fernando die Lucinda omklemd hield. Ook Don Fernando herkende Cardenio onmiddellijk; en alle drie, Lucinda, Cardenio en Dorotea [3]), bleven elkander stom verbaasd aan staan kijken, alsof zij niet begrepen wat hun overkomen was.

Zij zwegen en zagen elkander beurtelings aan, Dorotea Don Fernando, Don Fernando Cardenio, Cardenio Lucinda en Lucinda Cardenio. Maar de eerste die de stilte verbrak was Lucinda, en zij zeide tot Don Fernando:

„Laat mij, heer Don Fernando, om der wille van wat gij uzelf verschuldigd zijt ook al zoudt ge het om geen andere reden doen, laat mij gaan tot den muur waarvan ik de klimop ben; tot den steun van wien uw belagen en dreigen, uw beloften en geschenken mij niet konden losmaken. Zie hoe de Hemel mij langs vreemde en ons onbekende wegen weer tot mijn waren echtgenoot heeft teruggevoerd; gij weet door tallooze dure ervaringen zeer wel dat alleen de dood in staat zou zijn mij hem te doen vergeten. Laten, als het u niet anders mogelijk is, deze duidelijke bewijzen desnoods uw liefde in woede en uw gevoelens van toewijding in ergernis doen verkeeren, en neem mij dan het leven; want als ik sterf voor de oogen van mijn lieven echtgenoot, acht ik mijn leven niet voor niets geleefd; wellicht zal ik hem door mijn dood overtuigen dat ik hem trouw was tot mijn laatsten snik."

Inmiddels was Dorotea weer tot zich zelf gekomen, zij had alles verstaan wat Lucinda zeide en begon te be-

grijpen wie ze was; maar ziende dat Don Fernando haar nog steeds niet losliet en evenmin antwoord gaf vermande zij zich zoo goed zij kon, stond op, knielde neer aan zijn voeten, en zeide onderwijl zij vele schoone en droeve tranen stortte, tot hem:
„Señor mío, zoo de stralen der zon die gij in uw armen verduisterd houdt die van uw oogen niet dooven en verblinden, moet ge wel gezien hebben dat zij die aan uw voeten ligt neergeknield Dorotea is, die ongelukkig en rampzalig zal zijn zoolang gij het verkiest. Ik ben dat nederige boerenmeisje dat gij in uw goedheid of uw lust hoog genoeg wildet verheffen om haar de uwe te kunnen noemen; dat in afzondering en onschuld een tevreden leven leidde tot het gevolg gaf aan den drang van uw verleiding en schijnbaar eerlijken hartstocht en de poorten van haar kuischheid opende en u de sleutels van haar vrijheid ter hand stelde, een geschenk waarvoor gij u zoo weinig dankbaar hebt getoond als wel blijkt uit het feit dat ik gedwongen werd hierheen te gaan waar gij mij thans vindt, en ik u zie zooals ik u zie. Maar met dat al zou ik u niet willen doen denken dat mijn schande mij hier bracht; het waren enkel de smart en bekommerdheid dat gij mij vergeten waart. Gij hebt gewild dat ik de uwe werd en gij hebt dien wil doorgezet op een wijze dat ge nu, al zoudt ge thans niet meer willen dat ik het ben, niet anders kunt zijn dan de mijne. Bedenk eens, señor mío, of de schoonheid en de adellijke afkomst waarvoor gij mij in den steek laat opweegt tegen de onvergankelijke gevoelens die ik voor u bezit. Gij kunt de schoone Lucinda niet toebehooren omdat gij de mijne zijt, zij kan de uwe niet worden omdat zij Cardenio toebehoort, en het zal u als ge het wel bedenkt lichter vallen uw wil zoo te beheer-

schen dat ge een vrouw liefhebt die u aanbidt, dan haar die u verafschuwt er toe te bewegen dat zij u liefheeft. Gij hebt mijn argeloosheid op de proef gesteld en mijn deugd belaagd; ge waart niet onbekend met mijn stand; ge weet zelf hoezeer ik mij geheel aan uw wenschen heb overgegeven; ge hebt geen enkelen grond of reden te beweren dat ik u heb teleurgesteld. En indien dit zoo is gelijk het is, en gij een even goed christen als edelman zijt, waarom zoekt ge dan zooveel uitvluchten om mij gelukkig te maken gelijk gij het in den beginne deedt? En zoo ge mij niet liefhebt als de vrouw die ik ben, namelijk uw waarachtige en wettige echtgenoote, bemin en aanvaard mij dan ten minste als uw slavin; want zoo ik u dienen mag zal ik mij gelukkig en tevreden achten. Gij kunt niet willen dat mijn schande als ge mij verstoot en in den steek laat het gesprek op ieders tong zal zijn; maak den ouden dag van mijn ouders niet ongelukkig, want de trouwe diensten welke zij den uwen als goede dienaars bewezen hebben verdienen dat niet. En indien gij vindt dat ge uw bloed door het met het mijne te vermengen zult ontluisteren, bedenk dan dat er nauwelijks een adellijk geslacht ter wereld bestaat dat dezen weg niet gegaan is en dat het bloed van de vrouw voor een hooggeboren geslacht niet medetelt, te minder omdat de ware adel bestaat uit deugd; en als gij hierin te kort schiet door mij te weigeren wat gij mij volgens goed recht schuldig zijt, dan heb ik nog hooger rechten op adeldom dan gij bezit. Om kort te gaan, señor, het laatste wat ik u nog zeggen wil is dit: of gij wilt of niet, ik ben uw echtgenoote; uw eigen woorden zijn mijn getuigen en zij mogen of kunnen niet valsch zijn als gij u beroept op dien adeldom wier afwezigheid gij in mij laakt; getuige daarvan

is de handteekening die gij gezet hebt [4]) en getuige ook de Hemel dien gij hebt aangeroepen als getuige van de gelofte die ge mij deedt. En mocht dit alles niet baten, dan zal toch uw eigen geweten niet nalaten steelsgewijze zijn stem te verheffen te midden van uw vreugden om u deze waarheid te herinneren die ik u gezegd heb, en uw hoogste lusten en vreugden te bederven."

Dit alles en nog veel meer zeide de diep gekrenkte Dorotea met zooveel gevoel en tranen dat al wie er aanwezig was en zelfs zij die Don Fernando vergezelden eveneens weenden.

Don Fernando hoorde haar aan zonder een woord te antwoorden tot zij de hare gesproken had en zoo begon te snikken en te klagen dat zelfs een hart van brons bij het zien van zooveel smart wel bewogen moest worden. Lucinda stond haar aan te kijken, niet minder bewogen door Dorotea's gevoelens dan verwonderd over haar groote schranderheid en schoonheid; en ofschoon zij wel naar haar toe had willen gaan om enkele woorden van troost tot haar te spreken, kon zij dat niet omdat Don Fernando haar in zijn armen hield. Hij zelf, vol verbazing en vrees, staarde Dorotea eenigen tijd strak aan, toen opende hij zijn armen, liet Lucinda vrij en zeide:

„Gij hebt overwonnen, schoone Dorotea, gij hebt overwonnen: geen mensch kan het hart hebben zooveel waarheden te loochenen."

Lucinda was door haar bezwijming nog zoo zwak dat zij toen Don Fernando haar losliet op den grond gevallen zou zijn als Cardenio die dichtbij haar stond en die om niet herkend te worden achter Don Fernando had post gevat, niet alle vrees van zich had afgeworpen en

geen gevaar duchtend, was toegeschoten om Lucinda op te vangen; en haar in zijn armen sluitend, zeide hij:
„Als het de wil en wensch van den barmhartigen Hemel is u eindelijk eenige rust te schenken, trouwe, standvastige en schoone vrouw van mijn hart, dan kunt gij geloof ik nergens veiliger rusten dan in de armen die u thans omhelzen en u eertijds omhelsden, toen de fortuin zoo genadig was dat ik u de mijne mocht noemen."
Bij die woorden sloeg Lucinda den blik op naar Cardenio en herkende hem langzamerhand, het eerst aan zijn stem, en toen zij haar oogen had vergewist dat hij het was sloeg zij half bezwijmend en zonder zich aan eenig eergevoel te storen haar armen om zijn hals, vlijde haar gelaat dicht tegen dat van Cardenio en zeide:
„Ja mijn lieve heer, gij zijt de ware meester van deze uw slavin, ook al mocht het lot ons nog zoo tegen zijn en nieuw gevaar dit leven bedreigen dat gansch en al afhankelijk is van het uwe."
Een vreemd schouwspel was dit voor Don Fernando en alle omstanders, die verwonderd stonden over zulk een ongehoorde gebeurtenis. Dorotea meende te zien dat Don Fernando bleek in het gezicht werd en aanstalten maakte op Cardenio wraak te nemen, want zij zag dat hij de hand op den knop van den degen legde; en op hetzelfde oogenblik dat zij het dacht sloeg zij ijlings haar armen om zijn knieën en kuste ze en hield ze zoo omklemd dat hij zich niet bewegen kon, en zonder een oogenblik op te houden met schreien sprak ze tot hem:
„Wat wilt ge gaan doen, mijn eenige troost en toeverlaat, in dit zoo onverwacht en hachelijk oogenblik? Uw vrouw ligt aan uw voeten en zij die ge tot vrouw

begeert ligt in de armen van haar man. Bedenk toch wel of ge goed doet en of het in uw macht is te weerstreven waarnaar de Hemel streeft, of dat het u allen bezwaren ten spijt beter past hààr tot uw eigen rang en stand te verheffen en tot uw gelijke te maken die in weerwil van allen tegenstand, beproefd in haar trouw en standvastigheid, tot u de oogen opheft waarmede zij het gelaat en de borst van haar waren echtgenoot met tranen bevochtigd heeft. Ik vraag u om Godswil en smeek u om uwentwille, laat deze kennelijke ontgoocheling uw toorn niet verhoogen, maar laat ze veeleer zoo bedaren dat ge in alle rede en rust deze twee minnaars toestaat in vrede te leven zonder dat ge het verhindert, en zoolang het den Hemel behagen zal hun die rust te gunnen. In zulke blijken van edelmoedigheid zult gij uw hooge en edele inborst toonen en de wereld doen zien dat uw rede sterker is dan uw begeerte."

Terwijl Dorotea zoo sprak verloor Cardenio ofschoon hij Lucinda nog steeds omhelsde, Don Fernando niet uit het oog, vast besloten zich zoodra hij hem een of andere vijandelijke beweging zag maken te verdedigen en zoo goed het ging allen te weerstaan en te lijf te gaan die hem kwaad wilden, ook al kostte het hem het leven.

Maar thans kwamen Fernando's vrienden en de pastoor en de barbier die bij alles tegenwoordig waren geweest, en zelfs de brave Sancho Panza te hulp schieten, en allen schaarden zich om Don Fernando en smeekten hem eerbied te hebben voor Dorotea's tranen, en indien het — gelijk zij vast en zeker geloofden — waar was wat zij gezegd had, haar gerechte hoop niet teleur te stellen. Hij moest toch wel begrijpen dat niet het

toeval, al kon dat zoo schijnen, maar een bijzondere beschikking des Hemels allen had bijeengebracht op een plaats waar niemand het had verwacht; hij diende ook — zeide de pastoor — niet uit het oog te verliezen dat slechts de dood Lucinda van Cardenio kon scheiden en wegrukken; dat zelfs als het scherp van het zwaard hen scheidde, zij hun dood als een grooten zegen zouden beschouwen; en dat het in een hopeloos geval de hoogste wijsheid was zich te bedwingen en te overwinnen, een edelmoedige inborst te toonen en uit eigen beweging toe te staan dat de beiden het heil genoten dat de Hemel hun beschoren had. De pastoor vroeg hem ook zijn oogen eens te richten op de schoonheid van Dorotea; hij zou dan zien dat weinige of geene zich daarmede konden meten, hoeveel te minder ze overtreffen; en bij die schoonheid voegde zich nog haar nederigheid en de groote mate van liefde welke zij voor hem koesterde. Maar bovenal herinnerde de pastoor er hem aan dat hij, indien hij zich er op liet voorstaan christen en edelman te zijn, niet anders kon doen dan het haar gegeven woord houden; indien hij dat jegens haar gestand deed, vervulde hij zijn plicht jegens God en hij zou de goedkeuring wegdragen van alle weldenkende menschen, die weten en erkennen dat de schoonheid mits zij vergezeld ga van de deugd het voorrecht bezit om zelfs al wordt zij aangetroffen bij iemand van nederige afkomst, zich tot den hoogsten rang te verheffen en zonder eenige blaam te werpen op hem die haar tot zijns gelijke maakt; bovendien, wanneer de machtige wetten van den hartstocht zich doen gelden kan hem die ze gehoorzaamt nimmer verwijt treffen.

Al de anderen voegden daar nog zooveel met klem en

nadruk aan toe dat Don Fernando's edel hart (hij was ten slotte van hoogen bloede) vermurwd werd en hij zich liet overtuigen door de waarheid die hij, al had hij het gewild, niet kon loochenen; en ten teeken dat hij zich gewonnen gaf en zich neerlegde bij den goeden raad die hem werd gegeven, boog hij zich over Dorotea, omhelsde haar en zeide:

„Verhef u, señora mía, het past niet dat zij die in mijn hart leeft, aan mijn voeten ligt; en als ik tot nu toe geen blijk heb gegeven van wat ik thans zeg, is dat wellicht zoo beschikt door den Hemel opdat ik zien zou met hoe groote liefde gij mij zijt toegedaan, en u zou leeren hoogschatten gelijk gij het verdient. Verwijt mij, wat ik u bidden mag, mijn slecht gedrag en groote verontachtzaming niet; want dezelfde kracht en dezelfde bezeten dwang die mij dreven u te bezitten dwongen mij er toe te trachten de uwe niet te worden. En als gij het bewijs wilt, keer u dan om en kijk eens naar de oogen van de thans zoo gelukkige Lucinda, en ge zult er een verontschuldiging in vinden voor al mijn dwalingen; moge zij nu zij vond en kreeg wat ze verlangde en ik in u vond wat al mijn wenschen bezielde, in alle rust en vrede vele en gelukkige jaren met haar Cardenio leven, zooals ik den Hemel smeek dat Hij mij met mijn Dorotea leven laat."

Met die woorden omhelsde hij haar nogmaals en hij vlijde voor de tweede maal zijn gelaat zóó innig aan het hare dat hij zich goed bedwingen moest opdat zijn tranen zijn liefde en berouw niet onmiskenbaar verrieden. Die dwang bestond niet voor Lucinda en Cardenio, evenmin als voor de meeste andere aanwezigen, en zij stortten zooveel tranen, sommigen over hun eigen geluk, anderen over het geluk van anderen, dat

het wel leek of hun allen een zware en ernstige ramp overkomen was. Zelfs Sancho Panza schreide, al zei hij later dat hij alleen gehuild had omdat hij zag dat Dorotea niet de koningin Micomicona was van wie hij zooveel weldaden had verwacht. Aller teekenen van deelneming en ontroering duurden nog eenigen tijd voort, maar weldra vielen toen Cardenio en Lucinda op hun knieën voor Don Fernando om hem hun dank te betuigen voor de gunst die hij hun bewezen had, met zoo hoffelijke woorden dat Don Fernando niet wist hoe ze te beantwoorden, en hen deed opstaan en omhelsde met vele blijken van hoffelijkheid en genegenheid.

Daarna verzocht hij Dorotea te verhalen hoe zij hier terecht was gekomen, zoo ver van haar woonplaats. In korte en welgekozen woorden vertelde zij alles wat zij al aan Cardenio gezegd had; en Don Fernando en zijn metgezellen waren er zoozeer mee ingenomen dat zij het verhaal wel langer hadden gewild, zoo geestig wist Dorotea het relaas van haar lotgevallen te vertellen. Toen zij uitgesproken was deelde Don Fernando mede wat hem in de stad overkomen was nadat hij in Lucinda's keurslijf den brief had gevonden waarin zij verklaarde dat zij Cardenio's vrouw was en niet de zijne kon worden. Hij zeide haar dat hij haar had willen dooden en dat hij het gedaan zou hebben ook indien dat niet door haar ouders was belet; en dat hij woedend en wanhopig het huis was uitgeloopen, vast besloten een betere gelegenheid af te wachten om wraak te nemen; den volgenden dag had hij vernomen dat Lucinda uit haar ouderlijk huis verdwenen was, zonder dat iemand wist te zeggen waar zij was heengegaan. Eindelijk, na verloop van eenige maanden, was hij te weten gekomen,

dat zij in een klooster verbleef en voornemens was daar de rest van haar leven door te brengen als zij het niet deelen mocht met Cardenio. Zoodra hij dat had vernomen koos hij dat drietal heeren tot metgezel en begaf zich met hen naar het klooster waar Lucinda vertoefde. Hij had niet getracht haar te spreken te krijgen, uit vrees dat als men vernam dat hij daar was, het klooster strenger bewaakt zou worden. Hij wachtte daarom een dag af dat de poort openstond, liet twee man achter om de deur te bewaken en ging met den ander het klooster binnen om Lucinda te zoeken, die zij inderdaad in de kloostergang vonden, in gesprek met een non. Zij schaakten haar zonder haar tijd te laten weerstand te bieden en begaven zich naar een dorp waar zij zich van alles voorzagen wat zij voor de reis noodig hadden, al hetwelk zij ongestoord konden doen omdat het klooster buiten lag, op grooten afstand van de stad. Hij vertelde ook nog dat Lucinda zoodra zij zag dat zij in zijn macht was, geheel van zinnen raakte en dat zij toen ze weer bijgekomen was niets anders gedaan had dan schreien en zuchten, zonder een woord te spreken; en zoo in stilte weenend, waren zij in deze herberg aangekomen, wat voor hem scheen alsof hij in den hemel was aangeland, waar alle aardsche ellende over en ten einde is.

AANTEEKENINGEN

[1]) De lans en het ovale lederen schild waren de lichte wapenen van een ridder die met korte stijgbeugelriemen reed *(a la jineta)*. Zij die zwaar gewapend waren, reden *a la brida*, d.w.z. met lange stegelrepen en gestrekte beenen.
[2]) De maskers waren eigenlijk een soort zonnebrillen, die

in Cervantes' dagen des zomers veel gebruikt werden om zich te beschermen tegen het stof van de wegen. Men zal zich herinneren dat ook de benedictijnen in het Achtste Hoofdstuk „antojos" droegen.

[3]) Cervantes had hier eigenlijk Don Fernando moeten noemen in plaats van Dorotea, die in zwijm lag.

[4]) Hij had geen handteekening gezet, maar haar een ring gegeven.

ZEVENENDERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DE GESCHIEDENIS VAN DE VERMAARDE PRINSES MICOMICONA WORDT VERVOLGD, BENEVENS ANDERE ZOTTE AVONTUREN

Sancho hoorde dit alles aan met niet weinig verdriet in het hart toen hij zag dat zijn hoop op een adellijken titel verdween en in rook opging, dat de schoone prinses Micomicona in Dorotea veranderd was en de reus in Don Fernando, en dat zijn heer in diepen slaap gedoken lag en geen flauw vermoeden had van al wat er gebeurde. Dorotea kon nog niet gelooven dat haar nieuw geluk geen droom was; Cardenio verkeerde in denzelfden staat en met Lucinda was het niet veel anders. Don Fernando dankte den Hemel voor de genade die Hij hem had verleend door hem te verlossen uit dien onontwarbaren doolhof waarin hij bijna zijn goeden naam en zijn eeuwige zaligheid had verloren; en zoo was iedereen die in de herberg vertoefde gelukkig en tevreden over den goeden afloop van al deze verwarde en wanhopige verwikkelingen. De pastoor besefte als verstandig man zeer wel hoe alles zich had toegedragen, en feliciteerde ieder met het geluk dat hem te beurt was gevallen; maar het meest voldaan en in zijn schik was de waardin, want Cardenio en de pastoor hadden haar beloofd alle schade en kosten die Don Quichot op zijn rekening had te vergoeden. Alleen Sancho was zooals gezegd bedroefd, ongelukkig en terneergeslagen; en zoo kwam het dat hij met bedrukt gezicht naar zijn meester ging, die eindelijk wakker was geworden, en tot hem zei:

„Mijnheer Droevig Figuur, UEd. kan gerust blijven

slapen zoolang u maar wil, en u hoeft zich het hoofd niet te breken om een reus dood te slaan of de prinses naar haar koninkrijk terug te brengen, want alles is al in kannen en kruiken."

„Dat geloof ik graag," antwoordde Don Quichot, „want ik heb met den reus het geweldigst en vervaarlijkst gevecht geleverd dat ik al mijn levensdagen denk te leveren; en met één linkschen houw, zzttt! heb ik hem het hoofd op den grond doen tuimelen, het bloed gutste er uit dat het in beekjes over den grond stroomde, als water."

„Als roode wijn kon UEd. beter zeggen," antwoordde Sancho; „want als UEd. het nog niet wist, wil ik UEd. wel vertellen dat die doode reus een stukgehakte wijnzak is en het bloed een goede honderd liter rooden wijn dien hij in zijn buik had; en de afgehouwen kop is... die van je malle moer, en de duivel hale de heele geschiedenis!"

„Maar wat zeg je daar, dwaas?", vroeg Don Quichot. „Ben je wel bij je verstand?"

„Staat UEd. maar eens op," zei Sancho, „en u zult zien wat een fraai stuk u nu weer hebt uitgehaald en wat wij zullen moeten betalen. U kan dan ook zien dat de koningin veranderd is in een doodgewone dame die Dorotea heet en nog een en ander meer waarover u versteld zult staan, als u het ten minste begrijpt."

„Ik zal over niets van dien aard verbaasd staan," antwoordde Don Quichot; „want zooals jij je wellicht herinnert heb ik je den vorigen keer dat wij hier waren reeds gezegd dat alles wat hier gebeurde tooverwerk was, en het zou geen wonder wezen als het thans nog zoo is."

„Ik zou het best willen gelooven," antwoordde Sancho,

als het met dat gejonas van mij ook zoo iets was geweest; maar dat was het niet; dat was waar en werkelijk, want ik heb gezien hoe de waard die hier vandaag den dag nog is een punt van de deken vasthield en mij de lucht in liet vliegen met evenveel zwier als pleizier en met evenveel kracht als gelachebek; en als het er op aankomt menschen te herkennen dan weet ik wel vast en zeker, al ben ik maar een doodgewoon zondaar, dat er geen sprake is van eenige tooverij, maar wel van veel slagen en tegenslagen."

„Genoeg, God zal het wel ten goede leiden," zei Don Quichot. „Geef mij mijn kleeren aan en help mij dit vertrek te verlaten; want ik wensch die gebeurtenissen en veranderingen waarover je spreekt met eigen oogen te aanschouwen."

Sancho gaf hem zijn kleeren en onderwijl hij ze aantrok vertelde de pastoor Don Fernando en den overigen Don Quichots dwaasheden en de list die zij gebruikt hadden om hem van de Peña Pobre weg te krijgen waar hij zich verbeeldde te vertoeven omdat zijn aangebedene hem in ongenade hield. Hij verhaalde hun ook bijna alle avonturen die Sancho hem verteld had, en waarover zij niet weinig verbaasd waren en lachten, want zij vonden dit als iedereen de vreemdste soort krankzinnigheid die in een verward brein kon opkomen. De pastoor zei bovendien nog dat nu het geluk van señora Dorotea haar verhinderde hun plan verder voort te zetten, er noodig iets anders bedacht of verzonnen diende te worden om Don Quichot naar zijn dorp te krijgen. Cardenio stelde voor het reeds begonnen werk voort te zetten; Lucinda kon dan op zich nemen de rol van Dorotea te spelen.

„Neen," zei Don Fernando, „dat mag niet gebeuren:

ik wensch dat Dorotea haar grap ten einde brengt; en als het dorp van den braven ridder niet al te ver vanhier ligt, zal ik gaarne het mijne bijdragen tot zijn genezing."

„Het is maar twee dagen vanhier."

„Wel, zelfs als het verder was zou ik er den tijd voor over hebben om een zoo goed werk te doen."

Daar verscheen op dit eigen oogenblik Don Quichot, met al zijn wapentuig aan, met den helm van Mambrino zoo gedeukt als hij was op het hoofd, het rondas aan den arm, en steunend op den zwaren tak die hem als lans diende. De vreemde verschijning van Don Quichot bracht Don Fernando en alle overige aanwezigen in verbazing; zij zagen zijn mager en vaal gelaat van een halve mijl lang, zijn niet bij elkander passende wapenen, zijn ernstig en plechtig uiterlijk, en zwegen en wachtten af wat hij te zeggen had; en hij, met grooten ernst en waardigheid de oogen op de schoone Dorotea vestigend, sprak:

„Ik ben door dezen mijnen schildknaap verwittigd, schoone señora, dat uwe grandeza vernietigd en uw bestaan te niet gedaan is, daar gij van de koningin en edele vrouwe die gij waart veranderd zijt in een gewone maagd. Indien dit geschied is op bevel van den koninklijken toovenaar uw vader, uit vrees dat ik u niet de noodige en verschuldigde hulp zou verleenen, dan verklaar ik u dat hij het fijne van de zaak niet beseft en slecht belezen is in de boeken der ridderschap, want indien hij ze met even groote aandacht en nauwgezetheid had gelezen en doorgewroet als ik ze gelezen en doorgewroet heb zou hij op iedere bladzijde gevonden hebben hoe andere ridders van minder faam dan de mijne, veel zwaarder ondernemingen volbrachten; want

het zegt niet veel dat men een jongen reus afmaakt, hoe aanmatigend hij ook zij, en het is nog slechts enkele uren geleden dat ik zelf met een van dat soort in gevecht was, en... maar laat ik liever zwijgen opdat men mij niet verwijte dat ik lieg; de tijd die alle dingen openbaart, zal het wel vermelden wanneer wij dit het minst verwachten."
„Ge hebt met een paar wijnzakken gevochten en niet met een reus," zei de waard.
Maar Don Fernando beval hem den mond te houden en Don Quichots woorden op geenerlei wijze te onderbreken, en Don Quichot ging voort en zeide:
„Ik wensch nog slechts te zeggen, hooggeboren en van uw erfgoed beroofde vrouwe, dat als uw vader uw persoon om genoemde reden deze gedaanteverwisseling deed ondergaan, gij daaraan hoegenaamd geen beteekenis moet hechten, want er bestaat geen gevaar ter wereld waardoor mijn zwaard zich geen weg weet te banen, met hetwelk ik overigens in luttele dagen het hoofd uws vijands ter aarde werpen en u de kroon van uw koninkrijk op het hoofd zal drukken."
Meer zeide Don Quichot niet, en hij wachtte op het antwoord van de prinses, die Don Fernando's besluit kennende om de grap voort te zetten tot zij Don Quichot naar zijn dorp hadden teruggebracht, hem wel ter snede en ernstig antwoordde:
„Wie u ook gezegd mag hebben, dappere ridder van de Droevige Figuur, dat ik een verandering en gedaanteverwisseling heb ondergaan, hij heeft u verkeerd ingelicht; ik ben nog altijd dezelfde die ik gisteren was. Het is waar dat zekere gelukkige gebeurtenissen inderdaad eenige verandering bij mij hebben teweeggebracht, zelfs van dien aard dat zij mij de hoogste zaligheid schenken die ik mij wenschen kon; maar ik heb daarom

toch niet opgehouden te zijn die ik vroeger was en dezelfde gedachten te koesteren die ik steeds gekoesterd heb, namelijk mij te bedienen van de macht van uw dapperen en onoverwinnelijken arm. Dat het UEd. dus behage, mijnheer, om den vader die mij verwekte in zijn eer te herstellen en te beschouwen als een wijs en beleidvol man, daar hij door zijn kennis zulk een gemakkelijke en zekere wijze wist te vinden om een eind te maken aan mijn ongeluk; want ik geloof, mijnheer, dat ik als gij er niet geweest waart, nimmer het goed fortuin had gevonden dat ik thans bezit; en ik spreek in dezen de volle waarheid, gelijk de meeste dames en heeren die hier tegenwoordig zijn kunnen getuigen. Al wat ons nog te doen staat is ons morgen op weg te begeven, want vandaag zou men niet ver meer komen, en wat de hoop op verder welslagen betreft, vertrouw op God en de kracht van uw hart."

Aldus sprak de gevatte Dorotea en zoodra Don Quichot het vernomen had, wendde hij zich zeer verbolgen tot Sancho, en sprak:

„Ik wil jou wel eens vertellen Sanchuelo, dat je de grootste kleine schurk bent die er in Spanje rondloopt. Zeg op, schobbejak, vagebond, heb je mij daareven niet medegedeeld dat deze prinses veranderd was in een maagd die Dorotea heette, en dat de kop dien ik dacht een reus te hebben afgeslagen je malle moers kop was, en nog meer onzin die mij in de grootste verlegenheid van mijn leven bracht? Ik zweer bij... — en hij sloeg zijn blik ten hemel en knarste op zijn tanden — dat ik er veel voor voel je zulk een kastijding te geven dat het allen leugenachtigen schildknapen van dolende ridders die er voortaan nog ooit ter wereld zullen rondzwerven, de hersens zal scherpen!"

„Kalm aan, mijnheer," antwoordde Sancho, „het kan best wezen dat ik het verkeerd heb gehad met de verandering van mevrouw de prinses Micomicona; maar met den kop van den reus of ten minste de stukgestoken wijnzakken en het bloed dat van rooden wijn is heb ik gelijk, zoo waar God leeft; want de stukkende zakken liggen nog aan het hoofdeinde van UEds bed en de roode wijn heeft de kamer onder water gezet. Eerst als de eieren in de pan gaan weet je wat ze waard zijn; ik bedoel dat u dat wel zult merken als mijnheer de waard met de rekening komt. En dat mevrouw de koningin nog net zoo is als ze was doet mij goed aan mijn hart, want daar heb ik als ieder ander mijn belang bij."
„Dan wil ik je alleen nog maar zeggen, Sancho," zeide Don Quichot „,— en houd het mij ten goede — dat je een ezel bent, en daarmee uit."
„Genoeg," sprak Don Fernando, „geen woord meer; en daar mevrouw de prinses zegt dat zij zich morgen op weg wil begeven, omdat het vandaag al te laat is, zal het aldus geschieden; wij kunnen den nacht dan tot morgenochtend in gezelligen kout doorbrengen om daarna allen mijnheer Don Quichot te vergezellen; want wij willen getuigen zijn van de dappere en ongehoorde daden die hij volvoeren zal in den loop van dit groote avontuur dat hij op zich heeft genomen."
„Aan mij u te dienen en te begeleiden," antwoordde Don Quichot, „en ik ben u zeer erkentelijk voor de gunst die mij wordt bewezen en den goeden dunk dien men van mij heeft en dien ik recht hoop te doen wedervaren al zou het mij het leven kosten, ja meer nog, indien het nog meer kosten kon."
Vele hoffelijke woorden en vele complimenten werden er nog tusschen Don Quichot en Don Fernando ge-

wisseld, tot er aan dit alles een einde kwam door de verschijning van een reiziger die de herberg binnentrad en die naar zijn kleeding te oordeelen een christen zijn moest die kort geleden uit het moorenland was gekomen, want hij droeg een blauw lakenschen rok met korte panden en halve mouwen, maar zonder kraag; zijn broek was eveneens van blauw laken en zijn muts van dezelfde kleur; hij had dadelkleurige hooge laarzen aan en een moorsche sabel die hem in een bandelier dwars over de borst hing. Achter hem aan kwam, op een ezel gezeten, een vrouw die naar moorschen trant was gekleed: haar gelaat was gesluierd en zij droeg een doek op het hoofd; zij had een mutsje van brocaat op en droeg een langen ruimen mantel die haar van de schouders tot de voeten reikte. De man was van een flink en innemend postuur; hij scheen iets over de veertig en had een ietwat donker uiterlijk, een langen snor en een vollen baard; om kort te gaan, het was aan zijn houding te zien dat men hem als hij goed gekleed ware, voor iemand van hooge afkomst en aanzienlijken rang zou gehouden hebben. Zoodra hij binnentrad vroeg hij om een kamer; en toen men hem zeide dat er in de heele herberg geen meer was, scheen hem dat zeer teleur te stellen; maar hij ging naar de vrouw die naar haar uiterlijk te oordeelen een moorsche was en tilde haar in zijn armen uit den zadel. Lucinda, Dorotea, de waardin, haar dochter en Maritornes, aangetrokken door het vreemde en voor haar geheel nieuwe kostuum, kwamen om de moorsche heen staan; en Dorotea, als altijd beminnelijk, hoffelijk en gevat, zeide daar zij vermoedde dat zoowel zij als haar begeleider in verlegenheid zaten omdat er geen kamer vrij was: „Wees niet al te verdrietig mevrouw, over het ongerief

dat hier heerscht, want in de meeste herbergen hapert het daaraan; maar als ge niettemin de kamer met ons wilt deelen — en zij wees op Lucinda — zult ge misschien nog kunnen zeggen dat gij op uw lange reis wel slechter ontvangst hebt gevonden."

De gesluierde dame antwoordde daar niets op; maar zij stond op van den stoel waarop ze was gaan zitten, kruiste de handen over haar borst, boog het hoofd en neeg het lichaam als teeken van erkentelijkheid. Uit haar stilzwijgen maakte men op dat zij zeker wel een moorsche moest zijn en geen christentaal sprak. Op dit oogenblik verscheen de krijgsgevangene weer, die zich tot nu toe met andere zaken had beziggehouden; en toen hij zag hoe alle dames in nauwen kring om zijn gezellin stonden die op al wat men haar zeide zwijgen bleef, sprak hij:

„Señoras, deze jonge maagd kan mijn taal nauwelijks verstaan; zij spreekt slechts die van haar eigen land; en daarom zal zij u wel niet geantwoord hebben en kan zij ook niet antwoorden op wat haar gevraagd is."

„Wij hebben haar niets gevraagd," antwoordde Lucinda „dan vannacht ons gezelschap te aanvaarden en de kamer waar wij slapen met ons te deelen waar wij het haar zoo gemakkelijk zullen maken als de omstandigheden het ons veroorlooven, en met de goede gezindheid die men verplicht is aan alle vreemdelingen die ze van noode hebben, vooral als het vrouwen zijn wien men ten dienste is."

„Zoowel uit haar naam als uit den mijnen," antwoordde de gevangene, „betuig ik u, mevrouw, mijn hartelijken dank, en ik stel de gunst welke gij ons bewijst — en dat bij een gelegenheid als deze — ten zeerste en naar behooren op prijs, te meer daar zij ons wedervaart van

de zijde van zoodanige personen als gij toont te wezen, wat haar waarde ongetwijfeld nog ten zeerste verhoogt."

„Zeg mij eens, mijnheer," sprak Dorotea, „is deze dame een christin of een moorsche? Want haar kleedij en stilzwijgendheid doen ons denken dat zij is wat wij niet graag zouden willen dat zij was."

„Zij is moorsche naar kleeding en afkomst, maar naar de ziel een oprechte christin, want ze brandt van verlangen het te worden."

„Is zij dan nog niet gedoopt?" vroeg Lucinda weer.

„Daar is nog geen gelegenheid voor geweest," antwoordde de gevangene, „sinds zij Algiers, haar vaderstad en geboortegrond verliet, en tot nog toe heeft zij zich niet in zulk dreigend lijfsgevaar bevonden dat het noodig was haar te doopen nog voordat zij alle ceremoniën kende die onze Heilige Moederkerk voorschrijft; maar zoo het Gode behaagt zal zij spoedig gedoopt worden met de plechtigheid die past bij haar rang en stand, welke hooger zijn dan uit haar kleedij en ook uit de mijne blijkt."

Deze woorden wekten bij allen die naar hem luisterden den lust te vernemen wie de moorsche dame en de gevangene waren; maar niemand wilde het hun thans al vragen, omdat de tijd van den dag meer geschikt leek hun rust te verschaffen dan naar hun levensgeschiedenis te vragen. Dorotea nam haar bij de hand, deed haar naast zich plaats nemen en verzocht haar den sluier af te leggen. Zij zag den gevangene aan, alsof zij hem vroeg haar uit te leggen wat men tegen haar zeide en wat zij moest doen. Hij zeide haar in het Arabisch dat men haar verzocht den sluier af te nemen en dat zij het doen moest; en zoo ontsluierde zij zich en vertoonde een gelaat zoo schoon dat Dorotea haar

schooner vond dan Lucinda en Lucinda schooner dan Dorotea; en al de omstanders waren het er over eens dat zoo eenige schoonheid zich met hun beider mocht meten, het die van de moorsche was; er waren er zelfs die haar in eenige opzichten de voorkeur gaven. En daar de schoonheid het voorrecht en de gunst geniet harten te winnen en gevoelens van sympathie te wekken, gaven allen zich onmiddellijk over aan den wensch de schoone moorsche vriendelijk te bejegenen en van dienst te zijn. Don Fernando vroeg den gevangene hoe de moorsche heette, en hij antwoordde Zoraida lela [1]); en op hetzelfde oogenblik dat zij dit hoorde en begreep wat men den man gevraagd had, zeide zij haastig en met onstuimigen nadruk:

„Neen, neen Zoraida; Maria, Maria!" waarmede zij te verstaan gaf dat zij Maria heette en niet Zoraida.

Deze woorden en de roerende ernst waarmee de moorsche ze uitsprak deden eenigen die ze gehoord hadden tranen plengen, vooral de vrouwen, die van nature teeder en medelijdend van aard zijn. Lucinda omhelsde haar innig, en zeide tot haar:

„Ja, ja, Maria, Maria."

Waarop de moorsche antwoordde:

„Ja, ja, Maria, Zoraida *macange*!" hetwelk beteekent *niet* [2]).

Intusschen daalde de nacht, en op bevel van Don Fernando's metgezellen had de waard er met vlijt en ijver naar getracht het beste avondeten klaar te maken dat hij kon. Toen dan nu het etensuur aangebroken was, namen allen plaats aan een lange kloostertafel, want een ronde of vierkante tafel was er in de herberg niet, en de eereplaats aan het hoofd lieten zij Don Quichot, die nadat hij eerst geweigerd had, den wensch

te kennen gaf dat señora Micomicona aan zijn zijde plaats zou nemen, aangezien hij haar beschermheer was. Naast haar gingen Lucinda en Zoraida zitten, en tegenover haar Don Fernando en Cardenio, daarna de gevangene en de andere heeren, en naast de dames de pastoor en de barbier; zoo gebruikten zij met veel behagen het avondeten en hun ingenomenheid steeg nog toen zij zagen dat Don Quichot ophield met eten en gedreven door eenzelfde soort begeestering als die hem dreef zoo lang te spreken als hij gesproken had toen hij bij de geitenhoeders aan tafel zat, begon hij aldus:

„Ja, waarlijk, mijne heeren, groot en ongehoord zijn de dingen die zij welke behooren tot de orde der dolende ridderschap aanschouwen. Zoo niet, wie van alle stervelingen ter wereld zou als hij thans hier door de poort van dit kasteel binnentrad en zag hoe wij hier samen zijn, zich kunnen denken of verbeelden dat wij zijn wie wij zijn? Wie zou durven zeggen dat deze dame die aan mijn rechterzijde zit, de groote koningin is die wij allen kennen, of dat ik de Ridder van de Droevige Figuur ben, wiens naam wijd en zijd vermaard werd door den mond van de Faam? Het lijdt thans geen twijfel meer, of deze kunst en dit beroep overtreffen alle andere die de menschheid bedacht en het dient des te meer in eere te worden gehouden naarmate het aan meer gevaren onderhevig is. Men wage het niet mij te zeggen dat de letteren de wapenen in de schaduw stellen; ik zal hun, wie het ook zijn mogen, aan het verstand brengen dat zij niet weten wat zij zeggen [3]. Want het bewijs dat dezulken plegen aan te voeren en waarop zij het meest steunen, is dit dat de arbeid des geestes zwaarder valt dan de krachtsinspanning van het

lichaam, en dat de wapenhandel alleen met het lichaam bedreven wordt, alsof het arbeid ware van lieden, wier werk niets vergt dan domme kracht, en alsof in dit wat wij die den wapenhandel beoefenen, de wapenen noemen, geen daden van hooge kracht begrepen zijn wier uitvoering veel verstand vereischt; alsof de geest van 'den krijgsman die de verantwoordelijkheid draagt voor een heel leger of de verdediging van een belegerde stad geen geestelijken arbeid verrichtte, evengoed als lichamelijken. Zoo niet, dat men mij zegge of men er met lichaamskracht alleen in slagen kan de bedoelingen, krijgsplannen en listen des vijands te voorzien, de moeilijkheden te doorgronden en de gevreesde gevaren te voorkomen; want dit alles zijn werken van het verstand, waaraan het lichaam part noch deel heeft. Indien daarmee dan bewezen is dat de wapenen evenzeer verstand vereischen als de letteren, laat ons dan nu eens nagaan wie van beiden harder werkt, de geest van den geletterde of die van den krijgsman; en dit kan blijken als men zich afvraagt, welk eind en doelwit elk zoekt te bereiken; want men dient het streven dat zich het hoogste doel stelt het hoogste te eeren. Het eind en het doelwit der letteren is..., ik spreek nu natuurlijk niet van de gewijde letteren, die ten doel hebben de zielen te leiden en hemelwaarts te voeren; want met een einddoel zoo eindeloos als dit, kan geen enkel ander vergeleken worden; ik spreek over de profane letteren, wier doel het is tot een billijke rechtsbedeeling te geraken en ieder het zijne te geven, en er voor te waken en zorg te dragen dat rechtvaardige wetten gehandhaafd worden. Een doel dat zeker edel en hoogverheven genoemd mag worden, en grooten lof verdient bovendien; maar niet in zulk een mate als dat waarnaar

de wapenen streven, die immers den vrede tot doel en eindpaal hebben, het hoogste goed dat de menschheid in dit leven kan begeeren. En daarom was de eerste waarlijk goede tijding die de wereld en de menschheid ontvingen die welke de engelen verkondden in den nacht die onze dag was, toen zij in de hemelen zongen: 'Eere zij God in den hoogen, en vrede op aarde, in de menschen een welbehagen!' [4]) en de heilwensch dien de groote meester van aarde en hemel zijn discipelen en liefsten volgelingen onderwees, was dat zij telkens wanneer zij een huis binnentraden, moesten zeggen: 'Vrede zij dezen huize', en vele malen zeide hij hun: 'Mijnen vrede geef ik u, vrede laat ik u; vrede zij ulieden' [5]) een woord als een kleinood en een kostbare gave, geschonken en gegeven door zulk een hand; een kleinood van zulk een hooge waarde dat zonder dit noch op aarde noch in den hemel eenig heil kan bestaan. Deze vrede is het ware doel van den oorlog; want het komt op hetzelfde neer of men zegt wapenen of oorlog. Laat ons, deze waarheid vooropstellende dat het doel van den oorlog de vrede is, en dat in dit opzicht de wapenen de letteren overtreffen, dan nu eens eenige aandacht wijden aan de lichamelijke inspanning van den geleerde en aan die van den beoefenaar van de wapenen, en men zie dan welke grooter zijn."

Don Quichot droeg zijn rede voor op een wijze en met zulke welgekozen woorden dat niemand van hen die zaten te luisteren het waagde hem voor gek te houden; integendeel daar het meest heeren waren wien de wapenhandel van huis uit vertrouwd was, hoorden zij hem met instemming aan; en hij ging voort:

„Ik wil dan nog zeggen dat de moeiten van den geleerde deze zijn: in de eerste plaats armoede (niet omdat allen

arm zijn, maar omdat ik het geval zoo scherp mogelijk wil stellen); en als ik gezegd heb dat hij armoede lijdt, behoef ik naar het mij schijnt niets meer te zeggen, want wie arm is heeft niets goeds. Van deze armoede lijdt hij op verschillende wijzen, soms door honger, soms koude, soms door gebrek aan kleeren, soms dit alles te zamen; maar met dat al is zij toch niet zoo erg dat hij niet te eten heeft, zij het dan soms wat later dan de gewoonte is, en al zijn het dan de kruimpjes van de rijken, hetgeen de grootste ellende van studeerenden is, die zij onder elkander *op schobberdebonk loopen* [6]) noemen; zij weten nog altijd wel ergens een vuurbekken of een schouw te vinden die, als zij al niet verwarmen, althans de koude wat verjagen, en ten slotte hebben zij 's nachts een dak boven het hoofd. Ik wensch niet in nadere bijzonderheden te treden, als daar zijn het tekort aan hemden en schoeisel, de kale en schaarsche kleedij, waardoor zij niet de kans krijgen zich smakelijk te goed te doen wanneer het geluk hem eens op een rijk banket noodigt. Langs den weg dien ik u beschreven heb, en die hard en zwaar is, bereiken zij nu eens struikelend, dan weer vallend en zich weer oprichtend en nogmaals vallend, ten slotte dat wat zij bereiken willen; en men heeft er velen gezien, die, wanneer dat punt eenmaal bereikt is, en zij deze Syrten, Scylla's en Charybdissen gepasseerd zijn, als gedragen worden op de vleugelen van de goedgunstige fortuin; men heeft er, gelijk ik al zeide, gezien die de wereld bestieren en regeeren uit een leunstoel, hun honger verkeerd in zatheid, hun koude in verkilling van het bloed, hun schamele kleedij in schoonen opschik en tooi, en hun slaapstee op een schrale mat in een zoete rust tusschen fraai Hollandsch linnen en damast; een rechtvaardig

verdiend loon voor hun deugdzaamheden. Maar als men hunne moeiten stelt tegenover en vergelijkt met die van den krijgsman, blijven zij daarbij verre ten achter, gelijk ik thans nader zal aantoonen."

AANTEEKENINGEN

[1]) *Lela* of *lel-la* is Arabisch en beteekent de aanbiddelijke, de goddelijke vrouwe.
Het Arabisch *Zara*, of *Zahara*, of *Zorath*, beteekent bloem; *Zoraida* (*Zohraïta*) derhalve bloempje.
[2]) *Macange* is inderdaad een verhaspeling van het Arabische *má kan Chey*, dat „ce n'est pas" beteekent, volgens Paul Ravaisse „*Les mots arabes et hispano-morisques du „Don Quichotte*", in de *Revue de Linguistique et de Philologie comparées*, tomes XL—XLVII 1907—1914.
[3]) Cicero dus incluis wiens „cedant arma togae" blijkbaar volgens Don Quichot dient vervangen te worden door „armis toga cedat".
[4]) *Lucas* II : 14.
[5]) *Mattheüs* X : 12; *Joh.* XIV : 27 en XX : 19 en 21.
[6]) „Andar a la sopa" heet het in het Spaansch. Deze uitdrukking is een welsprekend getuigenis van de armoede waarin vele studenten in Cervantes' tijd verkeerden. Men gaf hun den naam „sopistas", wegens de soep („sopa") die men aan hen uitdeelde aan de poort van kloosters.

ACHTENDERTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER DE MERKWAARDIGE REDEVOERING DIE DON QUICHOT HIELD OVER DE WAPENEN EN DE LETTEREN

Don Quichot ging voort en sprak:

„Daar wij bij den geletterde begonnen zijn met de armoede en hare verschijnselen willen wij thans nagaan of de krijgsman rijker is. En wij zullen dan zien dat er onder de armsten geen armer is dan hij, want hij is aangewezen op zijn poovere soldij die of laat komt of nooit, of wel op wat hij met eigen handen te stroopen weet met groot gevaar voor zijn leven en geweten. Vaak loopt hij er zoo haveloos bij dat een opgesnoeid [1]) wambuis hem dient tot hemd en gala-uniform; in het hart van den winter moet hij zich tegen de strengheid van het weder verdedigen in het open veld met niets dan den adem van zijn mond, die uit een holle ruimte komt zoodat ik niet behoef te zeggen dat ze koud is, tegen alle natuur in. Naar zich wel denken laat, wacht hij de komst van den nacht om zich te sterken met nieuwe kracht in het bed dat hem beidt en dat hem nooit te eng zal zijn; want hij kan op den killen grond zooveel ruimte afperken als hij maar wil en zich naar hartelust op die legerstede wenden en keeren zonder vrees dat hij last krijgt van de lakens. Na dit alles gloort dan eens de dag en het uur dat hij zijn bevordering kan verwerven; de dag van den veldslag is gekomen, en men zet hem een doctorshoed op het hoofd die gemaakt is van pluksel, om hem te genezen van de wonde van een schot dat hem wellicht de slapen doorboorde, of een arm of been verbrijzelde [2]). En wanneer dit niet

geschiedt, en de Hemel hem genadiglijk leven en gezondheid bewaart en spaart, blijft hij vaak zoo berooid als hij was, en hij moet dan nieuwe schermutselingen en nieuwe veldslagen meemaken en uit alle als overwinnaar te voorschijn treden eer zijn staat er beter van wordt; maar mirakels van dien aard ziet men zelden geschieden. Want zegt mij eens, heeren, of gij er ooit aan gedacht hebt, hoeveel minder er door den krijg beloond worden dan er in omkomen? Zonder twijfel zult gij antwoorden dat dit geen vergelijking verdraagt, daar de gesneuvelden ontelbaar zijn en de overlevenden die werden beloond geen grooter getal vormen dan van drie cijfers [3]). Dit alles is bij de geletterden geheel andersom; want in eer of, ik wil niet zeggen ondeugd, weten zij allen aan den kost te raken; zoodat de arbeid van den krijgsman zwaarder, maar zijn loon veel geringer is. Hiertegen kan men echter aanvoeren dat het gemakkelijker valt twee duizend geletterden te beloonen dan dertig duizend soldaten, want de eersten beloont men met ambten die men nu eenmaal verleenen moet aan lieden van hun beroep, terwijl men de anderen alleen kan beloonen uit het eigen bezit van den heer in wiens dienst zij staan; en deze onmogelijkheid zet mijn bewering nog meer kracht bij. Laat ons hier evenwel het zwijgen toe doen, want dit is een doolhof waaruit het moeilijk is te geraken, en laat ons terugkomen op den voorrang van de wapenen boven de letteren, een vraagstuk dat nog steeds niet opgelost is, zoo krachtig zijn de bewijsgronden die elk van zijn kant aanvoert. Behalve die welke ik vermeld heb, zeggen de letteren dat zonder haar de wapenen geen stand zouden kunnen houden, omdat ook de oorlog zijn wetten heeft en daaraan onderworpen is, en de wetten be-

hooren tot het gebied van de letteren en geletterden. Hiertegen stellen de wapenen dat de wetten zonder hen geen stand kunnen houden; want met de wapenen worden gemeenebesten verdedigd, koninkrijken in stand gehouden, steden verdedigd, wegen beveiligd, de zeeën van zeeroovers gezuiverd; kortom, als zij er niet waren, zouden gemeenebesten, koninkrijken, monarchieën, steden en wegen te land en ter zee staan blootgesteld aan het geweld en de verwarring die de oorlog met zich brengt zoolang hij duurt en gerechtigd is zijn voorrechten en krachten te doen gelden. Het is verder een uitgemaakte zaak dat wat het meeste kost het meest op prijs wordt gesteld en op prijs gesteld moet worden. Een hoogen graad op het gebied van de letteren bereiken kost tijd, doorwaakte nachten, honger, ontberingen, duizelingen in het hoofd, storingen in de spijsvertering en andere dergelijke zaken, waarvan ik er reeds enkele heb opgesomd; maar wie het langs den gebruikelijken weg tot goed soldaat wil brengen kost dat evenveel moeiten als den geletterde en in niet te vergelijken hooger mate, want hij staat ieder oogenblik op het punt het leven te verliezen. En welke angst voor nooddruft en armoede die den geletterde treffen en kwellen kan valt te vergelijken met wat de krijgsman verduurt, die in een belegerde vesting, als wacht of post op een voor- of hoofdwerk, merkt dat de vijand bezig is een mijn te graven naar de plaats waar hij staat, terwijl hij zich onder geen omstandigheden vandaar mag verwijderen of het gevaar ontvluchten dat hem van zoo nabij bedreigt? Al wat hij doen kan is zijn meerdere bericht zenden van hetgeen er geschiedt, opdat die het verhelpe door het aanleggen van een tegenmijn, en verder op zijn post te blijven in vrees

en afwachting dat hij plotseling zonder vleugels naar de wolken schiet en ongewild in de diepte stort. En acht men dit gevaar gering, laten wij dan eens nagaan of het niet wordt geëvenaard, ja overtroffen door den strijd van twee galeien, boeg tegen boeg, in open zee, aan elkander vastgehaakt en geënterd, waarbij de soldaat niet meer standplaats heeft dan twee voet op de plank van de scheepssneb; en niettegenstaande dat, en al ziet hij evenzooveel dreigende dienaren des doods voor zich als er, nog geen lanslengte van zijn lichaam, geschutmonden des vijands op hem gericht staan, en al weet hij dat hij bij den eersten onberaden stap dien hij doet een bezoek zal gaan brengen aan de diepten waar Neptunus zijn verblijf houdt, — niettegenstaande dit alles stelt hij zich met onverschrokken hart, gedreven door de eer die hem bezielt, tot wit aan al dit geschut en tracht over dit smalle pad den vijand aan boord te komen. En wat nog bewonderenswaardiger is; nauwelijks is er een krijgsman gevallen vanwaar hij zich niet meer zal kunnen oprichten tot den jongsten dag, of een ander neemt reeds zijn plaats in; en als ook deze neerstort in de zee, die op hem loert als een vijand, volgt hem een ander, en nog een ander, zonder dat er tijd vergaat tusschen den tijd dat zij sterven: de grootste moed en onverschrokkenheid die men bij eenig krijgsgebeuren kan aantreffen. Welzalig die gezegende eeuwen welke nog de schrikkelijke razernij der diabolische schietwerktuigen niet kenden, wier uitvinder naar ik vermeen in de hel het loon verdient voor zijn duivelsche uitvinding [4]) waarmede hij het mogelijk maakte dat een snoode en laffe arm een dapper ridder het leven beneemt, en dat zonder te weten van hoe of waar, midden in het vuur en den moed die dappere borsten

ontvlamt en bezielt, een verdwaalde kogel gevlogen komt (wellicht afgeschoten door een man die van schrik vluchtte bij de schittering van het vuur toen hij de vervloekte machine deed ontbranden), die in een enkelen tel de gedachten en den levensdraad verbreekt en afsnijdt van een mensch die verdiende nog jaren te leven. Wanneer ik dit zoo overweeg voel ik mij dan ook geneigd te bekennen dat het mij zwaar op het hart weegt dit beroep van dolend ridder te hebben gekozen in een zoo verachtelijke eeuw als de onze; want al jaagt geen enkel gevaar mij vrees aan, toch is de gedachte mij niet aangenaam dat kruit en lood mij de gelegenheid kunnen ontnemen naam en faam op gansch de bekende aarde te verwerven door den moed van mijn arm en het scherp van mijn zwaard. Maar 's Hemels wil geschiede; als ik slaag in mijn streven zal ik te meer eer oogsten naarmate ik mij aan grooter gevaren heb blootgegeven dan de dolende ridders van vroeger eeuwen trotseerden."

Don Quichot hield heel dit lange betoog onderwijl de anderen het avondeten nuttigden en hij vergat een bete naar den mond te brengen, al had Sancho Panza hem meer dan eens vermaand dat hij toe moest tasten en dat hij daarna nog gelegenheid genoeg had om alles te zeggen wat hij op zijn hart had. Bij allen die naar hem geluisterd hadden wekte het nieuw medelijden te zien hoe een man die naar het scheen in alle dingen waarover hij sprak zulk een voortreffelijk verstand en uitmuntenden betoogtrant aan den dag legde, zoo volkomen zijn zinnen kwijt was wanneer er gesproken werd over zijn vermaledijde en noodlottige ridderschap. De pastoor antwoordde hem dat hij groot gelijk had in alles wat hij ten gunste van de wapenen had gezegd en dat hij,

ofschoon een geletterd man met een universitairen graad, dezelfde meening was toegedaan.

De maaltijd liep ten einde, men nam de tafel af, en terwijl de waardin, haar dochter en Maritornes het vertrek van Don Quichot van de Mancha in gereedheid brachten, waar gelijk men besloten had alle dames dien nacht met elkander zouden doorbrengen, verzocht Don Fernando den gevangene zijn levensgeschiedenis te vertellen, aangezien zij wel zonderling en belangwekkend moest zijn, te oordeelen naar wat er al van gebleken was toen hij in gezelschap van Zoraida was aangekomen. Hierop antwoordde de gevangene dat hij gaarne wilde voldoen aan wat er hem verzocht werd, doch dat hij alleen twijfelde of zijn relaas wel zoo zou wezen dat het hun het genoegen verschafte waarop Don Fernando hoopte; maar hoe dit zij, als men er dan om vroeg zou hij zijn geschiedenis wel vertellen. De pastoor en de anderen betuigden hem daarvoor hun erkentelijkheid en drongen er nog verder op aan; en toen hij zich zoo gebeden en gesmeekt zag, zeide hij dat zooveel omhaal niet van doen had, waar één enkel verzoek al meer dan genoeg was.

„Schenkt mij dus uw aandacht, edele heeren, en gij zult een ware geschiedenis vernemen, waarbij vele leugenachtige woorden die met zorg en kunst worden verzonnen het niet kunnen halen."

Na deze woorden zetten allen zich op hun gemak en bewaarden een diep stilzwijgen, en toen hij zag dat iedereen zweeg en wachtte op wat hij te zeggen had, begon hij met aangename en kalme stem te spreken als volgt:

AANTEEKENINGEN

[1]) Ofschoon onder *acuchillado* in de eerste plaats wordt verstaan: opengesneden, gescheurd in den strijd, vertalen wij het evenals in het Zevenentwingste Hoofdstuk (zie aldaar, aanteekening 2) met opgesnoeid, een beteekenis waaraan hier ook stellig zal zijn gedacht.

[2]) Cervantes, de „manco de Lepanto", zinspeelt natuurlijk op zijn eigen wonden.

[3]) D.w.z. niet de duizend halen.

[4]) Vgl. Ariosto, *Orlando furioso,* canto XI, 26—28:

Per te la militar gloria è distrutta;
Per te il mestier de l'arme è senza onore.

NEGENENDERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DE GEVANGENE ZIJN LEVEN EN AVONTUREN VERHAALT

„In een dorpje in de bergen van León is mijn geslacht geboren en de natuur was het welgezinder en beter toegedaan dan de fortuin, hoewel in de algemeene armoede van de streek mijn vader nog doorging voor een rijk man, en hij ware het inderdaad geweest als hij zich evenveel moeite had gegeven om zijn geld en goed te beheeren als om het te laten rollen. Deze neiging die hij bezat om scheutig en vrijgevig te zijn was hem bijgebleven uit zijn jeugd, toen hij soldaat was geweest; want de krijgsmansloopbaan is een school waarin een schraalhans vrijgevig leert worden en een vrijgevige verkwistend; als er gierige soldaten zijn te vinden, zijn het uitzonderingen; men ziet ze zelden. Mijn vader overschreed de grenzen van vrijgevigheid en neigde tot verspilling, iets dat al zeer weinig te stade komt aan een getrouwd man die bovendien kinderen heeft die hem in naam en stand moeten opvolgen. Mijn vader had er drie, alle drie zoons en van een leeftijd om een beroep te kiezen. Toen mijn vader nu, zooals hij zeide, inzag dat hij zijn wil niet meer in zijn hand had, besloot hij zich te ontdoen van wat hem te goedgeefsch en ruim van hand maakte; hij ontdeed zich dus van zijn geld en goed, waarzonder zelfs Alexander een armoedzaaier zou zijn geweest; en zoo riep hij ons dan op zekeren dag alle drie in zijn kamer en zeide ons ongeveer het volgende: 'Jongens, ik behoef u niet te zeggen dat ik u liefheb, als ik zeg en gij weet dat ge mijn zoons zijt; maar om te beseffen

dat ik u niet genoeg liefheb behoeft ge slechts te weten dat ik mijn wil niet meer in de hand heb om uw geld en goed te bewaren. Om u voortaan terdege te doen beseffen dat ik u als echt en niet als slecht vader liefheb, leg ik u iets voor dat ik al dagenlang overdacht heb en waartoe ik na rijp beraad ben besloten. Gij hebt reeds de jaren om op eigen beenen te staan of althans een beroep te kiezen dat u als ge ouder zijt eer en voordeel zal opleveren; ik heb dus besloten mijn geld en goed in vieren te deelen; drie vierden zal ik aan u geven, aan ieder het deel waarop hij recht heeft, zonder iemand voordeel te doen; het laatste deel houd ik zelf om te leven en in mijn onderhoud te voorzien zoolang het den Hemel nog behagen zal mij het leven te laten. Maar ik wilde gaarne dat elk van u zoodra hij het hem toekomende erfdeel in zijn bezit heeft een van de wegen volgt dien ik hem zal aangeven. Er bestaat in ons Spanje een spreekwoord dat naar mijn meening zeer waar is, gelijk zij het overigens alle zijn, daar zij in het kort langdurige en wijze ondervinding samenvatten; en het spreekwoord dat ik bedoel, zegt: Kerk, zee of koninklijk huis [1]), of duidelijker gezegd: Wie tot eer en rijkdom wil geraken volge de Kerk, vare het zeegat uit om handel te drijven, of diene den Koning; want men zegt: Liever een kruimpje van 's Konings tafel dan een gunst van een grooten heer. Ik zeg dit omdat het mijn wensch en verlangen is, dat een van u de letteren kiest, de tweede den handel en dat de derde den Koning in den oorlog dient, daar het nu eenmaal zeer moeilijk is hem in zijn paleizen te dienen; want al verschaft de oorlog niet veel rijkdom, hij pleegt veel roem en eer te brengen. Binnen acht dagen zal ik u uw geheele aandeel in baar geld geven

zonder u een duit te kort te doen, gelijk ge met eigen oogen zien zult. En zegt mij thans of gij gevolg wilt geven aan den raadslag dien ik u aan de hand heb gedaan.' Toen hij mij omdat ik de oudste was antwoord vroeg, kwam ik na hem gezegd te hebben zich niet van zijn bezit te ontdoen, maar het alles te besteden zooals het hem goeddocht — omdat wij immers jong waren en best in staat ons bestaan te verdienen, — tot de slotsom dat ik zijn wensch zou inwilligen, en ik zeide dat het de mijne was de krijgsmansloopbaan te volgen, ten einde zoowel God als mijn Koning te dienen. Mijn tweede broer uitte zich in denzelfden geest en verkoos naar de Indiën te gaan en het deel dat hem toekwam als handelsgeld mede te nemen. De jongste en naar mijn meening de schranderste verklaarde dat hij een kerkelijke loopbaan volgen wilde, of de aangevangen studies te Salamanca voltooien.

Zoodra wij het eens waren geworden en onze beroepen gekozen hadden omhelsde mijn vader ons allen en deed wat hij gezegd had. En toen hij elk zijn deel had gegeven, dat naar ik mij goed herinner voor elk drie duizend dukaten in baar geld bedroeg (want een oom van ons had alle onroerend goed gekocht en op slag betaald opdat het in de familie zou blijven), namen wij alle drie op denzelfden dag afscheid van onzen besten vader en daar ik het onmenschelijk vond dat vader op zijn hoogen leeftijd met zoo weinig middelen achterbleef, overreedde ik hem nog dienzelfden dag van mijn drie duizend dukaten twee duizend terug te nemen, daar de rest genoeg was mij van alles te voorzien wat een soldaat noodig heeft. Door mijn voorbeeld daartoe gedreven gaven mijn twee broers hem elk duizend dukaten, zoodat mijn vader vier duizend dukaten baar

geld had behalve de drie duizend die naar schatting het land waard was dat hij wilde aanhouden en nog niet verkoopen. Goed dan; zooals ik al zei, wij namen afscheid van hem en van den oom over wien ik sprak, niet zonder veel wederzijdsch verdriet en tranen, en zij vroegen ons hun bij iedere gelegenheid iets te laten hooren van onze wederwaardigheden, hetzij goed of slecht. Wij beloofden hem dat en toen hij ons omhelsd en zijn vaderlijken zegen geschonken had, ging de een naar Salamanca, de ander naar Sevilla en ik naar Alicante, waar naar ik vernomen had een Genueesch schip lag dat daar wol laadde voor Genua.
Dit jaar zal het er tweeëntwintig geleden zijn dat ik het ouderlijk huis verliet [2]) en in al dien tijd heb ik ofschoon ik menigen brief schreef geen enkel bericht ontvangen van hem of mijn broers; wat in dit tijdsverloop met mij is geschied zal ik in het kort vertellen.
Ik ging scheep in Alicante, kwam na een voorspoedigen overtocht te Genua aan, ging vandaar naar Milaan [3]) waar ik mij van wapens en soldatenkleedij voorzag, en wilde vandaar dienst gaan nemen in Piemont; maar toen ik reeds op weg was naar Alessandria della Paglia vernam ik dat de groote Hertog van Alva naar de Nederlanden trok. Ik veranderde van plan, ging met hem mee, diende hem op zijn veldtochten, was aanwezig bij de terechtstelling van de graven van Egmont en Hoorne, en slaagde er in het tot vaandrig te brengen van een vermaard kapitein uit Guadalajara, Diego de Urbina [4]) geheeten. Maar eenigen tijd na mijn aankomst in de Nederlanden vernam ik een en ander omtrent het verbond dat Z. H. Paus Pius V, zaliger nagedachtenis, met Venetië en Spanje gesloten had tegen den gemeenschappelijken vijand, den Turk, die toen juist met zijn

vloot het vermaarde eiland Cyprus veroverd had [5]) dat onder het gezag der Venetianen stond; een rampzalig en betreurenswaardig verlies.
Men vernam met zekerheid dat tot admiraal van dit verbond was benoemd Don Juan van Oostenrijk, de natuurlijke broeder van onzen goeden koning Philips; men praatte algemeen over de geweldige voorbereidingen die op touw werden gezet; dat alles raakte mij het hart en wekte mijn verlangen deel te nemen aan den tocht die werd voorbereid, en ofschoon ik verwachten mocht, ja zelfs de zekerste toezeggingen had dat ik bij de eerste de beste gelegenheid die zich voordeed tot kapitein zou worden bevorderd gaf ik dat alles liever op om naar Italië te gaan, wat ik dan ook deed. Mijn goed gesternte wilde dat heer Don Juan van Oostenrijk juist te Genua was aangekomen en op weg was naar Napels om zich met de Venetiaansche vloot te vereenigen, wat hij later ook deed, voor Messina. Om kort te gaan, ik nam deel aan dien allergelukkigsten zeeslag [6]); ik was intusschen bevorderd tot kapitein van de infanterie, welken eervollen post ik meer aan mijn geluk dan mijn verdiensten te danken had; maar dien dag die voor gansch de christenheid zoo gelukkig uitviel, daar toen de wereld en alle volken uit den droom geholpen werden waarin zij verkeerd hadden, namelijk dat de Turken ter zee onoverwinnelijk waren; op dien eigen dag, zeg ik, waarop de Osmaansche trots en verwatenheid voorgoed gebroken werden, was ik onder al de gelukkigen die men daar vond de eenige ongelukkige (de christenen die daar vielen waren immers gelukzaliger dan zij die in leven bleven en zegevierden); want in stee van als in den Romeinschen tijd de corona navalis [7]) te behalen die ik had mogen verwachten, zag

ik mij op den avond na dien roemruchten dag met ketenen aan de voeten en boeien aan de handen. Het lot wilde het als volgt: nadat Uchalí [8]), de koning van Algiers, een even stoutmoedig als voorspoedig zeeroover, het admiraalsschip van Malta aangevallen en veroverd had, zoodat er slechts drie edellieden [9]) aan boord in leven bleven, en zwaar gewond bovendien, schoot het admiraalsschip van Giovanni Andrea [10]) te hulp waarop ik met mijn compagnie stond; en doende wat bij zulk een gelegenheid mijn plicht was, sprong ik over op de galei van den vijand, welke echter plotseling losraakte van die haar geënterd had en aldus belette dat mijn soldaten mij volgden; en zoo was ik dan geheel alleen te midden van mijn vijanden aan wie ik geen weerstand bieden kon omdat zij te talrijk waren; ik moest mij ten slotte zwaar gewond overgeven. En daar gij wel reeds zult hebben hooren verluiden, mijne heeren, dat Uchalí zijn geheele smaldeel in veiligheid wist te brengen [11]), bleef ik als krijgsgevangene in zijn macht en was de eenige bedroefde te midden van zooveel verheugde lieden, gevangene te midden van zooveel vrijen; want vijftien duizend christenen [12]) die op de Turksche vloot aan de riemen hadden gezeten, kregen dien dag de begeerde vrijheid.

Ik werd naar Konstantinopel gebracht, waar de Groote Turk Selim mijn meester tot admiraal benoemde omdat hij in den slag zijn plicht had gedaan en als bewijs van zijn moed den standaard van de orde van Malta had meegebracht. Het tweede jaar, dat was dus '72, was ik bij Navarino als roeier aan boord van het admiraalsschip met de drie lantaarns [13]). Daar zag ik als ooggetuige hoe men de kans verspeelde om de geheele Turksche vloot in de haven te vermeesteren; want al de

zeesoldaten en het voetvolk die daar aan boord waren verwachtten dat men hen in de haven zelf zou aantasten en zij hielden hun kleeren en pasamaques, zooals zij hun schoenen noemen, al klaar om terstond de wijk naar den wal te nemen, zonder den aanval af te wachten, zoo zat de schrik voor onze vloot er onder. Maar de Hemel beschikte het anders, niet door eenige fout of nalatigheid van den admiraal die de onzen aanvoerde [14]), maar vanwege de zonden der christenheid, en omdat God wil en gehengt dat er altijd beulen bestaan om ons te kastijden. Inderdaad, Uchalí trok zich terug op Modón[15]), een eiland dichtbij Navarino; hij zette er zijn krijgsvolk aan land, versterkte den mond van de haven en hield zich werkeloos totdat Don Juan den terugtocht aanvaardde.

Bij deze onderneming werd de galei genaamd *La Presa* prijsgemaakt, waarop een zoon van den beruchten zeeroover Barbarossa kapitein was [16]). Ze werd genomen door het admiraalsschip van Napels, *La Loba*, dat gecommandeerd werd door dien oorlogsbliksem, den vader van zijn volk, den triomfantelijken en nooit verwonnen kapitein Don Álvaro de Bazán, markies van Santa Cruz [17]). Ik wil niet nalaten te vertellen wat er gebeurde bij het prijsmaken van *La Presa*. De zoon van Barbarossa was zoo wreed en behandelde zijn krijgsgevangenen zoo slecht dat toen zij die aan de riemen zaten zagen dat de galei *La Loba* koers naar hem zette en op hen inliep, allen tegelijk de riemen loslieten en hun kapitein grepen die op het achterdek stond te schreeuwen dat zij sneller roeien moesten; en hem van bank tot bank sleurend, van achteren naar voren, verscheurden zij hem met de tanden zoo dat zijn ziel reeds ter helle was gevaren nog eer hij den mast voorbij was, zoo groot

was gelijk ik al zeide, de wreedheid waarmee hij zijn roeiers behandelde en de haat dien zij hem toedroegen. Wij keerden terug naar Konstantinopel en het volgend jaar in '73, vernam men daar dat Don Juan Tunis veroverd [18]), dat rijk aan de Turken ontweldigd en Muley [19]) Hamet in het bezit van het land had gesteld, waardoor hij Muley Hamida, den wreedsten en dappersten moor dien de wereld ooit zag, de hoop ontnam er weer op den troon te komen. De Groote Turk betreurde dit verlies zeer en met de listigheid die allen van zijn huis eigen is, sloot hij vrede met de Venetianen die dit nog veel meer begeerden dan hijzelf en het volgend jaar, in '74, viel hij La Goleta aan en het fort dat heer Don Juan half voltooid dichtbij Tunis had achtergelaten [20]). Bij al deze wapenfeiten zat ik aan de riemen, zonder eenige hoop op vrijheid; ik verwachtte die althans niet door een losprijs te krijgen, want ik had nu eenmaal besloten mijn vader geen berichten over mijn tegenspoed te sturen.

Om kort te gaan, La Goleta ging dan verloren en het fort ging verloren, tegen welke beide sterkten vijfenzeventig duizend man geregelde Turksche troepen in het veld werden gebracht en meer dan vierhonderd duizend mooren en Arabieren uit alle streken van Afrika; en deze groote krijgsmacht was voorzien van zooveel munitie en oorlogstuig en vergezeld van zooveel sappeurs dat als elke hand een greep aarde op La Goleta en het fort had geworpen, beide bedolven zouden zijn geweest.

Eerst viel La Goleta, dat tot dusverre voor onneembaar was gehouden, en het ging niet verloren door de schuld van haar verdedigers (die voor het verweer alles deden wat zij moesten en konden), maar omdat de ervaring leerde

hoe gemakkelijk men in het woestijnzand loopgraven kon aanleggen, want men placht er op twee palmen diepte water te vinden, terwijl de Turken het nog niet op twee roeden diepte vonden; en daarom trokken zij met veel zakken zand de loopgraven zoo hoog op dat deze zelfs de muren van het fort beheerschten; en daar men van een hooger gelegen plaats richtte dan die waarop men het gemunt had kon niemand standhouden of de verdediging doorzetten.
Men was algemeen van oordeel dat de onzen zich niet in La Goleta hadden moeten opsluiten maar in het open veld op de landing van de Turken hadden moeten wachten; maar zij die zulks zeggen spreken van verre en zonder kennis van zaken; er waren in La Goleta en in het fort nauwelijks zeven duizend soldaten en hoe kon een zoo gering aantal, al waren ze nog zoo dapper, een uitval doen en tegelijk de sterkte houden tegen een zoo groote macht als die van den vijand? En hoe kan een sterkte behouden blijven wanneer zij geen hulp van buiten ontvangt, en te meer wanneer een talrijke en hardnekkige vijand haar insluit, en dat nog wel in eigen land? Maar velen vonden, en dat vond ik ook, dat het een bijzondere gunst en genade was die de Hemel Spanje bewees toen Hij de verwoesting toeliet van die bron en dat broeinest van onrust en dien veelvraat en slokop, spons en mot van eindelooze sommen gelds die daar doelloos werden verkwist zonder ander nut dan de herinnering aan de verovering door den onoverwinnelijken Karel V, zaliger nagedachtenis, levendig te houden alsof het noodig ware steenen op te stapelen om diens herinnering eeuwig te bewaren, waar ze al zoo trouw bewaard wordt.
Ook het fort viel; maar de Turken moesten het voet

voor voet veroveren want de soldaten die het verdedigden streden zoo dapper en verwoed dat de vijand in de tweeëntwintig groote aanvallen die hij ondernam meer dan vijfentwintig duizend dooden verloor. Geen van de driehonderd overlevenden namen zij ongedeerd gevangen, een wis en zeker bewijs van hun dapperheid en onverschrokkenheid, en van de voortreffelijke wijze waarop zij zich verdedigd en hun sterkten bewaard hadden. Een klein fort of torentje dat midden in den Estaño [21]) lag, onder commando van Juan Zanoguera, een caballero uit Valencia en een vermaard krijgsman, gaf zich afzonderlijk over. Men maakte Don Pedro Puertocarrero den commandant van La Goleta krijgsgevangen, die al het mogelijke had gedaan om zijn sterkte te verdedigen; en het verlies ging hem zoo ter harte dat hij stierf van verdriet op weg naar Konstantinopel waarheen hij gevankelijk gevoerd werd. Eveneens maakte men den commandant van het fort krijgsgevangen, die Gabrio Cervellón heette, een edelman uit Milaan, een groot ingenieur en een zeer dapper soldaat [22]). In deze twee sterkten sneuvelden vele aanzienlijke personen, en een er van was Pagano Doria, ridder van de orde van Sint Jan, een edelmoedige borst, zooals blijkt uit de buitengewone grootmoedigheid die hij toonde tegenover zijn broer, den vermaarden Giovanni Andrea Doria [23]); en hetgeen zijn dood dubbel deerniswaardig maakte, was het feit dat hij viel door de handen van een paar Arabieren aan wie hij zich had toevertrouwd toen het fort gevallen was, en die aanboden hem als moor verkleed naar Tabarca te brengen, een haventje en een factorij die de Genueezen die zich met de koraalvisscherij bezighouden op die kusten hebben. Deze Arabieren echter maakten hem een kop kleiner en

brachten zijn hoofd naar den admiraal van de Turksche vloot, die aan hen de waarheid van ons Kastiliaansche spreekwoord bevestigde: al bemint men het verraad, de verrader wordt gehaat [24]); want de admiraal liet zoo men zegt hen die hem het geschenk brachten ophangen, omdat ze het hem niet levend in handen hadden gespeeld.

Onder de christenen die in het fort gevangen werden genomen bevond zich een zekere Don Pedro de Aguilar, geboren in ik weet niet welke plaats van Andalusië [25]), die als vaandrig in het fort had gediend, een soldaat van grooten naam en zeldzaam verstand en die bovendien een bijzonderen aanleg had voor wat men poëzie noemt. Ik mag dat zeggen omdat zijn lot hem op mijn galei en naar mijn roeibank voerde om slaaf te worden van een en denzelfden meester. Welnu, voordat wij uit die haven vertrokken schreef deze caballero twee sonnetten bij wijze van grafschriften, het eene op La Goleta en het andere op het fort. Ik moest ze eigenlijk voordragen, want ik ken ze uit het hoofd, en ik geloof dat ze eer behagen dan vervelen zullen."

Op het eigen oogenblik dat de gevangene den naam van Don Pedro de Aguilar noemde zag Don Fernando zijn metgezellen aan, die alle drie glimlachten, maar toen hij over de sonnetten begon te spreken zei een van hen:

„Voor UEd. verder gaat verzoek ik u beleefd mij te vertellen wat er van dien Don Pedro de Aguilar over wien u sprak geworden is."

„Voor zoover ik weet," antwoordde de gevangene, „nam hij nadat hij twee jaar in Konstantinopel was geweest, samen met een Griekschen spion de vlucht in Albaneesche kleeding; maar ik weet niet of hij vrij-

kwam, al geloof ik van wel, want een jaar daarna zag ik den Griek in Konstantinopel, maar ik kon hem toen niet vragen hoe die tocht verloopen was."

„Hij kwam vrij," antwoordde de caballero, „want deze Don Pedro is mijn broer, en hij woont thans in onze stad, gezond en rijk, getrouwd en met drie kinderen."

„God zij gedankt," zei de gevangene, „voor zooveel gunsten als Hij hem bewezen heeft; want er bestaat op aarde voor zoover ik weet geen grooter geluk dan het herwinnen van verloren vrijheid."

„En bovendien," hernam de caballero, „ook ik ken de sonnetten die mijn broer gemaakt heeft."

„Reciteert UEd. ze dan eens," zeide de gevangene, „want u zult ze beter voordragen dan ik."

„Gaarne," antwoordde de caballero, „dat op La Goleta luidt als volgt:

AANTEEKENINGEN

1) In zijn meest volledigen vorm luidt het spreekwoord: „Tres cosas hacen al hombre medrar: ciencia, mar y casa real".

2) De Hertog van Alva begaf zich in September 1567 naar de Nederlanden. Het verhaal zou dus zijn gedaan in het jaar 1589.

3) De Milaneesche wapensmederijen waren vanouds beroemd.

4) Dit is dezelfde kapitein Diego de Urbina, van wiens compagnie Cervantes deel uitmaakte in den slag bij Lepanto.

5) Kort vóór het midden van 1569.

6) De slag bij Lepanto, die den 7den October 1571 geleverd werd.

7) De corona navalis werd aan dien officier verleend die het eerst een vijandelijk schip enterde.

8) Zijn Spaansche naam was Aluch-Alí (Euldj Alí = de

renegaat Alí). Hij was een Calabriër, Occhiali genaamd, in 1508 te Licastelli uit arme ouders geboren. In 1568 had hij het tot dey van Algiers gebracht. Tot grootadmiraal van de Turksche vloot opgeklommen, eindigde hij zijn dagen in het paleis dat hij vijf mijlen van Konstantinopel bewoonde, den 7den Juni 1587, waarschijnlijk vergiftigd.

[9]) Volgens Marco Antonio Arroyo *(Relación de la Santa Liga)* waren deze drie edellieden, behalve de Prior van Messina en admiraal van Malta, F. Pietro Giustiniano, een Spanjaard en een Siciliaan, die onder de groote menigte van dooden levend werden teruggevonden. Het admiraalsschip werd buitgemaakt, omdat het zich, alleen, te ver gewaagd had. Aluch-Alí viel het met zeven galeien aan.

[10]) Giovanni Andrea Doria, neef en aangenomen zoon van den vermaarden Andrea Doria (1468—1560), den bevrijder van Genua. Hij commandeerde in den slag bij Lepanto den rechtervleugel. Cervantes, aan boord van *La Marquesa,* bevond zich op den linkervleugel, die onder bevel stond van den Venetiaan A. Barbarigo.

[11]) Hij maakte zich meester van den standaard van Malta en zocht zijn heil in de vlucht. De sultan Selim (1566—1574) benoemde hem daarop tot grootadmiraal.

[12]) De Spaansche hitoricus Juan de Mariana (1537—1624) spreekt in zijn *Historia de España* van twintig duizend.

[13]) De drie lantaarns waren bij de Turken het onderscheidingsteeken voor het admiraalsschip.

[14]) Don Juan van Oostenrijk.

[15]) Methoni, ten zuiden van Navarino.

[16]) Chareddin, bijgenaamd Barbarossa, was een gevreesd zeeroover en opperbevelhebber van de Turksche vloot. Het was niet zijn zoon, maar zijn kleinzoon over wien in den tekst gesproken wordt. Hij heette Mahamet-Bey en kwam inderdaad om het leven op de wijze als door den „cautivo" wordt verteld.

[17]) Een beroemd Spaansch vlootvoogd in zijn tijd. Hij stierf te Lissabon in 1588, toen hij bezig was het vertrek van de Onoverwinnelijke Vloot voor te bereiden.

[18]) Don Juan van Oostenrijk bezette Tunis inderdaad in 1573. La Goleta was al sinds 1535 in handen van de Span-

jaarden. Muley-Hamet nu, dien Don Juan tot gouverneur van het koninkrijk benoemde, was een van de twee zoons van den vroegeren koning van Tunis, Muley-Hassan, die door Barbarossa van den troon gestooten, maar door Karel V weer in zijn waardigheid hersteld was. Muley-Hassan werd onttroond door zijn anderen zoon, den wreeden Muley-Hamida. Hamet had toen de wijk genomen naar Palermo. Hamida, door Aluch-Alí en de Turken uit Tunis verdreven, had zich teruggetrokken op La Goleta. Toen Don Juan Tunis heroverd had, riep hij Hamet uit Palermo terug en leverde Hamida uit aan den Hertog van Sessa, den onderkoning van Sicilië, die hem naar Napels liet brengen, waar hij van verdriet stierf toen hij zag dat een van zijn kinderen zich tot het christendom liet bekeeren.

[19]) Muley is een Turksche eeretitel.

[20]) Don Juan had dit gedaan tegen den uitdrukkelijken wensch van Philips II.

[21]) Een ondiep strandmeer dichtbij Tunis, de oude haven van Carthago.

[22]) Deze Gabrio (of Gabriel) Cervellón, uit het geslacht van de baronnen van Cervelló, was een Milanees, ingenieur en generaal van de artillerie. Na later nog in de Nederlanden te hebben gediend, stierf hij in 1580 te Milaan.

[23]) Pagano Doria had inderdaad om toegelaten te worden tot de Orde van de Ridders van Sint Jan van Jeruzalem — die na het verlies van het Heilige Land zich eerst op Rhodes, daarna op Malta hadden gevestigd —, afstand gedaan van al zijn geld en goed ten behoeve van zijn broer. Pagano Doria was page geweest van Philips II en had deelgenomen aan de slagen van Saint Quentin en Lepanto.

[24]) Het spreekwoord luidde gewoonlijk: „La traición aplace, mas no el que la hace".

[25]) Misschien de stad Écija, waar een familie Aguilar woonde die vele dappere soldaten aan Spanje geschonken heeft.

VEERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DE GESCHIEDENIS VAN DEN KRIJGSGEVANGENE WORDT VOORTGEZET

SONNET

„Zalige zielen, die van 't sterfelijk kleed
Door goede werken vrij zijt en ontheven,
En van de lage aarde thans verheven,
Hemels hoogheerlijk heiligdom betreedt;
Gij, die met woede en waardig toornen streedt,
En met de kracht des lichaams voort bleeft streven,
Om hier de zee en 't zand de kleur te geven
Van bloed, dat men van vriend en vijand weet;
Gij, toen den moed het leven kwam te ontvallen
In den vermoeiden arm, koost zulk een dood,
Dat overwonnen, zege u is bereid;
Uw deerlijk sterven tusschen staal en wallen
Verschaft voor eeuwig u na dezen dood
Roem hier beneên en, hooger, zaligheid."

„In die woorden ken ik het ook," zei de gevangene. „En dat van het fort luidt als ik mij niet vergis aldus," sprak de caballero.

SONNET

„Van deze barre aarde en dorre gronden,
Van 't muurwerk waar geen steen is heel gelaten,
De heil'ge ziel van drie duizend soldaten
Is naar een beter wereld heengezonden.
Doch niet aleer zij tot het laatst weerstonden,
Zoolang de kracht van hunnen arm mocht baten;
Tot weinigen, vermoeid en gansch verlaten,

Den dood aan 't snijdend zwaard ten slotte vonden.
Dit is de plek, die steeds den aanblik bood
Van duizend sombere herinneringen,
Die heden en verleên herdenken doet;
Maar nooit meer zuivere zielen uit zijn schoot
Verrezen naar de hoogste hemelkringen
Noch droeg hij eerder mannen zoo vol moed."

De sonnetten maakten geen slechten indruk; de gevangene verheugde zich over het nieuws dat men hem van zijn kameraad gaf, en zette ten slotte zijn verhaal voort:

„Toen nu La Goleta en het fort gevallen waren, gaven de Turken bevel La Goleta te ontmantelen (want het fort was in zulk een staat dat er niets meer te slechten viel), en om dit des te sneller en met minder arbeid te doen ondermijnde men La Goleta op drie plaatsen; maar op geen daarvan slaagde men het deel dat het minste sterk scheen, namelijk de oude muren op te blazen, terwijl alles wat er was staande gebleven van de nieuwe sterkte die „il Fratino" [1]) had gebouwd, gemakkelijk met den grond werd gelijkgemaakt. De vloot keerde ten slotte zegevierend en triomfeerend naar Konstantinopel terug en enkele maanden daarna [2]) stierf mijn meester Uchalí dien men *Uchalí Fartax* noemde, wat in het Turksch zooveel zeggen wil als *de schurftige renegaat*, en dat was hij. De Turken zijn namelijk gewoon elkander namen te geven naar een of ander gebrek dat zij hebben of een goede eigenschap die hen siert; zij doen dit omdat er bij hen maar vier namen van geslachten bestaan, afstammelingen van het Ottomansche huis; en zooals gezegd ontleenen de anderen hun voor- en achternaam òf aan lichaamsgebreken, òf

aan moreele deugden [3]). Deze Schurftige dan zat al veertien jaar aan de riemen als slaaf in dienst van den Grooten Heer en was reeds ruim vierendertig jaar oud toen hij zijn christelijk geloof verloochende uit ergernis dat een Turk hem terwijl hij aan den riem zat een klap had gegeven, en om zich te kunnen wreken zwoer hij toen zijn geloof af; maar hij was een man van zooveel beteekenis dat hij het zonder de slinksche manieren en streken noodig te hebben waarlangs de meeste gunstelingen van den Grooten Turk opklimmen, tot koning van Algiers bracht en daarna tot admiraal, hetgeen de derde post van vertrouwen is die er in dat rijk bestaat [4]). Hij was een Calabriër van geboorte en van zedelijk standpunt beschouwd een behoorlijk man, die zijn gevangenen zeer menschelijk behandelde. Hij had er aan het eind van zijn leven wel drie duizend, die na zijn dood verdeeld werden, gelijk hij het in zijn testament beschreven had, tusschen den Grooten Heer (die eveneens een kindsgedeelte erft van alle onderdanen die sterven en opdeelt met alle andere kinderen van den overledene) en zijn renegaten. Ik werd toegewezen aan een Venetiaansch renegaat die als scheepsjongen door Uchalí was buitgemaakt en zoo in zijn gunst viel dat hij een van zijn meest verwende schandknapen werd, en ten slotte de wreedste renegaat dien men ooit zag. Zijn naam was Azán Agá [5]); hij werd zeer rijk en bracht het tot koning van Algiers; met hem vertrok ik uit Konstantinopel daarheen, verheugd zoo dicht bij Spanje te zijn, niet omdat ik iemand mijn treurige wederwaardigheden dacht te schrijven, maar omdat ik hoopte dat de fortuin mij vriendelijker zou gezind zijn in Algiers dan in Konstantinopel waar ik al op duizend manieren beproefd had te vluchten, zonder dat ooit lot

of gelegenheid gunstig waren. In Algiers dacht ik beter kans te vinden om te bereiken wat ik zoozeer begeerde, want de hoop mijn vrijheid te verwerven begaf mij nooit en als de plannen die ik smeedde, overwoog en ondernam, niet den uitslag hadden die ik verwachtte begon ik terstond zonder den moed te verliezen iets anders te bedenken en te overwegen om mij te sterken met nieuwe hoop, hoe zwak en flauw die ook wezen mocht.

Zoo rekte ik dan het leven, opgesloten in een gevangenis of gebouw dat de Turken *bagno* noemen, waar zij de christengevangenen achter slot en grendel houden, die van den Koning zoowel als van andere heeren, en ook die van het *almacén,* zooals zij ze noemen wat zooveel zeggen wil als *gevangenen van de gemeente,* die in de stad dienst doen bij uitvoering van openbare werken en anderen arbeid. Deze laatste gevangenen kunnen moeilijk vrijraken, want daar zij publiek bezit zijn en geen eigen meester hebben is er niemand om over hun losgeld te onderhandelen, ook al kunnen zij daarover beschikken. Naar deze bagno's plegen zooals ik zei sommige particulieren uit de stad hun gevangenen te zenden, vooral wanneer men een losprijs voor ze denkt te maken, want daar kan men hen veilig en wel in bewaring stellen tot hun losgeld aankomt. Ook de gevangenen des Konings waarover onderhandeld wordt stelt men niet te werk met het overige volk, tenzij hun losgeld lang uitblijft; want dan laat men hen met de anderen werken en hout halen, wat geen lichte arbeid is, om te maken dat zij er met meer aandrang om schrijven.

Ik was een van hen voor wie men losgeld vroeg, want zoodra men te weten kwam dat ik kapitein was hielp het geen zier of ik al op mijn weinige middelen en

gebrek aan vermogen wees; men zette mij bij de caballero's en anderen die op losgeld wachtten. Men deed mij een keten aan, meer als kenteeken daarvan dan om er mij de vlucht mee te beletten, en zoo sleet ik mijn leven in dat bagno met vele caballero's en andere personages van aanzien die waren uitgekozen om over hun losgeld te onderhandelen. En ofschoon wij vaak en eigenlijk altijd leden van honger en ontbering, leden wij toch het meest als wij telkens weer de gruwelijke en monsterachtige wreedheden zagen en hoorden die mijn meester den christenen aandeed. Iederen dag liet hij er een ophangen, op een paal spietsen, of de ooren afsnijden; en alles om de minste aanleiding of zoo zonder eenige reden dat de Turken zelf toegaven dat hij het alleen voor zijn pleizier deed, omdat hij van nature moorddadig gestemd was tegen het gansche menschelijke geslacht. De eenige die goed bij hem doen kon was een Spaansch soldaat, een zekere Saavedra dien hij ofschoon de man stukken had bestaan die den menschen daar nog jaren zullen heugen en alles had gewaagd om zijn vrijheid te krijgen, nooit sloeg of slaan liet of ook maar een kwaad woord toevoegde; bij het minste van al het vele dat hij ondernam vreesden wij allen dat hij gespietst zou worden en daarvoor was hijzelf ook meer dan eens beducht. Als de tijd niet zoo drong zou ik u heel wat kunnen verhalen over het doen en laten van dien soldaat en dat zou u heel wat beter vermaken en vermeien dan mijn eigen levensgeschiedenis [6]).

Maar om verder te gaan: op het binnenplein van onze gevangenis zagen de ramen van het huis van een rijken en aanzienlijken moor uit, die zooals bij de meeste moorsche huizen meer muurgaten dan ramen waren, en bovendien afgesloten met zware en dichte zonne-

luiken. En het geviel zoo dat op een goeden dag toen ik met drie kameraden op een dakterras van onze gevangenis was, waar wij tot tijdpasseering probeerden hoever wij konden springen met de ketenen aan — wij waren alleen, alle andere christenen waren naar hun werk — ik toevallig de oogen opsloeg en zag dat uit een van die gesloten venstergaten waarover ik sprak een rieten stok verscheen aan het einde waarvan een doek was gebonden; en die rieten stok bewoog en zwaaide heen en weer alsof hij ons een teeken wilde geven dat wij nader moesten komen om hem te pakken. Wij bleven staan kijken en een van mijn kameraden ging onder den stok staan om te zien of men hem losliet of wat er anders gebeuren zou; maar zoodra hij naderbij kwam ging de stok omhoog en bewoog heen en weer, als iemand die neen schudt met het hoofd. De christen kwam terug, en de stok werd weer neergelaten en maakte dezelfde bewegingen als te voren. Mijn tweede kameraad ging er op af, maar het verging hem als den eersten. Ten slotte ging nummer drie, wien hetzelfde overkwam als den eersten en den tweeden. Toen ik dit gezien had kon ik niet nalaten mijn geluk te beproeven en zoodra ik onder den rieten stok kwam te staan liet men hem vallen en hij viel voor mijn voeten neer in het bagno. Ik liep snel toe om den doek los te maken en zag dat er een knoop in zat, daarin waren tien cianí's, dat zijn moorsche munten van weinig karaats goud, die elk tien van onze realen waard zijn. Ik behoef u niet te zeggen dat ik blij was met de vondst en ik was even verbaasd als verheugd toen ik mij afvroeg waaraan wij dat geluk dankten, ik in het bijzonder, want dat men den stok voor geen ander dan mij had willen loslaten bewees duidelijk genoeg dat de

gunst voor mij was bedoeld. Ik stak het lieve geld bij mij, brak den rieten stok in stukken, ging het terras weer op, keek naar het raam en zag dat daar een zeer blanke hand werd uitgestoken die zich snel opende en sloot [7]. Uit een en ander kwamen wij tot de gedachte of de verbeelding dat een vrouw die in dat huis woonde ons deze goede gave moest hebben geschonken; en als blijk van onzen dank maakten wij strijkages in moorschen trant, door het hoofd te neigen en het lichaam te buigen met de armen voor de borst gekruist. Kort daarop verscheen er uit hetzelfde raam een klein kruis, van riet gemaakt, dat terstond weer werd binnengehaald. Dit teeken sterkte ons in het vermoeden dat er in dat huis een christenvrouw gevangen moest zitten en dat zij het was die ons deze goede gunst had bewezen; maar de blankheid van haar hand en de armbanden die zij aan de pols droeg deden ons die gedachte opgeven, al meenden wij dat het wel een van de afvallige christinnen kon wezen die haar meesters vaak tot wettige vrouwen nemen, en dat zelfs bij voorkeur, daar zij ze hooger schatten dan die van hun eigen ras [8]).
Met al die gissingen waren wij echter nog niet achter de waarheid, en wij wisten dan ook van dien dag af niets beters te doen dan naar dat raam te kijken waar het rieten kruis ons verschenen was als hoop en leidstar; maar er gingen wel veertien dagen voorbij dat wij het niet zagen, noch de hand, noch eenig ander teeken. En ofschoon wij in dien tijd alle moeite deden om te weten te komen wie er in het huis woonde en of er oók een afvallige christinne leefde, niemand wist ons meer te vertellen dan dat daar een aanzienlijke en rijke moor woonde, Agi Morato [9]) genaamd, die alcaide van Bata [10]) was geweest, een ambt dat onder hen in hooge

eere is. En toen wij allerminst verwachtten dat het daar nog meer ciani's zou regenen, zagen wij onverwachts den rieten stok opdagen, weer met een doek er aan en met een veel grooteren knoop; het was op een uur dat het bagno evenals de vorige maal eenzaam lag en verlaten. Wij deden als te voren; weer waagde ieder van de drie zijn kans eer ik het deed; maar het riet neeg alleen voor mij, en eerst toen ik kwam, liet men het vallen. Ik maakte den knoop los en vond veertig Spaansche gouden schilden en een in het Arabisch geschreven brief, en aan het einde stond een groot kruis. Ik kuste het kruis, stak de schilden op zak en begaf mij weer naar het terras, wij maakten onze strijkages, de hand verscheen weer, ik gaf te kennen dat ik den brief lezen zou en het raam werd gesloten.

Wij waren allen verbaasd en verheugd over wat er gebeurd was; maar daar geen van ons Arabisch kende was ons verlangen te weten wat er in dien brief stond groot, maar de moeilijkheid iemand te vinden die hem voor ons lezen kon nog grooter.

Ik besloot ten slotte een renegaat uit Murcia in mijn vertrouwen te nemen, die mij hechte vriendschap had beleden en zijn woord verpand elk geheim te bewaren dat ik hem toevertouwde; want vele renegaten hebben als zij van plan zijn naar het christenland terug te keeren, gaarne geteekende verklaringen van aanzienlijke krijgsgevangenen bij zich, waarin dezen naar hun beste weten verklaren dat de genoemde renegaat een betrouwbaar man is die de christenen altijd goed heeft behandeld, en dat hij voornemens is bij de eerste gelegenheid die zich voordoet de vlucht te nemen. Er zijn er die zich deze verklaringen met eerlijke bedoelingen verschaffen, anderen maken er soms een listig gebruik van:

als zij rooftochten naar het christenland ondernemen en verdwalen of gevangengenomen worden, halen zij hun geteekende verklaringen te voorschijn en zeggen dat men uit die papieren de reden van hun komst kan zien, namelijk om in het christenland te blijven, en dat zij daarom met de Turken op kaapvaart zijn gegaan. Zoo ontkomen zij aan de eerste uitbarstingen van woede en verzoenen zich met de Kerk zonder dat ze gevaar loopen; maar niet zoodra zien zij de kans schoon of ze keeren naar Barbarije terug en worden weer wat zij vroeger waren. Er zijn er echter ook die deze papieren eerlijk gebruiken en ze met goede bedoelingen trachten te verkrijgen, en zij blijven dan ook in het christenland.

Mijn vriend nu was een van deze renegaten, hij bezat verklaringen van al onze lotgenooten waarin wij ons in den meest gunstigen zin over hem uitlieten; als de mooren deze papieren op hem gevonden hadden zouden zij hem levend hebben verbrand. Ik wist dat hij zeer goed Arabisch kende en het niet alleen sprak, maar ook schreef; doch eer ik hem alles uiteenzette vroeg ik hem mij dien brief eens voor te lezen, dien ik toevallig in een hoek van mijn cel had gevonden.

Hij vouwde hem open en had geruimen tijd noodig om hem te lezen en te ontcijferen, onderwijl hij binnensmonds zat te prevelen. Ik vroeg hem of hij het begreep, en hij zeide mij van best; als ik wilde dat hij mij den brief woord voor woord vertaalde, moest ik hem maar pen en inkt geven, opdat hij het des te beter kon doen.

Wij gaven hem terstond wat hij vroeg, hij ging het langzaam aan vertalen, en zei zoodra hij klaar was: 'Alles wat deze Arabische brief behelst staat hier in het

Spaansch zonder dat er een woord aan ontbreekt; maar ge moet onthouden dat als er *Lela Marïén* staat, dat beteekent *O. L. V. de Maagd Maria.'*

Wij lazen den brief en hij luidde als volgt:

'Toen ik een kind was had mijn vader een slavin die mij het *zalá* [11]) van de christenen in mijn eigen taal leerde bidden en mij veel vertelde van Lela Marïén. De christin is gestorven en ik weet zeker dat zij niet naar het vuur is gevaren maar naar Allah, want ik heb haar daarna tweemaal gezien en zij zeide dat ik naar het christenland moest gaan om Lela Marïén te vinden die mij zeer liefhad. Ik weet niet hoe ik moet gaan, ik heb uit dit venster al vele christenen gezien, maar gij zijt de eenige dien ik een edelman vind. Ik ben heel mooi en nog een maagd; ik heb veel geld om mee te nemen; zie of gij een weg kunt vinden om te vluchten en als ge wilt, zult ge daarginds mijn man worden; indien ge het niet wilt deert het niet want dan zal Lela Marïén mij wel een man geven om mee te trouwen. Ik heb dit eigenhandig geschreven; wees voorzichtig aan wien ge het lezen laat; vertrouw geen enkelen moor want zij zijn allen verraderlijk. Dit geeft mij veel zorg; ik had het liefst dat ge niemand in uw vertrouwen naamt; want als mijn vader het wist zou hij mij dadelijk in een put laten werpen en met steenen bedekken. Ik zal aan het riet een draad vastmaken; bind het antwoord daaraan, en als ge niemand hebt die Arabisch voor u kan schrijven, zeg het mij dan met teekens; Lela Marïén zal wel maken dat ik u versta. Zij en Allah mogen u behoeden, en dit kruis dat ik vele malen kus; want zoo heeft de slavin het mij geleerd [12]).'

Gij kunt u voorstellen, heeren, hoeveel reden tot vreugde en verwondering de redenen van dezen brief

ons gaven; een en ander was van dien aard dat de renegaat wel begreep dat de brief niet bij toeval gevonden was, maar inderdaad aan een van ons was gericht; en hij vroeg ons dan ook hem als zijn vermoeden juist was, ons vertrouwen te schenken en alles te zeggen; hij was bereid zijn leven voor onze vrijheid te wagen. En terwijl hij dit zeide haalde hij een metalen kruisbeeld dat hij op zijn borst droeg te voorschijn en bezwoer ons onder vele tranen bij den God waarvan dat kruis het beeld was en in wien hij schoon een verdorven zondaar waarlijk en waarachtig geloofde, trouw en geheimhouding in alles wat wij hem wilden ontdekken; want hij vermoedde en voorzag als het ware dat hij en wij allen de vrijheid zouden verwerven door haar die den brief geschreven had, en hij bereiken wat hij zoo vurig verlangde, namelijk in den schoot der Heilige Moederkerk terug te keeren van welke hij als een rot lid door zijn onwetendheid en zonde gescheiden was. De renegaat verzekerde dit alles met zooveel tranen en blijken van berouw dat wij eensgezind en eenparig besloten hem de ware toedracht der zaak bloot te leggen; en zoo vertelden wij hem alles, zonder iets te verhelen. Wij wezen hem het kleine raam waar de rietstok verscheen, hij nam het huis van onzen kant goed op, en wij vroegen hem zijn uiterste best te doen om in alle stilte te weten te komen wie er woonde. Wij waren het er ook over eens dat het beste was den brief van de moorsche te beantwoorden; en aangezien wij thans iemand hadden die dat doen kon, schreef de renegaat terstond wat ik hem opgaf, hetgeen letterlijk luidde zooals ik het u thans zal vertellen, want van alle belangrijke dingen die ik in dezen beleefd heb is er mij niets uit de gedachten gegaan, en ik zal ze ook niet vergeten

zoolang ik leef. Wij zonden de moorsche het volgende antwoord:
'De ware Allah behoede u, señora mía, en die gebenedijde Marïén die de ware moeder Gods is en u heeft ingegeven naar het christenland te gaan, omdat zij u zeer liefheeft. Bid haar u te verstaan te geven hoe gij ten uitvoer zult kunnen leggen hetgeen zij u beveelt; want zij is zoo goedertieren dat zij dat zeker doen zal. Wat mij betreft en alle christenen die zich hier met mij bevinden, ik beloof u namens ons allen dat wij voor u zullen doen wat wij kunnen, ook al kost het ons het leven.
Verzuim niet mij te schrijven en mij mede te deelen wat gij denkt te doen en ik zal u terstond antwoord zenden; want de groote Allah heeft ons hier een christengevangene gegeven die uw taal kan spreken en schrijven, gelijk u uit dezen brief wel zal blijken. Gij kunt ons dus onbeschroomd alles doen weten wat ge wilt. Op wat ge zegt dat ge mijn vrouw wilt worden indien ge naar het christenland zoudt gaan, beloof ik u als goed christen dat ge het worden zult; en weet dat christenen hun beloften nakomen, beter dan mooren. Mogen Allah en Marïén u beschermen, señora mía.'
Nadat deze brief geschreven en gesloten was, wachtte ik twee dagen tot het bagno weer evenals den vorigen keer verlaten was, waarna ik terstond mijn gewone wandeling op het dakterras ging maken om te zien of de rieten stok ook verscheen, die niet lang op zich liet wachten. Zoodra ik hem zag toonde ik hoewel ik niet zien kon wie hem uitstak mijn brief als teeken dat men den draad aan den stok moest vastmaken; maar die zat al aan den stok. Ik bond er den brief aan en kort daarop

verscheen onze ster weer, met als witte vredesvlag het pakje. Men liet het vallen, ik raapte het op en vond in den doek aan allerlei zilver- en goudgeld meer dan vijftig schilden, die onze blijdschap vijftigmaal verhoogden, en ons sterkten in onze hoop de vrijheid te krijgen.

Nog dienzelfden avond verscheen de renegaat weer en vertelde ons dat naar hij vernomen had in het huis inderdaad de moor woonde die men ons genoemd had, en die Agi Morato heette, schatrijk was, en een eenige dochter had, erfgename van al zijn geld en goed, van wie men algemeen in de stad zeide dat zij de mooiste vrouw was van geheel Barbarije en dat menige onderkoning die daar verscheen [13]) haar ten huwelijk had gevraagd, maar dat zij nimmer had willen trouwen; ook had hij vernomen dat zij vroeger een christenslavin bezat, die thans echter gestorven was; wat alles klopte met hetgeen in den brief stond.

Wij pleegden terstond overleg met den renegaat over het plan dat men volgen moest om de moorsche uit haar huis te halen en met ons allen weer op christengrond te geraken, en ten slotte werd er besloten eerst den tweeden brief van Zoraida af te wachten — want zoo heette zij die nu gaarne Maria wil heeten —; wij begrepen wel dat zij en niemand anders ons uit al deze moeilijkheden kon helpen. Toen wij het hierover eens waren, zei de renegaat dat wij ons geen zorg behoefden te maken; hij zou liever sterven dan ons in gevangenschap laten. Vier dagen lang was het bagno vol volk, hetgeen oorzaak was dat vier dagen lang de rieten stok niet verscheen; maar toen het na die vier dagen weer stil was als gewoonlijk, verscheen hij met een zoo dikken buik dat het een voorspoedige bevalling beloofde. De

stok met den doek neeg voor mij; ik vond er weer een brief in en honderd gouden schilden, zonder andere geldstukken. De renegaat was aanwezig en in onze cel gaven wij hem den brief te lezen, die naar hij zeide als volgt luidde:

'Mijnheer, ik weet geen plan om naar Spanje te gaan en ook Lela Marïén heeft het mij niet gezegd, al heb ik er haar om gebeden; al wat ik weet te doen is u door dit venster vele goudstukken te geven; koop u en uw vrienden daarmee vrij en laat een van u naar het Christenland gaan en daar een schip koopen om de anderen te komen halen; men kan mij in den tuin van mijn vader vinden, die bij de Schaapspoort ligt [14]), dichtbij de kust, waar ik den geheelen zomer met mijn vader en de knechts zal doorbrengen. Vandaar kunt ge mij des nachts zonder gevaar weghalen en naar het schip brengen; maar let wel dat gij mijn echtgenoot moet worden, of ik zal Marïén vragen u te straffen. Als gij niemand vertrouwt om het schip te halen, koop u dan vrij en ga zelf; want ik ben zeker dat gij stelliger dan eenig ander zult terugkeeren omdat gij een caballero en een christen zijt. Tracht te weten te komen waar de tuin is; en wanneer gij weer daar beneden wandelt, zal ik daaruit opmaken dat het bagno verlaten is, en u veel geld geven. Allah behoede u, señor mío.'

Dat was dan wat de tweede brief behelsde en te zeggen had; en toen zij het vernomen hadden, boden allen zich stuk voor stuk aan om met losgeld te gaan en beloofden op eer en geweten stipt terug te komen. Ook ik bood hiervoor mijn diensten aan, maar de renegaat verzette zich tegen dit alles en zei dat hij nooit zou toestaan dat een van ons vrijkwam als het niet allen te zamen was, want de ervaring had hem geleerd hoe slecht men als

men eenmaal vrij is beloften houdt die men in gevangenschap gedaan heeft. Dat hadden aanzienlijke krijgsgevangenen die iemand vrijkochten om naar Valencia of Mallorca te gaan met geld om een schip uit te rusten en terug te komen om wie hun vrijgekocht hadden te halen al zoo vaak ervaren; zij kwamen nooit terug; de vreugde over de herkregen vrijheid en de vrees ze weer te verliezen maakten dat zij alle verplichtingen ter wereld vergaten.
En tot staving van zijn bewering vertelde hij ons in korte woorden een historie die juist dier dagen eenigen christen-caballero's overkomen was, de vreemdste die ooit in die contreien was voorgekomen, waar de wonderbaarlijke en schrikkelijke dingen niet van de lucht zijn.
Hij zei ten slotte dat wat men kon en moest doen was hem het geld te geven dat ons geschonken werd om een christengevangene los te koopen, en daarvoor in Algiers een schip te koopen onder voorwendsel dat hij als koopman handel dreef op Tetuán en de verdere kust; als hij dan eenmaal heer en meester aan boord was zou het hem licht genoeg vallen een middel te vinden ons uit het bagno te bevrijden en ons allen aan boord te spelen, vooral als de moorsche zooals zij beloofde geld gaf om allen vrij te koopen; want als wij eens vrij waren, was het een zaak van niets om scheep te gaan, desnoods op klaarlichten dag; de grootste moeilijkheid die zich voordeed was dat de mooren geen renegaat toestaan een schip te koopen of te bezitten tenzij een groot, om mee kaapvaart te gaan; want zij zijn altijd beducht dat iemand die een kleiner schip koopt, vooral als het een Spanjaard is, het alleen wil hebben om naar het christenland over te steken; hij

wist echter wel een middel om aan dit bezwaar te gemoet te komen, door het zoo te beredderen dat een Tagarijnsche moor [15]) met hem aandeel nam in schip en lading; zoo kon hij dan voor eigenaar doorgaan, en het overige leek hem niet moeilijk [16]).

Hoewel het mij en mijn kameraden een beter plan had geschenen voor het schip iemand naar Mallorca te sturen, zooals de moorsche het had voorgesteld, dorsten wij den man niet tegenspreken, bevreesd als wij waren dat hij ons aangeven zou als wij niet deden wat hij zei; en als hij onze betrekkingen met Zoraida ging verraden, zou hij ons in gevaar brengen het leven te verliezen, en ook Zoraida, waarvoor wij gaarne allen elk het onze veil hadden. Zoo besloten wij dan ons in Gods hand en die van den renegaat te stellen; en terstond kreeg Zoraida ten antwoord dat wij alles zouden doen wat zij ons ried, want haar raad was zoo goed alsof Lela Mariën hem haar had gegeven; en dat het alleen van haar afhing of wij van de zaak zouden afzien of ze zonder verwijl ten uitvoer brengen.

Ik beloofde haar opnieuw haar echtgenoot te worden, en zoo geschiedde het dat zij ons den eersten dag daarna dat ik toevallig alleen in het bagno was, in verschillende keeren met den rieten stok en den doek twee duizend gouden schilden deed toekomen, en een brief waarin zij schreef dat zij zich den eerstkomenden *jumá* [17]), dat is Vrijdag, naar haars vaders tuin zou begeven, maar dat zij ons eer ze ging nog meer geld zou schenken; als het niet genoeg was moesten wij het haar laten weten, en zij zou ons geven wat wij vroegen; want haar vader bezat zooveel dat hij het niet zou missen, vooral omdat zij alle sleutels had. Wij gaven den renegaat terstond vijfhonderd schilden om het schip te

koopen; met achthonderd kocht ik mijzelf vrij, ik gaf het geld aan een koopman uit Valencia die zich juist te Algiers ophield en die mij loskocht van den Koning en vrijkreeg op zijn woord, onder belofte dat hij bij aankomst van het eerste schip uit Valencia mijn prijs zou betalen. Als hij het geld dadelijk gegeven had zou hij bij den Koning de verdenking gewekt hebben dat mijn losgeld reeds lang in Algiers was en dat de koopman dit had verzwegen om er handel mee te drijven. Waarlijk, mijn meester was zoo achterdochtig dat ik het in ieder opzicht beter vond het geld niet te vroeg te betalen.

Den Donderdag voor den Vrijdag dat de schoone Zoraida naar den tuin zou vertrekken, gaf zij ons nogmaals duizend gouden schilden, zij verwittigde ons van haar vertrek en vroeg mij zoodra ik vrijgekocht was terstond inlichtingen over haars vaders tuin in te winnen en daar in ieder geval eens heen te gaan. Ik antwoordde haar met enkele woorden dat ik het zoo doen zou en dat zij niet vergeten moest ons in de hoede van Lela Marïén aan te bevelen met al de gebeden die de slavin haar had geleerd. Dit gedaan zijnde, zorgden wij er voor dat ook mijn drie kameraden werden vrijgekocht opdat wij gemakkelijker het bagno konden verlaten, en opdat zij als ze mij vrij zagen en zichzelf niet, terwijl het geld er toch was, geen opschudding zouden maken of zich door den duivel laten verleiden iets te doen dat Zoraida in gevaar kon brengen; want alhoewel het feit dat zij aanzienlijke personen waren deze vrees van mij had dienen weg te nemen, wilde ik de zaak toch niet in de waagschaal stellen, ik kocht hen daarom op dezelfde wijze vrij als ik mijzelf vrijgekocht had en droeg al het geld aan den koopman af, opdat deze met zeker-

heid en vertrouwen zijn woord kon verpanden. Maar wij deelden hem niets mede van onze geheime plannen, wegens het gevaar dat daarin school.

AANTEEKENINGEN

[1]) Giacomo Palearo of Paleazzo, bijgenaamd „il Fratino" (het monnikje), was een Italiaansch ingenieur die, evenals verscheidene anderen van zijn landgenooten, in dienst stond van Karel V en Philips II. Hij leidde o.a. in 1573 de herstelwerkzaamheden van de fortificaties van Gibraltar.

[2]) Cervantes vergist zich: zooals we overigens in het vorige Hoofdstuk, aanteekening 8, reeds gezien hebben, stierf Uchalí eerst in 1587, hetgeen ons nadrukkelijk verzekerd wordt door den benedictijn Diego de Haedo, *Epítome de los Reyes de Argel,* Valladolid 1612, capítulo XVIII.

[3]) Bij de Mohammedanen zijn de eenige adellijke families die welke afstammen van Mohammeds dochter Fatima, die gehuwd was met kalief Alí. Onder de andere stervelingen is het, wanneer zij geen patronymicum hebben, met de onomastiek inderdaad zoo gesteld als hier in den tekst wordt medegedeeld.

[4]) De drie hoogste ambten in het Turksche rijk waren die van grootvizier (eerste minister), moefti (hoogste rechter) en admiraal.

[5]) De oude uitgaven hebben alle Azán Agá, dat algemeen als een vergissing wordt beschouwd, daar Hassan-Aga geen Venetiaan was, maar een Sardiniër, die al in 1543 niet meer tot de levenden behoorde. Hier zou Azán Bajá zijn bedoeld, die toen hij in handen viel van de mooren, Andreta heette en in dienst was aan boord van een schip uit Ragusa. Mohammedaan geworden, werd hij na eerst zijn slaaf geweest te zijn, elamir (betaalmeester) van Aluch-Alí. Hij nam deel aan het beleg van La Goleta, bracht het tot admiraal en dey van Algiers, een post dien hij nog in 1580 bekleedde, en stierf evenals Aluch-Alí, vergiftigd door een mededinger. In *Los Baños de Argel* treedt hij op onder den

naam Hazán Baxí. Zie *Comedias y entremeses*, tomo I, edición publicada por Rodolfo Schevill y Adolfo Bonilla, Madrid 1915, blz. 235.

[6]) Het is duidelijk dat deze soldaat niemand anders is dan Cervantes zelf. Uit bescheidenheid of uit anderen hoofde laat hij den „cautivo" echter over hem spreken als Saavedra. Over het verblijf van den auteur in Algiers zie Pedro Torres Lanzas, *Documentos* in de *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, Madrid 1905, blz. 345—397 en Francisco Rodríguez Marín, *El Doctor Juan Blanco de Paz*, Madrid 1916.

[7]) Het herhaaldelijk open- en dichtdoen van de hand is een manier om te kennen te geven dat men hartelijk afscheid neemt.

[8]) Ook dit detail is weer volkomen juist. De harems van Afrika en Turkije zaten vol met christenvrouwen.

[9]) De hadji Morato is een historisch persoon; pater Haedo vertelt dat hij in 1581 een van de rijkste inwoners van Algiers was.

[10]) La Pata of La Bata was een fort op een afstand van twee mijlen van Orán gelegen.

[11]) Bedoeld is het Onze-Vader.

[12]) Hoogstwaarschijnlijk is wat hier verhaald wordt, alles werkelijk gebeurd. In zijn comedia, getiteld *Los Baños de Argel*, behandelt Cervantes hetzelfde onderwerp met slechts zeer geringe wijzigingen.

[13]) De dey's van Algiers waren drie jaar in functie.

[14]) De poort van Bab-Azoun was een van de belangrijkste van de negen poorten van Algiers, ten zuidoosten van de stad gelegen, op korten afstand van de kust.

[15]) *Tagarino* is ontleend aan het Arabisch *thaghry* (van de grens) en werd gezegd van de mooren die gekomen waren uit Aragon, Valencia en Catalonië, terwijl de *mudéjares* afkomstig waren uit Granada, Andalusië en Kastilië, zooals trouwens in het volgende Hoofdstuk in den tekst door Cervantes zelf wordt gezegd.

[16]) Voor den zooveelsten keer verwerkt Cervantes hier in het verhaal van den „cautivo" een van zijn eigen ervaringen van Algiers: die van zijn poging om te ontvluchten, in

September 1579, ondernomen met hulp van den licentiaat Girón, een renegaat uit Granada, te Algiers bekend onder den naam Abd-el-Rhaman, en van Onofre Exarque, een koopman uit Valencia die toen te Algiers vertoefde.
[17]) *Jumá* is een Arabisch woord dat beteekent dag van de bijeenkomst (n.l. voor het gebed).

EENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DE GEVANGENE ZIJN VERHAAL VERDER VOORTZET

Er waren geen veertien dagen verstreken of onze renegaat had al een opperbest schip gekocht dat bekwaam dertig man kon bergen; en om dien koop veilig te stellen en te verbloemen leek het hem probaat eerst een reis te maken, hetgeen hij ook inderdaad deed, naar een plaats genaamd Sargel [1]), dertig mijl van Algiers naar den kant van Orán, waar men een levendigen handel drijft in gedroogde vijgen. Hij maakte deze reis twee- of driemaal, samen met den Tagarijnschen moor van wien al sprake was. *Tagarijnen* noemt men in Barbarije de mooren uit Aragon, terwijl die uit Granada er *mudéjares* heeten; in het koninkrijk Fez noemt men de mudéjares *elches* [2]), zij zijn het volk dat de koning daar bij voorkeur voor den krijgsdienst gebruikt. Om voort te gaan, telkenmale dat hij met zijn schip langsvoer, ging hij ten anker in een kreek nog geen twee kruisboogschoten van den tuin waar Zoraida wachtte; daar ging de renegaat dan zeer listig met de mooren die voor hem roeiden aan land om de dagelijksche gebeden op te zeggen en als scherts te oefenen wat weldra ernst zou worden; hij placht dan naar den tuin van Zoraida te gaan en om vruchten te vragen, die haar vader hem gaf zonder hem te kennen. Maar hoewel hij, gelijk hij mij later vertelde, gaarne eens met Zoraida had willen spreken om haar te zeggen dat hij de man was dien ik bestemd had om haar naar het christenrijk te brengen, zoodat ze vredig en tevreden kon wezen, hij slaagde daar nooit in, want moorsche vrouwen vertoonen zich niet aan een moor of Turk

tenzij haar man of vader het haar bevelen; met christengevangenen gaan zij veel vrijer om, zelfs meer dan wel betamelijk is; en ik voor mij zou het betreurd hebben als hij haar had aangesproken, want het zou haar wel eens verontrust kunnen hebben als zij gemerkt had dat een renegaat alles van haar zaak af wist. Maar God die de dingen anders beschikte, verschafte geen gelegenheid den braven wensch van onzen renegaat in vervulling te doen gaan; en toen de man nu zag dat hij veilig op Sargel kon varen en terugvaren en ten anker gaan waar, hoe, en zoo vaak hij maar wilde, dat zijn Tagarijnsche vriend zich in alles naar hem schikte, dat ik al vrijgekocht was en dat er alleen nog maar eenige christenen moesten gevonden worden die van roeien wisten, zeide hij mij eens uit te kijken wie ik wilde meenemen behalve de vrijgekochten, en dat ik ze klaar moest hebben staan tegen den eerstvolgenden Vrijdag, waarop hij het vertrek stelde.
Ik maakte daarop een afspraak met twaalf Spanjaarden die hun plaats aan de riemen waard waren en die zonder veel opzien de stad konden verlaten; het viel onder de omstandigheden niet licht er zooveel bij elkaar te krijgen want er waren twintig schepen op kaapvaart die al de roeiers meehadden en ik had ook de mijne niet gevonden, ware het niet dat hun meester besloten had dien zomer niet op kruistocht te gaan, omdat hij een galjoot wilde afbouwen die hij op stapel had staan. Ik zeide den mannen alleen dat zij den eerstvolgenden Vrijdag 's middags laat in alle stilte elk op eigen gelegenheid de stad moesten verlaten en zich naar den tuin van Agi Morato begeven om daar op mijn komst te wachten. Dit bevel gaf ik aan ieder afzonderlijk en ik gelastte hun ook dat zij als ze daar nog andere christe-

nen ontmoetten, niets mochten zeggen dan dat ik hun besteld had om daar te wachten.
Na deze voorbereidingen bleef er mij nog iets te doen, en niet het minst aangename; ik moest Zoraida laten weten hoe de zaken stonden zoodat zij op haar hoede was en klaar stond en niet verschrikt zou zijn als wij haar plotseling overvielen, nog eer zij meende dat het schip met de christenen terug kon zijn. Ik besloot daarom naar den tuin te gaan om te zien of ik haar te spreken kon krijgen; en onder voorwendsel dat ik wat kruiden kwam plukken ging ik op een dag voor mijn vertrek daarheen; maar de eerste dien ik er tegen het lijf liep was haar vader, die mij aansprak in de taal die in geheel Barbarije en zelfs te Konstantinopel tusschen krijgsgevangenen en mooren gesproken wordt, een taal die geen Arabisch en geen Spaansch is, noch de taal van eenige andere natie, maar een mengelmoes van alle talen waardoor wij elkander allen verstaan; en in dit koeterwaalsch [3]) vroeg hij mij wat ik in dien tuin van hem te zoeken had en wie mijn meester [4]) was. Ik antwoordde hem dat ik een slaaf was van den Albanees Mamí (en ik zei dit omdat ik zeker wist dat die een zeer goed vriend van hem was [5])), en dat ik allerhande kruiden voor salade zocht [6]). Daarop vroeg hij mij of ik onder losgeld stond of niet, en wat mijn meester voor mij vroeg.
Terwijl wij zoo van woorden wisselden kwam de schoone Zoraida, die mij al lang had gezien, uit het huis in den tuin; en daar moorsche vrouwen in het minst niet preutsch zijn om zich aan christenen te toonen en dit gelijk ik reeds zeide niet ontwijken, schroomde zij niet om zich naar de plek te begeven waar haar vader bij mij stond; bovendien, zoodra haar vader haar langzaam

zag aankomen, riep hij haar en vroeg haar naderbij te treden.
Het zou te veel van mij gevergd zijn u al de groote schoonheid, de bevalligheid en den fraaien en rijken tooi te beschrijven waarmede mijn lieve Zoraida zich aan mijn oogen vertoonde; ik wil alleen zeggen dat er meer paarlen hingen aan haar prachtigen hals, aan ooren en haar, dan zij haren op het hoofd had. Aan de enkels van beide voeten, die naar 's lands wijs naakt waren, droeg zij twee carcajes (zoo noemt men in het Arabisch de armspangen en enkelringen[7]) van het zuiverste goud, bezet met zooveel diamanten dat naar zij mij later vertelde, haar vader die op tien duizend dobla's[8]) schatte, en die welke zij om haar polsen droeg waren evenveel waard. Paarlen had zij in overdaad en van de fraaiste, want moorsche vrouwen beschouwen het als de hoogste gracie en staatsie als zij zich met kostbare parels kunnen tooien; en zoo komt het dat er bij de mooren meer paarlen zijn dan bij alle andere volken. Men zeide van Zoraida's vader dat hij er vele bezat en van de schoonste die in geheel Algiers te vinden waren, en dat hij bovendien meer dan tweehonderd duizend Spaansche schilden zijn eigendom kon noemen, waarover zij meesteresse was die thans de mijne is.
Hoe schoon zij toen was uitgedost in haar voorspoed, zal men kunnen beseffen als men ziet hoe schoon zij gebleven is na zooveel tegenspoed. Want ieder weet wel dat de schoonheid van vele vrouwen haar dagen en uren heeft en door een toeval kan toe- of afnemen; en het is ook een natuurlijke zaak dat hevige gemoedsaandoeningen ze verhoogen of schade doen, hoewel ze haar veelal verwoesten. Om kort te gaan, zij verscheen mij dien dag in alle pracht van haar kleeding en in

alle pracht van haar schoonheid; in ieder geval zóó, dat ik haar de schoonste vrouw vond die ik tot dusverre gezien had; en toen ik te over nog bedacht hoeveel ik haar verplicht was, scheen het mij dat er een hemelsche godin voor mij stond die op aarde was neergedaald tot mijn verlustiging en om mij uit den nood te redden. Toen zij naderbij was gekomen zeide haar vader in zijn taal dat ik een gevangene was van zijn vriend den Albanees Mamí en dat ik kruiden voor salade kwam zoeken. Zij nam het woord, en in dat mengelmoes van talen waarvan ik zooeven sprak vroeg zij mij toen of ik een caballero was en waarom ik mij niet vrijkocht. Ik antwoordde haar dat ik reeds vrijgekocht was en dat men aan den prijs wel kon zien hoe hoog mijn meester mij prees, want ik had voor mijzelf vijftienhonderd zoltaní's [9]) betaald. Waarop zij antwoordde:
'Waarlijk, als gij van mijn vader waart geweest zou ik wel gezorgd hebben dat hij u nog niet voor het dubbele vrij had gelaten; want gij christenen liegt in al wat ge zegt en ge houdt u maar arm om de mooren te bedriegen.'
'Dat kan wel zijn, señora,' antwoordde ik, 'maar waarlijk, ik heb eerlijk spel met mijn meester gespeeld en dat zal ik doen en blijven doen met iedereen ter wereld.'
'En wanneer vertrekt gij?' vroeg Zoraida.
'Morgen denkelijk,' antwoordde ik, 'want er ligt hier een schip uit Frankrijk dat morgen zeilt, en daarmede hoop ik te varen.'
'Ware het niet beter,' vroeg Zoraida, 'te wachten tot er schepen uit Spanje komen, en daarmee te gaan, dan met Fransche, die uw vrienden niet zijn' [10])?'
'Neen,' antwoordde ik, 'ofschoon ik als er nieuws kwam dat er werkelijk een schip uit Spanje in aantocht was,

er nog op zou wachten; maar het is veiliger morgen te vertrekken, want mijn verlangen naar mijn vaderland en de menschen die mij lief en dierbaar zijn is zoo groot dat het mij geen tijd laat betere gelegenheid te wachten, ook al mocht ze zich voordoen.'
'Gij zijt zeker wel gehuwd in uw land," zei Zoraida, en verlangt uw vrouw weer te zien.'
'Getrouwd ben ik niet,' antwoordde ik, 'maar ik heb mijn woord verpand dat ik trouwen zal zoodra ik in mijn vaderland ben aangekomen.'
'En is de dame aan wie ge uw woord gegeven hebt schoon?' vroeg Zoraida.
'Zoo schoon,' antwoordde ik, 'dat ik, als ik haar naar waarheid moest prijzen, zeggen zou dat zij veel op u gelijkt.'
Haar vader lachte daar hartelijk om en zei:
'Bij Allah, christen, ze moet wel heel mooi zijn als ze op mijn dochter lijkt, want zij is de schoonste van heel het koninkrijk. Als je het niet gelooft bekijk haar dan maar goed en je zult zien dat ik de waarheid zeg.'
Zoraida's vader diende ons, als de best bespraakte, voor het grootste deel van dit gesprek tot tolk; want al sprak zij de bastaardtaal die daar zooals gezegd in zwang is, zij drukte zich meer uit door gebaren dan door woorden. Wij waren nog in dit gesprek gewikkeld toen er een moor kwam aansnellen die luidkeels riep dat er vier Turken over de muren en hagen van den tuin gesprongen waren en de vruchten liepen te plukken hoewel ze nog niet eens rijp waren. De oude schrok hevig, en Zoraida niet minder; want de mooren hebben algemeen en als van nature een vrees voor de Turken, vooral voor de soldaten, die zoo brutaal zijn en zoo heer en meester spelen over de mooren die onder hun bewind staan,

dat zij hen erger behandelen dan slaven [11]). Terstond daarop sprak de vader tot Zoraida:
'Dochter, ga in huis en sluit de deur terwijl ik met deze honden spreek; en gij, christen, zoek uw kruiden en goede reis! Moge Allah u behouden naar uw land voeren!'
Ik boog en hij ging heen om naar de Turken te zoeken en liet mij alleen met Zoraida, die aanstalten begon te maken om te doen wat haar vader gezegd had; maar nauwelijks was hij tusschen de boomen van den tuin verdwenen of zij wendde de oogen vol tranen tot mij en zeide:
'*Támxixi* [12]), christen? *Támxixi*?' — Hetgeen zeggen wil: 'Gaat gij heen, christen? Gaat gij heen?'
Ik antwoordde haar:
'Ja, señora, maar niet en nooit zonder u; wacht mij den eerstvolgenden *jumá* en schrik niet wanneer gij ons ziet, want wij zullen zekerlijk naar het christenland gaan.'
Ik zeide haar dit alles op een manier dat zij mij bij alle woorden die wij wisselden zeer wel begreep; toen sloeg zij een arm om mijn hals en begon met wankelende schreden naar huis te loopen; maar het lot wilde — en het ware al heel onfortuinlijk geloopen als de Hemel het niet anders beschikt had — dat terwijl wij samen liepen op de manier en in de houding die ik u verteld heb, met haar arm om mijn hals, haar vader die de Turken verjaagd had, terugkwam en ons zoo zag loopen, terwijl wij zagen dat hij ons zag. Maar Zoraida, zoo vlug en gevat als zij was, trachtte haar arm niet van mijn hals los te maken; integendeel, zij drong zich dichter tegen mij aan, vlijde haar hoofd tegen mijn borst, hield zich wat slap in de knieën, en liet aan alles

merken en zien dat zij een flauwte nabij was; en ook ik deed alsof ik haar tegen wil en dank vasthield. Haar vader kwam op ons aanloopen en toen hij zijn dochter zoo zag vroeg hij haar wat haar deerde; maar daar zij hem geen bescheid gaf, zeide haar vader:
'Zij zal zeker een flauwte hebben van den schrik over het binnendringen van die honden.'
En hij nam haar van mijn borst weg en drukte haar tegen de zijne; maar zij slaakte een zucht en zeide met oogen nog nat van tranen:
'*Ámexi* [13]), christen; *ámexi.*" — „Ga heen, christen, ga heen.'
Waarop haar vader antwoordde:
'De christen behoeft niet heen te gaan, dochter, want hij heeft je geen kwaad gedaan, en de Turken zijn al weg. Schrik niet van wat het ook zij, er is niets om je te verontrusten; want zooals ik al zei, de Turken zijn toen ik het vroeg weggegaan zooals zij gekomen waren.'
'Zij hebben haar zooals gij al zeidet aan het schrikken gemaakt, heer,' zei ik tot haar vader; 'maar nu zij zegt dat ik heen moet gaan wil ik haar niet langer tot last zijn; vaarwel, vrede met u, ik zal met uw verlof zoo noodig nog wel eens in dezen tuin om kruiden komen; want mijn meester zegt dat er nergens betere voor salade te vinden zijn dan hier bij u.'
'Ge kunt zoo vaak komen als ge wilt,' antwoordde Agi Morato, 'want mijn dochter zegt dit niet omdat zij verstoord is op u of eenig ander christen, maar zij wilde zeggen dat de Turken moesten heengaan, gij niet, of wellicht ook omdat het tijd wordt dat ge uw kruiden plukt.'
Hierop nam ik terstond afscheid van hen beiden; zij, met een gebroken hart naar het scheen, ging met haar

vader mee; en ik, onder voorwendsel kruiden te zoeken, wandelde op mijn gemak en naar mijn wil en welbehagen den heelen tuin af; ik keek eens hoe men er in- en uitkwam, hoe het huis in de luiken zat, en hoe de kansen stonden om onze onderneming goed te doen slagen. Dit gedaan zijnde, ging ik heen, bracht den renegaat en mijn metgezellen rapport uit over alles wat er gebeurd was, en wachtte met ongeduld het uur waarop ik ongestoord het geluk zou genieten dat de fortuin mij in de schoone en begeerlijke Zoraida bood. De tijd verstreek ten slotte, en de door allen zoo vurig verlangde dag en kans brak aan; wij hielden ons aan wat na rijp beraad en breed overleg was afgesproken en besloten, en bereikten het gestelde doel; want den Vrijdag die volgde op den dag dat ik met Zoraida in den tuin had gepraat, ging onze renegaat bij het vallen van den avond met zijn schip bijkans recht tegenover het huis waar de schoone Zoraida woonde ten anker. De christenen die roeien zouden waren verwittigd en hielden zich op verschillende plaatsen in den omtrek schuil. Allen zaten wij vol spanning en goedgeluimd te wachten, fel om het schip te overvallen dat zij vlak voor oogen hadden; want zij wisten niet welke afspraak de renegaat gemaakt had en dachten niets anders dan dat zij met hun eigen vuisten hun vrijheid moesten verdienen en veroveren door de mooren die aan boord waren om zeep te brengen. En toen ik daar dan met mijn kameraden verscheen kwamen alle anderen zoodra ze ons zagen uit hun schuilhoeken te voorschijn en sloten zich bij ons aan. Het was al zoo laat dat de stadspoorten reeds waren gesloten en er daar in den omtrek geen sterveling meer te bekennen viel.
Toen wij elkander gevonden hadden pleegden wij over-

leg wat het beste was: eerst Zoraida te halen, of de Bagarijnsche mooren [14]) die op het schip roeiden te overmeesteren; maar terwijl wij nog overlegden verscheen de renegaat en vroeg ons waarom wij talmden; het was hoog tijd, zijn mooren wisten van niets, en de meesten sliepen. Wij zeiden hem waarom wij aarzelden en hij zei dat het voornaamste was zich eerst van het schip meester te maken, wat zonder veel moeite of gevaar kon gedaan worden, en dat wij daarna Zoraida konden halen. Wij stemden in met wat hij zei en lieten ons zonder langer talmen door hem leiden: wij kwamen bij het schip, hij sprong het eerst aan boord, trok zijn jatagan en zeide in het Arabisch: 'Geen van u verroert een vin, of het kost hem zijn leven!'
Onderwijl waren de meeste christenen al aan boord. De mooren, die niet veel hart hadden, stonden doodelijk verschrikt toen zij hun kapitein zoo hoorden spreken en zonder dat een van hen allen naar de wapenen greep, — zij hadden er trouwens weinig of geen —, lieten zij zich zwijgend door de christenen de handen binden, wat vlug gebeurd was onder de bedreiging dat als er een het waagde een kik te geven zij hen allen op slag aan het mes zouden rijgen.
Toen dit gedaan was lieten wij de helft van de onzen achter om de wacht te houden; de anderen, wederom met den renegaat aan het hoofd, repten zich naar den tuin van Agi Morato; het goed fortuin wilde dat de poort toen wij ze wilden openbreken zoo gemakkelijk openging of ze niet op slot was, en zoo bereikten wij geruischloos en zonder dat iemand ons hoorde het huis. De schoone Zoraida stond ons te wachten aan een venster en zoodra zij volk hoorde, vroeg zij met zachte stem of wij *nizarani* [15]) waren, waarmede zij zeggen of

liever vragen wilde of wij christenen waren. Ik antwoordde haar van ja, en dat zij beneden moest komen. Toen zij mij herkend had aarzelde zij geen oogwenk; zonder iets te antwoorden kwam zij in een ommezien beneden, deed de deur open, en stond voor aller oog zoo schoon en rijk gekleed dat ik geen woorden weet om het te beschrijven. Nauwelijks zag ik haar of ik greep haar hand die ik hartstochtelijk kuste; de renegaat deed hetzelfde en ook mijn twee metgezellen; en de overigen die niets van de zaak wisten, deden wat zij zagen dat wij deden, want het leek wel dat wij haar onze dankbaarheid betuigden en haar erkenden als onze bevrijdster.

De renegaat vroeg haar in het Arabisch of haar vader thuis was. Zij antwoordde van ja, en dat hij sliep.

'Dan zullen we hem moeten wekken,' zei de renegaat, 'en meenemen, zoo goed als alles van waarde wat zich in dit schoone huis bevindt.'

'Neen,' sprak zij, 'ik wil niet dat mijn vader een haar gekrenkt wordt; er is hier in huis niets van waarde dan ik aan het lijf draag en dat is ruim genoeg om u allen rijk en gelukkig te maken; maar wacht nog een wijle, en ge zult het zien.'

Toen zij dit gezegd had ging zij weer naar binnen en zei nog dat zij spoedig zou terugkomen, en dat wij ons stil moesten houden en geen rumoer maken. Ik vroeg den renegaat wat hij met haar had besproken en toen hij het mij verteld had, zei ik hem dat men niets anders mocht doen dan wat Zoraida wenschte, die intusschen reeds terugkwam met een koffertje zoo vol gouden schilden, dat zij het haast niet dragen kon.

Het ongeluk wilde dat haar vader inmiddels wakker werd, rumoer in den tuin hoorde en voor het venster

kwam, waar hij terstond zag dat allen die daar stonden christenen waren; hij zette een geweldige keel op en schreeuwde zoo hard hij kon in het Arabisch: 'Christenen, christenen! Houdt den dief! Houdt den dief!' Dat geschreeuw joeg ons allen grooten schrik en verwarring op het lijf, maar de renegaat die begreep in welk gevaar wij verkeerden en van hoeveel belang het was den overval tot een goed einde te brengen voor wij ontdekt werden, rende in aller ijl naar het bovenvertrek waar Agi Morato zich bevond, en enkelen van de onzen volgden hem; ik dorst Zoraida niet alleen laten, die zich als in zwijm in mijn armen had laten vallen. Om kort te gaan, zij die naar boven waren geloopen legden het zoo handig aan dat ze in een oogwenk weer beneden kwamen met Agi Morato, wien zij de handen gebonden en een prop in den mond geduwd hadden zoodat hij geen woord kon uitbrengen, terwijl zij dreigden dat het minste woord hem het leven zou kosten. Toen zijn dochter dit zag sloeg zij de handen voor de oogen om hem niet te zien, en haar vader verstijfde van schrik, niet wetend hoe gewillig zij zich aan onze handen had toevertrouwd. Maar daar de voeten ons thans beter dienst konden doen dan de handen, maakten wij dat wij met haast en beleid aan boord kwamen, waar zij die er gebleven waren ons al wachtten, vol vrees dat er ons eenige tegenslag was overkomen.

Er zullen nauwelijks twee uren van den nacht zijn verstreken of wij waren allen aan boord, waar men Zoraida's vader de handen losbond en de prop uit den mond nam; maar de renegaat zei hem nogmaals dat hij geen woord mocht spreken of het zou hem zijn leven kosten. Hij, zoodra hij zijn dochter daar zag, begon erbarmelijk te zuchten, en nog meer toen hij zag dat ik haar stevig

omarmd hield en dat zij kalm bleef, zonder zich te verweren, te klagen of zich te verzetten; maar niettemin zei hij geen woord om de herhaalde barsche dreigementen van den renegaat te ontgaan. Toen Zoraida aan boord was en zag dat wij bezig waren de riemen te water te brengen, en hoe haar vader en de andere mooren gebonden lagen, zeide zij den renegaat mij te vragen haar de gunst te bewijzen de mooren los te laten en haar vader de vrijheid te geven; want zij zou zich liever in zee werpen dan lijdzaam aanzien dat een vader die haar zoo lief had gehad door haar schuld gevangen werd weggevoerd. De renegaat bracht het mij over en ik antwoordde dat ik het gaarne doen wilde; maar hij wees er op dat dit niet raadzaam was omdat zij als men hen daar achterliet terstond de heele streek te wapen zouden roepen en de stad alarmeeren, wat ons de achtervolging van een paar snelle fregatten op den hals haalde die ons zoowel van landzijde als open zee konden afsnijden, waardoor ontsnapping onmogelijk werd; al wat men doen kon was hen in vrijheid stellen in de eerste de beste christenhaven waar wij aankwamen. Hiermee waren wij het allen eens en toen het Zoraida werd uitgelegd met de redenen die ons dwongen haar verzoek thans nog niet in te willigen, nam zij er eveneens genoegen mee; en terstond daarop greep in alle stilte, welgemoed en met lustigen ijver, elk van onze stevige roeiers zijn riem, en ons van ganscher harte Gods hoede bevelende, zetten wij koers naar de eilanden van Mallorca, het naastbij gelegen christenland. Maar daar er een stevige tramontane opstak en de zee wat ruw werd, konden wij den koers naar Mallorca niet houden en waren genoodzaakt de kust te volgen tot Orán, wat ons veel zorg baarde, uit vrees van Sargel

uit ontdekt te worden, dat op deze kust dertig mijl van Algiers ligt; ook waren wij bang op dien koers een van de galjoten te ontmoeten die op Tetuán om vracht varen, hoewel wij elk voor zich en allen te zamen wel vertrouwden dat als wij een handelsgaljoot tegenkwamen en het er geen was die ook op kaapvaart was uitgerust, wij wel verre van verloren te zijn, een schip konden nemen waarmee wij onze reis veiliger konden volbrengen.

En terwijl wij zoo voeren, borg Zoraida haar hoofd maar steeds tusschen mijn handen om haar vader niet te zien, en ik hoorde dat zij Lela Mariën bad ons te helpen.

Wij zullen een dertig mijl gemaakt hebben toen de dag aanbrak en wij zagen dat wij ten naasten bij drie haakbusschoten uit de kust lagen, die verlaten scheen en zonder eenig mensch dat ons zien kon; maar evenwel roeiden wij hard op, om wat meer zee te winnen. Het was onderwijl iets bedaard en toen wij een twee mijl gevorderd waren werd er order gegeven met wachten te roeien, zoodat de eene helft wat kon eten, want het schip was goed voorzien. Maar de de roeiers zeiden dat het nu geen tijd was om zich eenige rust te gunnen; zij die niet roeiden moesten hun maar wat te eten geven; zij wilden in geen geval van de riemen. Zoo geschiedde het, maar onderwijl kwam er een stevige bries opsteken die ons dwong haastig zeil te maken, de riemen in te nemen en op Orán aan te houden, daar het niet doenlijk was een anderen koers te zetten.

Alles ging vlug te werk, en zoo liepen wij onder zeil meer dan acht mijl per uur, zonder eenige andere vrees dan een kaper tegen te komen. Wij gaven den Bagarijnschen mooren te eten en de renegaat troostte hen

door te zeggen dat zij geen krijgsgevangenen waren en dat wij hen bij de eerste gelegenheid vrij zouden laten. Hetzelfde zeide men tot Zoraida's vader, die ten antwoord gaf:
'Wat ik ook van uw edelmoedigheid en wellevendheid zou mogen hopen en verwachten, o christenen, houdt mij niet voor zóó dwaas dat ik geloof dat ge mij de vrijheid wilt schenken; want ge hebt u toch zeker niet aan het gevaar blootgesteld ze mij te ontnemen om ze weer zoo edelmoedig terug te geven, te meer waar gij weet wie ik ben en welk profijt gij er mee kunt behalen als ge ze mij weergeeft; zoo ge daarvoor een prijs wilt bepalen bied ik u dat bedrag terstond, welk losgeld gij ook vraagt voor mij en mijn ongelukkige dochter, of anders voor haar alleen, want zij is het beste en hoogste dat mijn hart bezit.'
Toen hij dit gezegd had begon hij zoo bitterlijk te schreien dat het ons allen tot medelijden bewoog, en Zoraida dwong de oogen naar hem op te slaan; en toen zij hem in tranen zag werd zij dermate verteederd dat ze van mij oprees en naar haar vader ging om hem te omhelzen en haar gezicht tegen het zijne te vlijen, waarna beiden in zulk een stortvloed van tranen uitbarstten, dat velen van ons die er om heen stonden hen daarin gezelschap moesten houden. Maar toen haar vader haar zoo als voor een feest zag uitgedost en met zooveel juweelen aan, zeide hij haar in zijn taal:
'Hoe is dit, mijn dochter, dat ik je gisteren tegen den avond eer ons dit schrikkelijk ongeluk overkwam waarin wij verkeeren, in je alledaagsche huisgewaad zag; en thans, zonder dat je tijd had je te verkleeden en zonder dat ik je eenig nieuws bracht dat reden mocht zijn geweest je op te tooien of uit te dossen, zie ik je aan-

gedaan met de schoonste gewaden die ik je mocht en kon schenken toen het lot ons beter gezind was? Antwoord mij hierop, want dit verbaast en ontstelt mij meer dan mijn eigen ongeluk.'

Alles wat de moor tot zijn dochter zeide werd ons door den renegaat vertaald, maar zij antwoordde hem geen woord. Toen hij echter in een hoek van het schip den kleinen koffer staan zag waarin zij haar kleinoodiën placht te bewaren en die zij naar zijn beste weten in Algiers had achtergelaten en niet meegenomen naar den tuin, raakte hij nog meer overstuur en vroeg haar hoe die koffer in onze handen was geraakt, en wat er in zat. Waarop de renegaat, zonder Zoraida's antwoord af te wachten, tot hem zei:

'Vermoei u niet, heer, met uw dochter Zoraida zooveel vragen te stellen, want ik behoef u maar één antwoord te geven dat ze alle bevredigt. Weet dan dat zij christin is, en dat zij de vijl is geweest die onze ketenen verbrak en ons de vrijheid hergaf uit onze gevangenschap; zij is hier uit eigen vrijen wil, en naar ik meen zoo verheugd dat zij het is als een mensch die uit de duisternis tot het licht komt, uit den dood tot het leven en uit de hel in het paradijs.'

'Is het waar wat deze man zegt, dochter?' vroeg de moor.

'Het is waar,' antwoordde Zoraida.

'Ben jij inderdaad christin,' hernam de oude, 'en heb jij je vader in de macht van zijn vijanden gebracht?'

Waarop Zoraida antwoordde:

'Ja, christin ben ik, maar ik ben niet degene die u in dezen toestand heeft gebracht, want het was nooit mijn verlangen u te verlaten en u het kwade aan te doen, maar alleen mijzelf het goede.'

,En welk goeds heb je gevonden, dochter?'
,Dat moet gij Lela Marïén vragen,' antwoordde ze, 'zij zal het u beter zeggen dan ik.'
Nauwelijks had de moor dit gehoord of hij stortte zich met een ongeloofelijke rapheid hals over kop in zee waar hij ongetwijfeld verdronken zou zijn als het lange en lastige kleed dat hij droeg hem niet een tijdlang boven water had gehouden. Zoraida riep luidkeels dat wij hem redden moesten; alle hens schoot toe, men greep hem bij zijn langen wijden mantel en haalde hem half verdronken en bewusteloos binnen boord, wat Zoraida zich zoo aantrok dat zij zich over hem heen boog en zacht en mistroostig begon te schreien of hij al dood was.
Wij keerden hem met het hoofd naar beneden, hij raakte veel water kwijt en kwam na verloop van een paar uur weer bij. In dien tijd was de wind gedraaid en dwong ons naar lager wal, zoodat wij met man en macht aan de riemen moesten om niet op strand te loopen; maar ons geluk wilde dat wij een kreek bereikten, die daar ligt in de luwte van een klein voorgebergte of kaap, door de mooren de kaap van *Cava Rumía* genoemd, hetgeen in onze taal beteekent de *slechte christenvrouw*. Een moorsche overlevering wil dat op deze plaats de Cava begraven ligt door wie Spanje ten onder ging, want *cava* wil in hun taal zeggen *slechte vrouw* en *rumía christin* [16]); en zij beschouwen het nog altijd als een kwaad voorteeken hier het anker uit te werpen als de noodzaak hen daartoe dwingt, want zij ankeren er anders nooit. Voor ons echter was het geen wijkplaats van een slechte vrouw maar een veilige haven om schut te vinden, zoo onstuimig was de zee geworden. Wij zetten een uitkijk aan wal, maar lieten de riemen geen

oogenblik los; wij aten van den voorraad dien de renegaat aan boord had gehaald, en smeekten God en Onze lieve-Vrouw van ganscher harte ons te helpen en te beschermen opdat wij een voorspoedig einde mochten maken aan zulk een gelukkig begin.
Op Zoraida's smeekbede gaf men bevel haar vader en alle andere mooren die gebonden lagen aan land te zetten, want haar hart kon niet dulden en haar zacht gemoed niet verdragen haar vader gebonden te zien en haar landgenooten gevangen. Wij beloofden haar dit te doen op het oogenblik van vertrek, want het kon geen gevaar meebrengen hen op die plek achter te laten, die volkomen onbewoond was. Onze gebeden bleken niet zoo ijdel dat de Hemel ze onverhoord liet: de wind keerde bijna terstond, de zee kalmeerde te onzen gunste en noodde ons de eens begonnen reis welgemoed voort te zetten. Wij bevrijdden de mooren dan ook van hun boeien en zetten ze een voor een aan wal, waarover zij stom verbaasd stonden; maar toen wij Zoraida's vader aan land wilden zetten, die intusschen weer geheel bij zinnen was, sprak hij:
'Waarom denkt gij christenen, dat deze verdorven vrouw verheugd is dat gij me de vrijheid geeft? Denkt ge soms dat het is uit kinderliefde? Neen, waarlijk niet, neen, zij is het omdat mijn aanwezigheid haar een hinderpaal zou zijn als zij haar verdorven verlangens ten uitvoer wil brengen. En denkt niet dat zij van geloof is veranderd door het inzicht dat het uwe beter is dan het onze: het is enkel omdat zij weet dat men in uw land de onkuischheid meer vrijheid laat dan in het onze [17]).'
En zich tot Zoraida wendend, terwijl ik en een andere christen zijn beide armen vasthielden opdat hij niet de een of andere dwaasheid zou begaan, zei hij tot haar:

'O, eerloos kind, misleide maagd die te gaarne naar slechten raad hebt geluisterd! Waarheen begeeft ge u in uw verdwazing en verblinding, in het geweld van deze honden die onze natuurlijke vijanden zijn? Vervloekt zij het uur dat ik je verwekte, en vervloekt de weelde en de geschenken waarmee ik je heb grootgebracht!'
Maar daar het mij toescheen dat hij niet van zins was vooreerst den mond te houden, liet ik hem haastig aan wal zetten, vanwaar hij luidkeels voortging met zijn lamentatiën en vervloekingen, Mohammed aanroepend om Allah te smeeken ons te vernietigen, te verdelgen en ten verderve te voeren; en zelfs toen wij, eenmaal onder zeil, zijn woorden niet meer konden verstaan, zagen wij nog de gebaren waarmee hij zich den baard uitrukte, het haar van het hoofd trok en zich over den grond wentelde; maar één keer verhief hij nog dermate zijn stem, dat wij verstaan konden wat hij zeide:
'Kom terug, lieve dochter, kom weer aan land; ik vergeef je alles! Laat dien mannen het geld houden: het is al van hen, en kom terug om je bedroefden vader te troosten die als je hem verlaat hier in de zandwoestijn het leven zal derven!'
Zoraida hoorde dit alles en het maakte haar tot tranen toe bedroefd; zij wist hem niets te zeggen of te antwoorden dan alleen:
,,Moge het Allah behagen beste vader, dat Lela Marïén die maakte dat ik christin werd, u in uw droefenis zal troosten. Allah weet wel dat ik niets anders doen kon dan ik gedaan heb en dat deze christenen geen deel hebben aan mijn besluit; al had ik niet met hen willen gaan en thuis willen blijven, het ware mij toch onmogelijk geweest, want mijn ziel zette mij aan dit zoo te

doen, en ik acht het even eerbaar, beste vader, als gij het verdorven oordeelt.'

Zoo sprak zij, maar haar vader kon haar toen al niet meer hooren, noch wij hem zien; en onderwijl ik Zoraida troostte bepaalden wij al onze aandacht bij de reis die bespoedigd werd door een zoo gunstigen wind dat wij mochten hopen den volgenden morgen bij het aanbreken van den dag de Spaansche kust in zicht te krijgen. Maar aangezien het geluk zelden of nooit zuiver en onvermengd komt, zonder gezelschap of gevolg van een of ander ongeluk dat het vertroebelt of bederft, wilde ons lot of misschien wel de vervloekingen die de moor zijn dochter naar het hoofd geslingerd had, en die men altijd vreezen moet van welken vader ze ook komen, wilde het lot, herhaal ik, dat toen wij reeds lang in volle zee waren, wij omstreeks drie uren na middernacht en met alle zeilen bij en de riemen binnenboords omdat de gunstige wind het niet noodig maakte dat wij ze hanteerden, in het licht van de maan die helder scheen, dichtbij ons een vierkant getuigd schip onder vol zeil zagen. Het ging overstag en liep zoo vlak voor ons over dat wij zeil moesten minderen om er niet bovenop te komen zitten, en ook zij gooiden met alle geweld het roer om ten einde ons ruimte te geven te passeeren. Zij kwamen langszij en vroegen ons wie wij waren, waar wij heen wilden en waar wij vandaan kwamen; maar daar zij ons dit in het Fransch vroegen, zei de renegaat:

'Laat geen mensch antwoord geven; het zijn vast Fransche vrijbuiters, die alles kapen wat ze krijgen kunnen.'

Na die waarschuwing zei niemand een woord; wij dreven nog wat voort, en hun schip lag te lij toen er on-

verwachts twee stukken losbrandden, beiden waarschijnlijk geladen met kettingkogels, want met het eene schot schoten zij ons den mast in twee, die met zeil en al te water raakte; en het andere schot dat haast tegelijk afging trof ons midscheeps en maakte een flink gat, zonder verder eenig onheil aan te richten. Toen wij echter zagen dat wij naar den kelder gingen begonnen wij luidkeels om hulp te schreeuwen en die van het andere schip aan te roepen om ons aan boord te nemen, omdat wij zinkende waren. Zij minderden zeil, streken een sloep, en daarin zetten zich met hun haakbussen en brandende lonten, een twaalftal goed gewapende Franschen die ons langszij kwamen. Toen zij zagen met hoe weinig volk wij waren en dat ons schip zinkende was namen zij ons over en zeiden ons bij die gelegenheid dat wij ons dit op den hals hadden gehaald omdat wij zoo onbeleefd waren geweest hun geen bescheid te geven.

De renegaat nam den koffer met Zoraida's schatten en wierp hem in zee zonder dat iemand zag wat hij deed. Kortom, wij raakten allen bij de Franschen aan boord, die ons nadat ze zich op de hoogte hadden gesteld van wat zij van ons weten wilden, van alles beroofden wat wij bezaten, alsof zij onze doodvijanden waren. Zij stalen Zoraida zelfs de spangen van haar enkels; maar wat mij het meest verdroot was niet het leed dat zij Zoraida aandeden: ik had erger vrees dat zij van de zeer rijke en kostbare juweelen zouden overgaan tot het rooven van het kleinood dat de grootste waarde had en dat zij het meest op prijs stelde. Maar de verlangens van dit slag menschen blijven bij geld, al is hun hebzucht grenzenloos, want zij zouden ons zelfs de gevangeniskleeren hebben afgenomen als zij er iets aan hadden

gehad. Zij waren het er onder elkander niet over eens of zij ons niet beter allen in een zeil genaaid in zee konden gooien, omdat zij plan hadden een paar Spaansche havens aan te loopen waar zij zich voor Bretagners wilden uitgeven; en als zij ons in levenden lijve meenamen dreigden zij straf op te loopen als hun kaperij werd ontdekt; maar de kapitein die mijn lieve Zoraida met eigen handen beroofd had, zei dat hij genoeg prijs had gemaakt, en dat hij geen enkele Spaansche haven meer dacht aan te doen, maar des nachts of hoe de kans liep, de straat van Gibraltar wilde passeeren en zien of hij La Rochelle kon halen, vanwaar hij kwam; en zoo werden zij het dan eens om ons hun sloep te laten en al wat er noodig was voor den korten tocht dien wij nog voor den boeg hadden; dat deden zij dan ook den volgenden dag toen de Spaansche kust in zicht kwam; en toen wij die zagen vergaten wij al onze zorgen en ellende, alsof wij ze nooit beleefd hadden; zoo blij is een mensch als hij de verloren vrijheid herwint.
Het zal ongeveer twaalf uur des middags zijn geweest toen zij ons in de sloep zetten, waarin ze ons twee vaatjes water en wat scheepsbeschuit meegaven; en gedreven door ik weet niet welk gevoel van medelijden gaf de kapitein de schoone Zoraida bij het inschepen veertig gouden schilden en verbood zijn mannen haar van haar kleeren te berooven, dezelfde die zij thans nog draagt. Wij gingen in de sloep, dankten hun voor wat zij ons aandeden en toonden ons eer erkentelijk dan kwaad; zij kozen het ruime sop en zetten koers naar de straat van Gibraltar; wij, met geen andere leidstar dan het land dat voor ons begon op te doemen, zetten ons zoo danig aan de riemen dat wij er met zonsondergang dachten te wezen, nog eer het volslagen donker

was; maar aangezien de maan zich dien nacht niet vertoonde en de hemel duister bleef, en wij niet wisten waar omstreeks wij ons bevonden, leek het ons niet veilig op de kust aan te houden, hoewel dat velen onder ons het beste scheen, die zeiden dat wij beter in konden sturen ook al kwamen wij op een rotsige en verlaten kust terecht, want dan behoefden wij ten minste geen vrees te hebben voor de kapers van Tetuán, die tegen den avond van Barbarije uitzeilen om 's morgens op de kusten van Spanje te zijn, waar zij meestal wel buit maken, en dan weer teruggaan om tegen slapenstijd weer thuis te zijn. Na veel wikken en wegen werd er dan echter besloten dat wij voorzichtig aan de kust zouden benaderen en landen waar wij maar konden, als de zee kalm genoeg was en het ons toeliet. Aldus geschiedde, en het zal kort vóór middernacht zijn geweest, toen wij den voet van een geweldigen berg naderden, niet zoo dicht bij zee of er bleef een smal strand om betamelijk aan wal te gaan. Wij lieten de boot op strand loopen, sprongen aan land, kusten den grond [18]) en met heete tranen van vreugde dankten wij allen God onzen Heer voor al de onvergelijkelijke genade die Hij ons ten deel had doen vallen. Wij namen al den leeftocht uit de boot die er in was, haalden ze hooger aan land en trokken toen een heel stuk den berg op, want al waren wij daar, ons hart was nog niet gerust; wij dorsten nog niet gelooven dat wij christenland onder de voeten hadden.

Het licht van den morgen verscheen, later, leek het mij, dan wij hoopten. Wij bestegen den berg tot aan den top om te zien of wij vandaar het een of ander bewoonde oord of een paar herdershutten konden ontdekken; maar hoe wij ook uitkeken er viel geen

dorp, geen mensch, geen pad of weg te bespeuren. Desalniettemin besloten wij verder het land in te trekken, want het kon niet anders of wij moesten toch spoedig iemand treffen die ons wegwijs wist te maken. Wat mij het meest zorg baarde was Zoraida daar over die ongebaande wegen te zien loopen; want al nam ik haar nu en dan op mijn schouders, die moeite maakte haar vermoeider dan haar rust haar deed rusten; en daarom wilde zij niet dat ik mij den last nog langer getroosten zou; en zoo gingen wij geduldig en opgewekt verder, terwijl ik haar steeds bij de hand bleef houden. Wij zullen iets minder dan een kwart mijl geloopen hebben toen het geluid van een kleine bel ons oor trof, een duidelijk bewijs dat er ergens in den omtrek een kudde moest weiden; en toen wij scherp uitkeken of wij er iets van konden ontwaren zagen wij aan den voet van een kurkeik een jongen herder die in alle rust en vrede een stok zat te bewerken met zijn mes. Wij riepen hem aan, hij hief het hoofd op en sprong snel op de beenen; want naar wij later vernamen waren de eersten die hij in het oog kreeg de renegaat en Zoraida; en daar hij ze in moorsche kleeding zag, dacht hij dat heel Barbarije op hem afkwam. Hij rende met bewonderenswaardige snelheid het struikgewas in en zette een keel van geweld op:
'Mooren, de mooren zijn geland! Mooren, mooren! Te wapen, te wapen!'
Dit geschreeuw bracht ons allen van de wijs en wij wisten niet wat te doen; maar toen wij bedachten dat het geschreeuw van den herder den heelen omtrek in rep en roer zou brengen en dat de kustruiterij wel snel zou komen kijken wat er aan de hand was, werd er besloten dat de renegaat zijn Turksche kleeren moest

uittrekken en een *gilecuelco* [19]) of kazak van een gevangene aandoen dien een van ons hem dadelijk gaf, al stond de man daardoor zelf in zijn hemd; en zoo bevalen wij ons dan maar in Gods hoede aan en gingen den weg op dien wij den herder zagen nemen, terwijl wij voortdurend in afwachting waren wanneer de kustruiterij op ons zou losstormen. En die gedachte bedroog ons niet; want nog geen twee uur later, juist toen wij uit wat struikgewas in een open vlakte waren gekomen ontdekten wij een vijftigtal ruiters die snel, in korten galop, op ons afkwamen. Zoodra wij hen zagen maakten wij halt om hen af te wachten; maar toen zij naderbij waren gekomen en in plaats van de mooren die zij zochten zooveel arme christenen zagen, stonden zij versteld, en een van hen vroeg of wij bijgeval de oorzaak waren geweest dat er een herder alarm had geslagen.
'Ja,' zeide ik, maar toen ik wilde beginnen mijn wederwaardigheden te vertellen, waar wij vandaan kwamen en wie wij waren, herkende een van de christenen die bij ons waren den ruiter die ons de vraag gesteld had en zonder mij te laten uitspreken, riep hij uit:
'God zij gedankt, mijne heeren, die ons naar zulk een veilige haven heeft gevoerd! Want als ik mij niet vergis zijn wij hier in de buurt van Vélez Málaga, of waarlijk, de jaren van mijn gevangenschap zouden mij moeten hebben doen vergeten dat gij, heer, die ons vraagt wie wij zijn, Pedro de Bustamante zijt, mijn oom.'
De christengevangene had dit nauwelijks gezegd of de ruiter sprong van zijn paard en liep toe om den jongeman te omhelzen, waarna hij zeide:
'Mijn beste, brave neef, en òf ik je herken; ik en mijn zuster, je moeder en je andere verwanten die allen nog in leven zijn, hebben je reeds dood gewaand. Het heeft

Gode behaagd hun allen het leven te sparen opdat zij de vreugde kunnen smaken je weer te zien; wel wisten we dat je in Algiers was, en aan je uiterlijk en kleeding en die van alle anderen van dit gezelschap maak ik op dat ge op wonderbaarlijke wijze in vrijheid zijt geraakt.'
'Zoo is het,' antwoordde de jongeman, 'maar er is later tijd genoeg u alles te vertellen.'
Zoodra de ruiters vernamen dat wij christengevangenen waren stapten zij van hun paarden en elk van hen bood ons het zijne aan om ons naar de stad Vélez Málaga te brengen, die op een afstand van anderhalve mijl vandaar is gelegen [20]). Enkelen van hen wendden den teugel om het schip naar de stad te brengen, nadat wij hun gezegd hadden waar wij het hadden achtergelaten; de anderen namen ons achter op hun paarden, en Zoraida reed achter op het paard van den oom van onzen metgezel. De gansche stad liep uit om ons te ontvangen, want van iemand die vooruitgegaan was hadden zij reeds van onze komst gehoord. Zij waren in het geheel niet verbaasd bevrijde gevangenen of gevangen mooren te zien: de bewoners van die kust zijn er aan gewend beide soorten te zien; maar wel stonden zij verbaasd over de schoonheid van Zoraida, die op dat oogenblik en uur op zijn hoogst was zoowel door de opwinding van den tocht als door de vreugde zich thans in het christenland te weten, zonder vrees voor verder gevaar, en dit had haar zulke kleuren op het gelaat getooverd dat ik durf beweren dat men, tenzij de liefde mij op dit oogenblik parten speelde, nergens ter wereld ooit schooner schepsel zag; ik althans niet.
Wij begaven ons rechtstreeks ter kerke om God te danken voor de genade die Hij ons had bewezen; en toen Zoraida er was binnengetreden, zeide zij dat zich

daar gezichten bevonden die leken op dat van Lela Mariën. Wij vertelden haar dat het beelden van haar waren en de renegaat bracht haar zoo goed mogelijk aan het verstand wat hun beteekenis was, en dat zij ze mocht aanbidden alsof elk daarvan werkelijk dezelfde Lela Mariën was die tot haar had gesproken. En zij, die zeer vlug en scherp van geest is, begreep dadelijk alles wat men haar over de beelden vertelde. Vandaar bracht men ons in verschillende huizen van de stad onder dak; de renegaat, Zoraida en ik werden meegenomen door den man die ons had vergezeld, en wel naar het huis van zijn ouders die vrij welgesteld waren en ons met evenveel liefde onthaalden alsof het hun eigen zoon gold.

Wij verbleven zes dagen te Vélez, na verloop waarvan de renegaat, die zich op de hoogte had gesteld van alles wat hij doen moest, zich naar de stad Granada begaf ten einde door bemiddeling van de Heilige Inquisitie in den allerheiligsten schoot der Kerk terug te keeren [21]); de andere bevrijde christenen gingen elk huns weegs en Zoraida en ik bleven alleen achter met niet meer dan de schilden die de hoffelijke Franschman Zoraida had geschonken, waarvan ik dit beest kocht waarop zij rijdt. En zoo, terwijl ik haar tot op heden als vader en schildknaap dien, en niet als echtgenoot, zijn wij op reis met de bedoeling uit te vinden of mijn vader nog leeft, of dat een van mijn broers gelukkiger is geweest dan ik; hoewel ik meen dat waar het den Hemel behaagd heeft mij Zoraida's metgezel te maken, geen enkel ander lot mij beschoren kon wezen dat ik op hooger prijs zou stellen. Het geduld waarmee Zoraida de ontberingen draagt die de armoede met zich brengt en het verlangen dat zij aan den dag legt spoedig

christin te worden, zijn zoo groot dat ik er verbaasd van sta en het mij beweegt haar verder al mijn levensdagen te wijden; ofschoon de begeerte die ik koester mij de hare en haar de mijne te zien, vertroebeld en verminderd wordt door het feit dat ik niet weet of ik in mijn streek een hoek zal kunnen vinden om haar bescherming te bieden, en of tijd en dood niet zulk een verandering in bezit en leven van mijn vader en mijn broers hebben gebracht, dat ik als zij er niet meer zijn, wellicht niemand vinden zal die mij nog kent.
Meer heb ik u niet van mijn geschiedenis te vertellen, heeren. Of zij belangrijk en boeiend is, moge uw goede smaak beoordeelen; al wat ik zeggen kan is dat ik ze gaarne korter verteld had, al heeft de vrees te vervelen mij meer dan een bijzonderheid doen verzwijgen."

AANTEEKENINGEN

[1]) Sargel, het tegenwoordige Dschirgeli (Cherchel), ligt op een afstand van 96 km ten westen van Algiers.
[2]) „Elche" is een Arabisch woord dat overlooper, afvallige beteekent.
[3]) Bedoeld is de „lengua franca", een soort koeterwaalsch dat grootendeels bestond uit Italiaansche, Provençaalsche, Spaansche en enkele Portugeesche elementen.
[4]) Slaven droegen een bijzondere kleeding waardoor zij gemakkelijk te herkennen waren.
[5]) Daar de vader van Zoraida uit Slovenië afkomstig was, kon hij den Albanees Mamí zelfs als een soort van landgenoot beschouwen.
[6]) De z.g.n. *ensalada de todas yerbas.*
[7]) In het Arabisch *tarkàch.*
[8]) De „dobla" was een Kastiliaansche gouden munt.

[9]) De *zoltaní* was een moorsche gouden munt van hooge waarde.
[10]) De hier beschreven gebeurtenissen worden verondersteld te hebben plaats gehad onder de regeering van Philips II (1556—1598), en het is dus niet vreemd dat er sprake is van vijandschap tusschen Frankrijk en Spanje.
[11]) De Turken werden in Algiers niet minder gevreesd door de mooren dan door de christenen.
[12]) *Támxixi* is geen klassiek Arabische vorm, maar behoort tot het dialect van Algiers.
[13]) De vorm van de gebiedende wijs *ámexi* behoort eveneens thuis in het dialect van Algiers.
[14]) Onder *moros bagarinos* (of *bagarines*) verstond men die mooren die tegen bezoldiging, in plaats van de christenslaven, als roeiers aan boord van de galeien werden te werk gesteld.
[15]) *Nizarani* (Ital. *nazzareni*) luidt in de „lengua franca" (zie aanteekening 3) de term voor christenen („Nazareners").
[16]) De legende van de Cava — Florinda, de eenige dochter van Graaf Julián — en van haar verhouding met Roderik, den laatsten gotenkoning van Spanje († 713), die door alle oudere geschiedschrijvers, Mariana incluis, naïef genoeg werd aanvaard, is reeds in de 18de eeuw grondig weerlegd door den Jezuïet Juan Francisco Masdeu in zijn *Historia crítica de España y de la cultura española*, Madrid 1783—1805 (in 20 deelen). Wat het vermeende graf van de Cava betreft, dit bevindt zich nog altijd op een afstand van 12 km ten oosten van Cherchel. Het draagt nog steeds den naam van „Tombeau de la Chrétienne", in het Arabisch „Kbûr er-Rûmia".
[17]) Wat Zoraida's vader zijn dochter verwijt is hetzelfde wat men toentertijd in Spanje den renegaten voor de voeten wierp, nl. dat zij hun christendom slechts afzwoeren om ongestraft te genieten van de losbandigheid van zeden der ongeloovigen.
[18]) Het was een vroom gebruik onder zeelieden om na een gevaarlijken overtocht den grond van het land te kussen waar men behouden was aangekomen.
[19]) Het Sp. *gilecuelco* is gevormd van twee Turksche woorden *gélek* (kazak) en *qoul* (slaaf).

[20]) Deze scène speelt ten oosten van Vélez Málaga, een zeehaven op een afstand van 22 km ten oosten van de stad Málaga, in de buurt van het Castillo de Torrox of van de Torre de los Layos.
[21]) Elke renegaat moest zich, na zijn terugkomst in Spanje, oogenblikkelijk melden bij het dichtstbij gelegen Tribunal de la Inquisición, wilde hij niet als ketter worden beschouwd. Daarvoor moest hij een document overleggen, waaruit zijn vaste wil om in den schoot der Kerk terug te keeren, duidelijk bleek en door getuigen werd bekrachtigd.

TWEEËNVEERTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER WAT ER NOG MEER IN DE HERBERG GESCHIEDDE EN OVER VELE ANDERE ZAKEN WAARD VERNOMEN TE WORDEN

Na deze woorden zweeg de gevangene, en Don Fernando zeide tot hem:
,,Voorzeker, heer kapitein, de manier waarop ge dit merkwaardig avontuur hebt verteld was zoo dat ze het vreemde en verrassende van het geval evenaarde. Het is alles ongehoord en ongewoon, en vol gebeurlijkheden die de toehoorders verwonderd en verbaasd doen staan; wij hebben er met zooveel genoegen naar geluisterd dat we het gaarne nog eens van voren af aan zouden hooren vertellen, al zou de dag ons daarbij verrassen.''
Nadat hij dit had gezegd, boden Cardenio en alle anderen den man hun diensten aan voor alles wat in hun macht lag, en in zulke hartelijke en oprechte bewoordingen dat de kapitein hoogelijk vereerd was met hun goede bedoelingen. Don Fernando persoonlijk beloofde hem, als hij met hem wilde terugreizen, te bewerken dat zijn broer de markies peet werd bij den doop van Zoraida en dat hijzelf van zijn kant hem zoo van alles zou voorzien dat hij in zijn geboortestreek kon verschijnen met het gezag en gerief waarop zijn persoon recht had. De gevangene bedankte hen voor dit alles op allerhoffelijkste wijze, maar wilde toch geen van hun vrijgevige voorstellen aanvaarden.
Intusschen begon het reeds nacht te worden en juist toen de duisternis inviel reed er een koets bij de herberg voor, vergezeld van eenige mannen te paard. Zij vroe-

gen om onderdak, waarop de waardin antwoordde dat er in de heele herberg geen handbreed vrij was.
„Dat mag zoo wezen," antwoordde een van de mannen te paard, die waren binnengetreden, „maar voor mijnheer de rechter die hier in de koets zit zal er altijd nog wel een kamer vrij zijn."
Toen zij dien naam hoorde, schrok de waardin en ze zei: „Heer, de zaak is dat ik geen bedden heb; maar als Zijne Edelachtbare de rechter er een bij zich heeft, en dat zal wel zoo wezen, dan is het in orde; mijn man en ik zullen dan onze kamer afstaan om Z. Ed. onderdak te verschaffen."
„Dat is dan in orde," zei de knecht.
Maar ondertusschen was er reeds een man uit de koets gestapt wiens lange gewaad terstond zijn ambt en waardigheid toonde, want de toga met opengewerkte mouwen die hij droeg [1]) verried dat hij rechter was, zooals zijn dienaar had gezegd. Hij hield een jong meisje in reiskostuum van omstreeks zestien jaar bij de hand, zoo vol gracie, zoo schoon en zwierig dat haar verschijning iedereen met bewondering vervulde, en als zij daar in die herberg Dorotea, Lucinda en Zoraida niet hadden gezien zouden zij zeker hebben gedacht dat een tweede schoonheid als dit meisje bezwaarlijk te vinden ware. Don Quichot stond er bij toen de rechter en het meisje binnentraden; en zoodra hij hem zag, sprak hij:
„UEd. kunt veilig dit kasteel binnentreden en er zich vermeien, want alhoewel het klein en ongeriefelijk is, geen huis ter wereld kan zoo klein en ongeriefelijk zijn, of het biedt plaats aan de wapenen en de letteren, en zeer zeker wanneer wapenen en letteren de schoonheid tot gezellin en leidsvrouw hebben, gelijk de letteren in uw

persoon vergezeld gaan van dit schoone meisje voor wie niet alleen de poorten der kasteelen zich dienen te openen en te wijken, maar zelfs de rotsen te splijten en de bergen zich te openen en te vernederen ten einde haar pad te effenen. Dat UEd. zooals ik zei dit paradijs binnentrede; want hier zult u zonnen en sterren vinden, waardig de hemelsche te vergezellen die UEd. met zich voert: hier zult u de wapenen vinden in hun volmaaktheid en de schoonheid ten hoogsten top gestegen."
De rechter stond stom verbaasd over Don Quichots schoone woorden; hij begon hem eens goed op te nemen en was niet minder verwonderd over zijn uiterlijk dan zijn uitlatingen; maar eer hij woorden kon vinden om hem bescheid te geven, stond hij alweer stom verbaasd toen hij Lucinda, Dorotea en Zoraida voor zich zag, die op het nieuwtje van de nieuwe gasten en na wat de waardin over de schoonheid van het jonge meisje had verteld, verschenen waren om haar te zien en welkom te heeten; Don Fernando, Cardenio en de pastoor verwelkomden hem op eenvoudiger en hoffelijker manier. Kortom, mijnheer de rechter stond bij zijn binnentreden versteld, zoowel over wat hij zag als wat hij hoorde, en de schoonen van de herberg heetten het schoone meisje welkom. De rechter zag ten slotte wel dat alle aanwezigen voorname lieden waren, maar met de verschijning, het gezicht en de gestalte van Don Quichot wist hij geen raad; en nadat men de hoffelijkste plichtplegingen had uitgewisseld en zich vergewist van het gerief dat de herberg te bieden had, besloot men tot wat eigenlijk al eer besloten was, namelijk dat alle vrouwen plaats zouden krijgen op de reeds genoemde vliering, en dat de mannen daar buiten zouden blijven als te harer bescherming. De rechter nam er dan ge-

noegen mee dat zijn dochter, want dat was het jonge meisje, met die dames meeging, wat zij van harte gaarne deed; en met een deel van het smalle bed van den waard en de helft van dat hetwelk de rechter meebracht, behielpen zij zich dien nacht beter dan zij gedacht hadden.

De gevangene, wien zoodra hij den rechter gezien had het hart in de borst was opgesprongen, en die vermoedde dat het zijn broer was, vroeg een van de knechts die met hem waren meegekomen, of hij wist hoe hij heette en uit welke streek hij afkomstig was. De knecht antwoordde hem dat het de licentiaat Juan Pérez de Viedma was en naar hij had hooren zeggen geboortig uit een plaatsje in de bergen van León.

Na deze inlichting en wat hij met eigen oogen had gezien, was hij overtuigd dat dit zijn broer was die op raad van zijn vader de letteren had gekozen; en ontroerd en vol blijdschap riep hij Don Fernando, Cardenio en den pastoor ter zijde, vertelde hun hoe de zaken stonden en verzekerde hun dat de rechter zijn broer was. De knecht had hem eveneens verteld dat hij op weg was naar de Indiën en wel als rechter bij de Audiencia van Mexico; ook had hij vernomen dat het meisje zijn dochter was, dat haar geboorte de moeder het leven had gekost en dat hij zeer rijk was geworden door den bruidsschat die hem met de dochter gebleven was. Hij vroeg hun raad of hij niet beter deed zich eer hij zich bekend maakte te vergewissen of zijn broer, als hij zag hoe arm hij was, zich daarover zou schamen, of hem met open armen ontvangen.

„Laat dat werk maar aan mij over," zei de pastoor; „ofschoon er niet aan te twijfelen valt heer kapitein, dat ge zeer wel ontvangen zult worden; want de recht-

schapenheid en wijsheid die men uw broer van het gezicht leest wijst er niet op dat hij een hooghartig en ongevoelig man is, en evenmin dat hij de wisselingen der fortuin niet zou weten te zien voor wat ze zijn."
„Dat mag zoo wezen," zei de kapitein, „en toch wil ik mij niet plotseling, maar liever met eenige omwegen aan hem bekend maken."
„Ik heb u reeds gezegd," antwoordde de pastoor, „dat ik het zoo in orde zal brengen dat wij allen tevreden zijn."
Het avondeten was onderwijl opgediend; allen zetten zich aan tafel, behalve de gevangene en de dames die afzonderlijk in haar eigen kamer aten. Midden onder den maaltijd zei de pastoor:
„Mijnheer de rechter, in Konstantinopel, waar ik eenige jaren als gevangene doorbracht, heb ik een kameraad gehad die denzelfden naam droeg als UEd., een krijgsmakker die een van de dapperste soldaten en aanvoerders was, die ooit in de Spaansche infanterie streden; maar zoo dapper en onverschrokken als hij was, zoo ongelukkig was hij."
„En hoe heette die kapitein, mijnheer?" vroeg de rechter.
„Hij heette Ruy Pérez de Viedma," antwoordde de pastoor, „hij was geboren in een plaatsje in de bergen van León, en hij vertelde mij eens een geschiedenis die tusschen zijn vader en zijn broers was voorgevallen, die ik als ze mij niet door zulk een waarheidlievend mensch verteld was, voor een van de sprookjes gehouden zou hebben die oude vrouwen des winters bij het vuur vertellen. Want hij verhaalde mij dat zijn vader zijn geld en goed verdeeld had onder zijn drie zoons en hun zekeren raad had gegeven, beter nog dan die van Cato.

Wat ik er verder van weet is dat het hem die de krijgsmansloopbaan verkoos zoo goed verging dat hij door zijn moed en dapperheid in enkele jaren zonder andere hulp dan zijn groote verdienste, opklom tot kapitein bij de infanterie, en hij mocht zich goed op weg achten weldra tot hoofdofficier te worden bevorderd. Maar de fortuin zat hem tegen, want juist toen hij haar hulp mocht verwachten deed zij hem alles en zelfs de vrijheid verliezen, bij dien hoogst gelukkigen krijgstocht waarin zoovelen ze herkregen, bij den slag van Lepanto. Ik verloor de mijne in La Goleta, en later, na vele wederwaardigheden, werden wij lotgenooten te Konstantinopel. Vandaar ging hij naar Algiers, waar hem naar ik hoorde een van de vreemdste avonturen overkwam die ooit ter wereld zijn geschied."

Hierna vertelde de pastoor nog in enkele woorden wat zijn broer met Zoraida was overkomen, en de rechter had nog nooit in eenige zaak zoo aandachtig geluisterd als in deze. Maar de pastoor vertelde niet verder dan hoe de Franschen de christenen aan boord van het schip hadden uitgeschud, en in welke armoede en ontberingen zijn krijgsmakker en de schoone moorsche waren achtergebleven; hij had niet vernomen wat er van hen was terechtgekomen, noch of zij in Spanje waren aangeland of door de Franschen naar Frankrijk opgebracht.

De kapitein zat op eenigen afstand vandaar te luisteren naar alles wat de pastoor zeide en sloeg aandachtig iedere beweging van zijn broer gade, die toen hij zag dat de pastoor aan het slot van zijn relaas was gekomen een diepen zucht slaakte en zeide, terwijl zijn oogen zich met tranen vulden:

„Ach mijnheer, als ge wist welk nieuws ge mij daar verteld hebt en hoe het mij zoo diep roert dat ik het

moet laten blijken door de tranen die mij in de oogen schieten, al mijn manieren en beheersching ten spijt! De dappere krijgsman over wien ge spreekt is mijn oudste broer die, sterker en edelgezinder van geest dan mijn jongste broer en ik, de eervolle en waardige militaire loopbaan verkoos, een van de drie wegen die onze vader ons wees, zooals uw vriend u vertelde in wat gij voor een sprookje hieldt. Ik koos de letteren, en God en mijn harde werken brachten mij tot het ambt waarin ge mij ziet. Mijn jongste broer is in Peru en zoo rijk dat hij met hetgeen hij mijn vader en mij toezond het erfdeel dat hij meenam al meer dan vergoed heeft en mijn vader zelfs middelen aan de hand deed om zijn aangeboren vrijgevigheid bot te vieren; ook ik kon mij daardoor ruimer en gemakkelijker aan mijn studie wijden en opklimmen tot het ambt waarmee ik thans ben bekleed. Mijn vader leeft nog steeds, hoewel hij sterft van verlangen iets van zijn oudsten zoon te vernemen en hij bidt God in onophoudelijke gebeden dat de dood zijn oogen niet sluiten moge eer hij die van zijn zoon levend terugziet; wat mij van hem verbaast is dat mijn broer, die zulk een verstandig man is, heeft nagelaten zijn vader eenig bericht te zenden van al zijn moeiten en tegenslagen of zijn voorspoed, want als deze of een van ons dit te weten was gekomen had hij waarlijk dat wonder van den rieten stok niet behoeven af te wachten om zijn losgeld te krijgen. Maar wat mij thans het meest kwelt is de onzekerheid of die Franschen hem hebben vrijgelaten of vermoord om hun kaperij te verbergen. Dit alles zal maken dat ik mijn reis niet zoo opgewekt voortzet als ik ze begon, maar in zwaarmoedigheid en droefenis.

Ach, mijn brave broeder, wist ik maar waar ge waart;

want ik zou u gaan opzoeken en bevrijden van uw moeiten en lasten, al moest ik ze zelf op mij nemen! Ach, kon ik onzen ouden vader het nieuws maar brengen dat ge nog in leven zijt, ook al waart ge in den diepsten onderaardschen kerker van Barbarije, want vandaar zouden zijn rijkdommen, die van mijn broer en de mijne u wel verlossen! O, schoone en goedgeefsche Zoraida, kon ik u maar beloonen voor al de weldaden die ge mijn broeder hebt bewezen! Kon ik maar aanwezig zijn bij de wedergeboorte van uw ziel en de bruiloft die ons allen zooveel vreugde zou brengen!"
Dit alles en meer zei de rechter zoo diep ontroerd door het nieuws dat hij over zijn broer gekregen had, dat allen die hem hoorden deelden in zijn leed en hun medegevoel blijken deden. Toen de pastoor nu zag hoe wel hij geslaagd was met zijn opzet en de wenschen van den kapitein, wilde hij niet dat aller bedroefdheid nog langer duren zou: hij stond op van de tafel, ging het vertrek binnen waar zich Zoraida bevond, en nam haar bij de hand, terwijl Lucinda, Dorotea en de dochter van den rechter volgden. De kapitein zat te wachten om te zien wat de pastoor wel zou doen, en dit was dat hij hém bij de andere hand nam en zich met dit tweetal naar de plaats begaf waar de rechter en de overige heeren zaten, en zeide:
„Staak uw tranen, mijnheer de rechter, en zie eens hoe al uw wenschen vervuld worden met al het heil dat u maar kunt begeeren, want hier staan uw brave broer en edele schoonzuster voor u. Hij dien gij hier ziet is kapitein Viedma en dit is de schoone moorsche die hem zooveel weldaden bewees. De Franschen over wie ik u sprak hebben hen tot de armoede gebracht die gij hier ziet, opdat gij de edelmoedigheid van uw goede hart kunt toonen."

De kapitein snelde toe om zijn broer te omhelzen, maar deze zette hem beide handen op de borst en hield hem van zich af om hem beter te kunnen zien; toen hij hem echter eenmaal herkend had sloot hij hem zoo innig in zijn armen en stortte zulke heete tranen van vreugde dat haast alle aanwezigen moesten meeschreien. De woorden die beide broeders tot elkander spraken en de ontroering die zij toonden kan men zich geloof ik nauwelijks voorstellen, laat staan ze beschrijven. Zij vertelden elkander met enkele woorden hun wedervaren; zij deden de broederliefde zien in al haar kracht; de rechter omhelsde Zoraida en stelde haar zijn geld en goed ter beschikking; hij zeide zijn dochter haar te omhelzen en de schoone christin en de bekoorlijke moorsche deden een ieder de tranen weer in het oog springen.
En daar zat Don Quichot, zonder een woord te spreken, aandachtig deze vreemde gebeurtenissen te aanschouwen, en hield alles voor de hersenschimmen der dolende ridderschap. Men kwam overeen dat de kapitein en Zoraida zich met zijn broer naar Sevilla zouden begeven en dat zij hun vader bericht zouden zenden dat hij gevonden en vrij was, zoodat hij zoo mogelijk aanwezig kon zijn bij het huwelijk en den doop van Zoraida; de rechter evenwel kon de reis die hij ondernomen had niet uitstellen, daar hij bericht had ontvangen dat er over een maand een vloot uit Sevilla naar Nieuw-Spanje vertrekken zou en het hem in grooten last zou brengen als hij deze reisgelegenheid miste. Om kort te gaan, allen waren verheugd en tevreden over de fortuin van den gevangene; en daar de nacht al haast twee derden voorbij was, besloten zij zich terug te trekken en zich de laatste uren nog wat rust te gunnen.

Don Quichot bood zich aan om de wacht bij het kasteel te betrekken opdat geen reus of ander kwaadgezind booswicht hen zou overvallen, belust op den fabelachtigen schat aan schoonheid dien het kasteel borg. Zij die hem kenden betuigden hem daarvoor hun dank, en zij vertelden den rechter een en ander over het vreemde karakter van Don Quichot, waarom hij niet weinig moest lachen. Alleen Sancho Panza was geheel uit zijn doen dat men zoo lang draalde zich ter ruste te begeven, en hij zocht zich op zijn eentje de beste plaats uit van allemaal, want hij ging op het tuig van zijn ezel liggen, wat hem zoo duur te staan kwam als zal worden verhaald.

Toen nu de dames zich in haar verblijf hadden teruggetrokken en de heeren zich zoo goed mogelijk behielpen, stapte Don Quichot de herberg uit om de wacht te betrekken voor het kasteel, gelijk hij het had beloofd. Nu geschiedde het echter zoo, dat kort voor het aanbreken van den dageraad het oor van de dames getroffen werd door een zoo heldere en welluidende stem, dat zij haar allen tot luisteren dwong, het eerst van al Dorotea die wakker lag, en naast wie Doña Clara de Viedma sliep, want zoo heette de dochter van den rechter. Niemand wist te zeggen wie het was die daar zoo schoon zong; het was een enkele stem, niet begeleid door eenig instrument. Nu eens dachten zij dat er op de binnenplaats gezongen werd, dan weer in den stal; en terwijl zij in deze onzekerheid zeer oplettend luisterden, verscheen Cardenio aan de deur van het vertrek en zeide:

„Wie er niet slaapt, moet goed luisteren; want ge zult de stem van een muildierjongen hooren, die zoo koert dat het allerbekoorlijkst is."

„Wij hooren het al, mijnheer," antwoordde Dorotea. Daarop ging Cardenio weer heen en Dorotea die zoo scherp mogelijk luisterde, verstond dat wat er gezongen werd, als volgt luidde:

AANTEEKENINGEN

[1]) Sedert 1579 was het den rechters verboden zich anders dan in ambtsgewaad in het openbaar te vertoonen.

DRIEËNVEERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DE SCHOONE GESCHIEDENIS VAN DEN MUILDIERJONGEN VERHAALD WORDT, EN ANDERE VREEMDE GEBEURTENISSEN DIE IN DE HERBERG PLAATS VONDEN

Ach, om Amors gril vaar ik voort,
Op de wilde, de woeste baren,
Vaar ik zonder de minste hoop
Ooit een haven goed te bevaren.

Mijn koers is gezet op een ster,
Die zeer verre is opgedoken,
Geen schooner, geen helderder ster,
Is ooit Palinurus ontloken [1]).

Ik zeil met de ziel als uitkijk
En verder geheel in den blinde,
Ik weet niet waar die ster mij leidt,
Ik weet niet waar ik zal belanden.

Maar haar al te groote preutschheid,
Haar eerbaarheid die te wreed is
Zijn als wolken voor haar schoonheid
Als haar glans het meest van nood is.

O heldere, stralende ster,
Ik louter mij in uwe pracht!
Als gij u in duister verbergt,
Daalt ook van mijn leven de nacht.

Toen de zanger het zoover had gebracht, viel het Dorotea in dat het jammer zou wezen als Clara zulk

een fraaie stem niet te hooren kreeg; en zij schudde haar eens flink door elkaar om haar wakker te maken, en zei:
„Neem mij niet kwalijk dat ik je wakker maak meisje, maar ik doe het om je de beste stem te laten genieten die je wellicht ooit van je leven hebt hooren zingen."
Clara werd zoo slaperig wakker dat zij den eersten keer niet verstond wat Dorotea zeide en haar vroeg het nog eens te zeggen, waarop Dorotea het ten tweeden male zeide, en Clara begon te luisteren; maar toen de zanger verder zong beving haar na twee verzen een beving, zoo hevig of zij een zwaren aanval van de vierdendaagsche koorts kreeg. Zij sloeg haar armen hartstochtelijk om Dorotea heen, en zei:
„O, lieve, lieve señora! Waarom heeft u mij wakker gemaakt? De grootste genade die de fortuin mij thans had kunnen bewijzen was mijn oogen en ooren gesloten te houden zoodat ik dien ongelukkigen zanger niet hooren of zien kon."
„Wat zeg je daar, meisje? Weet je wel dat die zanger naar ze zeggen een ezeljongen is?"
„Neen, hij is heer van vele plaatsen," antwoordde Clara, „en van die in mijn hart is hij zoo zeker dat hij ze voor eeuwig bezit, zoolang hij ze niet in den steek verkiest te laten."
Dorotea was verbaasd over de vurige woorden van het meisje, die naar het haar wilde voorkomen van meer levensondervinding getuigden dan men van haar jonge jaren verwachten mocht, en daarom zei zij tot haar:
„Ge spreekt zóó, señora Clara, dat ik u niet begrijpen kan; verklaar mij eens nader wat ge daar zegt over plaats en hart, en wat ge weet van dezen zanger wiens stem u zoo ontroert. Maar zeg mij vooreerst liever niets;

want ik wil mij het genot naar dien zanger te luisteren niet laten ontgaan door mij met uw muizenissen te bemoeien; en het lijkt dat hij weer begint, maar nu met een andere wijs en andere woorden."
„Te gelegener tijd dan," antwoordde Clara.
En om hem niet te hooren hield zij haar beide handen voor de ooren, wat Dorotea opnieuw verwonderde, maar zij schonk haar aandacht aan hetgeen er gezongen werd, en hoorde dat het als volgt luidde:

„Zoete hoop, mijn allerliefste,
Die op paden vastberaden ingeslagen,
Tart, al waren ze 't ontdiefste,
Alle hinderpalen, alle tegenslagen,
Gij behoeft geen dood te vreezen,
Ook al moge hij overal om u wezen.

Aan de loomen, aan de tragen,
Wordt geen zegepraal, geen faam, geen eer beschoren,
Nooit zal hij den prijs wegdragen,
Die in strijd met Fortuin heeft den moed verloren,
Die zich zelven moet verwijten
Laf in ledigheid al zijn tijd te slijten.

Dat de min haar zaligheden,
Duur betalen laat, wie waagt het dat te laken,
Want geen grooter kostbaarheden,
Dan die ons uit hare rijke hand genaken,
En het is al vaak gebleken
Dat wat weinig kost meest niet wordt aangekeken.

Is de liefde vastberaden
Dan vermag hare kracht zelfs onmogelijkheden;

En zoo weten al mijn daden,
Hoewel fel mij dreigen vele zwarigheden,
Niet en nimmermeer van wijken,
Eer 'k den hemel hier zal op de aard' bereiken."

Hier eindigde de stem en begon Clara opnieuw te snikken, wat alles Dorotea's wensch aanwakkerde om de oorzaak te weten van zulk zoet gezang en zulke bittere tranen; en daarom vroeg zij haar nog eens wat het toch wel wezen mocht dat zij haar zooeven vertellen wilde. Toen, bevreesd dat Lucinda haar zou hooren, sloeg Clara haar armen om Dorotea's hals en bracht haar mond zoo dicht bij het oor van Dorotea, dat zij veilig spreken kon zonder dat iemand anders het hoorde, waarna zij zeide:

„Lieve señora, die zanger is de zoon van een edelman uit het koninkrijk Aragon, die heer is van twee dorpen en wiens huis in de hoofdstad [2]) tegenover dat van mijn vader ligt; en hoe het gekomen is weet ik niet, maar ofschoon mijn vader des winters altijd gordijnen voor de ramen had en in den zomer zonneschermen, deze jongeman die toen nog ter studie ging zag mij, ik weet niet of het in de kerk was, of ergens anders; maar het ging hoe het ging, hij raakte verliefd op mij en gaf het mij te verstaan van achter de vensters van zijn huis met zooveel teekens en tranen dat ik hem wel gelooven moest, en zelfs moest liefhebben, zonder dat ik wist wat mij bezielde. Een van de teekenen die hij mij gaf was dat hij de eene hand in de andere legde, waarmede hij mij te verstaan gaf dat hij met mij wilde trouwen; en ofschoon mij dit bij voorbaat verheugde wist ik, alleen en zonder moeder als ik was, niet met wien ik e1 over spreken kon, en daarom liet ik het

daarbij en betoonde hem geen andere gunst dan wanneer mijn vader niet thuis was en de zijne ook niet, het gordijn of de blinden wat op te trekken, om mij geheel en al te laten zien, waarover hij zich dermate blij maakte dat hij deed of hij krankzinnig werd. Intusschen naderde de dag waarop mijn vader vertrekken moest en dit kwam hem ter oore, maar niet door mij, want ik kon hem niets laten weten. Hij werd ziek, naar ik later begreep van verdriet; en zoodoende kon ik hem op den dag dat wij vertrokken maar niet te zien krijgen om al was het slechts met de oogen afscheid van hem te nemen. Doch den tweeden dag dat wij onderweg waren, zag ik hem in een dorp dat een dagreis vanhier ligt aan de deur van de herberg staan, gekleed als ezeljongen, en zoo volmaakt natuurlijk dat ik hem niet herkend had als zijn beeld mij niet zoo in het hart stond gegrift. Ik herkende hem dadelijk, en was verwonderd en verheugd; hij keek mij aan zonder dat mijn vader het zag, voor wien hij zich steeds schuilhoudt wanneer ik hem ontmoet op de wegen en in de herbergen waar wij verblijven. En aangezien ik weet wie hij is en ik begrijp dat hij om mijnentwil den zwaren tocht te voet maakt, besterf ik het haast van verdriet, en waar hij zijn schreden richt, richt ik mijn oogen. Ik weet niet waarom hij mij volgt, noch hoe hij zijn vader heeft kunnen verlaten, die zielsveel van hem houdt omdat hij geen anderen erfgenaam heeft, en omdat hij het waard is, zooals UEd. zelf zult zien zoodra hij voor u verschijnt. En ik kan u nog meer vertellen: alles wat hij zingt haalt hij uit zijn eigen hoofd; want ik heb hooren zeggen dat hij heel knap is als student en als dichter. En dan is er nog dit: iederen keer dat ik hem zie en hem hoor zingen, beef ik over mijn

gansche lichaam en ben ik in doodsangst, bevreesd dat mijn vader hem herkent en onze genegenheid op het spoor komt. Ik heb nog nooit van mijn leven een woord met hem gesproken en toch heb ik hem zóó lief dat ik niet meer zonder hem zal kunnen leven. En dat is dan alles, lieve señora, wat ik kan vertellen over dezen zanger wiens stem u zoo bevalt, en daaraan alleen al kunt u wel merken dat hij geen muildierjongen is zooals u zei, maar een heer over harten en steden, zooals ik zei."

„Geen woord meer, señora Doña Clara," zei Dorotea hierop, en zij kuste het meisje wel duizendmaal; „geen woord meer, zeg ik; wacht eerst de komst van den nieuwen dag eens af, en dan vertrouw ik met Gods hulp uw zaken wel zoo te leiden dat zij het gelukkige einde vinden, 't welk zulk een onschuldig begin verdient."

„Ach, señora!" zei Doña Clara, „op wat voor einde mag ik hopen, als zijn vader zulk een aanzienlijk en rijk man is dat hij mij te min acht om de dienstmeid van zijn zoon te zijn, laat staan zijn vrouw? Ik zou voor niets ter wereld trouwen zonder dat mijn vader er van wist. Ik wou eigenlijk maar het liefst dat de jongen weer verdween, en mij met rust liet; misschien zou ik als ik hem niet meer zag, en omdat wij zoo lang op reis zijn, minder last hebben van het verdriet dat ik nu gevoel, al moet ik er bij zeggen dat dit geneesmiddel dat ik zelf aan de hand doe niet veel zal baten. Ik weet voor den duivel ook niet hoe dit zoo gekomen is en hoe ik zoo verliefd op hem ben geworden, terwijl hij nog maar een jongen en ik nog maar een maagdje ben; want ik geloof werkelijk dat wij van gelijke jaren zijn, ik ben nog geen zestien jaar; met Michielsdag eerstkomend, zegt mijn vader, zal ik zestien worden [3])".

Dorotea moest lachen toen zij hoorde hoe kinderlijk Clara sprak, en ze zeide tot haar:
„Señora, laten wij de enkele uren die er naar ik geloof nog van den nacht resten, wat rust nemen; en als God ons het daglicht weer schenkt zullen wij wel raad schaffen, of de handen staan mij verkeerd."
Hierop vielen zij weer in slaap, en in de heele herberg heerschte een diepe stilte; de eenigen die niet sliepen waren de dochter van den waard en Maritornes zijn meid, die daar zij wisten aan welk euvel Don Quichot leed en dat hij gewapend voor de herberg stond en daar te paard de wacht hield, met haar beiden besloten hem een poets te bakken, of althans een poosje den tijd te dooden met naar zijn dwaasheden te luisteren.
Nu wilde het geval dat er in de heele herberg geen enkel venster was dat naar buiten uitzag, behalve een muurgat van een stroozolder, waardoor het stroo naar buiten werd gegooid. Achter dit gat verschenen nu de twee twijfelachtige maagdjes en zij zagen dat Don Quichot te paard zat, rustende op zijn lans, terwijl hij van tijd tot tijd zulke diepe en deerlijke zuchten slaakte dat het wel scheen of elk daarvan hem de ziel ontrukte. En terzelfder tijd hoorden zij dat hij op zachten, teederen en verliefden toon zeide:
„O vrouwe Dulcinea van El Toboso, toppunt van alle schoonheid, kroon en sterre van alle verstand, schatkamer van bevalligheden, huis vol deugden, voorbeeld in één woord van al wat te dezer wereld eerbaar, goed en begeerlijk is! Waarmee behaagt het UEd. zich thans te vermeien? Zoudt gij bijgeval in gedachten verwijlen bij uw hartsgevangen ridder, die zich eigener beweging en alleen om u te dienen aan zooveel gevaren blootstelt? Breng mij nieuws omtrent haar, gij driestaltig

hemellichaam [4])! Wellicht zijt gij op dit oogenblik vol afgunst bezig haar gelaat gade te slaan waar zij schrijdende door een galerij van hare weelderige paleizen, of de borsten gebogen over een balkon, overweegt hoe zij met behoud van hare eerbaarheid en hoogen staat de hevige martelingen kan doen bedaren die dit mijn gekweld hart om harentwil lijdt, welke leniging zij moet schenken aan mijn smart, welke rust aan mijn onrust, en ten slotte welk leven aan mijn dood en welk loon aan mijn diensten. En gij, zon, die reeds bezig moet zijn uwe paarden in aller ijl te tuigen ten einde vroeg op te stijgen en mijne aangebedene te aanschouwen, ik smeek u haar zoodra ge haar ziet uit mijnen naam te groeten; maar wacht u als gij haar ziet en begroet, haar gelaat te kussen; want ik zal dan nog meer jaloersch op u zijn dan gij het waart op dien lichtvoetigen ondankbare die u zoo deed zweeten en zwoegen door de vlakten van Thessalië of langs de oevers van den Peneus; het schiet mij namelijk niet te binnen waar gij toen zoo vol minnenijd en smoorlijk verliefd zijt voortgerend [5])."
Tot zoover was Don Quichot met zijn klagelijke woorden gekomen, toen de dochter van den waard tusschen haar tanden siste om zijn aandacht te trekken, en zei: „Lieve señor, komt UEd. eens even hier, als 't u belieft."
Op dit teeken en dit stemgeluid wendde Don Quichot het hoofd en zag bij het licht van de maan, die toen juist in al haar helderheid scheen, dat men hem aanriep uit het gat dat hem een venster toescheen, en wat meer is, een venster voorzien van verguld traliewerk, gelijk zulk een rijk kasteel als hij de herberg dacht, behoorde te bezitten; en op hetzelfde oogenblik dacht hij in zijn dwaze verbeelding dat thans de schoone maagd, de dochter der slotvoogdes van dit kasteel, hem

evenals den vorigen keer verwonnen door zijn liefde weer voor zich trachtte te winnen; en zoo denkend, wendde hij om zich niet onhoffelijk en ondankbaar te toonen Rossinant den teugel en reed op het muurgat af, en zoodra hij de twee jonge vrouwen zag, zeide hij: „Ik ben vol deernis met u, schoone señora, dat gij uwe verliefde zinnen gezet hebt op iemand die uwe gevoelens niet kan beantwoorden overeenkomstig uwen edelen staat en uwe beminnelijkheid; maar wijt dit niet aan dezen ongelukzaligen dolenden ridder, wien Amor het onmogelijk maakt zijne begeerte op een ander te stellen dan haar die hij zoodra zijn oogen haar zagen de algeheele meesteres van zijn ziel maakte. Vergeef mij, edele señora, maar trek u in uwe binnenkameren terug en wil mij niet door meerder blijk te geven van uwe verlangens tot meerder ondankbaarheid nopen; zoo gij mij echter om de liefde die gij mij toedraagt nog iets anders wilt vragen om u te bevredigen dan daarin, vraag het dan en ik zweer u bij de zoete vijandin die mij eenzaam laat, dat ik het u op staanden voet zal verschaffen, ook al zoudt ge mij een lok vragen van het haar van Medusa, dat uit louter adders bestond, of zelfs de stralen der zon, besloten in een fiooltje."
„Mijn señora heeft dat allemaal niet noodig, mijnheer de ridder," zei Maritornes daarop.
„En wat heeft uwe señora dan wel noodig, wijze dueña?" vroeg Don Quichot.
„Enkel een van uw schoone handen," zei Maritornes, „om daarmee het groote verlangen te bevredigen dat haar naar dit gat bracht, in zoo groot gevaar voor haar eerzaamheid dat als mijnheer haar vader er de lucht van kreeg hij haar kort en klein zou hakken, tot haar ooren aan toe."

„Dat zou ik wel eens willen zien!" antwoordde Don Quichot. „Dat hij zich daarvoor wachte zoo hij niet aan zijn eind wil komen op de treurigste wijze waarop ooit een vader ter wereld aan zijn einde kwam, wijl hij de handen sloeg aan de teedere leden zijner verliefde dochter."

Maritornes was nu wel overtuigd dat Don Quichot de hand zou geven die hem gevraagd was en snel bedenkend wat zij zou doen, liep zij achter het gat weg en ging naar den stal, waar zij den halster van Sancho Panza's ezel wegnam en in aller ijl naar haar gat terugkeerde, juist toen Don Quichot bovenop het zadel van Rossinant was geklommen om tot aan het getraliede venster te reiken waar hij meende dat zich de doodelijk verliefde maagd bevond; en terwijl hij haar de hand reikte, sprak hij:

„Neem deze hand, señora, of liever dezen geesel van alle boosdoeners ter wereld; neem deze hand, herhaal ik, die geen hand van eenige andere vrouw ooit heeft beroerd, zelfs niet die van haar die mijn gansche lichaam het hare mag noemen. Ik reik ze u niet opdat ge ze zult kussen maar opdat ge het weefsel van haar vleesch, het netwerk van haar spieren, den omvang en kracht van haar aderen zult beschouwen, waaruit gij moogt zien hoe groot de kracht van den arm wel mag wezen die zulk een hand bezit."

„Nou zal je het hebben," zei Maritornes; en zij legde een lus in den halster, schoot dien om zijn pols heen, en liep van het gat weg om het einde van den halster flink stevig aan den grendel van de deur van den stroozolder vast te maken. Don Quichot voelde het ruwe touw om zijn pols en zeide:

„Het wil mij voorkomen dat UEd. mij de hand veeleer

krabt dan koost; kwel ze zoo niet want zij draagt geen schuld aan de kwelling die mijn besluit u aandoet, en het is ook niet goed dat gij op zulk een klein lichaamsdeel uw groote ergernis wreekt. Bedenk toch dat wie liefheeft niet zoo wreed wraak neemt."

Maar al deze woorden van Don Quichot werden door niemand meer gehoord, want zoodra Maritornes hem had vastgebonden liepen zij en de andere er stikkend van den lach vandoor en zij lieten hem zoo vastzitten dat hij onmogelijk meer kon loskomen.

Hij stond daar dan zooals gezegd werd, boven op Rossinant, met zijn arm geheel in het gat gestoken, de pols vastgebonden aan den grendel van de deur, en grootelijks bezorgd en beducht dat hij indien Rossinant ook maar één stap ter linker- of rechterzijde deed, aan den arm zou blijven hangen; hij dorst dan ook geen vin verroeren, ofschoon men van Rossinants geduld en kalmte wel mocht verwachten dat hij er een eeuw lang roerloos zou blijven staan. Kort en goed, toen Don Quichot zag dat hij zoo hing vastgebonden en dat de dames vertrokken waren, begon hij te bedenken dat dit alles door toovermacht was geschied evenals de vorige maal toen in datzelfde kasteel die betooverde moor van een muilezeldrijver hem had afgerost; en hij vervloekte bij zich zelf zijn gebrek aan beleid en verstand, waar hij nadat hij den eersten keer zoo slecht uit dit kasteel was weggekomen, het nog eens ten tweeden male gewaagd had er binnen te gaan; want dolende ridders weten toch van oudsher dat wanneer zij een avontuur beproefd en het niet tot een goed einde gebracht hebben, dit als een teeken beschouwd moet worden dat het niet voor hen maar voor anderen is weggelegd, en dat het noodeloos is het een tweeden keer te wagen. Niet-

temin rukte hij met zijn arm om te zien of hij hem los kon krijgen; maar hij zat zóó goed vastgemaakt dat al zijn pogingen vergeefsch waren. Hij rukte weliswaar met beleid, opdat Rossinant zich niet zou verroeren; maar hoe gaarne hij zich ook op zijn plaats in den zadel wilde zetten, hij kon alleen maar recht overeind blijven staan, of zich de hand afrukken.

Hoe gaarne had hij daar het zwaard van Amadis bezeten waarop geen enkele betoovering kracht heeft; hoe vervloekte hij daar zijn lot; hoe hoogelijk gaf hij op van wat de wereld zou lijden door zijn afwezigheid gedurende al den tijd dat hij daar betooverd bleef, want dat had hij zich al voor wis en zeker in het hoofd gezet; hoe wendde hij zijn gedachten opnieuw tot zijn aangebedene Dulcinea van El Toboso; hoe riep hij nu zijn goeden schildknaap Sancho Panza aan, die in diepen slaap verzonken op het pakzadel van zijn ezel lag en op dat oogenblik zelfs niet dacht aan de moeder die hem ter wereld had gebracht; hoe riep hij nu de hulp in van de wijzemannen Lirgandeo [6]) en Alquife [7]) en smeekte zijn goede vriendin Urganda hem te hulp te snellen; en toen dan eindelijk de morgen daagde, vond hij hem daar in zulk een staat van wanhoop en verbijstering dat hij brulde als een stier, want hij had geen hoop dat de dag een eind zou maken aan zijn ellende, hij hield ze voor eeuwigdurend omdat hij zich betooverd achtte. En hij was daar des te vaster van overtuigd toen hij zag hoe stokstijf en roerloos Rossinant stond, en dacht dat hij en zijn paard zoo zonder eten en drinken en slapen zouden blijven tot deze kwade invloed der sterren was voorbijgegaan, of een ander en wijzer toovenaar hem zou onttooveren.

Maar hierin vergiste hij zich schromelijk, want het begon

nauwelijks licht te worden of er kwamen vier ruiters bij de herberg aan, goed uitgerust en bereden, met hun musketten dwars over den zadel. Zij klopten met zware slagen aan de deur van de herberg die nog gesloten was en toen Don Quichot dit vernam vanwaar hij nog steeds op wacht stond, riep hij wakker en krachtig:
„Ridders of schildknapen of wie gij ook zijn moogt, vermeet u niet te kloppen aan de poorten van dit kasteel; want het blijkt genoeg dat zij die daar binnen vertoeven, op dit uur van den nacht slapen of niet gewoon zijn de burchtsterkte te openen eer de zon gansch de aarde beschijnt. Treedt ter zijde en wacht tot het helder is, en dan zullen wij zien of het al dan niet past u binnen te laten."
„Wat voor burcht of kasteel is dat hier voor den duivel," vroeg er een, „dat ge ons al die plichtplegingen op wilt dringen? Als ge de waard zijt zorg dan dat ons wordt opengemaakt; wij zijn reizigers die niets verlangen dan onzen paarden gerst te geven en verder te gaan, want wij hebben haast."
„Vindt gij soms, heeren, dat ik op een herbergier lijk?" antwoordde Don Quichot.
„Ik weet niet waar ge op lijkt," antwoordde de ander, „maar ik weet wel dat ge wartaal uitslaat als ge deze herberg kasteel noemt."
„Het is een kasteel," hernam Don Quichot, „en wel een van de schoonste van gansch de streek; en het herbergt lieden die een schepter in de hand en een kroon op het hoofd hadden."
„Andersom was beter," zei de reiziger, „den schepter op het hoofd en de kroon in de hand. Maar als het zoo is, zal er daar in huis wel een gezelschap tooneelspelers zitten, die gewoon zijn kronen en schepters te dragen,

zooals ge zegt; want ik geloof niet dat er in zoo een kleine herberg waar het zoo stil is als in deze, personen afstappen die kroon en schepter waardig zijn."

„Gij draagt nog slechts weinig kennis van de wereld," antwoordde Don Quichot, „als ge onwetend zijt omtrent de avonturen die zoo menigmaal in de dolende ridderschap plegen te geschieden."

De metgezellen van den vrager kregen genoeg van het gesprek dat hij met Don Quichot voerde en klopten daarom nog eens verwoed op de deur, zoo hard dat niet alleen de waard ontwaakte, maar ook alle anderen die in de herberg waren, en hij stond daarom op en vroeg wie er klopte. Toen geschiedde het dat een van de paarden, waarop de vier mannen die te kloppen stonden gekomen waren, Rossinant benaderde om te ruiken aan hem, die zwaarmoedig en bedroefd en met hangende ooren onbeweeglijk zijn langen uitgerekten heer ondersteunde; maar daar hij ten slotte van vleesch en bloed was, al leek hij van hout, kon hij niet nalaten ook blijken van belangstelling te geven en op zijn beurt de andere te besnuffelen die hem haar opwachting was komen maken; en hij had z ch geen stroobreed van zijn plaats bewogen of de beide beenen van Don Quichot konden geen plaats meer vinden en gleden van het zadel; hij zou er mee op den grond zijn terechtgekomen als hij niet aan zijn arm was blijven hangen, wat hem zooveel pijn deed dat hij dacht dat men hem de pols afhakte of den arm uitrukte; want hij was zóó dicht bij den grond dat hij met de uiterste punt van zijn voeten juist de aarde raakte [8]), wat de zaak nog erger voor hem maakte; want daar hij voelde dat het maar weinig scheelde of hij kon zijn voetzolen op den grond zetten, spande hij zich zoo in en rekte hij

zich zoo uit om den grond te bereiken als zij doen die de foltering van de wipgalg ondergaan, waarbij de voeten net niet en net wel den grond raken, zoodat zij zelf de oorzaak zijn van het verergeren van de pijn, juist door de heftige pogingen die zij doen, begoocheld door de hoop die zij koesteren om als zij zich nog iets meer uitrekken den grond te bereiken.

AANTEEKENINGEN

[1]) Palinurus was de stuurman van de vloot van Aeneas.
[2]) Nl. Madrid. Toen het Eerste Deel van den „Quijote" verscheen (1605) was Valladolid de hoofdstad van Spanje (1601—1606). Maar in 1589, het jaar waarin men moet aannemen dat het verhaal van onzen tekst speelt, bevond het hof zich te Madrid.
[3]) 29 September. Het was Cervantes' eigen geboortedag.
[4]) De aanroepingen in klassieken trant van de *diva triformis* of *Hecate trigemina* had Cervantes in zijn jonge jaren van Vergilius geleerd:

„*Tergeminamque Hecaten, tria virgines ora Dianae.*"
Aeneïs, l. IV, v. 511.

[5]) Zinspeling op het overbekende mythologische verhaal van Apollo en Daphne.
[6]) Lirgandeo was de leermeester en kroniekschrijver van den Ridder van den Phoebus.
[7]) Alquife was de grootste toovenaar van zijn tijd. Voor den tweeden keer gehuwd, met Urganda, heette hij de schrijver te zijn van *Amadís de Grecia.*
[8]) Dit is niet wel mogelijk. Even te voren is ons immers medegedeeld dat Don Quichot niet in den zadel kon gaan zitten.

VIERENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DE ZONDERLINGE GEBEURTENISSEN IN DE HERBERG HAAR VOORTGANG VINDEN

Welnu, Don Quichot zette dan ook zulk een keel op dat de waard in aller ijl de deuren van de herberg openend, ontsteld naar buiten liep om te zien wie die kreten slaakte; en de mannen die er stonden gingen meekijken. Maritornes die door dit geschreeuw eindelijk ook wakker geworden was en zich wel kon voorstellen wat het wezen zou, klom naar den stroozolder en maakte zonder dat iemand het zag den halster los waaraan Don Quichot hing, zoodat hij pardoes op den grond viel voor de oogen van den herbergier en de reizigers, die op hem toetraden en vroegen wat hem scheelde dat hij zoo te keer ging. Zonder een woord te zeggen bevrijdde hij zijn pols van het touw, richtte zich op, besteeg Rossinant, schoot zijn lederen schild aan den arm, zette zijn lans in den schoen en nadat hij een eind weegs het veld in was gereden, keerde hij op een drafje terug en sprak:

„Al wie waagt te beweren dat ik met recht en reden betooverd werd zal ik dit heeten liegen, mits mevrouw de prinses Micomicona mij verlof geeft, en ik tart hem en daag hem uit tot het tweegevecht."

De nieuw aangekomenen stonden verbaasd van Don Quichots woorden, maar de waard hielp hen uit den droom en vertelde hun wie Don Quichot was en dat men zich maar niets van hem moest aantrekken, omdat hij niet goed snik was.

Zij vroegen den waard daarop of er soms ook een knaap van een jaar of vijftien in de herberg was aangekomen,

gekleed als een ezeljongen, en met zekere kenteekenen die op den aanbidder van Doña Clara wezen. De waard antwoordde dat er zooveel volk in de herberg was dat hij den persoon dien ze zochten niet had opgemerkt, maar een van hen zag de koets waarin de rechter gekomen was, en zei:

„Hij is hier zeker, want dit is de koets die men zegt dat hij volgt: een van ons blijft hier aan de deur staan, en de anderen gaan naar binnen om hem te zoeken; of laat er liever een om de herberg heen loopen zoodat hij niet over een muur van een binnenplaats ontsnapt."

„Dat kan gebeuren," antwoordde een van hen.

Twee gingen er naar binnen, een bleef er aan de deur staan, de vierde liep om de herberg heen, en de waard die het alles zag, begreep niet waarom ze al dien omslag maakten als ze den jongen zochten waarvan ze hem het signalement hadden gegeven.

Het werd thans volop dag; en zoowel hierdoor als door het rumoer dat Don Quichot had gemaakt, was iedereen wakker en op de been, het eerst van allen Doña Clara en Dorotea, die de een door de opwinding dat ze haar aanbidder zoo dicht bij zich had, en de ander door het verlangen hem te zien, dien nacht bijster slecht geslapen hadden. Don Quichot was razend en verging haast van spijt en woede toen hij gewaarwerd dat geen van de reizigers hem aandacht schonk of antwoordde op zijn uitdaging; en als hij ergens in de voorschriften van zijn ridderschap had weten te ontdekken dat een dolend ridder gerechtigd was een andere onderneming te beginnen en te ondernemen als hij eenmaal zijn woord en eer had verpand er geen te beginnen eer hij die voltooid had waarvoor hij zijn woord had gegeven, zou hij ze met hun allen zijn aangevallen en tegen wil en

dank gedwongen hebben hem te antwoorden; maar overwegend dat het hem niet paste en niet betamelijk was een nieuwe onderneming te beginnen dan nadat hij Micomicona in haar koninkrijk had hersteld, moest hij wel zwijgen en zich beheerschen, in afwachting van wat de drukte die deze gasten maakten zou opleveren; en een van hen vond den jongeling dien hij zocht slapend naast een ezeljongen, niet in het minst beseffend dat iemand hem zocht en nog veel minder dat iemand hem had gevonden. De man greep hem bij den arm en zeide tot hem:

„Waarlijk, señor Don Luis, de kleeding die gij draagt past wél bij uw rang en stand, en het bed waarin ik u vind strookt fraai met de weelde waarmee uw moeder u heeft opgevoed."

De jongen wreef zich den slaap uit de oogen en keek den man die hem had beetgegrepen een poos aan; toen het tot hem doordrong dat het een knecht van zijn vader was, raakte hij zoo van streek dat hij eenigen tijd niets kon of wist uit te brengen; maar de knecht ging voort en zeide:

„Er blijft hier niets anders voor u over, señor Don Luis, dan uw ziel te bezitten in lijdzaamheid en naar huis terug te keeren, als UEd. ten minste niet wilt dat uw vader, mijn heer, naar betere gewesten gaat; want bij het verdriet dat uw afwezigheid hem aandoet valt er niet anders te verwachten."

„Maar hoe wist mijn vader, dat ik dezen kant opgegaan was, en in deze kleedij?" vroeg Don Luis.

„Een student aan wien ge uw plannen hebt toevertrouwd heeft het verteld," antwoordde de knecht, „omdat hij tot medelijden geroerd werd toen hij zag hoe uw vader leed door uw afwezigheid; hij zond toen vier

knechts uit om u te zoeken en hier zijn wij dan met ons vieren, geheel tot uw dienst, en bovenmate verheugd over het goede nieuws waarmee we zullen thuiskomen als we u weer onder de oogen brengen van hen die u zoo liefhebben."

,,Dat zal gaan zooals ik wensch of de Hemel het beschikt," antwoordde Don Luis.

,,Wat heeft UEd. te wenschen of de Hemel te beschikken, anders dan dat u toestemt met ons mee naar huis te gaan? Iets anders is onmogelijk."

De ezeljongen die naast Don Luis lag had alles gehoord wat er gezegd werd, en hij stond haastig op om Don Fernando en Cardenio en alle anderen die reeds gekleed waren te gaan vertellen wat er gebeurd was; hij vertelde dat de man het jongemensch met *Don* aansprak, en wat hij tegen hem gezegd had, en dat hij hem naar zijns vaders huis wilde terugbrengen, maar dat de jongen dat niet wilde. Na dit alles, en na wat zij al wisten van de fraaie stem die de Hemel hem had geschonken, waren allen zeer verlangend nader te weten wie hij was, en hem zoo noodig te helpen als men hem geweld wilde aandoen; en daarom haastten zij zich naar de plaats waar hij nog bezig was met zijn knecht te praten en te redekavelen. Op dit oogenblik kwam Dorotea haar kamer uit, en achter haar aan Doña Clara, geheel van streek; Dorotea riep Cardenio ter zijde en vertelde hem in enkele woorden de geschiedenis van den zanger en Doña Clara; hij zei haar op zijn beurt wat er aan de hand was met de knechts van zijn vader die den jongen hier waren komen zoeken; maar hij zei het haar niet zoo zacht of Clara hoorde het en raakte dermate buiten zich zelf dat zij als Dorotea haar niet opgevangen had, gevallen zou zijn. Cardenio ried Dorotea naar haar

vertrek terug te gaan; hij zou trachten alles in orde te maken; en dit deden zij.
Alle vier de mannen die op zoek waren naar Don Luis stonden thans in de herberg rond hem heen om hem te bepraten onverwijld mee terug te keeren en zijn vader te troosten. Hij antwoordde dat hij het in geen geval deed, voor hij een aangelegenheid had geregeld waarmee zijn leven, zijn eer en zijn ziel gemoeid waren. De knechts drongen er daarop nog sterker bij hem op aan en zeiden dat zij in geen geval zonder hem gingen, en dat ze hem goedschiks of kwaadschiks meenamen.
„Dat zult ge niet," antwoordde Don Luis, „of ge moest mij dood meenemen, maar hoe ge mij ook meeneemt, het zal zonder mijn lust en leven zijn."
Langzamerhand waren allen die zich in de herberg bevonden bij deze woordenwisseling aanwezig, om te beginnen Cardenio, Don Fernando met zijn gezelschap, de rechter, de pastoor, de barbier en Don Quichot, want hij was van meening dat het thans geen zin meer had het kasteel nog langer te bewaken. Daar Cardenio volkomen op de hoogte was met de geschiedenis van den ezeljongen vroeg hij hen die hem wilden meenemen wat ze er toe dreef dien jongen tegen zijn wil mee te sleepen.
„Daartoe drijft ons," antwoordde een van de vier, „de wensch zijn vader het leven terug te geven, want door de afwezigheid van dezen jongeman dreigt hij het te verliezen."
Waarop Don Luis zei:
„Ik heb hier geen rekenschap te geven van mijn doen en laten; ik ben vrij man, ik zal weer thuiskomen wanneer mij dat lust, en als ik niet wil zal geen van u er mij toe dwingen."

„Redelijke bezinning zal UEd. er wel toe dwingen," antwoordde de man; „en als dit voor UEd. niet voldoende is, voor ons is het dat wel om te doen waarvoor wij hier komen en wat onze plicht is."
„Laat ons eerst eens van meet af aan hooren waarom het hier gaat," zei op dit oogenblik de rechter.
Maar de man die hem herkende als hun overbuur, gaf ten antwoord:
„Mijnheer de rechter, herkent UEd. dit jongmensch niet? Het is de zoon van uw overbuurman die uit zijns vaders huis is weggeloopen in een zoo weinig bij zijn stand passende kleedij als UEd. zelf kunt zien!"
De rechter nam hem toen wat meer nauwlettend op en herkende hem, omhelsde hem en zei:
„Wat zijn dit voor dwaasheden, señor Don Luis, of wat voor ernstigs is er aan de hand dat het er u toe bracht hier op deze manier te verschijnen, en in deze kleedij die zoo slecht strookt met uw rang en stand?"
De tranen schoten den jongeman in de oogen en hij wist den rechter geen woord te antwoorden; deze zei tot het viertal dat zij zich kalm moesten houden, want dat alles wel terecht zou komen; en hij nam Don Luis bij de hand, ging wat met hem ter zijde en vroeg hem wat hij hier was komen doen. Maar onderwijl hij hem zoo ondervroeg hoorde men een hevig krakeel bij de deur van de herberg, en de reden daarvan was dat twee gasten die er dien nacht verblijf hadden gevonden, toen zij zagen dat iedereen bezig was om te weten te komen wat de vier mannen er te zoeken hadden, de kans trachtten waar te nemen om zonder te betalen te vertrekken; maar de waard die meer lette op zijn eigen zaken dan op die van anderen, greep ze bij den kraag toen zij de poort uit wilden, eischte betaling en verweet

hun de kwade voornemens in dergelijke termen dat zij geen beter antwoord wisten dan hem met de vuisten bescheid te geven; waarna ze hem zulk een pak slaag begonnen te verkoopen dat de arme herbergier zich gedwongen zag luidkeels om hulp te roepen. De waardin en haar dochter vonden op dat oogenblik niemand die minder om handen had dan Don Quichot, en de dochter van de waardin zei tot hem:

„Mijnheer de ridder, bij de tooverkracht die God u schonk, komt UEd. mijn armen vader te hulp; want twee slechte kerels zijn bezig hem tot mosterd te slaan."

Waarop Don Quichot zeer uit de hoogte en koeltjes antwoordde:

„Schoone joffer, ik kan uw verzoek thans niet voldoen, want ik ben niet bij machte eenig ander avontuur te ondernemen zoolang ik er niet een ten einde heb gebracht waarvoor ik mijn goed woord verpandde. Het eenige wat ik kan doen om u van dienst te zijn, is dit: haast u en zeg uw vader dat hij moet zien zoo goed mogelijk in dien strijd te volharden, en dat hij in geen geval het onderspit moet delven; onderwijl zal ik prinses Micomicona verlof gaan vragen hem in zijn benarde omstandigheden te hulp te mogen snellen; en als zij mij dit geeft, kunt ge verzekerd zijn dat ik hem daaruit zal verlossen."

„God bewaar ons!" zei Maritornes, die er bij stond. „Eer UEd. dat verlof heeft is mijn baas al in de andere wereld."

„Sta mij evenwel toe, señora, dit verlof te verwerven," antwoordde Don Quichot, „en als ik het erlang zal het de zaak weinig doen veranderen of hij in de andere wereld is; want ik zal hem vandaar verlossen, die wereld

zelve ten spijt, die zal trachten dit te beletten; althans zal ik u zoodanige wraak verschaffen over hen die hem daarheen zonden, dat gij meer dan ten halve voldaan zult zijn."

En zonder verder een woord te zeggen, ging hij heen om voor Dorotea neer te knielen en haar in de taal eens dolenden ridders te smeeken dat het hare grandeza behagen mocht hem verlof te schenken hulp en bijstand te verleenen aan den kastelein van dien burcht, die in groot lijfsgevaar verkeerde. De prinses verleende hem dit zeer welwillend en hij schoot ijlings het schild aan den arm, sloeg de hand aan het zwaard en snelde naar de deur van de herberg, waar de twee gasten nog steeds bezig waren den waard af te tuigen; maar zoodra hij er was aangekomen, hield hij eensklaps stil en verzette geen stap meer, al vroegen Maritornes en de waardin hem waarom hij nog wachtte haar meester en echtgenoot te helpen.

„Ik wacht nog," zei Don Quichot, „omdat het mij niet geoorloofd is de hand aan het zwaard te slaan tegen lieden van lagen staat; maar men roepe mij mijn schildknaap Sancho Panza hier; deze verdediging en wraakoefening valt onder zijn rekening en verantwoording."

Zoo stonden de zaken dan in de poort van de herberg, er werden daar rake klappen en stompen uitgedeeld, alles ten nadeele van den waard en tot woede van Maritornes, de waardin en haar dochter, die wanhopig werden toen zij de lafheid van Don Quichot zagen en de dracht slaag die haar meester, man en vader kreeg.

Maar wij moeten hem hier achterlaten; waarlijk, er zal hem wel iemand te hulp komen, en overigens moet hij die meer waagt dan zijn krachten hem veroorloven zijn lot maar met lijdzaamheid dragen; laat ons liever een

vijftig schreden terugtreden om te hooren wat Don Luis den rechter antwoordde, want hem lieten wij ter zijde staan, bezig den jongeman te vragen waarom hij daar zoo te voet en in zoo schamele plunje was verschenen; waarop de jongen hem heftig bij de hand greep alsof hem het een of ander groot verdriet op het hart woog, en onder heete tranen zeide:

„Mijnheer, ik kan u alleen maar zeggen dat ik van het oogenblik dat het den Hemel behaagde en onze nabuurschap het lichter maakte Doña Clara uw dochter en mijn aangebedene te zien, haar dadelijk gebiedster maakte over mijn verlangens; en als de uwe, mijn ware heer en vader, het niet beletten, zal zij nog vandaag mijn echtgenoote worden. Het is om haar dat ik het huis van mijn vader verliet, en om harentwil stak ik mij in deze kleedij om haar te treffen waar het ook was, als de pijl de roos, of de zeeman de leidstar. Zij weet niet meer van mijn verlangens dan wat ik haar te verstaan heb kunnen geven, de enkele maal dat zij mij van verre zag schreien. Heer, gij kent den rijkdom en de adellijke afkomst van mijn ouders zeer wel en gij weet dat ik hun eenige erfgenaam ben; zoo ge dit voldoende acht dat gij het waagt mij in ieder opzicht gelukkig te maken, neem mij dan thans terstond als uw zoon aan; want als mijn vader andere bedoelingen en plannen heeft en niets wil weten van het geluk dat ik voor mijzelf wist te vinden, dan vergeet hij dat de tijd eer kracht heeft aardsche dingen te niet te doen en te veranderen dan de menschelijke liefde."

De verliefde jonkman zweeg hierop, en de rechter die hem had aangehoord stond verbaasd en verwonderd, zoowel over de wijze en het beleid waarmee Don Luis hem zijn hartsgeheimen had geopenbaard, als uit het

veld geslagen door den toestand waarin hij zich geplaatst zag en waarin hij niet precies wist welk besluit hij moest nemen in een zoo plotselinge en onverwachte aangelegenheid. En daarom antwoordde hij enkel dat hij zich vooreerst liever bedaard moest houden, en van zijn knechts gedaan zien te krijgen dat zij hem dien dag in ieder geval niet naar huis brachten, zoodat men tijd kreeg te overwegen wat voor iedereen het beste was. Met alle geweld kuste Don Luis hem de hand, en overgoot ze zelfs met tranen, wat een hart van steen verteederd zou hebben, laat staan dat van den rechter, die verstandig als hij was al wel had ingezien hoe goed dat huwelijk voor zijn dochter uitviel, al wilde hij het zoo mogelijk liever tot stand brengen met toestemming van Don Luis' vader, die naar hij wist een adellijken titel voor zijn zoon wilde verwerven.
Ondertusschen hadden de gasten vrede gesloten met den waard, want gezwicht voor de overredende en schoone woorden van Don Quichot, meer dan voor zijn dreigementen, hadden zij hem betaald wat hij vroeg; en de knechts van Don Luis stonden op den afloop van het gesprek met den rechter en de beslissing van hun meester te wachten, toen de duivel die nooit slaapt het zoo beschikte dat op dit eigen oogenblik de barbier de herberg binnenstapte, op wien Don Quichot den helm van Mambrino veroverd had, en van wien Sancho Panza het tuig van den ezel geruild had met het zijne; en toen nu deze barbier zijn ezel op stal zette, zag hij Sancho Panza die bezig was ik weet niet wat aan het pakzadel te verschikken, en zoodra hij het gezien had, herkende hij het en begon tegen Sancho te keer te gaan, en zei tegen hem:
„Ha, mijnheer de dief, daar heb ik u te pakken! Geef

op mijn bekken en mijn pakzadel, met al wat ge mij verder ontstolen hebt!"

Toen Sancho zich zoo gansch onverwachts belaagd zag en de scheldwoorden hoorde die hem naar het hoofd werden geslingerd, greep hij met de eene hand het pakzadel en met de andere gaf hij den barbier een klap in het gezicht dat het bloed hem tusschen de tanden liep; maar daarom liet de barbier het pakzadel nog niet los dat hij prijs had gemaakt; integendeel, hij zette een keel op, zoodat alle menschen in de herberg op het geluid en het rumoer toeschoten en hij riep:

„Help, help! In naam des Konings. Justitie! Eerst heeft de schurk mij van al mijn bezit beroofd en thans staat hij me naar het leven, de struikroover!"

„Je liegt dat je barst," antwoordde Sancho, „ik ben geen struikroover; mijn heer Don Quichot heeft dezen buit in wettigen en rechtvaardigen oorlog veroverd!"

Don Quichot stond er al bij, zeer tevreden toen hij zag hoe uitstekend zijn schildknaap zich in aanval en verdediging gedroeg; van toen af aan achtte hij hem een behoorlijk man en nam hij zich ernstig voor hem ridder te slaan bij de eerste de beste gelegenheid die zich voordeed, daar het hem wilde voorkomen dat de ridderslag wèl aan hem besteed zou zijn. Onder het vele dat de barbier in den loop van den strijd zeide, was ook dit:

„Heeren, dit pakzadel is zoo vast en zeker van mij als het zeker is dat ik eens sterven moet; ik ken het alsof het mijn kind was, en ginds staat mijn ezel gestald, die mij niet tot leugenaar zal maken; laten zij anders het zadel maar eens op hem probeeren, en als het hem niet als geschilderd zit mogen ze mij voor schurk uitmaken. En er is nog iets: op denzelfden dag dat ze mijn pakzadel stalen, hebben ze mij ook een nieuw koperen

bekken afhandig gemaakt, dat ik nog nooit gebruikt had en dat vast wel een gouden schild waard is."

Dat kon Don Quichot niet langer aanhooren zonder te antwoorden: hij trad tusschen hen beiden, scheidde hen en plaatste het zadel op den grond, opdat het daar duidelijk te zien zou zijn tot de waarheid aan het licht kwam, en hij sprak:

„Het zal u, edele heeren, klaar en helder zijn dat deze brave schildknaap dwaalt, want hij noemt bekken wat de helm van Mambrino was, is, en wezen zal, dien ik hem in wettigen oorlog heb ontnomen en waarvan ik mij op volkomen rechtmatige en geoorloofde wijze heb meester gemaakt! Wat het pakzadel betreft, dat is niet mijn zaak; maar wel kan ik u desbetreffende mededeelen dat mijn schildknaap Sancho mij verlof heeft gevraagd het tuig van het paard van dezen verslagen lafaard af te nemen en daarmede het zijne te versieren; ik gaf het hem, en hij nam het tuig; en of het al dan niet in pakzadel veranderd is zal ik niet anders kunnen verklaren dan op de gewone wijze: gedaanteverwisselingen van dezen aard komen in de wederwaardigheden der ridderschap meer voor; om dit te bevestigen, vriend Sancho, moet je eens snel den helm gaan halen waarvan deze brave man beweert dat het een scheerbekken is."

„Goeden morgen, mijnheer," zei Sancho; „als we geen ander bewijs voor onze eerlijke zaak hebben dan dat wat UEd. noemt, dan is de helm van Malino zoo zeker een bekken als het tuig van dezen braven man een pakzadel!"

„Doe wat ik je beveel," hernam Don Quichot, „want het kan niet zijn dat alle dingen van dit kasteel door tooverij beschikt worden."

Sancho ging het bekken halen en bracht het mee; en zoodra Don Quichot het zag nam hij het in de hand en sprak:

„Ziet thans eens aan, edele heeren, met welk een onbeschaamdheid deze schildknaap durft beweren dat dit een bekken is, en niet de helm waarvan ik sprak; ik zweer bij de orde der ridderschap waartoe ik behoor dat deze helm dezelfde was dien ik hem ontnam, zonder dat ik er ook maar een tittel of jota aan heb toegevoegd of afgenomen."

„Dat staat als een paal boven water," zei Sancho daarop; „want van den dag af aan dat mijn heer hem veroverd heeft tot op heden, heeft hij er maar één slag mee geleverd, en dat was toen hij de ongelukkige ketting-gangers losliet; en zonder dezen bekkenhelm zou het hem slecht vergaan zijn, want ze hebben hem daar in dat hachelijk oogenblik heel wat steenen naar het hoofd geslingerd."

VIJFENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DE NAVORSCHINGEN OMTRENT HET TWIJFELACHTIG GEVAL VAN DEN HELM VAN MAMBRINO EN HET PAKZADEL TOT EEN GOED EINDE WORDEN GEBRACHT, EN WAT ER VERDER VOLGT AAN WARE EN WAARACHTIGE AVONTUREN

„En wat denken de heeren thans over de beweringen van dit edele span, als ze blijven volhouden dat dit geen scheerbekken is maar een helm?" vroeg de barbier.

„Wie het waagt dit tegen te spreken," zei Don Quichot, „dien zal ik als hij een edelman is een leugenaar heeten; en als hij een schildknaap is, een stinkenden leugenaar."

Onze barbier, die er al lang bijstond, wilde Don Quichot, wiens geaardheid hij opperbest kende nog wat in zijn dwaasheid stijven en de grap doorzetten opdat het gezelschap eens lachen kon, en hij wendde zich tot den anderen barbier, en zei:

„Mijnheer de barbier, of wie gij zijt, ge moet weten dat ook ik van uw beroep ben en reeds meer dan twintig jaar mijn getuigschrift van bekwaamheid bezit [1]), ik ken alle instrumenten van de barbierskunst zeer wel, geen enkel uitgezonderd. Bovendien ben ik in mijn jonge jaren een tijdlang soldaat geweest; ik weet dus ook wat een helm is, wat een stormhoed, en een hoofdstuk met vizier, en wat er verder bij het soldatenwerk te pas komt, ik bedoel wat de soorten van wapenen betreft; en ik beweer, tenzij iemand het beter weet, — want ik houd mij altijd aan hen die het beter weten —, dat het voorwerp dat wij hier voor ons zien en dat deze edele heer in de hand houdt, niet alleen geen barbiers-

bekken is, maar er evenmin op lijkt als wit op zwart en de waarheid op leugen; bovendien beweer ik dat dit al is het een helm, geen heele helm is."

„Zeer zeker niet," zei Don Quichot, „want de helft ontbreekt en wel het kinstuk."

„Zoo is het," sprak de pastoor die dadelijk de bedoeling van zijn vriend den kinschraper begrepen had. Cardenio, Don Fernando en zijn kameraden bevestigden dit eveneens; ja zelfs de rechter zou, indien hij niet zoo geheel en al in beslag ware genomen door de zaak van Don Luis, voor zijn deel aan de grap hebben meegedaan; maar zijn ernstige gedachten hielden hem zoo bezig dat hij niet of nauwelijks acht sloeg op al deze zotternij.

„God bewaar me!" zei ten slotte de gefopte barbier. „Hoe is het mogelijk dat zooveel heeren van aanzien beweren kunnen dat dit geen scheerbekken is, maar een helm? Dat schijnt wel een zaak om een heele hoogeschool in verbazing te brengen, hoe wijs en geleerd ze ook zijn moge. Maar goed, als dit bekken een helm is, zal dit pakzadel wel een paardentuig wezen, zooals deze mijnheer beweerd heeft."

„Mij lijkt het een pakzadel," zeide Don Quichot, „maar ik heb al gezegd dat ik mij daar niet mee inlaat."

„Of het een pakzadel of een paardentuig is," zei de pastoor, „moet mijnheer Don Quichot maar uitmaken; want in deze aangelegenheden van de ridderschap erkennen al deze heeren en ik hem als onzen meerdere."

„Om Gods wil, mijne heeren," sprak Don Quichot, „de beide malen dat ik in dit kasteel verbleef zijn er mij zoo vele en vreemde dingen overkomen dat ik mij niet waag te vermeten met eenige zekerheid iets te beweren omtrent eenige zaak die mij gevraagd wordt omtrent

wat zich daarin bevindt, want ik ben zeker dat alles wat zich binnen deze muren afspeelt door tooverij geschiedt. Den eersten keer leed ik hevige pijn door een betooverden moor die er huist, en Sancho had het ook verre van aangenaam met eenige van zijn volgelingen; en vannacht heb ik bijkans twee uren aan dezen arm gehangen, zonder dat ik begrijp hoe of waarom mij dit ongeluk overkwam. Als men mij dus thans vraagt mijn oordeel te geven in een zoo netelige zaak zou dit nimmer weloverwogen mogen heeten. Wat betreft de vraag of dit een bekken is en geen helm, daarop heb ik het antwoord reeds gegeven; maar of dit een pakzadel of een paardentuig is, daarover durf ik geen beslissend oordeel uit te spreken; ik laat dit geheel aan uw inzicht over. Aangezien gij niet tot ridder geslagen zijt gelijk ik zullen wellicht de betooveringen van dit oord op u geen macht hebben en uw geestvermogens niet aantasten, zoodat ge over de aangelegenheden van dit kasteel kunt oordeelen gelijk zij wezenlijk en waarachtig zijn, en niet zooals zij mij toeschijnen."

„Het lijdt geen twijfel," antwoordde hierop Don Fernando, „of mijnheer Don Quichot heeft het zooeven zeer juist gezegd. Wij moeten dit geval tot oplossing brengen; en opdat ons oordeel behoorlijk gegrondvest zij, zal ik de meeningen der hier aanwezige heeren bij geheime stemming opnemen en den uitslag klaar en volledig mededeelen."

Voor hen die Don Quichot kenden gaf dit alles reden tot groote vroolijkheid; maar zij die hem niet kenden vonden het de grootste dwaasheid ter wereld; vooral de vier knechts van Don Luis en Don Luis zelf, en drie andere gasten die toevallig in de herberg aangekomen waren en er uitzagen als dienaren van de

Heilige Hermandad [2]), hetgeen zij ook inderdaad waren. Maar het meest verbijsterd van al was de barbier, wiens bekken daar voor zijn eigen oogen in den helm van Mambrino was veranderd, en wiens pakzadel naar hij voorzag ongetwijfeld ook wel in een paardentuig zou verkeeren. Allen stonden te lachen toen zij zagen hoe Don Fernando de stemmen liep op te nemen, en iedereen in het oor fluisterde dat hij in het geheim verklaren moest of het pronkjuweel waarover zooveel strijd gevoerd werd, een pakzadel was of een paardentuig; en nadat hij de stemmen van hen die Don Quichot kenden had opgenomen, sprak hij met luider stem:

„De zaken staan zoo, brave man, dat ik er mijn bekomst al van heb zooveel meeningen op te nemen, want ik merk dat iedereen wien ik vraag wat ik wensch te weten, zegt dat het dwaasheid is te beweren dat dit het pakzadel van een ezel is in stee van het tuig van een paard, en zelfs van een raspaard; u en uw ezel ten spijt is dit een paardentuig en geen pakzadel, zoodat ge van uw kant verkeerde redenen en bewijzen hebt aangevoerd; scheer u dus liever weg."

„Er moge mij geen plaats in den Hemel beschoren zijn," zei de barbier, „als de heeren zich niet vergissen, en zoo waarachtig moge mijn ziel voor God verschijnen als het mij een pakzadel lijkt en geen paardentuig; maar met groote heeren..., en meer zeg ik niet; want ik ben waarachtig niet dronken; ik ben zelfs nog nuchteren, behalve van zonden."

De onnoozelheden die de barbier uitsloeg, wekten niet minder den lachlust op dan de dwaasheden van Don Quichot, die thans weer het woord nam en zeide:

„Het eenige wat thans nog te doen staat, is dat ieder

het zijne neemt, en wien God het gaf moge Sint Pieter het zegenen."

Maar een van de vier knechts van Don Luis zei:

„Als dat geen afgesproken werk is begrijp ik niet hoe zulke verstandige menschen als de heeren hier zijn of schijnen, durven zeggen en volhouden dat dìt geen scheerbekken, en dàt geen pakzadel is; maar ik zie dat ze het zeggen en staven, en er zal dan wel een of ander geheim achter zitten als zij het zoo tegen alle waarheid en waarachtigheid volhouden; want ik zweer bij... (en hij liet een vloek rollen) dat geen sterveling ter wereld mij wijsmaakt dat dìt geen barbiersbekken en dàt geen pakzadel van een ezel is."

„Het zou best van een ezelin kunnen wezen," zei de pastoor.

„Dat komt op hetzelfde neer," antwoordde de knecht; „want daarin zit hem de kneep niet, maar in het feit of het ja of neen een pakzadel is, zooals de edele heeren beweren."

Een van de pas aangekomen dienaren van de Heilige Hermandad die naar het krakeel had staan luisteren hoorde deze woorden, en kon zijn wrevel en ergernis niet langer verkroppen, en zei:

„Dit is zoo wis en waarachtig een pakzadel als mijn vader mijn vader is, en wie iets anders heeft gezegd of zegt is smoorlijk bezopen!"

„Ge liegt als een vuile schurk!" antwoordde Don Quichot.

En de lans opheffend die hem nooit verliet wilde hij hem zulk een slag op het hoofd geven dat de man als hij niet op zij gesprongen was, er door ware neergeveld. De lans sloeg aan stukken tegen den grond en de andere cuadrillero's die zagen dat men zoo tegen hun kameraad

te keer ging, riepen luidkeels om hulp voor de Heilige Hermandad.

De waard, die lid was van de cuadrilla [3]), ging snel zijn staf en zijn degen halen en schaarde zich aan de zijde van zijn kameraden; de knechts van Don Luis kwamen rond Don Luis staan, opdat hij hun in het tumult niet zou ontsnappen; de barbier greep toen hij zag hoe alles in de herberg op stelten stond zijn pakzadel weer beet en Sancho deed hetzelfde. Don Quichot trok zijn zwaard en viel de cuadrillero's aan; Don Luis schreeuwde tegen zijn knechts dat zij hem met rust moesten laten en Don Quichot te hulp schieten, en Cardenio en Don Fernando, die Don Quichot wilden helpen; de pastoor verhief zijn stem, de waardin gilde, haar dochter snikte, Maritornes was in tranen, Dorotea geheel overstuur, Lucinda sprakeloos, en Doña Clara lag in zwijm. De barbier sloeg Sancho; Sancho ranselde den barbier af; Don Luis, die een van de knechts bij den arm waagde te vatten, opdat hij er niet vandoor zou gaan, gaf den man een vuistslag die hem het bloed uit den mond deed loopen; de rechter verdedigde hem, Don Fernando had een cuadrillero onder den voet gekregen en bewerkte het lichaam van zijn slachtoffer naar hartelust; en de waard schreeuwde opnieuw om hulp voor de Heilige Hermandad, zoodat de heele herberg een en al geschreeuw, geroep, geschrei, verwarring, schrik, vrees, ongeluk, messteken, oorvijgen, opstoppers, trappen en bloedvergieten was. En te midden van dezen baaierd en dit onontwarbaar kluwen haalde Don Quichot het zich in het hoofd dat hij in het dichtst van de tweedracht in het legerkamp van Agramante [4]) was geraakt, en hij riep met een stem die de herberg deed daveren:

„Staakt allen den strijd, steekt allen het zwaard op;

bedaart allen en hoort mij aan, als het leven u lief is."
Op dit machtige geluid staakten allen den strijd, en hij ging voort en sprak:
„Heb ik u niet gezegd, mijne heeren, dat dit kasteel betooverd was, en dat een heirleger van duivelen er moet huizen? Om dit te bewijzen wil ik dat gij met eigen oogen aanschouwt dat zich hierheen heeft verplaatst en te midden van ons heeft ontsponnen de tweedracht van het kamp van Agramante. Ziet hoe daar gestreden wordt om het zwaard, hier om het ros, ginds om den adelaar, weer elders om den helm [5]), en allen strijden wij en geen van ons verstaat den ander. Treedt UEd. dus nader, mijnheer de rechter, en UEd. mijnheer de pastoor; de een zij koning Agramante en dat de ander de rol van koning Sobrino vervulle, en sticht gij beiden vrede onder ons; want bij den almachtigen God, het is wel ten zeerste betreurenswaardig dat zooveel voorname lieden als wij die hier te zamen zijn, elkander naar het leven staan om zulke onbelangrijke redenen."
De cuadrillero's die de taal van Don Quichot niet verstonden, en zich deerlijk mishandeld zagen door Don Fernando, Cardenio en hun kameraden, waren niet tot bedaren te krijgen; de barbier wel, want in den strijd waren diens baard en pakzadel beschadigd; Sancho, als een goed knecht, gehoorzaamde zijn meester op het eerste woord; de vier knechts van Don Luis hielden zich eveneens kalm daar zij wel zagen hoe weinig zij bereikten als zij het niet waren; alleen de waard stond er op dat de onbeschaamdheden van den gek die ieder oogenblik zijn herberg op stelten zette, gestraft zouden worden. Om kort te gaan, voor dat oogenblik bedaarde het krakeel en in Don Quichots verbeelding bleef het pakzadel paardentuig, het bekken helm en

de herberg kasteel tot den dag van het jongste gericht. Toen dan nu allen dank zij den overredenden woorden van den rechter en den pastoor bedaard waren en verzoend, drongen de knechts van Don Luis er wederom bij hem op aan terstond met hen mee te gaan, en terwijl Don Luis zich met hen verstond, deelde de rechter Don Fernando, Cardenio en den pastoor mede wat er in dat geval gebeuren moest, zulks omkleedende met de redenen die Don Luis hem had aangewezen. Kort en goed, er werd besloten dat Don Fernando zich bekend zou maken aan de knechts van Don Luis en den wensch te kennen geven dat Don Luis met hem meeging naar Andalusië, waar hij door zijn broer den Markies zou worden ontvangen gelijk Don Luis' rang en stand betaamde; want wetende wat de jongeman wilde, wist men nu wel dat hij thans op deze wijze toch niet naar zijn vader terugkeerde, al zou men hem in stukken hakken. Nadat het viertal vernomen had wie en wat Don Fernando en welk het voornemen van Don Luis was, besloten zij onder elkander dat er drie zouden teruggaan om zijn vader te vertellen wat er gebeurd was en dat de vierde bij Don Luis zou blijven en hem niet verlaten tot de anderen hem weer kwamen halen, of tot hij vernam wat zijn vader beschikte. Op deze wijze werd dank zij het gezag van Agramante en het wijs beleid van koning Sobrino in dezen warwinkel van twisten en oneenigheden de orde hersteld; maar toen de vijand van alle eendracht en vrede [6]) zag hoe hij verschalkt en bedrogen was, en hoe weinig vreugde hij geoogst had door de zaken zoo te verharrewarren, besloot hij zijn geluk nog eens te beproeven door nieuwe onrust en twist te stichten.

De cuadrillero's waren namelijk tot bedaren gekomen

zoodra zij hoorden met welke hooge heeren zij gevochten hadden; zij trokken zich uit den strijd terug omdat zij veronderstelden dat zij, hoe die ook afliep, aan het kortste eind zouden trekken; maar een van hen, den man die door Don Fernando was afgeranseld en met de voeten bewerkt, schoot het te binnen dat er onder de verschillende bevelen tot inhechtenisneming van misdadigers die hij bij zich droeg, een stond op naam van Don Quichot, dien de Heilige Hermandad gelast had gevangen te nemen wegens het bevrijden van de galeiboeven, gelijk Sancho zoo terecht gevreesd had. Toen hij dit had bedacht, wilde hij zich eerst vergewissen of het signalement van Don Quichot dat hij bij zich had op hem paste, hij haalde uit zijn borstzak een perkament te voorschijn en vond den man dien hij zocht; hij begon langzaam te lezen, want hij had het in die kunst niet ver gebracht, en bij ieder woord dat hij las keek hij Don Quichot aan, vergeleek geregeld het signalement van het bevel met het gelaat van Don Quichot en stelde vast dat het zonder eenigen twijfel de man was dien het bevel noemde. En niet zoodra had hij zekerheid verkregen of hij nam zijn perkament op, hield het bevel in de linkerhand, greep Don Quichot met de rechter stevig bij den kraag, zoodat de adem hem schier verging, en riep luidkeels:

„Hulp voor de Heilige Hermandad! Opdat men wete dat ik ze terecht verlang, leest dit bevel waarin staat geschreven dat deze struikroover gevangen moet worden genomen."

De pastoor maakte zich meester van het bevel en zag dat alles wat de cuadrillero zeide maar al te waar was en dat het overeenstemde met het signalement van Don Quichot. Toen deze zich echter door dien ver-

dorven schurk zag mishandelen ontstak hij in den hoogsten graad van toorn; hoewel de beenderen hem in het lichaam kraakten greep hij den man zoo goed hij kon met beide handen bij de keel, en als zijn kameraden hem niet bevrijd hadden, zou hij eer het leven hebben gelaten dan Don Quichot hem los. De waard die wel niet anders kon doen dan zijn ambtgenooten te hulp komen, schoot dan ook dadelijk toe om hem te assisteeren. De waardin die haar man wederom bij twist en krakeel betrokken zag, verhief opnieuw haar stem; haar dochter en Maritornes zongen de tweede, en gedrieën smeekten zij den Hemel en het aanwezig gezelschap hulp te verleenen. Toen Sancho zag hoe de zaken stonden, zei hij:

„Zoo waar God leeft, al wat mijn meester over de betooveringen van dit kasteel zegt is waar, want een mensch heeft hier geen uur rust!"

Don Fernando scheidde den cuadrillero van Don Quichot; en tot beider voldoening rukte hij hun beider handen los, die de een stevig vasthad aan den kraag van het wambuis van den ander, en de ander aan de keel van den een; maar de dienaren van de Heilige Hermandad lieten daarom nog niet af hun gevangene op te eischen en te verlangen dat men hen helpen zou hem te binden en gebonden in hun handen over te leveren, want aldus wilde het de dienst des Konings en die van de Heilige Hermandad uit wier naam zij opnieuw hulp en steun verzochten voor de gevangenneming van dezen dief en struikroover die alle paden en wegen onveilig maakte. Don Quichot lachte toen hij deze woorden hoorde spreken, en zeide zeer kalm:

„Hoort toe, laag en verachtelijk volk: noemt gij het bevrijden van kettinggangers, het slaken van boeien,

het hulp bieden aan ongelukkigen, het oprichten van gevallenen en het bijstaan van behoeftigen struikrooverij? Ah, snoodaards die door uw laag en gemeen verstand niet waard zijt dat de Hemel u deelgenoot maakt van de voortreffelijke zaken die in de dolende ridderschap besloten liggen, noch dat Hij u te verstaan geeft welk eene zonde gij begaat en in welk eene onwetendheid gij verkeert wanneer ge niet de schaduw van een dolend ridder vereert, laat staan zijne lijfelijke aanwezigheid! Hoort toe, gij cuadrilla van geboefte, die geen cuadrillero's zijt, maar struikroovers bij de genade van de Heilige Hermandad [7]), en zegt mij eens: wie was de onwetende die een bevel tot inhechtenisneming onderteekende van zulk een ridder als ik? Wie was het die niet wist dat dolende ridders niets te maken hebben met de rechterlijke macht, dat hun wet hun zwaard is, hun recht hun kracht, hun privileges hun wil? Wie was de dwaas, vraag ik nogmaals, die niet weet dat er geen adellijke titel ter wereld bestaat die zooveel voorrechten en vrijdommen verleent als die welke een dolend ridder te beurt vallen den dag waarop hij wordt ridder geslagen en zich wijdt aan het moeilijke ambt der ridderschap?

Welk dolend ridder betaalde ooit belasting op zijn inkomsten, tienden penning, speldengeld voor de koningin, zevenjarige lasten [8]), tol of veergeld? Welke kleermaker rekende hem ooit loon voor het gewaad dat hij hem maakte? Welke kastelein nam hem op in zijn burcht en liet hem gelag betalen? Welk koning schonk hem geen plaats aan zijn disch? Welke jonge maagd werd niet op hem verliefd en gaf zich niet aan zijn lust en begeerte over? En ten slotte, welke dolende ridder heeft er bestaan, bestaat er of zal er ter wereld

bestaan, die niet wakker genoeg is om eigenhandig vierhonderd stokslagen aan vierhonderd cuadrillero's toe te dienen, als zij hem in den weg treden?"

AANTEEKENINGEN

[1]) Ofschoon ieder die dat wenschte, zonder examen te hebben afgelegd kon scheren en haarknippen, behoorde een barbier die zich respecteerde en die dus ook wilde aderlaten en kiezentrekken, in het bezit te zijn van een „carta de examen".

[2]) Cuadrillero's van de Santa Hermandad waren in den regel gemakkelijk te herkennen aan de kruisbogen die zij droegen. Uit het Zevenenveertigste Hoofdstuk blijkt echter tot tweemaal toe dat deze mannen voorzien waren van snaphanen.

[3]) De meeste herbergiers waren tevens cuadrillero's van de Heilige Hermandad. De vervulling van dit waardige ambt belette hen echter niet hun gasten met de grootste onbeschaamdheid te bestelen.

[4]) Ariosto verhaalt in zijn *Orlando furioso* (canto XXIII) dat de Discordia, verborgen in het kamp van den moorenkoning Agramante, twist deed ontstaan en dat Agramante, geholpen door koning Sobrino, trachtte vrede te stichten.

[5]) De twist in het kamp van Agramante liep over het zwaard van Roland, over het ros van Frontino en het schild met den witten adelaar.

[6]) Nl. de duivel.

[7]) De meening van tijdgenooten over de leden van de Heilige Hermandad was niet zeer gunstig. Mateo Alemán (1547—na 1609) noemt hen „gente nefanda y desalmada", in zijn *Guzmán de Alfarache* (1599—1602), Primera parte, libro I, Cap. VII. Zie de uitgave van Samuel Gil y Gaya, deel I, Madrid 1926 (Clásicos Castellanos vol. 73), blz. 171.

[8]) De „moneda forera" was een belasting die om de zeven jaren aan den koning betaald moest worden. Ze werd afgeschaft in 1724.

ZESENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

OVER HET MERKWAARDIGE AVONTUUR MET DE CUADRILLERO'S EN DE GROOTE WOEDE VAN ONZEN BRAVEN RIDDER DON QUICHOT

Terwijl Don Quichot zoo sprak was de pastoor bezig de cuadrillero's te overtuigen dat Don Quichot niet wel bij het hoofd was, gelijk zij zien konden aan zijn woorden en daden, en dat het geen zin had de zaak verder door te zetten, want zelfs als ze hem arresteerden en meenamen zouden ze hem toch spoedig weer los moeten laten omdat hij krankzinnig was; waarop de man met het bevel tot inhechtenisneming antwoordde dat hij niets te maken had met de krankzinnigheid van Don Quichot, maar alleen met wat zijn meerderen hem gelastten; als hij maar eenmaal was gevangengenomen, konden ze hem voor zijn part driehonderd keer loslaten, als hun dat lustte.

„Hoe dat zij," sprak de pastoor, „ge moet hem ditmaal niet meenemen; trouwens hij zal zich waarlijk niet laten meenemen, als ik mijn meening geven mag."

De pastoor wist hen inderdaad zoo te beredeneeren en Don Quichot zooveel dwaasheden te doen, dat de cuadrillero's nog gekker hadden moeten zijn dan hij als ze niet hadden begrepen wat er bij Don Quichot aan haperde; en zoo leek het hun maar het beste den lieven vrede te bewaren en zelfs als bemiddelaars op te treden tusschen den barbier en Sancho Panza die nog met hevigen wrok in het hart aan het krakeelen waren. Ten slotte regelden zij de zaak als dienaren van het gerecht bij onderling overleg en zoo dat beide partijen indien niet volkomen tevreden, althans eenigermate

voldaan waren, want zij ruilden de pakzadels, maar de singels en hoofdstellen niet; en wat den helm van Mambrino betreft, de pastoor gaf den barbier onder de roos en zonder dat Don Quichot het merkte acht realen voor het scheerbekken, en de man gaf hiervoor een kwijting en verplichtte zich geen schadeloosstelling te vergen noch thans noch nadien, amen. Toen dan deze twee voornaamste en zwaarwichtigste oneenigheden waren bijgelegd, bleef er den knechts van Don Luis niets anders over dan dat er drie naar huis gingen [1]) en er een achterbleef om hem te vergezellen waarheen het Don Fernando behaagde; en nu het goedgunstig lot en de nog goedgunstiger fortuin eenmaal begonnen waren de moeilijkheden voor de in de herberg aanwezige minnaars en dappere strijders uit den weg te ruimen en op te lossen, wilden zij blijkbaar hun werk voltooien en dit alles blij-eindend maken, want de knechts stemden toe in alles wat Don Luis verlangde, en Doña Clara was zoo opgetogen dat al wie op dat oogenblik haar gelaat aanschouwde, de vreugde van haar hart zag. Zoraida, die bij al deze gebeurtenissen niet altijd het fijne van de zaak had begrepen, was beurtelings verheugd en bedroefd, al naargelang zij die gevoelens op ieders gelaat bespeurde en waarnam, inzonderheid op dat van haar Spanjaard, op wien zij steeds de oogen gevestigd hield en aan wien haar ziel hing. De waard, wien het geschenk en de belooning die de pastoor den barbier had gegeven niet was ontgaan, eischte het gelag van Don Quichot benevens schadeloosstelling voor de leeren zakken en het verlies aan wijn, waarbij hij zwoer dat Rossinant noch Sancho's ezel de herberg uitkwamen eer hij tot den laatsten cent was betaald. De pastoor bracht alles in het reine en

Don Fernando betaalde het, ofschoon ook de rechter het geld volgaarne had aangeboden; en allen verkeerden dermate in peis en vree dat de herberg niet langer herinnerde aan de tweedracht van het kamp van Agramante, gelijk Don Quichot had gezegd, maar veeleer aan den vrede en de rust in de dagen van Octavianus [2]); waarvoor men naar het algemeen gevoelen grooten dank was verschuldigd aan het bekwaam beleid en de groote welsprekendheid van mijnheer den pastoor, en de weergalooze vrijgevigheid van Don Fernando.

Toen Don Quichot zich dan nu verlost en bevrijd zag van zooveel krakeelen, zoowel van zijn eigene als die van zijn schildknaap, leek het hem passelijk de begonnen reis voort te zetten en het groote avontuur waartoe hij was geroepen en uitverkoren ten einde te brengen, en hij boog vastberaden de knie voor Dorotea, die hem niet veroorloofde een woord te spreken eer hij weer opstond; om haar te gehoorzamen verhief hij zich en zeide tot haar:

„Het is een welbekend spreekwoord, volschoone vrouwe, dat de vlijt de moeder van den voorspoed is, en in vele gewichtige aangelegenheden heeft de ervaring getoond dat de vlijt van den belanghebbende een twijfelachtige zaak tot een goed einde brengt; maar deze waarheid blijkt nergens duidelijker dan in zaken van oorlog, waarin rapheid en vlugheid de overleggingen van den vijand voorkomen, en de overwinning behalen nog eer de tegenstander zich te weer kan stellen. Ik zeg dit alles, hooggeboren en hooggeachte vrouwe, omdat het mij wil voorkomen dat ons verblijf in dezen burcht thans geen nut meer borgt en ons zoozeer ten nadeel zou kunnen strekken dat wij het stellig te eeniger tijd bezuren zouden; want wie weet of uw vijand de reus

niet reeds door duistere en vlijtige spionnen vernomen heeft dat ik op weg ben om hem te vernietigen, en of hij den hem gelaten tijd niet benut zich te versterken in een onneembaren burcht of kasteel, waartegen al mijn streven en de kracht van mijn onvermoeibaren arm weinig zullen vermogen? Laten wij daarom, gelijk ik al zeide, mevrouw, met ons streven zijn plannen voorkomen en terstond vertrekken en het geluk beproeven, want hierop zal uwe grandeza niet langer hoeven te wachten dan den tijd dien ik behoef om voor uw tegenstander in het veld te treden."

Don Quichot zweeg en sprak geen woord meer, maar wachtte in alle rust des gemoeds het antwoord van de schoone Infanta af, die met een majesteitelijk gebaar, geheel in den stijl van Don Quichot, hem als volgt antwoordde:

„Ik ben u erkentelijk, heer ridder, voor den wensch dien gij toont mij in mijn groote smart hulp te verleenen als edelman wien het voegt en past weezen en nooddruftigen bijstand te bieden; en moge het den Hemel behagen dat uw en mijn wensch in vervulling gaan, opdat gij ziet dat er nog dankbare vrouwen in de wereld zijn.

Wat mijn vertrek aangaat, laat dat terstond geschieden, want ik heb geen anderen wil dan den uwen; beschik gij over mij naar uw wil en welbehagen; want zij die u eenmaal de verdediging van haar persoon toevertrouwde en in uwe handen het herstel van haar heerschappij legde, kan niet ingaan tegen wat uw wijs beleid zal beschikken."

„Dan met God," zei Don Quichot, „want zoo waarachtig als een hooggeboren vrouwe zich voor mij vernedert, wil ik niet de gelegenheid verzuimen haar op te

richten en op den voorvaderlijken troon te herstellen. Laat ons dan terstond vertrekken, want het bekende spreekwoord 'in uitstel ligt gevaar' spoort mij aan in mijn begeerte op weg te gaan, en aangezien de Hemel nimmer een schepsel schiep, noch de hel er ooit een zag dat mij vrees inboezemt of schrik aanjaagt, ga, Sancho, Rossinant zadelen, en je ezel en den telganger van de koningin tuigen; en laat ons afscheid nemen van den kastelein en deze dames en heeren, en op staanden voet vanhier vertrekken."

Sancho, die er al dien tijd bij had gestaan, schudde het hoofd en zei:

„Ach, mijnheer, mijnheer, met verlof van de dames hier, er gebeurt meer kwaad in het dorp dan een mensch verneemt [3]."

„En welk kwaad kan er in eenig dorp of alle steden ter wereld geschieden dat te mijnen nadeele klinkt, botterik?"

„Als UEd. zich kwaad maakt," antwoordde Sancho, „zal ik maar liever zwijgen en niet zeggen wat mij als braaf schildknaap betaamt, en wat een goed knecht zijn heer dient te zeggen."

„Zeg op wat je wilt," hernam Don Quichot, „mits je woorden er niet op zijn gericht mij angst aan te jagen; want als jij bang bent handel je als die je bent; en indien ik geen vrees ken, handel ik slechts als die ik ben."

„Daar gaat het niet om, zoo waar ik een zondaar ben voor Gods oogen!" antwoordde Sancho, „maar ik weet vast en zeker dat deze dame die zegt dat ze koningin is van het groote rijk Micomicón, dat net zoo min is als mijn moeder; want als ze was wat ze zegt zou ze niet ieder oogenblik als ze de kans krijgt staan te trekkebekken met een zekeren heer van het gezelschap."

Dorotea bloosde op Sancho's woorden tot achter haar ooren, want het was waar dat haar echtgenoot Don Fernando nu en dan in de hoop dat anderen het niet zagen [4]), van haar lippen een deel had geïnd van het loon dat zijn liefde verdiende; Sancho die dit gezien had, was van oordeel dat zulke onbeschaamdheid eer een courtisane paste dan de koningin van een zoo groot koninkrijk; en zij wist Sancho niets te antwoorden, en wilde het ook niet, maar liet hem voortgaan met zijn gepraat, en hij zei:

„Ik zeg dit, mijnheer, omdat als wij dan zoo langs 's Heeren wegen hebben gezworven en kwade nachten en kwader dagen hebben doorgemaakt en de vrucht van al onze moeite en inspanning geplukt moet worden door iemand die er hier in de herberg zijn pleizier van neemt, ik mij waarachtig niet behoef te haasten om Rossinant en den ezel te zadelen en den telganger op te tuigen, want dan zal het maar beter zijn dan wij de zaken eens aanzien, en laat iedere poet haar eigen vlas maar spinnen, dan is er voor allemaal te eten [5])."

Heere in den hemel, wat werd Don Quichot kwaad toen hij de ongepaste woorden van zijn schildknaap vernam! Ja, hij was zoo kwaad dat hij met een stem die stikte van woede, stotterend en stamelend en met oogen die vuur schoten, als volgt sprak:

„O, schurftige dorper, onberaden, ongelikte, stompzinnige, onbeheerschte en vermetele kwaadspreker en lasteraar! Hoe waag je het in mijn tegenwoordigheid en in die van deze aanzienlijke dames dergelijke woorden te bezigen, en hoe heb je zulke lage en oneerbare gedachten in je verwarde brein durven halen? Verdwijn uit mijn oogen, wangedrocht der natuur, leugenzak, aartsbedrieger, vat vol schelmerij, uitvinder van alle

kwaad, uitkramer van zooveel onnoozelheden, vijand van de betamelijkheid die men personen van koninklijken bloede verschuldigd is!
Verdwijn; kom niet meer onder mijn oogen of mijn toorn zal op je nederdalen!"
En dit zeggende fronste hij de wenkbrauwen, blies de wangen op, liet zijn blik rondweiden en stampte met den rechtervoet hevig op den grond, alles ten bewijze van den toorn die in zijn boezem woedde. Van deze woorden en onstuimige gebaren werd Sancho zoo bang en bedremmeld dat hij blij zou zijn geweest als de aarde zich op dat oogenblik onder zijn voeten geopend en hem verzwolgen had, en hij wist niets beters te doen dan zich om te draaien en te maken dat hij uit de tegenwoordigheid van zijn toornigen heer kwam. Maar de gevatte Dorotea die thans wel wist wien zij in Don Quichot voorhad, sprak om zijn toorn te temmen:
„Mijnheer de ridder van de Droevige Figuur, erger u niet over de zotternij die uw brave schildknaap liet hooren; misschien zegt hij ze niet geheel ten onrechte, want bij zijn gezond verstand en christelijk geweten kan men niet verwachten dat hij tegen iemand valsche getuigenis spreekt; wij doen maar beter de zaak aan te nemen en niet in twijfel te trekken, aangezien in dit kasteel alles zooals u zegt, heer ridder, door middel van tooverij wordt bewerkt en bedreven, waarmee ik zeggen wil dat het zeer wel mogelijk is dat Sancho op dergelijke duivelsche wijze zag wat hij zegt dat hij zag, tot schande van mijn eerbaarheid."
„Ik zweer bij den almachtigen God," sprak Don Quichot daarop, „dat uwe grandeza de roos in het hart treft en dat een afschuwelijk droombeeld dezen stakkerd van een Sancho parten speelde en zien deed wat on-

mogelijk anders te zien ware dan door middel van tooverij; want ik ken den stumperd als een onschuldig en rechtschapen man die zeker geen valsche getuigenis jegens iemand zou spreken."

„Dat zal wel, maar genoeg hierover," sprak Don Fernando; „reden waarom UEd., mijnheer Don Quichot, hem vergiffenis moet schenken en doen terugkeeren in den schoot uwer genade, *sicut erat in principio*, voordat dergelijke droombeelden hem geheel van het verstand berooven."

Don Quichot antwoordde dat hij hem vergiffenis schonk, en de pastoor ging Sancho halen, die heel nederig verscheen, op zijn knieën viel en zijn meester vroeg hem de hand te reiken. Don Quichot gaf hem die, en nadat hij ze hem had laten kussen, gaf hij Sancho zijn zegen en zeide:

„Vriend Sancho, nu zal je toch eindelijk wel hebben begrepen dat het waar is wat ik je zoo vaak heb gezegd, namelijk dat alles in dit kasteel door middel van tooverij wordt bewerkt."

„Dat geloof ik graag," zei Sancho, „behalve dat met de deken, want dat is waarachtig op een gewone manier in zijn werk gegaan."

„Geloof dat niet," antwoordde Don Quichot; „want indien dat het geval ware geweest, had ik je toen terstond of althans thans gewroken, maar nu noch toen zie ik of zag ik iemand op wien ik je onrecht wreken kon."

Iedereen wenschte te weten wat voor een geschiedenis dat met de deken geweest was [6]), en de waard vertelde Sancho Panza's luchtreizen in kleuren en geuren, waarover het geheele gezelschap hartelijk moest lachen, en waarover Sancho niet minder kwaad geworden zou zijn,

als zijn heer hem niet opnieuw had verzekerd dat het tooverwerk was. Maar Sancho was niet zoo simpel van geest dat hij het voor iets anders dan de klare en zekere waarheid hield, waar geen tooverwerk bij te pas kwam; hij was gejonast door menschen van vleesch en bloed en niet door onzichtbare schimmen en spookverschijningen, zooals zijn heer dacht en volhield.

Twee dagen vertoefde het doorluchtige gezelschap nu reeds in de herberg, en zij waren snel voorbijgegaan, zoodat het hun tijd leek te vertrekken en zij eenige maatregelen namen opdat Dorotea en Don Fernando zich niet de moeite behoefden te geven met Don Quichot naar zijn dorp terug te keeren onder het voorwendsel van koningin Micomicona's bevrijding, en de pastoor en de barbier hem konden meenemen zooals zij wenschten, om zijn krankzinnige kuren in zijn eigen dorp te cureeren. En de maatregelen die zij namen waren deze: zij kwamen met den voerman van een ossekar die daar toevallig langskwam overeen dat men hem op de volgende wijze zou vervoeren: er werd een soort kooi in elkaar geslagen met houten tralies, waarin Don Quichot ruim plaats kon vinden, waarna allen, Don Fernando en zijn metgezellen, de knechts van Don Luis en de cuadrillero's en ook de waard, hun gezicht bedekten en zich verkleedden, volgens den raad en de aanwijzingen van den pastoor, de een zus en de ander zoo, opdat Don Quichot denken zou dat zij gansch andere lieden waren dan hij in dat kasteel had gezien. Toen zij dit gedaan hadden traden zij in diepe stilte het vertrek binnen waar hij lag te slapen en rustte van de vermoeienissen van den strijd.

Zij naderden hem, die daar rustig en niets vermoedende sliep, grepen hem stevig vast en bonden hem aan han-

den en voeten zoo terdege, dat hij zich toen hij opschrok uit zijn slaap niet meer bewegen kon; hij kon zich alleen maar verwonderen en verbazen over de vreemde tronies die hij voor zich zag, en terstond schoot hem de gedachte door het verwarde brein die zijn dwaze verbeelding hem altijd voorspiegelde, namelijk dat al deze gedaanten spookverschijningen waren van dat betooverde kasteel en dat hijzelf zonder den minsten twijfel reeds betooverd was, daar hij geen vin kon verroeren of zich verdedigen: alles precies zooals de pastoor wel vermoed had dat het gebeuren zou, die dit heele geval trouwens had bedacht. Sancho was de eenige onder hen allen die met zijn eigen gezicht rondliep, en met zijn eigen gedachten; want ofschoon het niet veel scheelde of ook hij leed al aan dezelfde zwakheden als zijn heer, hij zag toch heel goed wie al die gemaskerde gedaanten waren; maar hij dorst zijn mond niet opendoen zoolang hij niet had gezien waar die aanval op zijn meester en diens gevangenschap op uitdraaiden. Ook deze sprak inmiddels geen woord en wachtte af wat zijn ongeluk hem verder bracht, hetgeen dit was dat men de kooi haalde, hem daarin opsloot en de planken zoo stevig vastspijkerde dat ze tegen een zetje konden.

Terstond daarop namen zij hem op de schouders en toen hij de kamer werd uitgedragen hoorde men een angstwekkende stem, zoo hard als de barbier, niet die van het pakzadel maar de andere, kon opzetten, die sprak: „O, Ridder van de Droevige Figuur! Laat de gevankelijkheid waarin gij wordt weggevoerd u niet bedroeven, want dit dient zoo te geschieden ten einde het avontuur te bespoedigen waarin uwe groote dapperheid u heeft gebracht. Het zal eerst eindigen wanneer de verwoede leeuw van de Mancha en de blanke duif van El Toboso

zich naast elkander zullen nedervlijen, nadat zij den trotschen nek gekromd hebben onder het zachte juk van den echt; en uit deze nimmer aanschouwde verbintenis zullen de dappere welpen het levenslicht aanschouwen die de geduchte klauwen van hun dapperen vader zullen evenaren. En dit zal geschieden voordat de achtervolger van de voortvluchtige nimf[7]) ten tweeden male de lichtende sterrebeelden bezoekt met zijn snellen en gestelden loop. En gij, o edelste en gehoorzaamste schildknaap die ooit een zwaard aan zijn zijde had, een baard aan het gelaat en een neus om mee te ruiken! Laat het feit dat gij zoo voor uwe eigen oogen de bloem der dolende ridderschap ziet wegvoeren, u niet doen bezwijken noch gemelijk stemmen; want zoo het den Schepper der wereld behaagt zult gij u weldra zoo hoog zien en zoo verheven, dat gij u zelf niet meer zult herkennen; en alsdan zullen de beloften die uw goede meester u heeft gedaan niet ijdel blijken te zijn geweest. En ik verzeker u uit naam van de wijze Mentironiana [8]) dat uw loon u voldaan zal worden, gelijk gij metterdaad zult merken; volg slechts de voetsporen van den dapperen en betooverden ridder; want het is wenschelijk dat gij daarheen gaat waar gij beiden terecht zult komen. En nademaal het mij niet veroorloofd is u iets meer te zeggen, ga met God; want waarheen ik mij begeef, weet niemand beter dan ik zelf."

Tegen het einde van deze profetie verhief hij zijn stem zoo luid hij maar kon, en deed ze daarna weer zachter klinken met zoo klagelijk geluid dat zelfs zij die van de grap wisten, geloofden dat het waar was wat zij hoorden.

Toen hij deze profetie had vernomen gevoelde Don Quichot zich zeer vertroost, want hij begreep haar diepe beteekenis terstond ten volle en doorzag dat zij

de belofte inhield van zijn heiligen en eerbaren echt met zijn aangebedene Dulcinea van El Toboso uit wier gebenedijden schoot de welpen zouden worden geboren die zijne kinderen waren, tot onverganklijken roem van de Mancha, en daar hij dit rotsvast en innig geloofde, zuchtte hij diep, verhief zijn stem, en zeide:
„O, gij, wie gij ook zijn moogt, die mij zooveel goeds voorspeldet! Ik smeek u uit mijnen naam, vraag den wijzen toovenaar die mijne aangelegenheden bestuurt, mij niet te laten omkomen in de gevankelijkheid waarin zij mij thans wegvoeren eer ik de heuglijke en onvergelijkelijke beloften in vervulling zie gaan die gij mij verkondigd hebt, want als dit geschiedt zal ik de smarten van den kerker als een vreugde en de ketenen die men mij heeft aangelegd als een verlichting beschouwen, en dit bed waarop men mij neerwerpt niet als een hard slagveld maar als een zacht leger en gelukkige huwelijkssponde. En wat den troost van Sancho Panza mijn schildknaap betreft, ik verwacht van zijn goede inborst en braaf gedrag dat hij mij niet in den steek zal laten, in voorspoed noch tegenspoed; en als ik door zijn of mijn kwaad fortuin niet in staat ben hem een eiland of iets van gelijke waarde te geven dat ik hem beloofd heb, zijn loon kan hij in ieder geval niet verbeuren; want in het reeds door mij gemaakte testament heb ik beschreven wat men hem moet uitbetalen, niet overeenkomstig zijn vele en voortreffelijke diensten, maar overeenkomstig de middelen die mij ter beschikking staan."
Sancho Panza boog zeer eerbiedig voor hem en kuste hem beide handen, want een hand had hij niet kunnen kussen, omdat ze samengebonden waren.
Vervolgens namen de spookverschijningen de kooi op hun schouders en zetten ze op de ossekar.

AANTEEKENINGEN

[1]) Dit besluit heeft Cervantes hen reeds laten nemen in het vorige hoofdstuk: „...dat er drie zouden teruggaan om zijn vader te vertellen wat er geheurd was en dat de vierde bij Don Luis zou blijven..."

[2]) Bedoeld is de z.g.n. *Pax octaviana* of *Pax augusta*. Keizer Augustus (i. e. Octavianus) had namelijk tot driemaal toe den tempel van Janus gesloten, waardoor een tijdperk van vrede werd ingeluid, dat men de *Pax augusta* of de *Pax octaviana* noemde.

[3]) Een oud Spaansch spreekwoord luidt: „En el aldea que no es buena, más mal ay que suena".

[4]) Voor Spaansche begrippen was dit zeer onbehoorlijk.

[5]) „Cada puta hile, y comamos" is een souteneursuitdrukking. — Wij vertalen *puta* hier met het oude *poet*, dat men aantreft in onze Geusen-Liederen, o.a. in „Hoe die Spaensche Hoeren comen klagen, om datmen de Spaengiaerts wil verjagen":

> Ick heb droefheyt vernomen
> Sprack daer een Spaensche *Poet*,...

Zie *Het Geuzenliedboek* naar de oude drukken, uit de nalatenschap van Dr. E. T. Kuiper, uitgegeven door Dr. P. Leendertz Ir., Eerste Deel, Zutphen 1924, blz. 292.

[6]) De waardin had dat al verteld in het Tweeëndertigste Hoofdstuk.

[7]) Dit is weer een zinspeling op de legende van Apollo en Daphne.

[8]) Cervantes bedenkt den naam *Mentironiana*, omdat alles wat Sancho voorspeld wordt, *mentira* (i. e. leugen) is.

ZEVENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

OVER DE VREEMDE WIJZE WAAROP DON QUICHOT VAN DE MANCHA BETOOVERD WERD, BENEVENS ANDERE VERMAARDE GEBEURTENISSEN

Toen Don Quichot zich op deze wijze gekooid en op de kar zag gezet, sprak hij:

„Vele en hoogst ernstige geschiedenissen van dolende ridders heb ik gelezen; maar nog nimmer heb ik gelezen, gezien, of gehoord, dat men betooverde ridders op deze wijze ontvoert en zoo langzaam als men dat van deze trage en sloome dieren kan verwachten; want steeds ontvoert men hen met wonderbaarlijke snelheid door de luchten, gehuld in een dikke donkere wolk, of in een vurigen wagen, of wel op een hippogrief of een dier van dien aard; maar dat men mij thans op een ossekar ontvoert, bij God, dat begrijp ik niet! Wellicht echter dienen in onze tijden ridderschap en toovenarij andere wegen te gaan dan de voorzaten gingen. En ook kan het wezen, dat daar ik een nieuw ridder in de wereld ben, en de eerste die de reeds lang in het vergeetboek geraakte beoefening der dolende ridderschap heeft doen herleven, er kortelings nieuwe soorten tooverij zijn uitgevonden en nieuwe vervoermiddelen voor betooverden. Wat denk jij er van, vriend Sancho?"

„Ik weet niet wat ik er van denken moet," antwoordde Sancho, „want ik ben niet zoo belezen in dolende geschriften als UEd.; maar met dat al zou ik best durven beweren en bezweren dat de verschijningen die hier rondloopen niet van de rechte soort zijn."

„Niet van de rechte soort? Je grootje!" zei Don Quichot. „Hoe zouden ze niet van de rechte soort wezen, waar

het altemaal duivels zijn die fantastische gedaanten hebben aangenomen ten einde mij dit aan te doen en mij in dezen staat te brengen! En als je weten wilt of het waar is wat ik hier beweer, raak ze dan maar eens aan en betast ze, en je zult merken dat hun lichaam louter lucht is, en alleen in schijn bestaat."

„Bij God, mijnheer," hernam Sancho, „ik verzeker u dat ik ze al aangeraakt heb; de duivel die daar zoo druk rondloopt zit best in zijn vleesch, en hij heeft nog iets over zich dat gansch verschilt van wat ik heb hooren zeggen dat duivels hebben; want die stinken naar het zeggen is allemaal naar zwavel en andere smerige dingen; maar deze duivel ruikt een halve mijl in den wind naar amber."

Sancho had hier het oog op Don Fernando die, aanzienlijk man als hij was, wel rieken moest naar wat Sancho zeide.

„Verbaas je daarover geenszins, vriend Sancho," antwoordde Don Quichot, „want laat ik je eens vertellen dat duivels heel wat vermogen; zelfs als zij den vreeselijksten stank met zich omdragen stinken zij nog in het minst niet, omdat het nu eenmaal geesten zijn; en als zij naar iets ruiken kan het nooit naar iets goeds zijn, maar alleen naar iets vuils en walgelijks. De reden daarvan is dat zij waar zij zich ook bevinden mogen, de hel met zich voeren en te midden van hun folteringen geenerlei verlichting kunnen erlangen; en aangezien een zoete geur iets is dat verheugt en tevreden stemt is het ten eenenmale onmogelijk dat zij naar iets goeds ruiken; als het jou lijkt dat die duivel waarover je het hebt naar amber riekt, dan vergis jij je, of hij wil je bedriegen en laten denken dat hij geen duivel is."

Aldus redekavelden heer en knecht; en daar Don

Fernando en Cardenio bevreesd waren dat Sancho hun grap zou doorzien — hij was al heel aardig op weg — besloten zij haast achter het vertrek te zetten; zij riepen daarom den waard ter zijde en gaven hem order Rossinant en Sancho's ezel te zadelen, wat hij snel deed. De pastoor had intusschen een afspraak met de cuadrillero's gemaakt om hem naar zijn dorp te vergezellen, waarvoor hij hun een daggeld zou betalen. Cardenio hing aan den zadelboog van Rossinant aan de eene zijde het schild en aan de andere het scheerbekken; hij beduidde Sancho met teekens op zijn ezel te klimmen en Rossinant bij den toom te nemen, en posteerde aan iederen kant van de ossekar twee cuadrillero's met hun snaphanen. Maar voordat de wagen zich in beweging zette, kwamen de waardin, haar dochter en Maritornes te voorschijn om afscheid te nemen van Don Quichot, en ze deden of zij droevige tranen stortten over zijn ongeluk; waarop Don Quichot tot haar sprak:

„Weent niet, mijne lieve dames; want al deze tegenspoeden vallen nu eenmaal dengenen te beurt die het beroep uitoefenen dat ik uitoefen, en zoo deze rampen mij niet overkwamen zou ik mij niet voor een roemrucht dolend ridder houden; aan ridders van weinig naam en faam overkomen dergelijke zaken nooit, want er is niemand ter wereld die aan hen denkt. Den dapperen ridders overkomen ze wel, want zij zijn omringd door vele vorsten en andere ridders die, afgunstig op hun deugd en dapperheid, op lage en gemeene wijzen trachten de braven ten verderve te voeren. De deugd echter is reeds uit eigen kracht zoo sterk dat zij alle zwarte kunst ten spijt die in het brein van haar eersten uitvinder Zoroaster [1]) besloten lag, uit iedere beproeving als overwinnares te voorschijn zal treden en haar licht

in de wereld verspreiden, gelijk de zon in de hemelen. Vergeeft mij, schoone dames, indien ik u uit onachtzaamheid eenig onrecht deed — want opzettelijk en willens en wetens berokkende ik het nimmer eenig mensch —; smeekt God dat Hij mij bevrijden moge uit deze ketenen waarin een boos toovenaar mij sloeg; en zoo ik mij daarvan eens bevrijd mag zien zal ik steeds de gunsten indachtig zijn welke gij mij in dit kasteel hebt bewezen, ten einde ze te beantwoorden, te beloonen en te vergelden gelijk zij dat verdienen."

Terwijl de dames van het kasteel dit met Don Quichot verhandelden, namen de pastoor en de barbier afscheid van Don Fernando en zijn metgezellen, van den kapitein en zijn broer en al die gelukkige dames, in het bijzonder van Dorotea en Lucinda. Allen omhelsden elkander en spraken af elkander bericht te zenden over hun wedervaren, bij welke gelegenheid Don Fernando den pastoor zeide waarheen hij hem schrijven moest om hem te laten weten hoe het Don Quichot verder verging, hem verzekerend dat er niets was dat hij zoo gaarne wilde vernemen; hij van zijn kant zou hem eveneens op de hoogte houden van alles wat zijns inziens den pastoor belangstelling kon inboezemen; zoowel wat betreft zijn huwelijk als den doop van Zoraida, de wederwaardigheden van Don Luis, en Lucinda's terugkeer naar haar ouderlijk huis. De pastoor beloofde stipt alles te doen wat hem gevraagd werd. Men omhelsde elkander nog eens en herhaalde de vriendelijke beloften. De waard trad op den pastoor toe en gaf hem eenige papieren, waarvan hij vertelde dat hij ze had aangetroffen in den zijzak van het valies waarin het verhaal van den *Ongepast nieuwsgierige* gevonden was; daar de eigenaar er niet om was teruggekomen, kon de pastoor al die

papieren wel meenemen; want daar hij toch niet lezen kon, wilde hij ze zelf niet houden. De pastoor betuigde hem er zijn dank voor en zoodra hij het pakje openmaakte, zag hij dat er aan het begin geschreven stond: de novelle van *Rinconete en Cortadillo*[2]), waaruit hij opmaakte dat het een of andere novelle moest zijn welke, daar die van den *Ongepast nieuwsgierige* goed geweest was, het ook wel wezen zou, want het kon best zijn dat ze beide van een zelfden schrijver waren; daarom stak hij ze bij zich met de bedoeling ze te lezen, zoodra hij gelegenheid had.

Hij steeg op, evenals zijn vriend de barbier, beiden met hun maskers voor om niet dadelijk door Don Quichot herkend te worden, en zij begonnen achter de kar aan te rijden. De marschorde was als volgt: voorop reed de ossewagen, bestuurd door zijn eigenaar; aan weerskanten reden, gelijk gezegd, de cuadrillero's met hun snaphanen; dadelijk daarachter volgde op zijn ezel Sancho Panza die Rossinant bij den teugel leidde, en achter dit alles aan kwamen de pastoor en de barbier op hun machtige muildieren, het gelaat zooals gezegd bedekt, in ernstige en waardige houding, hun spoed regelend naar den tragen tred der ossen. Don Quichot was in de kooi gezeten, de handen gebonden, de beenen gestrekt, en tegen de houten tralies geleund zoo lijdzaam en roerloos alsof hij geen mensch van vleesch en bloed, maar een steenen beeld was. Zoo reden zij langzaam en in alle stilte een mijl of twee voort, tot zij in een dal kwamen dat de ossendrijver een geschikte plek vond om er uit te rusten en de ossen te laten weiden. Maar toen hij dit den pastoor zeide, was de barbier van meening dat zij nog een eind verder moesten rijden, daar hij wist dat zich aan de andere zijde van een nabijgelegen heu-

vel een dal uitstrekte met veel meer en beter gras dan hier. Men ging op het voorstel van den barbier in, en zij vervolgden hun weg.
Op dit oogenblik keek de pastoor eens om en zag dat er achter hen een zes of zeven ruiters kwamen aanzetten, wel bereden en uitgerust, die hen alras inhaalden omdat zij niet kalm en traag van gang als ossen reden, maar als lieden die op domheerlijke muildieren gezeten waren en haast hadden een middagdutje te doen in de herberg die op geen mijl afstands in zicht was. De rappen naderden de tragen, men wisselde hoffelijk groeten en een van de nieuwkomers, die inderdaad domheer van de kathedraal van Toledo was, en de leider van het gezelschap, kon toen hij den welgeordenden stoet zag van kar, cuadrillero's, Sancho, Rossinant, pastoor en barbier, en bovendien nog Don Quichot die in de kooi zat gevangen, niet nalaten te vragen waarom deze man op deze manier werd opgebracht, al had hij toen hij eenmaal de herkenningsteekenen van de cuadrillero's zag wel terstond begrepen dat het een snoode struikroover moest wezen of een ander misdadiger wien een straf van de Heilige Hermandad wachtte. Een van de cuadrillero's, aan wien de vraag gesteld werd, antwoordde: „Mijnheer, laat de caballero u zelf maar vertellen waarom hij zoo vervoerd wordt, wij weten het niet."
Don Quichot hoorde wat er gezegd werd, en zeide:
„Zijt gij, edele heeren, bijgeval bekend en vertrouwd in zake de dolende ridderschap? Want mocht ge dit zijn, dan zal ik u mijn rampspoed toevertrouwen; zoo niet, dan baat het niet dat ik mij de moeite geef het u te verhalen".
Maar op dit oogenblik verschenen de pastoor en de barbier, die gezien hadden dat de reizigers in gesprek

waren met Don Quichot van de Mancha, ten einde tusschenbeide te treden opdat hun list niet ontdekt werd. De kanunnik antwoordde op wat Don Quichot hem gezegd had:

„Waarlijk, broeder, ik ben beter beslagen in ridderboeken dan in de *Súmulas* van Villalpando [3]). Dus als het alleen daarom gaat, kunt gij mij gerust alles zeggen wat ge maar wilt."

„In Godsnaam dan," hernam Don Quichot. „Als de zaken zoo staan geschapen, mijnheer de ridder, moogt gij wel weten dat ik in deze kooi betooverd zit door nijd en bedrog van booze toovenaars; want de deugd wordt meer achtervolgd door de verdorvenen dan bemind door de braven. Dolend ridder ben ik, edoch niet van die wier namen de faam zich nimmer herinnerde om ze te vereeuwigen, maar van die wier namen zij de afgunst zelve ten spijt en ondanks alle magiërs die Perzië voortbracht, alle Brahmanen die Indië en alle gymnosophisten die Aethiopië [4]) zag opgroeien, in den tempel der onsterfelijkheid zal opteekenen, opdat zij in toekomende eeuwen den dolenden ridders tot voorbeeld en richtsnoer dienen, waaraan zij zien kunnen hoe zij handelen moeten zoo zij eer en heerlijkheid der wapenen willen bereiken."

„De heer Don Quichot van de Mancha spreekt waarheid," zei hierop de pastoor; „hij verkeert op deze kar in betoovering, niet door zijn zonden en gebreken, maar door de kwade werken van hen wien de deugd ergernis en de dapperheid afgunst baart. Mijnheer, dit is, indien ge bijgeval ooit zijn naam hebt hooren noemen, *de Ridder van de Droevige Figuur*, wiens groote daden en wapenfeiten in hard brons en onvergankelijk marmer zullen worden gegrift, hoezeer de nijd zich ook uitput

ze te verduisteren en de kwaadwilligheid ze te verdonkeremanen."

Toen de kanunnik den gevangene en den vrijen man in dezen trant hoorde spreken had hij van louter verbazing haast een kruis geslagen: hij kon niet begrijpen wat hem overkomen was, en zijn gevolg was al even verbaasd als hij. Toen zei Sancho Panza, die naderbij was gekomen om het gesprek af te luisteren en de kroon op het werk te zetten:

„Kijk eens aan heeren, of u mij wat ik te zeggen heb kwalijk neemt of niet, de zaak zit zoo dat mijn heer Don Quichot even zoomin betooverd is als mijn moeder; hij heeft zijn volle verstand, hij eet en drinkt, en doet wat hij dientengevolge te doen heeft als alle andere menschen, en krek zooals hij dat ook gisteren deed voor ze hem in de kooi hebben gestopt. En als dat zoo is, waarom willen ze mij dan wijsmaken dat hij betooverd is? Ik heb toch altijd hooren zeggen dat iemand die betooverd is, niet eet, niet slaapt en niet spreekt; en mijn heer praat als ze er geen stokje voor steken meer dan dertig advocaten bij elkander."

Hierop keerde hij zich om, keek den pastoor aan en ging voort:

„Ach, mijnheer de pastoor, mijnheer de pastoor! Dacht UEd. soms dat ik niet weet wie u bent en denkt u nou dat ik niet zie en begrijp waar u met al die tooverij heen wilt? U kunt er gerust op aan dat ik u herken, wat u ook voor uw gezicht bindt en ik geef u de verzekering dat ik u in de gaten heb, al houdt u zich nog zoo achterbaks. Maar afijn, waar de nijd regeert kan de deugd niet leven en waar schaarschte is kan een mensch niet gul zijn.

Alle duivels uit de hel, als u, eerwaarde, zich er niet

mee bemoeid had, was mijn heer op het oogenblik al getrouwd met de Infanta Micomicona en ik op zijn minst graaf, want iets minder viel er toch vast niet te verwachten van de edelmoedigheid van mijn heer, den Ridder van de Droevige Figuur, noch van het gewicht van mijn diensten! Maar ik zie wel dat het maar al te waar is wat men hier te lande zegt: dat het rad van fortuin sneller draait dan een molenrad en dat wie gisteren hoog geklommen is vandaag laag zal vallen. Het spijt mij nog het meest om mijn vrouw en kinderen, want op het moment dat ze mochten en konden verwachten dat hun vader de deur bij hen kwam binnenvallen als gouverneur of onderkoning van een of ander eiland of koninkrijk zullen ze hem zien aankomen als stalknecht. Ik zeg dit allemaal alleen, mijnheer de pastoor, om er bij u eerwaarde op aan te dringen een gewetenszaak te maken van de slechte behandeling die u mijn heer aandoet, en u mag wel uitkijken dat God u in het leven hiernamaals geen rekenschap vraagt vanwege al de gunsten en goede daden die hij ongedaan moet laten in den tijd dat hij zit opgesloten."

„Zou jij niet een toontje lager zingen?" zei de barbier daarop. „Dus jij behoort ook al tot de broederschap van je heer, Sancho? Bij God, ik zie er nog van komen dat ge hem in de kooi gezelschap gaat houden en dat ge net zoo betooverd zult wezen als hij; zoo heeft zijn dwaasheid en zijn dolende ridderschap u te pakken! Jij hebt je te kwader ure met al die beloften een kind laten maken en te onzaliger tijd heb je dat eiland waar je zoo op vlast in je kop gekregen."

„Ik heb me door niemand een kind laten maken," antwoordde Sancho, „en ik ben er de man niet naar om mij door wien ook een kind te laten maken, al was

het de koning zelf; en al ben ik maar een arme kerel, ik ben een eerlijk christenmensch; ik ben niemand rekenschap verschuldigd, en als ik graag eilanden hebben wil, er zijn andere menschen die nog wel erger dingen begeeren; ieder is het kind van zijn werken, en aangezien ik een man ben kan ik het tot paus brengen, dus allicht tot gouverneur van een eiland en dat nog te eer daar mijn heer er zooveel veroveren kan dat hij niet eens weet aan wien hij ze moet weggeven. UEd. mag wel eens goed op uw woorden letten, mijnheer de barbier; want er valt nog wel wat meer in de wereld te doen dan baarden te schrapen en alles is niet één pot nat. Ik zeg dit omdat wij elkander allemaal kennen, en mij zullen ze geen knollen voor citroenen verkoopen. En wat de betoovering van mijn baas aangaat, God kent de waarheid; en daarmee basta, want het is maar beter niet te veel in de zaak te roeren."

De barbier achtte het beter Sancho geen antwoord te geven, opdat hij met zijn boersche taal niet aan het licht zou brengen wat hij en de pastoor zoo ijverig trachtten te verbloemen; en door deze zelfde vrees gedreven had de pastoor den kanunnik gevraagd een eind weegs met hem op te rijden; dan kon hij hem het geheim van den man in de kooi vertellen en nog een en ander meer dat hem wel zou behagen. De kanunnik deed dit, en onderwijl hij met zijn dienaren en den pastoor wat vooruitreed, luisterde hij in gespannen aandacht naar alles wat deze hem te vertellen had over het karakter, het leven, de dwaasheid en de hebbelijkheden van Don Quichot, waarbij hij hem in enkele woorden het begin en de oorzaak van zijn waanzin vertelde en het geheele verloop van zijn wederwaardigheden tot hij hem in de kooi had gezet, benevens het plan dat zij hadden hem

naar zijn dorp terug te brengen om te zien of er geen wijze was zijn onwijsheid te genezen. Toen zij de wonderlijke historie van Don Quichot vernamen waren de kanunnik en zijn dienaren opnieuw zeer verwonderd, en toen zij haar ten einde toe hadden aangehoord, zei de domheer:

„Om u de waarheid te zeggen, mijnheer de pastoor, ik voor mij acht deze zoogenaamde ridderboeken zeer schadelijk voor het algemeen welzijn. En ofschoon ik, gedreven door een ijdelen en valschen smaak, van al de vele die er gedrukt zijn het begin wel heb ingezien, ben ik er nooit toe geraakt er ook maar een geheel uit te lezen; want het schijnt mij dat ze alle op hetzelfde neerkomen; het een behelst niet meer dan het ander en het ander niet meer dan het een. Naar mij dunkt valt dit soort boekwerken en geschriften onder de zoogenaamde Milesische fabels, onzinnige verhalen die zich alleen ten doel stellen verpoozing te brengen, en geen leering; dit in tegenstelling met de apologische fabels, die tegelijkertijd vermaken en onderrichten. En als dan het voornaamste doel van dergelijke boeken is vermaak te brengen, begrijp ik niet hoe ze daarin slagen waar ze vol staan van zooveel en zulke geweldige dwaasheden; want genot dat in de ziel wordt gesmaakt moet toch voortvloeien uit de schoonheid en de harmonie die zij ziet en aanschouwt in de dingen die het oog en de verbeelding haar voorzetten; en alles wat leelijk en disharmonisch is kan ons geen enkel genot schenken. Welnu, wat voor schoonheid kan er schuilen, of wat voor harmonie van de deelen met het geheel en van het geheel met de deelen, in een boek of fabel waarin een baardelooze knaap van zestien jaren een zwaardhouw toedient aan een reus als een toren en hem in twee

helften klieft als ware hij van amandelgebak, en die ons wanneer zij een veldslag willen schilderen, eerst mededeelen dat er aan 's vijands zijde een millioen combattanten staan, om ons dan zoodra die het op den held van de historie voorzien hebben met alle geweld en onzes ondanks te willen doen gelooven dat de gezegde ridder de overwinning behaalde enkel en alleen door de kracht van zijn sterken arm? En wat te zeggen van het gemak waarmede een geboren koningin of keizerin zich laat ontvoeren in de armen van een dolend en volmaakt onbekend ridder? Welke geest die niet volkomen barbaarsch en onbeschaafd is kan er behagen in scheppen te lezen dat een hooge toren vol ridders in zee steekt als een schip met gunstigen wind en zich heden met den avond in Lombardije bevindt, maar morgen bij het aanbreken van den dag in het land van Priester Jan van Indië [5]) opduikt, of in andere gebieden die zelfs Ptolomaeus niet heeft beschreven, noch Marco Polo ooit gezien? En indien men mij hierop te gemoet zou voeren dat zij die zulke werken samenstellen ze schrijven als louter verzonnen verhalen en derhalve niet verplicht zijn het zoo nauw met de waarheid en allerlei kleinigheden te nemen, dan zou ik hun ten antwoord kunnen geven dat de leugen te geslaagder is naarmate ze meer op de waarheid lijkt, en te meer behaagt naarmate ze de dingen mogelijker en waarschijnlijker voorstelt. Verhalen van verzonnen gebeurtenissen dienen zich noodgedwongen aan te passen aan het begrip van den lezer en zoo geschreven te worden dat zij door het onmogelijke begrijpelijk te maken, het ingewikkelde te vereenvoudigen, en de gemoederen in verbazing te brengen, verwondering, belangstelling en spanning wekken, en vreugde en verpoozing verschaffen; zoodat bewondering

en genot samengaan; maar dit alles kan nimmer bereikt worden door iemand die de waarachtigheid en navolging der natuur ontvlucht, waarin de volmaaktheid van de schriftuur schuilt.
Ik heb nog nooit een ridderroman gezien die tot in alle onderdeelen een samenhangend geheel vormt, zoodat het midden verband houdt met het begin en het slot met het begin en het midden; integendeel, de schrijvers rijgen zooveel onsamenhangende feiten aan elkander dat het er meer op lijkt of het de bedoeling is een chimaera of ander wangedrocht te verwekken dan een harmonische schepping. Daarenboven, zij zijn ongenietelijk in hun stijl, ongeloofwaardig in hun heldendaden, wulpsch in de liefde, lomp in de hoffelijkheden, verward in de zwerftochten, en ten slotte is aan deze boeken elke verstandige overweging vreemd, reden waarom zij verdienen uit het christelijk gemeenebest verbannen te worden als ongewenschte vreemdelingen."
De pastoor hoorde hem met levendige belangstelling aan; hij vond hem een man van helder verstand en was van oordeel dat hij in alles wat hij zeide volkomen gelijk had; en daarom zeide hij dat hij aangezien hij dezelfde meening was toegedaan en een afkeer van ridderromans bezat, alle boeken van Don Quichot had verbrand, en dat waren er nogal wat. En hij vertelde hem een en ander over het onderzoek dat hij naar die boeken had ingesteld, welke hij ten vure gedoemd en welken hij het leven gespaard had, waarover de kanunnik niet weinig lachen moest, maar zeide dat hij ondanks al het kwaad dat hij van dit slag boeken had gesproken, er toch nog wel iets goeds in vond, namelijk de stof welke zij een begaafd man boden om zich te laten gelden, immers zij boden een groot en ruim veld waarin de pen

ongehinderd weiden kon, schipbreuken beschrijvend en stormen, vijandelijk treffen, veldslagen, een dapper legeraanvoerder schilderend met alle eigenschappen die daarvoor noodig zijn door hem te toonen in zijn beleid, in het voorkomen van de krijgslisten zijner vijanden, als voortreffelijk spreker in staat zijn soldaten tot daden van moed aan te zetten of van verkeerde handelingen af te houden, rijp in zijn oordeel, vaardig in het besluiten, en even dapper in het wachten als in het aanvallen. Hij kan nu eens een beklagenswaardige en tragische gebeurtenis schilderen, dan weer een heugelijke en onverhoopte wederwaardigheid; daar een zeer schoone, eerbare, verstandige en bescheiden dame; hier een christelijk, dapper en bezadigd ridder; ginds weer een geweldig barbaarsch snoever; weer elders een hoffelijk, moedig en verstandig vorst, toonende goedheid en trouw bij de onderdanen, edelmoedigheid en gunsten bij de heeren. Hij heeft gelegenheid zich nu eens als astroloog te presenteeren, dan weer als uitstekend cosmograaf; het eene oogenblik als musicus, het andere als iemand die verstand heeft van staatszaken; en een enkele maal, als het hem behaagt, zal hij zelfs de gelegenheid krijgen zich als meester in de zwarte kunsten voor te doen. Hij kan de listigheden van Ulysses toonen, de vroomheid van Aeneas, den moed van Achilles, Hectors tegenspoed, Sinons verraad [6]), de vriendschap van een Euryalus [7]), de vrijgevigheid van Alexander, Caesars dapperheid, de mildheid en waarachtigheid van Trajanus, de trouw van Zopyrus [8]), de voorzichtigheid van Cato, om kort te gaan al de eigenschappen die een man van geboorte tot een volmaakt caballero kunnen maken, soms vereenigd in een man, soms verdeeld over velen. En wanneer dit met bevalligheid van

stijl en vernunftige vindingrijkheid wordt gedaan en de waarheid zoo dicht mogelijk werd nagestreefd zal hij ongetwijfeld een doek kunnen weven van velerlei fraaie draden, dat wanneer het voltooid is zulk een volmaakten en schoonen aanblik biedt dat hier het hoogtepunt bereikt wordt waarnaar men in geschriften streven kan, namelijk gelijk ik reeds zeide, dat leering en vermaak samengaan. Want de vrije stijl van deze boeken geeft den schrijvers alle gelegenheid zich episch en lyrisch, tragisch en comisch te laten gelden op alle gebieden die de zeer liefelijke en aangename wetenschappen van poëzie en redenaarskunst in zich besluiten; want een epos kan evengoed in proza als in verzen geschreven worden.

AANTEEKENINGEN

[1]) Zoroaster, een koning van Perzië, heette de uitvinder van alle tooverkunst te zijn.

[2]) *Rinconete y Cortadillo* is een van Cervantes' meest geslaagde *Novelas Ejemplares.* Zie hierover onze Inleiding.

[3]) Het leerboek in de dialecta, getiteld *Summa summularum,* van de hand van Gaspar Cardillo de Villalpando (Alcalá 1557), hoogleeraar aan de Universiteit van Alcalá, werd zoowel door de professoren als door de studenten in de wandeling de „Súmulas de Villalpando" genoemd.

[4]) Gymnosophisten waren wijzen in Indië, die naakt liepen; Don Quichot plaatst ze echter in Aethiopië.

[5]) Over Priester Jan van Indië, zie de Voorrede, aanteekening 8.

[6]) Sinon, die deed alsof hij uit het kamp van de Grieken deserteerde om naar de Trojanen over te loopen en hen om den tuin te leiden, was eer een schurk dan een verrader. Vgl. Vergilius, *Aeneïs* l. II.

[7]) Euryalus en zijn boezemvriend Nisus waren twee jonge tochtgenooten van Aeneas, die bij een nachtelijken overval op het kamp van de Rutiliërs een groote slachting aanrichtten, maar daarna sneuvelden. Vgl. *Aeneïs* l. IX.

[8]) Volgens Herodotus verminkte Zopyrus, uit trouw aan Darius, den koning der Perzen, zich zelf ten einde den Babyloniërs vertrouwen in te boezemen, die door de Perzen belegerd werden.

ACHTENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DE KANUNNIK HET VERTOOG OVER DE RIDDERROMANS VOORTZET, EN ANDERE AANGELEGENHEDEN ZIJN VERNUFT WAARDIG

„Het is zooals UEd. zegt, mijnheer de kanunnik," zei de pastoor, „en om die reden zijn zij die tot op heden dergelijke boeken geschreven hebben nog meer te laken dat zij niet de minste aandacht hebben geschonken aan beschaafden smaak, noch aan de regelen der kunst die hun den weg hadden kunnen wijzen om een faam te verwerven in proza, gelijk aan die van de twee prinsen der Grieksche en Latijnsche poëzie in verzen."

„Ik zelf," hernam de kanunnik, „heb overigens de verleiding gekend een ridderroman te schrijven waarin al de regelen die ik genoemd heb in acht genomen werden; om de waarheid te zeggen, ik heb er meer dan honderd bladzijden van geschreven. En om eens de proef te nemen of ze zoo goed waren als ik dacht, liet ik ze lezen aan lieden die dwepen met dit soort lectuur, geleerden en menschen van goeden smaak zoowel als dom volk dat er enkel behagen in schept onzin te hooren, en van allen mocht ik een vleiend oordeel vernemen; maar met dat al ben ik er toch niet verder mee gegaan, zoowel omdat het mij een bezigheid scheen die niet strookt met mijn waardigheid, als omdat ik ontdekte dat de dwazen talrijker zijn dan de wijzen; en aangezien het beter is geprezen te worden door de weinige wijzen dan bespot door de vele dwazen, wil ik mij niet onderwerpen aan het ingebeelde oordeel van het groote publiek dat dit soort boeken bij voorkeur leest. Maar wat mij de pen het meest stremde en zelfs de gedachte om

het te voltooien op deed geven, was een opmerking die ik bij mijzelf maakte naar aanleiding van de comedia's die tegenwoordig opgevoerd worden, waarbij ik tot mijzelf zeide:
'Als de stukken die den laatsten tijd succes hebben, die welke louter verzinsel zijn zoo goed als de historische drama's, alle of ten naaste bij alle aan elkaar hangen van dwaasheden en dingen die slot noch zin hebben, en het groote publiek ze toch gaarne ziet en ze goedvindt en toejuicht terwijl ze dat allerminst verdienen; als de auteurs die ze schrijven en de acteurs die ze opvoeren beweren dat ze wel zoo moeten zijn omdat het groote publiek ze zoo en niet anders wil, en als die welke opgezet en uitgewerkt zijn volgens de regelen der kunst slechts dienstig zijn voor een paar menschen van smaak die ze kunnen waardeeren, terwijl alle anderen toch niet in staat zijn de kunstwaarde te beoordeelen, en schrijvers en spelers er voordeeliger bij varen hun kost te verdienen aan de velen dan een goeden naam bij weinigen, dan zou het mijn boek op gelijke wijze vergaan; en al putte ik mij de hersens uit om die bewuste regelen te eerbiedigen, ik zou ten slotte toch tot de laatste categorie gaan behooren en ik zou dan de kleermaker van den hoek zijn [1])'. Ik heb al vaak getracht de tooneelspelers te overtuigen dat zij zich vergissen in de meening die zij er op na houden en dat zij meer publiek zouden trekken en meer naam maken als ze stukken met kunstwaarde opvoeren dan dwaze comedia's; maar zij zijn zoo halsstarrig en in hun meening vastgeroest, dat geen reden of bewijs ze van hun stuk kan brengen. Ik herinner mij dat ik op zekeren dag tegen een van deze stijfkoppen zei: 'Hoor eens hier, ge herinnert u toch dat er enkele jaren geleden in Spanje drie treurspelen

zijn opgevoerd van de hand van een beroemd dichter van deze koninkrijken, die zoo voortreffelijk waren dat zij ieder die ze zag met bewondering, vreugde en belangstelling vervulden, zoowel eenvoudigen als geleerden, zoowel het groote publiek als de fijnproevers, en dat die drie stukken alleen den spelers meer geld in de la brachten dan dertig van de beste die sedert vertoond zijn?' — 'Ongetwijfeld,' antwoordde de bewuste impresario, 'bedoelt UEd. *La Isabela, La Filis* en *La Alexandra* [2]).'
'Ja, die bedoel ik,' antwoordde ik, 'en die stukken namen dan toch zeker wel voortreffelijk de regelen der kunst in acht en waren daarom toch niets minder en vielen in ieders smaak. De schuld ligt dus niet bij het groote publiek dat om onzinnige dingen vraagt, maar bij hen die niets beters weten op te voeren. Want was *De Gewroken Ondankbare* soms onzin, of mocht men dat zeggen van *La Numancia;* en was er eenige ongerijmdheid op te merken in *De Verliefde Koopman*, of in *De Geliefde Vijandin* [3]), of in vele andere die door vele andere dichters van naam geschreven zijn, tot hun eigen roem en eer, en niet gering profijt van hen die ze hebben opgevoerd?' En aan deze argumenten voegde ik nog andere toe, waardoor ik hem naar ik mij vleide wel eenigszins van zijn stuk bracht; maar ik kreeg hem toch niet zoover dat ik hem overtuigde en uit zijn dwaling hielp."
„UEd. heeft een onderwerp aangeroerd, mijnheer de kanunnik," zei de pastoor hierop, „dat bij mij een ouden wrok wakker maakt tegen de comedia's die thans in zwang zijn, een wrok die niet onderdoet voor dien welken ik heb tegen de ridderromans; want dient het tooneel volgens Cicero niet de spiegel der menschelijke

natuur te zijn, het beeld der zeden en de verbeelding der waarheid [4])? Maar wat thans opgevoerd wordt is een spiegel van ongerijmdheden, een beeld van dwaasheden en een voorbeeld van wulpschheid. Want is er bij het onderwerp waarover wij thans spreken grooter ongerijmdheid denkbaar dan dat er in het eerste tafereel van het eerste bedrijf een kind in de luiers ten tooneele komt, dat in het tweede verschijnt als een man met een baard [5])? Of wel dat ons een grijsaard als dapper, een flink jonkman als laf, een knecht als welsprekend, een page als wijs, een koning als sjouwerman, en een prinses als een vaatspoelster wordt voorgesteld? En wat behoef ik te zeggen van de aandacht die zij besteden wat tijd en plaats van handeling betreft, als ik zeg dat ik een stuk heb gezien waarvan het eerste bedrijf in Europa begon, het tweede in Azië, en het derde eindigde in Afrika; als het in vier bedrijven was geweest, zou het vierde in Amerika geëindigd zijn, zoo dat het in alle vier de werelddeelen gespeeld had [6])? En indien de comedia voornamelijk haar kracht dient te zoeken in de navolging der natuur, hoe is het dan mogelijk dat zij een normaal mensch bevrediging kan schenken wanneer, terwijl er verondersteld wordt dat een handeling plaats vindt ten tijde van Koning Pepijn en Karel den Groote, tegelijk met die hoofdpersonen daarin optreden keizer Heraclius, die met het kruis Jeruzalem binnentrok, en een man die het Heilige Graf veroverde als Godfried van Bouillon, terwijl daar ontelbare jaren tusschen liggen; en als het stuk uitgaat van gefantaseerde gebeurtenissen, hoe kan men er dan ware historische feiten in te pas brengen of er allerlei dingen mee vermengen die verschillenden personen in totaal verschillende tijden overkomen zijn, en dat niet alleen

zonder eenigen schijn van waarheid, maar zelfs met in het oog loopende fouten die in ieder opzicht onvergefelijk zijn? En het treurige van het geval is dat er domooren bestaan die beweren dat dit juist het volmaakte is en dat al het andere overdreven verfijning beteekent. En wat te zeggen als wij onze aandacht bepalen bij de comedia's die de heiligenlevens behandelen? Hoeveel valsche mirakelen worden daar niet in verzonnen, hoeveel apocriefe en verkeerd begrepen zaken, waarbij zelfs de wonderen van den eenen heilige aan een anderen worden toegeschreven! Zelfs in profane stukken durft men wonderen te laten verrichten zonder andere reden of doel dan dat het bewuste wonder of het bewuste kunst- en vliegwerk, zooals zij dat noemen, daar goed te pas komt opdat het groote publiek er van opzie en vooral naar het stuk kome kijken; en dit alles zeer ten nadeele van de waarheid en tot schade van de ware historie, en zelfs tot schande van de Spaansche auteurs; immers de buitenlanders die zeer nauwkeurig de wetten van het drama in acht nemen, houden ons voor barbaarsch en onwetend als zij zien wat voor ongerijmdheden en zotternijen wij ten beste geven.
Dit alles wordt niet genoegzaam verontschuldigd door wie beweert dat het voornaamste doel dat een goed geordend gemeenebest nastreeft wanneer het toestaat dat er tooneelvoorstellingen in het openbaar plaats vinden, is het volk een of andere betamelijke ontspanning te verschaffen en de aandacht af te leiden van de booze ingevingen die de ledigheid gewoonlijk verwekt; en dat aangezien dit met iedere comedia, onverschillig of ze goed of slecht is bereikt kan worden, er geen enkele reden is haar wetten voor te schrijven, noch hen die ze schrijven of opvoeren te dwingen ze te maken zooals

ze gemaakt dienden te worden, aangezien gelijk ik gezegd heb, met ieder stuk toch bereikt wordt wat men er mede bereiken wil. Waarop ik zou willen antwoorden dat dit doel ongetwijfeld veel beter zou worden bereikt met goede stukken dan met slechte; want van het hooren van een naar de regelen der kunst geschreven en goed gebouwd stuk zal de toeschouwer naar huis keeren verkwikt door de scherts, gesticht door den ernst, vol bewondering voor de handeling, zijn verstand gewet door de spitsvondige redeneeringen, zijn ervaring verrijkt door het bedrog, vermaand door de goede voorbeelden, in toorn ontstoken tegen de ondeugd en verliefd geworden op de deugd. Want al deze gevoelens dient een goed tooneelstuk wakker te roepen in het hart van hem die het ziet, hoe ontoegankelijk en weerbarstig hij ook zij; en het is uitgesloten dat een comedie die aan al deze vereischten voldoet, den toeschouwer niet zou verkwikken en vermaken, bevredigen en voldoen in veel grooter mate dan een stuk dat die eigenschappen niet bezit, gelijk het geval is met de meeste van die welke tegenwoordig gemeenlijk worden opgevoerd. De schuld daarvan ligt evenwel niet bij de dichters die ze schrijven, want velen van hen weten zeer wel waar zij dwalen, en beseffen maar al te goed hoe zij behooren te schrijven; maar daar de comedia's eenvoudig koopwaar geworden zijn, zeggen zij, en zeggen zij terecht, dat de impresario's ze niet van hen koopen zouden als ze niet van dat slag waren; en daarom tracht de dichter zich te voegen naar hetgeen de impresario die hem zijn werk moet betalen van hem verlangt. Dat dit werkelijk zoo is, kan men zien aan de vele, ja ontelbare comedia's die een hoogst begaafd man uit deze koninkrijken [7]) geschreven heeft, zoo sierlijk, zoo bevallig, zoo vol fraaie

verzen en uitgelezen taal, met zulke ernstige gezegden en om kort te gaan, zoo vol welbespraakte gedachten en verhevenheid van stijl dat hij de wereld vervuld heeft van zijn faam; maar omdat hij zich bij den smaak van de impresario's wil aanpassen, zijn er van de vele slechts enkele zoo volmaakt als men wenschen mocht. Anderen schrijven ze zóó zonder eenige verantwoording voor wat ze doen dat de tooneelspelers zich na de voorstelling genoodzaakt zien de wijk te nemen en er vandoor te gaan, uit vrees dat zij een pak slaag krijgen, gelijk hun dat menigmaal overkomen is als zij een stuk speelden dat onbetamelijk was jegens dezen of genen koning of beleedigend voor een aanzienlijke familie. Al deze bezwaren en zelfs nog vele andere meer die ik niet noem, konden vermeden worden als er in de hoofdstad een bekwaam en ter zake kundig man was aangesteld die alle stukken beoordeelde voor ze werden opgevoerd; niet alleen die welke in de hoofdstad geschreven zijn, maar alle zonder uitzondering die men in Spanje ten tooneele wilde brengen, en zonder wiens goedkeuring en zegel en handteekening geen enkele plaatselijke autoriteit eenig tooneelwerk zou mogen laten spelen. Als het zoo ging zouden de spelers wel zorgen hun stukken naar de hoofdstad te zenden en zouden zij ze veilig kunnen opvoeren: de schrijvers zouden meer zorg en aandacht besteden aan wat ze schreven, beducht voor het strenge oordeel van een man van het vak; zoodoende zouden er goede comedia's geschreven worden en zou men op de gelukkigste wijze bereiken wat men er mee bereiken wil, namelijk een behoorlijk vermaak voor het groote publiek zoowel als den bijval der beste geesten van Spanje, en het belang en de veiligheid van de tooneelspelers die dan niet bang behoefden te zijn dat ze een

pak slaag kregen. En als men dezen zelfden man of een ander opdracht gaf de nieuwe ridderromans te beoordeelen, zouden er ongetwijfeld enkele kunnen verschijnen die zoo volmaakt zijn als UEd. het aangaf, die onze taal met den heerlijken kostelijken schat der welsprekendheid konden verrijken, en oorzaak zijn dat de oude boeken in de schaduw werden gesteld bij het licht van de nieuwe die er verschenen, tot eerzame verpoozing niet alleen van de lediggangers, maar ook van harde werkers; want de boog kan niet altijd gespannen zijn en de zwakke menschelijke natuur kan niet standhouden zonder gepast vermaak."

Tot zoover waren de kanunnik en de pastoor met hun gesprek gevorderd toen de barbier hun achterop kwam rijden, hen inhaalde en tot den pastoor zeide:

„Hier is de plek mijnheer de licentiaat, die ik zeide dat goed was om wat rust te nemen terwijl de ossen er versch gras in overdaad kunnen vinden."

„Dat lijkt mij ook," antwoordde de pastoor.

En toen hij den kanunnik gezegd had waar het om ging, voelde deze er ook wel voor wat rust te nemen, verlokt door de ligging van het schoone dal dat zich daar voor hun oogen uitstrekte. En ten einde zoowel daarvan te genieten, als van het gesprek met den pastoor op wien hij reeds bijzonder gesteld was geraakt, en ook om wat meer in het bijzonder over de heldendaden van Don Quichot te vernemen, gaf hij een paar van zijn knechts bevel zich naar de herberg te begeven die daar niet ver vandaan was en er het eten voor het geheele gezelschap te gaan halen, want hij was besloten dien middag zijn siësta op deze plek te houden; waarop een van zijn knechts antwoordde dat het muildier met den voorraad levensmiddelen dat reeds in de

herberg moest zijn aangekomen zoo overvloedig voorzien was dat men uit de herberg niets meer noodig had dan gerst.
„Als de zaken zoo staan," sprak de kanunnik, „neem dan alle rijdieren daarheen mee en laat den vrachtezel hier komen."
Ondertusschen had Sancho de kans schoon gezien zijn meester te spreken zonder dat de pastoor en de barbier die hij niet vertrouwde er aldoor bij waren, hij ging naar de kooi waarin zijn meester zat en zei tot hem: „Mijnheer, er moet mij wat van het hart; ik zou u eens wat willen zeggen over dien toestand van uw betoovering want de zaak zit zoo: die twee die er daar gemaskerd bij loopen, zijn de pastoor en de barbier van ons dorp; en ik heb zoo gedacht dat ze die streek om u op deze manier mee te nemen enkel hebben verzonnen uit haat en nijd omdat UEd. ze voorbijstreeft in roemruchte daden. Als dat de waarheid is, dan volgt daaruit dat u niet betooverd bent maar bedrogen en voor het lapje gehouden. En om dat te bewijzen zou ik u wel eens een vraag willen stellen; als u mij daarop antwoordt zooals ik denk dat u mij antwoordt, zal u deze bedriegerij kunnen voelen en tasten, en zien dat u niet betooverd bent, maar alleen maar gek in het hoofd."
„Vraag wat je wilt, vriend Sancho," antwoordde Don Quichot; „ik zal doen wat je wilt en je antwoorden op al je vragen. Maar wat betreft je bewering dat zij die daarginds loopen de pastoor en de barbier, onze vrienden en buren zijn, het kan best wezen dat zij dat schijnen; maar geloof toch in geen geval dat zij het werkelijk en inderdaad zijn. Wat je dient te gelooven en te bedenken is dat indien ze zooals je zegt op hen lijken, dit wel komen zal omdat zij die mij betooverden

dien vorm en gedaante hebben aangenomen; immers het valt toovenaars licht de gestalte aan te nemen die zij verkiezen en zij zullen die van onze vrienden gekozen hebben om jou te laten denken wat je denkt en je in een doolhof van drogbeelden te brengen waaruit je den weg niet zult weten te vinden al bezat je den draad van Theseus. En ze kunnen het ook gedaan hebben om mij onzeker van geest te maken en onbekwaam te gissen vanwaar deze ramp mij gekomen is; want als je mij aan den eenen kant zegt dat de barbier en de pastoor van ons dorp mij vergezellen, en ik mij aan den anderen kant in een kooi zie gestopt, terwijl ik van mijzelf weet dat geen menschelijke kracht, of het zou een bovennatuurlijke moeten zijn, in staat ware mij in een kooi te zetten, wat wil je dan dat ik anders zeg en denk dan dat de wijze van mijn betoovering alles overtreft waarvan ik gelezen heb in alle histories welke handelen over dolende ridders die wel eens betooverd zijn geweest? Zoodat je je volkomen gerust kunt stellen wat betreft de vraag of zij zijn die jij zegt dat zij zijn, want ze zijn dat evenmin als ik een Turk ben. Maar om terug te komen op je wensch mij iets te vragen, spreek, en ik zal je antwoorden al vraag je mij van nu tot morgen toe."

„Onze-lieve-Vrouw sta mij bij!" zei Sancho met verheffing van stem. „Hoe is het mogelijk dat UEd. zoo'n dikke hersenpan heeft en zoo'n beetje hersens daarin dat u niet snapt dat ik u de zuivere waarheid zeg en dat er bij uw gevangenschap en kwaad fortuin meer boosaardigheid te pas komt dan toovenarij? Maar als de zaken zoo staan wil ik u zelfs duidelijk bewijzen dat u niet betooverd bent. En zegt u mij dan eens, zoo waar God u moge verlossen uit deze ellende en u zich

als u dat het minst verwacht in de armen zien van mevrouw Dulcinea..."

„Staak je bezweringen," sprak Don Quichot, „en vraag zooveel je wilt; ik heb je al gezegd dat ik je zoo stipt mogelijk zal antwoorden."

„Als het u belieft," hernam Sancho, „en wat ik dan weten wou is dat u mij eens vertelt, zonder er iets bij te maken of af te doen, maar in alle waarheid, zooals men verwachten mag van een mensch als UEd., die het beroep der wapenen uitoefent en zich dolend ridder noemt..."

„Ik zeg toch dat ik in niets liegen zal," antwoordde Don Quichot, „Vraag nu maar op, want waarlijk, Sancho, je verveelt me met zooveel plichtplegingen en draaierijen."

„Dan zeg ik dat ik overtuigd ben van de eer en trouw van mijn meester; en dan zou ik u omdat het bij het gesprek te pas komt met permissie willen vragen of u bijgeval sinds UEd. in deze kooi zit en naar uw meening betooverd bent al behoefte en lust hebt gehad om een groote of kleine boodschap te doen, zooals men pleegt te zeggen."

„Ik begrijp niet wat je bedoelt met dat *een boodschap doen*, Sancho; verklaar je nader, als je wilt dat ik je behoorlijk antwoord geef."

„Maar hoe is het mogelijk dat UEd. niet weet wat *een groote of een kleine boodschap doen* beteekent. Nou, dat weten de schoolkinderen toch al lang! Wel, ik bedoel of u al eens behoefte hebt gekregen om iets te doen waar men niet buiten kan."

„Ha, nu begrijp ik je, Sancho! En of! Dikwerf en zelfs in dit eigen oogenblik heb ik die behoefte! Red mij uit deze benauwdheid; want geheel zindelijk is het hier reeds niet meer!"

AANTEEKENINGEN

[1]) Zinspeling op de oude spreekwoordelijke uitdrukking: „el sastre del cantillo, que cosía de balde y ponía el hilo" (de kleermaker van den hoek, die voor niets werkte en er het garen nog bij inschoot), waarmede een te altruïstisch mensch wordt bedoeld. De belangstellende zie hierover José María Sbarbi, *Diccionario de refranes, adagios, proverbios...*, tomo II, Madrid 1922, blz. 347*a*.

[2]) Deze drie dramatische werken zijn van Lupercio Leonardo de Argensola (1559—1613). *La Filis* is verloren gegaan. *La Isabela* en *La Alexandra* werden uitgegeven door den Conde de la Viñaza in *Obras sueltas de Lupercio y Bartolomé de Argensola*, tomo I, Madrid 1889, *p.* 47 *et seq.*

[3]) *La Ingratitud vengada* is van Lope de Vega, *La Numancia* van Cervantes, *El Mercader amante* van Gaspar Aguilar en *La Enemiga favorable* van den kanunnik Francisco de Tárrega.

[4]) Cicero zegt echter eigenlijk: „imitatio vitae, speculum consuetudinis, imago veritatis".

[5]) Cervantes zinspeelt hier waarschijnlijk op Lope de Vega's comedia *Ursón y Valentín*. Met hetzelfde geval drijft hij ook den spot in het derde bedrijf van zijn *Pedro de Urdamalas*.

[6]) Australië was nog niet ontdekt. —
Men behoeft hier slechts te denken aan stukken van Lope de Vega als *El Nuevo mundo descubierto por Cristóbal Colón*. Intusschen heeft Cervantes zelf meer dan eens tegen zijn eigen theorie gezondigd, waarvoor hij zich verontschuldigt in een passage van het tweede bedrijf van *El Rufián dichoso*, een stuk dat in Sevilla en in Mexico speelt.

[7]) Vleiende toespeling op Lope de Vega.

NEGENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER HET WIJZE GESPREK DAT SANCHO PANZA VOERDE MET ZIJN HEER DON QUICHOT

„Ha!" zei Sancho, „nu bent u er bij! Dat is het wat ik zoo van ziel en harte graag wou weten. Hoor eens hier, mijnheer: u zult toch niet willen tegenspreken wat men gewoonlijk onder ons soort menschen zegt als er iemand ziek is: 'Ik weet niet wat Dinges mankeert; want hij eet niet, drinkt niet, slaapt niet en geeft geen behoorlijk antwoord als hem wat gevraagd wordt: het lijkt wel of hij betooverd is?' Waaruit men kan afleiden dat menschen die niet eten, niet drinken, niet slapen en niet de natuurlijke behoeften doen waarover ik het had, betooverd zijn: maar niet menschen die de behoeften voelen die UEd. voelt, die drinkt wanneer u te drinken krijgt, eet als u iets te eten heeft en antwoord geeft op alles wat u gevraagd wordt".

„Daar heb je gelijk aan, Sancho," antwoordde Don Quichot; „maar ik zei je reeds dat er vele wijzen van tooverij bestaan en het kan best wezen dat ze in den loop der tijden veranderd zijn, en dat betooverden tegenwoordig alles doen wat ik doe, al deden zij dat vroeger niet. Zoodat ik maar zeggen wil: tegen de zeden des tijds valt nu eenmaal niet te argumenteeren en men kan er geen peil op trekken. Ik weet en ik ben er van overtuigd dat ik betooverd ben en dit is mij genoeg voor mijn gemoedsrust; want er zou mij een zware last drukken als ik meende dat ik niet betooverd was en er laf en flauwhartig in berustte in deze kooi te blijven zitten en den velen ongelukkigen en behoeftigen die mijn steun en bescherming juist nu dringend en

hoog noodig moeten hebben, mijn hulp te onthouden.
„Dat kan allemaal wel wezen," antwoordde Sancho, „maar ik zeg zoo dat UEd. er heel wat meer profijt en plezier van zou hebben als u probeerde uit dit gevangenishok te komen en ik voor mijn part beloof u dat ik al wat ik kan zal doen om u te helpen en u er uit te krijgen ook; en dan moest u eens zien of u weer op uw braven Rossinant kunt klimmen, die ook wel betooverd lijkt, zoo melancholiek en triest staat hij er bij. Als dat voor elkaar is moesten wij ons geluk nog eens gaan beproeven op zoek naar nieuwe avonturen; en zoo het verkeerd voor ons mocht afloopen is er altijd nog tijd genoeg weer in de kooi te kruipen, waarin ik als braaf en trouw schildknaap beloof mij te zamen met UEd. te laten opsluiten als UEd. bijgeval zoo ongelukkig mocht wezen of ik zoo onnoozel dat ik niet gedaan krijg wat ik wil."
„Ik ben bereid te doen wat je zegt, beste Sancho," hernam don Quichot; „en wanneer jij de kans schoon ziet om mijn bevrijding te bewerkstelligen zal ik je in ieder opzicht gehoorzamen; maar jij, Sancho, zult wel ervaren hoezeer je je vergist in je zienswijze omtrent mijnen tegenspoed."
In deze gesprekken bleven de dolende ridder en de verdoolde schildknaap gewikkeld tot zij de plek bereikten waar de pastoor, de kanunnik en de barbier die intusschen reeds waren afgestegen, op hen zaten te wachten. De ossendrijver spande dadelijk de ossen van den wagen en liet de beesten vrij weiden op die groene en liefelijke plek waarvan de frissche fleur niet alleen betooverde lieden als Don Quichot noodde om met volle teugen te genieten, maar zelfs zulke nuchtere en verstandige wezens als zijn schildknaap, die den

pastoor beleefd verzocht of zijn heer niet even de kooi uitmocht; want als ze hem niet uitlieten, zou die gevangenis niet zoo proper blijven als de properheid van een voornaam edelman als zijn meester vereischte. De pastoor begreep dadelijk 's mans bedoeling en zeide dat hij gaarne zou doen wat er van hem verlangd werd, indien hij niet vreesde dat zijn heer zoodra hij zich in vrijheid zag gesteld weer zijn gewone dolle streken zou uithalen en de vlucht nemen naar waar niemand hem meer terug kon vinden.

„Ik sta borg voor zijn vlucht," antwoordde Sancho.

„En ik eveneens," sprak de kanunnik, „en te meer indien hij mij zijn woord als ridder geeft zich niet te verwijderen zonder ons verlof."

„Dat geef ik gaarne," antwoordde Don Quichot, die alles had aangehoord; „te meer omdat iemand die betooverd is als ik niet over de vrijheid beschikt met zijn lichaam te doen wat hij wil; want wie hem betooverde kan maken dat hij zich in geen drie eeuwen meer van zijn plaats kan verroeren; en zoo hij gevlucht mocht zijn zal hij hem vogelvlug doen wederkeeren." — En aangezien de zaken nu eenmaal zoo stonden, kon men hem veilig loslaten, vooral omdat iedereen hierbij gebaat was; want zoo men hem niet losliet, zou hij naar hij verzekerde hun reukorganen wel zeer op de proef stellen, tenzij zij zich een eind weegs verwijderden.

De kanunnik schudde hem bij de hand, hoewel beide handen samengebonden waren, en op zijn eerewoord lieten ze hem uit de kooi; waarover hij zich in hooge mate en op gansch bijzondere wijze verheugde. Het eerste wat hij deed was zijn lichaam in al zijn lengte uitrekken, daarop begaf hij zich onmiddellijk naar de

plek waar Rossinant stond, en terwijl hij dien een paar klappen op het kruis gaf, sprak hij:

„Bloem en toonbeeld van alle paarden, nog steeds vertrouw ik op God en Zijne gebenedijde Moeder dat wij beiden elkander nog eens in dien staat zullen aanschouwen dien wij wenschen; jij met je meester op den rug; en ik, bovenop je gezeten en het beroep uitoefenend waarvoor God mij ter wereld heeft geworpen."

En nadat Don Quichot dit gezegd had, verwijderde hij zich met Sancho een goed eind weegs, vanwaar hij heel wat opgeluchter terugkeerde, en met meer verlangen gehoor te geven aan wat zijn schildknaap hem zou bevelen.

De kanunnik sloeg hem gade en was verwonderd over zijn merkwaardige krankzinnigheid; maar hij zag dat hij in alles wat hij zeide en antwoordde een uitstekend verstand toonde te bezitten, en alleen de stijgbeugels verloor, gelijk al menigmaal gezegd werd, als het over ridderschap ging. En daarom zei hij nadat allen in het malsche gras hadden plaats genomen om op den mondvoorraad van den kanunnik te wachten, door medelijden bewogen tot hem:

„Hoe is het toch mogelijk, mijnheer de hidalgo, dat de ijdele en naargeestige lectuur der ridderromans zulk een invloed op UEd. heeft kunnen hebben en u het hoofd dermate op hol bracht dat u er toe gekomen bent te gelooven aan uw betoovering en andere zaken van dat slag, die even ver van de waarheid zijn als de leugen het is? En hoe is het mogelijk dat een menschelijk brein inderdaad ging gelooven aan het bestaan van al die ontelbare Amadissen en heel die schare van zoo beroemde ridders, aan al die keizers van Trebizonde, al die Felixmartes van Hyrcanië [1]), al die telgangers,

al die rondtrekkende maagden, slangen en draken, al die reuzen en ongehoorde avonturen, aan zooveel soorten tooverij, zooveel veldslagen, zooveel buitensporige ontmoetingen, zooveel prachtige gewaden, zooveel verliefde prinsessen, zooveel schildknapen die graaf werden, zooveel vermakelijke dwergen, zooveel liefdesbrieven, zooveel verliefde woorden, zooveel dappere vrouwen, en om kort te gaan, zoovele en zoo onzinnige gevallen als de ridderboeken bevatten? Ik kan u wat mijn persoon betreft alleen zeggen dat ze mij als ik ze lees tot op zekere hoogte wel bevallen, zoolang ik niet bedenk dat het allemaal leugens en lichtzinnigheden zijn; maar als ik er mij rekenschap van geef wat ze eigenlijk zijn, werp ik zelfs het beste van de soort in een hoek, of had ik een vuur, ik wierp het daarin, een straf die zij dubbel en dwars verdienen als valsch en bedriegelijk verre boven de gemeene maat der dingen, als stichters van nieuwe sekten en van een nieuwe levenswijze, en ook omdat zij er aanleiding toe geven dat het groote publiek alle dwaasheden die zij bevatten gelooft en voor waar houdt. Ja, zij gaan zelfs zoover dat zij het bestaan om het vernunft van verstandige hidalgo's van aanzienlijke geboorte te verontrusten, gelijk men wel zien kan aan wat ze in UEd. bewerkt hebben; immers ze hebben u in zulk een staat gebracht dat men u in een kooi moet opsluiten en op een ossewagen vervoeren, zooals men een leeuw of tijger van de eene plaats naar de andere brengt om hem aan het publiek te vertoonen en zoo den kost op te halen. Kom aan, mijnheer Don Quichot, heb medelijden met uzelf, keer terug in den schoot van het verstand, leer de kunst gebruik te maken van de uitmuntende hersenen die het den Hemel behaagd heeft u te schenken

en besteed uw allergelukkigst talent aan een ander soort lectuur die uw geweten ten goede komt en uw eer verhoogt! En zoo UEd. zich door uw natuurlijke neiging gedreven voelt toch nog altijd boeken te lezen met heldendaden en ridderfeiten, lees dan in de Heilige Schrift het Boek der Richteren; want daar zult gij grootsche waarheden beschreven vinden en wapenfeiten die even dapper als waar zijn. Lusitanië had Viriathus, Rome Caesar, Carthago Hannibal, Griekenland Alexander, Kastilië Graaf Fernán González, Valencia den Cid, Andalusië Gonzalo Fernández, Extremadura Diego Carcía de Paredes, Jerez Garci Pérez de Vargas, Toledo Garcilaso, Sevilla Don Manuel de León [2]), en de beschrijving van hun dappere daden kan de scherpste vernunften die ze lezen bezighouden, leeren, vermaken en in bewondering brengen. Dit zal zeker een lectuur zijn UEds voortreffelijk verstand waardig, mijn hooggeachte heer Don Quichot, die u geleerd zal maken in de geschiedenis, verliefd op de deugd, ervaren in alles wat goed is, verbeterd in uw zeden en gewoonten, dapper zonder roekeloosheid, voorzichtig zonder kleinmoedigheid, en dit alles tot Gods eer, uw eigen voordeel en tot roem van de Mancha, vanwaar ik vernomen heb dat UEd. afkomstig en geboortig is."

Don Quichot zat zeer aandachtig naar de woorden van den kanunnik te luisteren en toen hij zag dat hij uitgesproken was, zeide hij nadat hij hem een geruime poos had aangekeken:

„Het wil mij voorkomen, mijnheer de hidalgo, dat UEds woorden ten doel hebben mij aan het verstand te brengen dat er nimmer dolende ridders ter wereld hebben bestaan, dat alle ridderboeken valsch en leugen-

achtig zijn, van geen enkel nut en zelfs schadelijk voor het gemeenebest, dat ik er zeer verkeerd aan deed ze te lezen, verkeerder nog ze te gelooven, en nog veel verkeerder ze na te volgen toen ik dan besloot mij te wijden aan het zeer zware beroep der dolende ridderschap dat die boeken leeren; want gij ontkent dat er ooit eenig Amadis ter wereld heeft geleefd, noch in Gallië noch in Griekenland, noch een van de vele andere ridders waarvan de boeken vol staan."

„Het is alles letterlijk zooals UEd. het zegt," sprak daarop de kanunnik.

Waarna Don Quichot antwoordde:

„UEd. voegde daar ook nog aan toe dat deze boeken mij veel kwaad hadden gedaan, daar ze mij het hoofd verwarden en mij in een kooi deden terechtkomen, en dat het wenschelijker voor mij zou zijn mijn leven te beteren, van lectuur te veranderen, en de voorkeur te geven aan andere boeken die waarachtiger zijn en die in meerdere mate vermaken en onderrichten."

„Zoo is het," sprak de kanunnik.

„Welnu," hernam Don Quichot, „ik vind dat degeen die hier verward van geest en betooverd blijkt UEd. is, die begon met zooveel lastertaal uit te slaan tegen iets dat zoo algemeen erkend en zoo voor waar gehouden wordt dat wie het zou heeten liegen gelijk UEd. het doet dezelfde straf verdiende welke u, zooals UEd. zegt, de boeken die u leest doet ondergaan als ze u ergeren. Want wie iemand tracht wijs te maken dat Amadis niet bestaan heeft, noch een van de andere ridders van avonturen waarvan de historiën vol zijn, kan evengoed trachten hem er van te overtuigen dat de zon geen licht, het ijs geen koude en de aarde geen voedsel geeft; immers zelfs het scherpste vernuft van gansch de wereld

zal geen mensch aan het verstand kunnen brengen, dat de geschiedenis van de Infanta Floripés en Guy van Bourgondië [3]) niet waar was, en evenmin de historie van Fierabrás met de brug van Mantible [4]), die plaats vond ten tijde van Karel den Groote en die — dat zweer ik bij alles wat ik heilig houd! — zoo waar is als dat het op het oogenblik dag is. Maar indien zij gelogen heet, dan heet het ook een leugen dat ooit Hector bestond en Achilles, en de oorlog van Troje, en de twaalf Pairs van Frankrijk, of koning Arthur van Engeland die nog steeds leeft in de gedaante van een raaf [5]) en nog steeds in zijn koninkrijk wordt terugverwacht. Men zou zich evengoed kunnen verstouten de historie van Garin Mesquin [6]) onwaarheid te noemen of wel de Queste van den Graal en de liefdesgeschiedenis van Tristan en koningin Isolde [7]) apocrief, evenals die van Genovere en Lancelot, terwijl er toch menschen leven die zich om zoo te zeggen herinneren de dueña Quintañona in levenden lijve voor zich te hebben gezien, de beste wijnschenkster die er ooit in Groot-Brittannië te vinden was. En dit is zoozeer waar dat ik mij herinner dat mijn grootmoeder van vaderskant, wanneer zij een dueña zag met haar eerbiedwaardigen sluier, mij altijd zeide: 'Die vrouw, mijn jongen, lijkt sprekend op de dueña Quintañona [8]).' Waaruit ik opmaak dat zij haar gekend moet hebben of althans wel eens een portret van haar had gezien. Wie zou dan durven beweren dat de historie van Pierres en de schoone Magalona [9]) niet waar is, als men tot op den huidigen dag in de koninklijke wapenzaal de pin vertoont waarmede de dappere Pierres het houten paard terugbracht waarmede hij door de luchten reed? En die pin is nog een stuk grooter dan de dissel van een

boerenwagen! En vlak naast de pin staat het zadel van Babieca. En te Roncevaux bevindt zich de hoorn van Roeland [10]), die zoo groot is als een zware balk, waaruit men kan afleiden dat er wel degelijk twaalf Pairs geweest zijn, en dat er een Pierres bestaan heeft, dat er Cids geleefd hebben en andere dergelijke ridders,

> *'...van hen van wie men zegt*
> *dat zij uitgaan op avonturen'* [11])

Of wil men mij te over nog bestrijden dat de dappere Portugees Juan de Merlo [12]) geen dolend ridder was, die naar Bourgondië trok en vocht in de stad Atrecht met den roemruchten heer van Charní, mosén Pierres genaamd, en daarna in de stad Bazel met mosén Enrique de Ravestein, waarbij hij uit beide ondernemingen met roem en eer bedekt als overwinnaar te voorschijn trad; en de avonturen en uitdagingen die, eveneens in Bourgondië, werden volvoerd door de dappere Spanjaarden Pedro Barba en Gutierre Quijada — van wiens geslacht ik in rechte, mannelijke linie afstam, — doordat zij de zonen van den Graaf van Sint Paul versloegen [13]). Dat men mij dan gerust ook zegge dat Don Fernando de Guevara [14]) geen avonturen is gaan zoeken in Duitschland, waar hij streed met micer Georges, een ridder uit het huis van den Hertog van Oostenrijk; laat men dan gerust beweren, dat de steekspelen van Suero de Quiñones, die van den „Paso" [15]), slechts zotternij waren, evenals de krijgsbedrijven van mosén de Falces [16]) tegen den Kastiliaanschen ridder Don Gonzalo de Guzmán, benevens vele andere heldendaden, bedreven door christenridders zoowel van deze als vreemde koninkrijken, welke zoo gewaarborgd en waarachtig zijn dat, ik herhaal het, hij die ze zou heeten liegen,

van elk gezond verstand en rede zou moeten zijn beroofd."

De kanunnik was verwonderd te hooren hoe Don Quichot waarheid en leugen door elkaar haalde, en te zien hoe goed hij op de hoogte was van al wat verband hield en in betrekking stond met de heldendaden van zijn dolende ridderschap, en daarom antwoordde hij hem:

,,Ik kan niet ontkennen, mijnheer Don Quichot, dat er eenige waarheid schuilt in hetgeen UEd. gezegd heeft, inzonderheid wat de Spaansche dolende ridders aangaat, en ook wil ik wel toegeven dat de twaalf Pairs van Frankrijk bestaan hebben, maar ik weiger te gelooven dat zij al de dingen tot stand brachten die aartsbisschop Turpijn[17]) over hen schrijft; want de waarheid is dat het ridders waren, gekozen door de koningen van Frankrijk, en dat men ze *pairs* noemde omdat zij allen gelijk waren in moed, rang en dapperheid; in zooverre dat als ze het niet waren, zij het behoorden te zijn, en het was als een soort van geestelijke orde, gelijk die welke wij tegenwoordig kennen, zooals de orde van Santiago of die van Calatrava, waarin verondersteld wordt dat de leden moedige, dappere ridders van hooge geboorte zijn, of dat in ieder geval behooren te wezen; en evenals men thans spreekt van een *ridder van Sint Jan*, of van een *ridder van Alcántara*, zeide men in dien tijd een *ridder van de twaalf Pairs*, niet omdat alle twaalf die voor deze militaire orde uitgekozen werden, allen gelijk waren. Dat er een Cid heeft bestaan, lijdt geen twijfel, en nog minder dat Bernardo del Carpio [18]) geleefd heeft; maar ik geloof dat men er zeer ernstig aan twijfelen mag of zij de heldendaden hebben bedreven die men hun toeschrijft. En wat betreft de pin van

Graaf Pierres waarover UEd. spreekt en die zich naast het zadel van Babieca in de koninklijke wapenzaal bevindt, ik beken mijn zonde; want ik ben zoo dom of zoo kortzichtig dat ik hoewel ik het zadel gezien heb, de pin niet waarnam, en dat waar die zoo groot is als UEd. gezegd heeft."

„En toch is zij daar zonder eenigen twijfel aanwezig," hernam Don Quichot; „en om nog nauwkeuriger te zijn, men zegt dat hij gestoken is in een rundlederen foedraal, om het roesten te beletten."

„Alles is mogelijk," antwoordde de kanunnik, „maar bij de priesterwijding die ik ontving, ik herinner mij niet dat ik hem gezien heb. Aangenomen echter dat hij daar aanwezig is, verplicht ik mij niet om de histories van zooveel Amadissen te gelooven, noch die van zulk een schare van ridders als ons daar beschreven wordt; en het is en blijft niet juist dat een man zoo waardig als UEd., met zoo uitnemende eigenschappen en begaafd met zulk een voortreffelijk verstand, zich inbeeldt dat al de vele en vreemde dwaasheden waar zijn die beschreven staan in de onzinnige ridderboeken."

AANTEEKENINGEN

[1]) Zie het Zesde Hoofdstuk, aanteekening 10.

[2]) Viriathus was een onverschrokken aanvoerder van de Lusitaniërs in den oorlog tegen de Romeinen. —
Fernán González, graaf van Kastilië, leefde in het midden van de 10de eeuw. Hij heet de stichter van de onafhankelijkheid van Kastilië. Hij is niet alleen de held van verschillende oude Spaansche romances, maar ook van een uitvoerig epos (± 1250), getiteld *Poema de Fernán Gonçález.* Zie van dit werk den *texto crítico, con introducción, notas y glosario* por C. Carroll Marden, Baltimore 1904. —

De Cid was niet geboren te Valencia, maar in Bivar bij Burgos. Toen hij echter de stad en het koninkrijk Valencia op de mooren veroverd had, sprak men van „Valencia del Cid", waarna de held eerlang met het epitheton „el Cid de Valencia" werd aangeduid. —
Bedoeld is Gonzalo Fernández de Córdoba, de „Gran Capitán", geboren te Montilla. Zie over hem het Tweeëndertigste Hoofdstuk, aanteekening 4.
Zie over Diego García de Paredes, den „Sansón de Extremadura", het Tweeëndertigste Hoofdstuk, aanteekening 5. —
Garci Pérez de Vargas was niet afkomstig uit Jerez, maar uit Toledo. Hij nam deel aan de verovering van Sevilla door Ferdinand III (1248). Alfonso de Wijze vertelt in de *Primera Crónica General de España* verschillende heldendaden van dezen Garci Pérez. —
Het is niet waarschijnlijk dat hier de groote Toledaansche dichter Garcilaso de la Vega (1503—1536) is bedoeld. Veeleer zal moeten worden gedacht aan een zekeren Garcilaso, van wien oude romances onvergelijkelijke heldendaden vertellen, die hij bij het beleg van Granada (1492) zou hebben bedreven.
Don Manuel Ponce de León, van wien schier ongeloofelijke dapperheden worden verhaald, nam deel aan de verovering van het koninkrijk Granada door de Katholieke Koningen. Bovendien vertelt een romance de volgende anekdote van hem.
Doña Ana de Mendoza liet om den moed van de ridders aan het hof op de proef te stellen, haar handschoen in een leeuwenkuil vallen. Met zijn zwaard in de hand, begaf Don Manuel zich te midden van de leeuwen en raapte den handschoen op; maar toen hij hem Doña Ana ter hand stelde, gaf hij haar tevens een slag in het gezicht om haar er voor te straffen ter wille van een gril zooveel edellieden aan gevaar te hebben blootgesteld. Het thema is zeer verbreid in de wereldliteratuur: Schiller wijdt er een van zijn balladen aan (*Der Handschuh*), evenals Leigh Hunt (*The Glove and the lions*).
[3]) Floripés, een dochter van den Saraceenschen emir Balán, verliefd geworden op den Franschen ridder Guy van

Bourgondië, bevrijdde dezen uit de gevangenis waarin hij met eenige andere Pairs van Frankrijk lag, en hield hen in verzekerde bewaring in een toren totdat Karel de Groote hen kwam verlossen. Het verhaal, afkomstig uit Fransche epische werken van de 12de eeuw, komt o.a. ook voor in de *Historia caballeresca de Carlomagno*, die in het Spaansch werd vertaald door Nicolás de Piamonte.

[4]) Fierabrás was, volgens de Fransche epen van de middeleeuwen, een vervaarlijke maar edelmoedige reus, broeder van de Infanta Floripés. Verslagen door Oliveros, een van de ridders van Karel den Groote, werd hij nadat hij zich had laten doopen, diens beste vriend. Dit verhaal is eveneens te vinden in de *Historia caballeresca de Carlomagno*, die ook de brug van Mantible vermeldt, waar Balán, de in de vorige aanteekening genoemde vader van Floripés, van de christenen die daar langs kwamen, een phantastisch hoog bruggegeld eischte, een wantoestand waaraan door Karel den Groote een einde werd gemaakt. Zie ook nog het Tiende Hoofdstuk, de aanteekeningen 11 en 12.

[5]) Zie het Dertiende Hoofdstuk, aanteekening 4.

[6]) Ook Garin Mesquin is een held uit de Fransche middeleeuwsche epen.

[7]) Zoowel de geschiedenis van Tristan en Isolde als de Graalqueste zijn legenden van den Bretonschen cyclus. Zie het 13de Hoofdstuk, aanteekening 5.

[8]) Zie het Dertiende Hoofdstuk, de aanteekeningen 6—8.

[9]) De *Historia de la linda Magalona, hija del Rey de Nápoles, y de Pierres, hijo del Conde de Provenza*, uit het Fransch vertaald door Felipe Camús, verscheen in 1526 te Toledo. De geschiedenis berust op een oud Fransch epos van de 12de eeuw. — Cervantes zegt iets verder dat het houten paard bestuurd werd door een pin die het in het voorhoofd had. Op dat houten paard maakte Pierres groote reizen, „en hij schaakte de schoone Magalona, haar achter zich aan door de lucht meevoerende, terwijl hij allen die hen van den grond af nastaarden, vol verbazing achterliet". Gelijk de kanunnik te verstaan geeft, is het louter een bedenksel van Don Quichot dat de bewuste pin zich in de Armería Real te Madrid zou bevinden. Het is daarentegen wel waar

dat nog niet eens heel lang geleden in het beroemde wapenmuseum het zadel van Babieca, het paard van den Cid, was tentoongesteld, benevens enkele andere wonderlijke voorwerpen, die men thans verwijderd heeft.

[10]) Roeland bevond zich in de achterhoede van het leger van Karel den Groote, welke bij Roncevaux verslagen werd. De legende voegde er aan toe dat Roeland toen hij zag dat hij in gevaar verkeerde, de voorhoede wilde waarschuwen door op zijn hoorn te blazen. Hij blies echter met zulk een kracht dat de aderen van zijn slapen sprongen, waarop de held stierf. In Cervantes' dagen heette het dat de hoorn van Roeland in de kerk van Roncevaux werd bewaard.

[11]) Zie het Negende Hoofdstuk, aanteekening 2.

[12]) Juan de Merlo was weliswaar van Portugeesche afkomst, maar toch in Kastilië geboren. Hij was „guarda mayor" van Jan II van Kastilië (1406—1454). Wat Don Quichot over 's mans optreden in Atrecht (1433) en te Bazel zegt, wordt bevestigd door de *Crónica del Rey Don Juan el II de Castilla.*

[13]) Pedro Barba en Gutierre Quijada waren twee dappere Kastiliaansche ridders. Zij leefden in de 15de eeuw. Wat Don Quichots afstamming van Gutierre Quijada betreft, men herleze wat over den achternaam Quijada gezegd is in het Eerste Hoofdstuk, aanteekening 4.

[14]) Wat hier over Don Fernando de Guevara in herinnering gebracht wordt, komt volmaakt overeen met hetgeen de *Crónica del Rey Don Juan el II de Castilla* (año 35—1436 — capítulo CCLV) over dezen Spaanschen ridder mededeelt.

[15]) Suero de Quiñones was een onverschrokken ridder uit León, die in 1434, na daarvoor eerst verlof te hebben gevraagd aan koning Jan II, bij de brug over de rivier de Orbigo, op een afstand van enkele mijlen van Astorga, zijn beroemd *paso honroso* leverde, waartoe hij zich ter eere van zijn aangebedene had verbonden en waarbij niet minder dan driehonderd lansen gebroken moesten worden met de ridders die zich zouden melden. Voor dezen quijotesken strijd kwamen achtenzestig avonturiers uit aller heeren landen opdagen: Spanje, Portugal, Frankrijk, Italië en Duitschland. Het geheele tornooi duurde dertig dagen.

Het doel van den strijd was in allen ernst het betalen van een losgeld ten einde vrij te komen van de gevangenschap waarin een meedoogenlooze geliefde haar ridder gesloten hield, en ten teeken waarvan hij alle Donderdagen een ijzeren ring om den hals droeg.

[16]) Luis de Falces was „mayordomo" van koning Alfonso V van Aragon (1416—1458). In 1428 leverde hij te Valladolid, in tegenwoordigheid van Jan II en het geheele Kastiliaansche hof, een steekspel tegen Gonzalo de Guzmán. Zie de *Crónica del Rey Don Juan el II de Castilla*, año 28, capítulo CIII.

[17]) Zie over Turpijn, het Zesde Hoofdstuk, aanteekening 16.

[18]) De kanunnik gelooft dus meer in Bernardo del Carpio dan in den Cid. En toch is Bernardo del Carpio een volmaakt legendarische figuur.

VIJFTIGSTE HOOFDSTUK

OVER DE DOOR DON QUICHOT EN DEN KANUNNIK GEHOUDEN FIJNZINNIGE GEDACHTENWISSELINGEN, BENEVENS ANDERE GEBEURTENISSEN

„Dat moest er nog bijkomen!" antwoordde Don Quichot. „Boeken die gedrukt zijn met het koninklijk privilege en met goedkeuring van hen wien ze ter beoordeeling werden voorgelegd, en die algemeen graag gelezen worden en in eere gehouden door groot en klein, arm en rijk, geletterden en onwetenden, door boer en edelman, kortom door allerhande slag menschen van welken rang of stand ze ook zijn mogen, mag men die leugenachtig noemen [1])? En dat terwijl ze zich zoo waarheidlievend voordoen; want vertellen ze ons niet van vader, moeder, vaderstad, familie, leeftijd, plaats en heldendaden, welke de bewuste ridder of ridders bedreven, stuk voor stuk, en dag voor dag? Zwijgt UEd. toch, slaat u niet zulke blasphemie uit en geloof mij dat ik u in dezen raad wat u als verstandig man betaamt: lees ze maar liever en u zult zien welk een genot het u verschaft. Want zegt u mij eens of men iets schooners kan aanschouwen dan dat zich hier als het ware op dit oogenblik vlak voor ons een groot meer vertoont van kokend en borrelend pek, waarin een heirleger van slangen, adders en hagedissen en ander schrikkelijk en gedrochtelijk gedierte kruipt en krioelt, en dan te hooren dat midden uit het meer een allerklaaglijkste stem weerklinkt die zegt: 'Gij ridder, wie gij ook zijn moogt, die het ontzagwekkend meer aanschouwt, indien gij het heil deelachtig wilt worden dat verborgen ligt onder deze donkere wateren, toon dan

den moed van uw sterke borst en stort u te midden van dit zwart en brandend vocht; want zoo gij dit niet doet zult gij niet waardig zijn de verheven wonderen te aanschouwen welke de zeven kasteelen van de zeven feeën welke onder deze duisterheden liggen, omsluiten en bevatten'? En nauwelijks heeft dan de ridder de angstwekkende stem ten einde toe vernomen of zonder nader te overleggen en zonder te denken aan het gevaar waarin hij zich begeeft, ja zelfs zonder zich te ontdoen van het gewicht zijner zware wapenrusting, roept hij God en zijne aangebedene aan, stort zich midden in het ziedende meer, en voor hij weet of vermoedt wat hem is overkomen, bevindt hij zich te midden van bloeiende velden, waarbij de Elyzeesche in het niet verzinken. Daar schijnt hem de hemel doorzichtiger te zijn, de zon straalt met nieuwer glans, en aan zijn oog vertoont zich een liefelijk bosschage van heerlijk en bladerrijk geboomte, welks groen het oog verheugt; en het oor wordt gestreeld door den zoeten wildzang van tallooze kleine bontgevederde vogeltjes die door de verwarde takken heen en weer springen. Hier ontdekt hij een beekje, welks frissche water, helder kristal gelijk, voorthuppelt over fijn zand en witte kiezelsteenen, die zuiver goud en echte parelen schijnen; ginds ziet hij een kunstige fontein, van veelkleurig jaspis en glad marmer gebouwd; daar weer ziet hij er een naar landelijken trant versierd met kleine mosselschelpjes en getorste witte en gele slakkenhuisjes, in ordelooze orde bijeengebracht en afgewisseld met stukjes glinsterend glas en nagebootste smaragden, die een bont geheel vormen, zoodat daar de kunst wedijverend met de natuur, deze nog schijnt te overtreffen. Weer elders doemt plotseling een machtig kasteel of weelderig

moorsch slot voor hem op, welks muren van massief goud zijn, de tinnen van diamant en de poorten van topaas; kortom, het is van zulk een wonderbaarlijke makelij dat hoewel het van niets minder is gebouwd dan diamant en karbonkelsteen, robijnen, parelen, goud en smaragd, het werk van den bouwer nog meer bewondering verdient. En als hij dit alles heeft aanschouwd, wat anders kan dit dan nog overtreffen dan dat door de poort van het kasteel een aanzienlijk aantal maagden naar buiten treedt in zoo fraaie en zwierige kleedij dat indien ik ze thans zoo zou beschrijven gelijk de riddergeschiedenissen ze ons verhalen, ik niet uitgesproken zou raken. En dan geschiedt het dat zij die de eerste van allen schijnt te wezen den onverschrokken ridder die in het ziedende meer sprong terstond bij de hand neemt en hem zonder een woord te spreken in het rijke kasteel of slot voert, waar zij hem naakt uitkleedt als toen zijn moeder hem ter wereld bracht, hem baadt in lauwe wateren, en daarna het gansche lichaam zalft met welriekenden balsem, en kleedt in een hemd van het fijnste lijnwaad doortrokken van zoete geuren, waarna een andere maagd toesnelt en hem een mantel over de schouders werpt die naar men zegt op zijn minst een stad waard is, en vaak meer? Welk een onvergelijkelijk schoon tafereel ontrolt zich vervolgens voor zijn oogen als men ons verhaalt hoe hij na dit alles naar een andere zaal wordt geleid, waar hij de tafels gedekt vindt met zooveel pracht dat hij er verbaasd en verlegen van staat te kijken? Welk een schouwspel, wanneer hij ziet hoe ze hem water over de handen storten, een en al amber en zoete bloemen? Hoe is het hem te moede als ze hem plaats doen nemen op een zetel van ivoor? En als hij ziet hoe alle maagden

hem ten dienste staan, terwijl zij een wonderbaarlijk stilzwijgen bewaren? Hoe als zij hem zulk een keur van zoo kostelijk toebereide spijzen voorzetten, dat de eetlust niet weet waarnaar hij het eerst de hand zal uitstrekken? Welk een genot zal hij smaken als hij de muziek hoort die weerklinkt terwijl hij eet, en niet weet wie ze speelt, noch waar? En als dan nadat de maaltijd gedaan is, de tafels zijn afgenomen en de ridder welbehaaglijk in zijn zetel leunt, en zich wellicht de tanden met zijn tandenstoker bewerkt, gelijk hij gewend is, treedt er door de deur van de zaal plotseling een maagd binnen nog schooner dan een der andere en neemt plaats aan de zijde van den ridder, en begint hem te verhalen welk kasteel dit is en hoe zij daar betooverd zit, en nog vele dingen daarenboven die den ridder volkomen verbijsteren en de lezers zijner historie in verbazing brengen? Ik wil hierover niet verder uitweiden, want men kan er wel uit opmaken dat welk fragment men ook leest van onverschillig welke dolende-riddergeschiedenis, het een ieder die het leest moet verpoozen en in bewondering brengen. Gelooft UEd. mij, en gelijk ik u reeds andermaal gezegd heb, lees deze boeken, en u zult zien dat ze u van uw zwaarmoedigheid zullen bevrijden, zoo u daardoor geplaagd mocht worden en uw stemming verbeteren, als ze slecht is. Wat mij betreft, ik kan u wel zeggen dat ik sedert ik dolend ridder werd, moedig ben en bezadigd, vrijgevig, welopgevoed, edelmoedig, hoffelijk, onverschrokken, zachtaardig en lijdzaam, en geleerd heb om moeiten, gevangenschap en betooveringen te verduren; en al zie ik mij sinds enkele luttele dagen opgesloten in een kooi als een krankzinnige, ik hoop mij toch door de kracht van mijn arm, onder begunstiging des Hemels

en wanneer de fortuin mij niet tegen is, weldra tot koning uitgeroepen te zien van een of ander koninkrijk waar ik de dankbaarheid en milddadigheid kan toonen die in mijn hart wonen; want op mijn woord, heer, den arme is het onmogelijk de deugd der milddadigheid jegens eenig mensch te beoefenen, ook al bezit hij die in de hoogste mate; en dankbaarheid die slechts in goede bedoelingen bestaat is een dood ding, gelijk ook het geloof dood is zonder goede werken [2]). Daarom wenschte ik wel dat de fortuin mij spoedig een gelegenheid bood keizer te worden, opdat ik mijn aard kan toonen door goed te doen aan mijn vrienden, inzonderheid aan dezen armen Sancho Panza, mijn schildknaap, den besten kerel ter wereld; en ik zou hem gaarne een graafschap schenken dat ik hem sinds lang beloofd heb, al vrees ik dat hij niet de bekwaamheid bezit om zijn land te besturen."

Sancho had iets van deze laatste woorden van zijn meester opgevangen en hij zei:

„Als UEd., mijnheer Don Quichot, maar de moeite wilt nemen mij dat graafschap te bezorgen dat UEd. me al zoo vaak beloofd heeft en waarop ik al zoo lang zit te wachten, dan beloof ik u dat het bij mij niet zal haperen aan de handigheid om het te bestieren; en gesteld dat het er aan haperde, dan zijn er naar ik vernomen heb personen in de wereld die staten van groote heeren pachten en er hun een bepaald bedrag per jaar voor geven; zij belasten zich dan met het regeeren terwijl de groote heer met zijn beenen languit zit en geniet van de pacht die men hem geeft, zonder zich verder om iets te bekommeren; zoo zal ik dan ook maar doen en ik zal niet over het bedrag pingelen, maar onmiddellijk van alles afzien, en van mijn pacht

genieten als een vorst, en laat dan Gods water maar over Gods akker loopen."

„Vriend Sancho," zei de kanunnik, „dat gaat goed voor zooverre dit het genieten van de pachtsom betreft; maar de rechtsbedeeling, daar dient toch de heer van den staat zelf voor te zorgen, en daarin moet toch bekwaamheid en gezond oordeel blijken en voornamelijk de vaste wil om te slagen; want zoo deze in het begin mankeert, zal het in het midden en aan het eind ook zeer zeker falen; en God pleegt zoowel bijstand te verleenen aan het eerlijk verlangen van den onnoozele als dien te onthouden aan den verdorven wensch van den sluwe."

„Van dat soort wijsheid heb ik geen verstand," antwoordde Sancho Panza; „al wat ik weet is dat zoodra ik het graafschap had, ik het waarachtig wel zou weten te regeeren; want ik heb evengoed een ziel en evenveel vleesch en bloed als ieder ander, en ik zou evengoed koning in mijn land zijn als ieder ander in het zijne; en als ik dat eenmaal was, kon ik doen wat ik wou; en als ik deed wat ik wou, zou ik doen waar ik zin in heb; en als ik deed waar ik zin in heb, zou ik in mijn sas wezen; en wanneer iemand in zijn sas is, heeft hij niets meer te verlangen; en als men niets meer te verlangen heeft, is er een eind aan het lied; dus kom maar op met dat graafschap; en met Gods hulp tot kijk, zooals de eene blinde tegen den ander zei."

„Dat zijn nog niet zulke slechte wijsheden, die jij daar opdischt, Sancho; maar met dat al valt er nog wel wat meer over dit onderwerp van de graafschappen te zeggen."

Waarop Don Quichot hernam:

„Ik zou niet weten wat er nog meer over te zeggen

valt, ik houd mij aan het voorbeeld dat de groote Amadis van Gallië mij geeft, die zijn schildknaap verhief tot graaf van Insula Firme; en dientengevolge kan ik ook zonder eenig gewetensbezwaar Sancho Panza tot graaf verheffen, want hij is een van de beste schildknapen die ooit een dolend ridder bezat."

De kanunnik bleef verbaasd over den zinvollen onzin dien Don Quichot ten beste gaf, over de wijze waarop hij het avontuur van den Ridder van het Meer geschilderd had, over den indruk welken de leugens uit de boeken die hij gelezen had op hem hadden gemaakt, en ten slotte verwonderde hij zich niet weinig over de onnoozelheid van Sancho, die zoo hardnekkig het graafschap hoopte te krijgen, dat zijn heer hem had beloofd.

Op dit oogenblik kwamen de knechts van den kanunnik terug, die naar de herberg waren gereden om den ezel met den mondvoorraad te gaan halen; en zich als tafel bedienend van een tapijt en het groene gras van de weide, zetten zij zich in de schaduw van eenige boomen en gebruikten daar het maal, opdat ook de ossendrijver profijt kon trekken van deze welgelegen plek, waarover al gesproken werd.

En toen zij zoo zaten te eten, hoorden zij plotseling een hevig gekraak en het geluid van een bel die klonk tusschen een paar braamboschjes en eenig dicht struikgewas vlak bij hen; op hetzelfde oogenblik zagen zij uit de struiken een prachtige geit te voorschijn springen met een gansch zwart, wit en grijs gevlekte vacht. Achter haar aan liep een geitenhoeder die haar luidkeels riep en alles zeide wat hem in het hoofd kwam om haar stil te doen houden of naar de kudde terug te doen keeren. De voortvluchtige geit kwam opgejaagd en vreesachtig als ze was op ons gezelschap af

alsof ze er bescherming wilde zoeken en bleef daar staan. De geitenhoeder naderde, greep haar bij de hoorns, en begon met haar te praten, alsof ze rede en verstand bezat:
,,Ach, Bontje, Bontje, zwerfster, zwerfster, wat scharrel je me toch met dien manken poot rond? Er zijn toch geen wolven om je bang te maken, kleintje? Zeg toch wat er aan de hand is, lieve schat. Maar ja, hoe kan het anders, je bent een wijfje, je kent geen rust; en de duivel hale je kuren en alle vrouwen waar je naar aardt! Ga nou mee, ga nou mee, lieverd; want al heb je het daar in je stal niet zoo best, je bent er toch beter en onder je soort; en als jij die voor belhamel moet spelen al zoo ronddwaalt, wat zal er dan van de kudde terechtkomen?"
Wat de geitenhoeder daar zoo zeide, vermaakte degenen die het hoorden niet weinig, vooral den kanunnik, die tot hem sprak:
,,Zoo waar je leeft, beste man, kalmeer een beetje en heb niet zoo een haast om die geit zoo vlug weer op stal te jagen; want zooals je zegt, het is een wijfje, en ze doet toch wat de natuur van haar wil, wat jij ook doet. Hier, neem eens een hap, en drink een slok; dat zal je kalmeeren en onderwijl kan de geit tot rust komen."
Zoo gezegd, zoo gedaan; en hij stak hem op de punt van het mes een kouden konijnebout toe. De geitenhoeder nam dien aan en dankte hem; hij dronk en werd kalm, en zei toen:
,,Het zou mij spijten als de heeren mij voor een dwaas hielden omdat ik zoo ernstig met dit dier gesproken heb, want de woorden die ik tot het beest zei, daar steekt meer achter. Ik mag dan een boer zijn,

maar niet zoozeer dat ik niet weet hoe men met menschen moet omgaan, en hoe met beesten."

„Dat geloof ik gaarne," sprak de pastoor; „want ik weet uit ondervinding dat de bergen geletterden voortbrengen en dat de hutten der herders wijsgeeren herbergen."

„Zij herbergen in ieder geval menschen, heer," hernam de geitenhoeder, „die door ondervinding wijzer geworden zijn; en om u die waarheid eens tot wijsheid te maken en onder den neus te wrijven, wil ik u al kan het lijken dat ik mij ongevraagd opdring, indien het u niet mishaagt en ge mij een korte poos aandachtig het oor wilt leenen, een ware geschiedenis vertellen, heeren, die bevestigt wat deze heer — en hij wees naar den pastoor — gezegd heeft, en wat ik er van denk."

Waarop Don Quichot antwoordde:

„Daar ik er eenig voorgevoel van heb dat dit geval een ik weet niet wat van ridderlijk avontuur heeft zal ik wat mij betreft u volgaarne aanhooren, vriend, gelijk ook alle andere heeren hier doen vanwege hun neiging tot verstandig vermaak en hun genegenheid tot het aanhooren van opmerkelijke nieuwigheden, die de zinnen prikkelen, verpoozen en bezighouden, gelijk ik ongetwijfeld denk dat uw verhaal zal doen. Begin maar, vriend, en we zullen allen naar u luisteren."

„Ik speel niet meer mee," zei Sancho; „ik ga maar liever naar dat beekje daar met dit pasteitje hier, waar wel voor drie dagen eten aan zit; want ik heb mijn heer Don Quichot vaak genoeg hooren zeggen, dat eens dolenden ridders schildknaap, als hij de kans krijgt, moet eten tot hij zijn bekomst heeft, omdat het zoo vaak gebeurt dat zij per ongeluk in een ondoordringbaar woud verzeild raken waar zij in zes dagen niet meer uitkomen;

en als de man of zijn zadelzakken dan niet goed vol zitten loopt hij alle kans om er gelijk het al vaak geschied is als verdord lijk achter te blijven."

„Gelijk heb je toch, Sancho," sprak Don Quichot; „ga waarheen je maar wilt en eet wat je verkiest; ik voor mij ben in ieder opzicht voldaan en wensch mij nog slechts den geest te verkwikken, hetgeen geschieden zal wanneer ik luister naar het verhaal van dezen braven man."

„Wij allen zullen dat voorbeeld volgen," zei de kanunnik.

En hij verzocht terstond daarop den geitenhoeder het beloofde verhaal te beginnen. De geitenhoeder gaf de geit die hij nog steeds bij de hoorns had, een paar klappen op den rug, en zei:

„Kom naast mij liggen Bontje; we hebben nog tijd genoeg om naar onze kooi terug te gaan."

Het leek wel of de geit het begreep, want niet zoodra was haar baas gaan zitten of zij strekte zich rustig naast hem uit en keek hem naar het gezicht alsof ze te verstaan wilde geven dat zij luisterde naar wat de geitenhoeder te vertellen had; en hij begon zijn verhaal als volgt:

AANTEEKENINGEN

[1]) Don Quichot voert hier dezelfde argumenten aan ter verdediging van de ridderboeken als de herbergier Juan Palomeque in het Tweeëndertigste Hoofdstuk.

[2]) *Jacobus* II : 26.

EENENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER WAT DE GEITENHOEDER VERHAALDE AAN HEN DIE DON QUICHOT MEEVOERDEN

„Drie mijl van deze vallei ligt een dorp dat ofschoon klein tot de rijkste van de gansche streek behoort; en hier nu leefde een boer, een man te goeder naam en faam bekend, en wel dermate dat hoewel eer en aanzien onafscheidelijk met rijkdom zijn verbonden, hij meer geacht was wegens zijn goede hoedanigheden dan vanwege den rijkdom dien hij had vergaard. Maar wat hem volgens zijn zeggen nog gelukkiger maakte was dat hij een dochter bezat, zoo ongemeen schoon, zoo begaafd van verstand, en zoo zeldzaam bevallig en eerbaar, dat ieder die haar zag en leerde kennen verbaasd stond over de bijzondere gaven waarmede Hemel en natuur haar hadden verrijkt. Als kind was zij al mooi; maar haar schoonheid groeide nog met de jaren, en op haar zestiende jaar was zij de schoonste van allen. De roep van haar schoonheid ging rond in alle dorpen van den omtrek, en in de verste steden; ja, hij drong zelfs door tot in de paleizen der koningen en het oor van allerlei menschen, zoozeer dat zij haar van heinde en verre kwamen bekijken als een vreemd mirakel of een wonderdoend beeld. Haar vader waakte over haar, en zij waakte over zich zelf; want er bestaan geen sloten, grendels of wachters die een meisje beter bewaken dan die van haar eigen eerbaarheid.

De rijkdom van den vader en de schoonheid van de dochter brachten er velen toe, zoowel dorpsgenooten als vreemden, haar ten huwelijk te vragen; maar hij, naar wel te begrijpen valt van een man die tot taak

heeft over zulk een rijk juweel te beschikken, wist niet recht wat hij wilde, en kon maar niet besluiten aan wien van de velen die het hem lastig kwamen maken, hij haar zou toevertrouwen. Een van de velen die zulk een begrijpelijk verlangen koesterden was ik, en het feit dat ik wist dat de vader mij kende, dat ik in hetzelfde dorp geboren en getogen was en gesproten uit zuiver christenbloed, dat ik in den bloei der jaren was, rijk met aardsche goederen gezegend en wat verstand aangaat niet minder goed bedeeld, gaf mij gegronde hoop op welslagen. Een andere jongeman van hetzelfde dorp die in dezelfde omstandigheden verkeerde dong eveneens naar haar hand, en dit was oorzaak dat de wil van den vader aan het aarzelen en wankelen werd gebracht, aangezien hij vond dat zijn dochter met elk van ons een goede partij deed. En ten einde uit deze verlegenheid te raken besloot hij de vraag voor te leggen aan Leandra, want zoo heet de rijke erfdochter die mij in de ellende heeft gestort, overwegende dat daar wij beiden in ieder opzicht gelijk waren, het verstandig was het aan den wil zijner beminde dochter over te laten een keuze te doen naar haar eigen smaak; een gedragslijn waaraan alle ouders die hun kinderen wenschen uit te huwelijken een voorbeeld kunnen nemen. Ik bedoel natuurlijk niet dat zij ze een keuze moeten laten doen uit de verdorvenen en slechten, maar dat zij ze met rechtschapen jongelieden in kennis moeten brengen en haar dan uit die rechtschapenen naar eigen zin en lust een keuze moeten laten doen. Ik weet niet op wien van ons beiden Leandra haar zinnen had gezet; maar wel weet ik dat de vader ons beiden aan het lijntje hield met de bewering dat zijn dochter nog zoo jong was, en met andere vage beloften, die hem tot niets verplichtten

en ons niet van verplichtingen ontsloegen. Mijn medeminnaar heet Anselmo en ik Eugenio; dit opdat gij de namen kent van de personen die in dit treurspel optreden waarvan de ontknooping nog komen moet; maar gij zult al wel begrijpen dat die rampzalig zal wezen.
Zoo stonden de zaken toen er een zekere Vicente de la Roca kwam opdagen, de zoon van een armen boer uit ons eigen dorp, die in Italië en vele andere landen als soldaat had gediend. Hij was als jongen van een jaar of twaalf uit ons dorp meegenomen door een kapitein die er toevallig met zijn compagnie doortrok, en nu twaalf jaar later keerde de jongeman weer terug, in kakelbonte soldatenkleeren en behangen met allerhande glazen snuisterijen en stalen kettinkjes. Vandaag droeg hij het eene galapak en morgen een ander, alle even opzichtig en bont; veel geschreeuw en weinig wol. Het boerenvolk dat van nature al plaagziek is en als ze niets te doen hebben de plaagzucht in eigen persoon, nam dat waar, bekeek zijn galapakken en snuisterijen stuk voor stuk, en maakte uit dat hij drie pakken had, van verschillende kleuren, met hun bijbehoorende kousen en kousebanden; maar hij verzon daarmee zooveel bedenksels en combinaties dat men, als ze niet zoo nauwkeurig waren geteld, er een eed op zou hebben gedaan dat hij met meer dan tien stel pakken en twintig pluimen geurde. U moet niet denken dat wat ik van de kleeren vertel overbodig is en niet ter zake doet, want ze spelen een groote rol in deze historie.
Hij zat gewoonlijk op een steenen bank die onder een grooten populier op ons marktplein staat, en daar vertelde hij ons zooveel heldendaden dat wij allen met open mond stonden te luisteren en aan zijn lippen

hingen. Geen land ter wereld of hij had het gezien, geen slag was er geleverd waar hij niet bij was geweest; hij had meer mooren gedood dan er in Marokko en Tunis bestaan, en hij had aan meer gevechten van man tegen man deelgenomen, naar hij beweerde, dan Gante en Luna [1]), Diego García de Paredes [2]) en duizend anderen die hij wist te noemen; maar uit alle was hij als overwinnaar te voorschijn getreden zonder dat het hem een druppel bloeds had gekost. Aan den anderen kant liet hij litteekens zien van wonden, waarvan men weliswaar niets onderscheiden kon, maar die naar hij ons vertelde van haakbuskogels waren die ze hem bij verschillende gevechten en schermutselingen hadden toegebracht.

Daar kwam nog bij dat hij de ongehoorde onbeschoftheid had zijns gelijken, die zeer wel wisten wie hij was, met 'vos' aan te spreken [3]) en te verklaren dat zijn arm zijn vader was, zijn daden zijn stamboom en dat hij als soldaat voor niemand onderdeed, zelfs voor den Koning niet [4]). Bij deze verwatenheden kwam nog dat hij iets van een muzikant over zich had en op de gitaar tokkelde zóó dat sommigen zeiden dat hij ze kon laten praten; en daar hielden zijn gaven nog niet mee op: hij had ook iets van een dichter, en vandaar dat hij van alle wissewasjes die in het dorp voorvielen, een romance schreef van anderhalve mijl lang.

Deze soldaat nu dien ik hier beschreven heb, deze Vicente de la Roca, deze vechtersbaas, opschepper, muzikant en dichter, trok vaak de aandacht en belangstelling van Leandra, die achter een venster van haar huis zat dat uitzag op het plein. Zij werd verliefd op het klatergoud van zijn opzichtige kleedij; zij werd betooverd door zijn romances, want van elk vers dat

hij schreef maakte hij wel twintig afschriften; zij hoorde van de heldendaden die hij van zich zelf vertelde; kort en goed — de duivel zal er wel achter gezeten hebben! — zij raakte op hem verliefd, nog eer hij de verwaandheid in het hoofd kreeg naar haar hand te dingen. En aangezien liefdesaangelegenheden niet spoediger haar beslag krijgen dan als het verlangen van de vrouw er vaart achter zet, werden Leandra en Vicente het spoedig eens, en eer een van haar vele aanbidders iets van haar plannen vermoedde, had zij ze al ten uitvoer gebracht en het huis van haar geliefden en beminden vader verlaten, want een moeder heeft zij niet meer, en was uit het dorp verdwenen met den soldaat, die uit deze onderneming triomfantelijker te voorschijn trad dan uit een van de vele waarop hij gepocht had. De gebeurtenis bracht het geheele dorp in rep en roer, en zelfs allen die er van hoorden; ik was ontzet, Anselmo verslagen, de vader diep verontwaardigd, haar bloedverwanten beleedigd, de justitie vol ijver en de dienaren van de Heilige Hermandad in de weer; de wegen werden bewaakt, de bosschen en heel de omtrek afgezocht; en na verloop van drie dagen vond men de grillige Leandra in een rotshol, met niets aan dan een hemd, beroofd van al het geld en de zeer kostbare juweelen die zij van huis had meegenomen. Men bracht haar terug naar haar bedroefden vader, men vroeg haar naar haar ongeluk, zij bekende gewillig dat Vicente de la Roca haar misleid had, op zijn eerewoord beloofd haar echtgenoot te zullen worden, en haar er toe had overgehaald het huis van haar vader te verlaten; hij zou haar meenemen naar de rijkste en weelderigste stad die er op heel de wereld te vinden was, namelijk Napels; en zij, weinig ervaren en zeer bedrogen, had hem geloofd,

haar vader bestolen, en hem denzelfden avond waarop zij vermist was, alles gegeven; hij nam haar mee naar een ontoegankelijk gebergte en sloot haar op in die grot waar men haar gevonden had. Zij vertelde verder dat de soldaat haar eer niet belaagd had, maar haar alles had ontnomen wat zij bezat, in dat hol had achtergelaten, en er vandoor was gegaan; iets dat allen opnieuw in verbazing bracht. Het viel ook moeilijk aan de ingetogenheid van den jongeman te gelooven; maar zij hield dit zoo ernstig vol dat het er niet weinig toe bijdroeg den troosteloozen vader te troosten, die het verlies van de gestolen schatten minder achtte nu men zijn dochter het kleinood gelaten had dat, eens verloren, altijd verloren is. Denzelfden dag waarop Leandra verscheen deed haar vader haar uit onze oogen verdwijnen en bracht haar weg naar een naburige stad, waar hij haar in een klooster op deed sluiten in de hoop dat de tijd den slechten naam dien zijn dochter zich bezorgd had wat zou doen slijten. Leandra's jeugd diende tot verontschuldiging voor haar schuld, ten minste bij hen die er geen belang bij hadden dat zij braaf of slecht was; wie echter haar schranderheid en scherp verstand kenden, schreven haar misstap niet toe aan onwetendheid, maar aan schaamteloosheid en aan den natuurlijken aard van de vrouw, die wat de meesten betreft grillig en onbezonnen pleegt te zijn.
Toen Leandra eenmaal achter slot en grendel zat, werden Anselmo's oogen met blindheid geslagen; of liever gezegd, zij zagen niets meer dat hun een blik waard was, en ook de mijne waren in duisternis gehuld, zonder een straal licht die mij den weg wees naar iets dat het leven het leven waard maakte; door de afwezigheid van Leandra werd onze droefheid steeds grooter

en ons geduld steeds kleiner; wij vervloekten de fraaie kleeren van den soldaat en laakten de achteloosheid van Leandra's vader. Ten einde raad spraken Anselmo en ik af het dorp te verlaten en ons naar dit dal te begeven, waar hij een groote kudde van zijn eigen schapen weidt, en ik mijn eigen geiten, en waar wij ons leven tusschen het geboomte slijten en onze hartstochten luchten door samen den lof van de schoone Leandra te zingen of op haar te schimpen, of ieder alleen in de eenzaamheid onze zuchten te slaken, en onze klachten aan den Hemel toe te vertrouwen. Velen van Leandra's aanbidders volgden ons voorbeeld en zijn naar dit ruige gebergte gekomen om hetzelfde bedrijf uit te oefenen als wij, en het zijn er zooveel dat dit oord wel veranderd lijkt in het herderlijk Arcadië, zoo vol is het met herders en schaapskooien, en er is hier geen plekje waar men den naam van de schoone Leandra niet hoort. De een vervloekt haar [5]) en noemt haar grillig, veranderlijk en oneerbaar; de ander veroordeelt haar omdat zij te vlot en lichtzinnig was; deze spreekt haar vrij en vergeeft haar, gene gispt en veroordeelt haar; deze prijst haar schoonheid, gene vervloekt haar aard; om kort te gaan, iedereen verwenscht haar, maar iedereen aanbidt haar; en de algemeene dwaasheid gaat zoo ver dat menigeen zich beklaagt over versmading die haar nooit gesproken heeft, en er zelfs enkelen zijn die lamenteeren en aan razende koortsen van minnenijd lijden waartoe zij niemand aanleiding gaf; want zooals ik al zei, zij begeerden haar eerst na haar zonde. Geen hoekje in deze bergen, geen oever van een beek, geen schaduw van een boom, waar niet een herder zit die zijn leed den winden klaagt; de echo herhaalt waar zij kan Leandra's naam; 'Leandra' weerklinken de bergen,

‚Leandra' murmelen de beken [6]); en Leandra houdt ons allen in haar ban en betoovering, terwijl wij hopen zonder hoop en vreezen zonder te weten wat wij vreezen. Van al deze dwazen is degene die het minst laat merken en het meest verstand toont mijn medeminnaar Anselmo, die waar er zooveel andere zaken zijn waarover hij zich beklagen kan, ze alleen laat hooren over de scheiding; en bij het geluid van een rabel [7]), waarop hij prachtig speelt, klaagt hij zingend in verzen die zijn groote begaafdheid toonen. Ik volg een anderen, gemakkelijker, en naar mijn meening, zekerder weg, namelijk door kwaad te spreken van de lichtzinnigheid der vrouwen, van haar onstandvastigheid, van haar dubbelzinnig optreden, van haar ijdele beloften, van haar trouwbreuk, en ten slotte van de weinige redelijkheid die zij toonen wanneer zij haar zinnen en gedachten richten; dat was de reden, heeren, van wat ik toen ik hier kwam tegen deze geit zei; want omdat het een wijfje is heb ik een hekel aan haar, al is ze de beste van mijn heele kudde. Dit is de geschiedenis die ik u beloofde te vertellen. Indien ik ze te omslachtig heb verteld, zal ik niet te kort schieten wanneer het er om gaat u van dienst te zijn; mijn hut ligt hier dichtbij, en ik heb er versche melk, beste lekkere kaas en allerhande rijpe vruchten, niet minder lust voor het oog dan voor de tong [8])."

AANTEEKENINGEN

[1]) Gante en Luna waren ongetwijfeld in hun tijd beruchte vechtersbazen. Van geen van beiden echter zijn bijzonderheden tot ons gekomen.
[2]) Over Diego García de Paredes, zie het Tweeëndertigste Hoofdstuk, aanteekening 5.

[3]) Terwijl hij „vuestra merced" had behooren te zeggen. Men bezigde „vos" slechts in den omgang met ondergeschikten of met lieden met wie men op zeer vertrouwelijken voet stond.

[4]) Het heette in die dagen dat „un hidalgo no debe a otro que a Dios, y al Rey, nada" (een hidalgo is, behalve van God, van niemand de mindere en voor den Koning doet hij in het geheel niet onder).

[5]) Evenals bij de geschiedenis van Marcela in het Twaalfde Hoofdstuk volgt Cervantes ook hier de mode van zijn tijd, die gesteld was op pastorale vertelsels met een moreelen inslag. Beide hoofdstukken vertoonen vele punten van overeenkomst.

[6]) Een van de vele navolgingen van een beroemde passage uit Vergilius' *Ecloga I, v.* 5:

Formosam resonare doces Amaryllida silvas,

[7]) Voor een beschrijving van dit muziekinstrument, zie het Elfde Hoofdstuk, aanteekening 10.

[8]) Vgl. Vergilius, *Ecloga* I, *v.* 80 *et seq.*

TWEEËNVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER HET KRAKEEL DAT DON QUICHOT HAD MET DEN GEITENHOEDER, BENEVENS OVER HET ZONDERLING AVONTUUR VAN DE BOETGEESELAARS, DAT ONZE RIDDER TEN KOSTE VAN VEEL ZWEETS VOORSPOEDIG TEN EINDE BRACHT

Het verhaal van den geitenhoeder viel zeer in den smaak bij allen die er naar geluisterd hadden, inzonderheid bij den kanunnik die met meer dan gewone belangstelling had opgelet hoe hij het vertelde, veeleer in den trant van een hoofschen stedeling dan in dien van een lompen geitenhoeder; en hij zei dan ook dat de pastoor zeer terecht had opgemerkt dat de bergen geletterden voortbrachten. Allen maakten Eugenio hun compliment, maar het vrijgevigst van al betoonde zich Don Quichot, die tot hem zeide:
,,Voorzeker, vriend geitenhoeder, als het mij vrijstond een avontuur te ondernemen, ik begaf mij onverwijld op weg om uw geluk te bewerken; ik bevrijdde Leandra uit het klooster (waar zij ongetwijfeld tegen haar zin vertoeft), de abdis en allen die dat zouden willen beletten ten spijt, en ik zou haar in uwe handen stellen, opdat gij met haar kondet handelen naar uw wil en welbehagen, evenwel met inachtneming van de wetten der ridderschap, die bevelen dat geen enkele maagd eenig onrecht zal worden aangedaan. Ik vertrouw echter op God onzen Heer dat de kracht van een kwaadaardig toovenaar niet zooveel zal vermogen dat niet een ander van edeler streven meer zal weten uit te richten; en van die stonde af aan zeg ik u mijn hulp en steun toe gelijk mijn roeping mij dat oplegt, die geen andere

is dan hulpeloozen en behoeftigen steun te bieden."
De geitenhoeder keek hem aan en toen hij zag dat Don Quichot zoo haveloos van plunje en tronie was, verbaasde hij zich en vroeg den barbier, die naast hem zat:
„Mijnheer, wie is deze man die er zoo vreemd uitziet en zoo zonderling spreekt?"
„Wie zou het anders zijn," antwoordde de barbier, „dan de roemruchte Don Quichot van de Mancha, wreker van allen smaad, rechtzetter van alle onrecht, beschermer van maagden, schrik der reuzen en winnaar van veldslagen?"
„Het lijkt wel," antwoordde de geitenhoeder, „op wat men leest in de boeken van dolende ridders die alles deden wat UEd. van dezen man vertelt; maar ik geloof dat UEd. gekscheert, of dat dit heerschap wat leeg in zijn bovenkamer is."
„Gij zijt een groote schelm," zei Don Quichot daarop; „en gij zelf zijt een leeghoofd en een gek; want ik ben voller dan het ooit het hoerekind van een hoeremoeder was dat u ter wereld bracht."
En nauwelijks had hij dit gezegd of hij greep een brood dat dichtbij hem lag en gaf er den geitenhoeder een zoo harden klap dwars over het gezicht mee, dat hij hem den neus platsloeg; maar de geitenhoeder die niet van grapjes hield, sprong toen hij zag hoe hij zoo ernstig werd mishandeld, zonder den minsten eerbied voor het tapijt, het tafelkleed en het geheele gezelschap dat zat te eten, bovenop Don Quichot, greep hem met beide handen bij de keel en zou hem vast en zeker geworgd hebben als op dit oogenblik Sancho Panza niet te hulp was gesneld, die hem in zijn kraag pakte en hem midden op de geïmproviseerde tafel smeet, waar de borden braken, de bekers aan gruzelementen vielen

en alles wat er op lag omver en ondersteboven ging. Toen Don Quichot zag dat hij weer vrij was, trachtte hij bovenop den geitenhoeder te klimmen, die met een van bloed stroomend gezicht en deerlijk door Sancho getrapt, op handen en voeten naar een tafelmes zocht om er bloedig wraak mee te nemen, wat de kanunnik en de pastoor hem echter wisten te beletten; maar de barbier speelde het zoo klaar dat de geitenhoeder Don Quichot onderkreeg, en zulk een bui van vuistslagen op hem deed nederdalen, dat van het gelaat van den armen ridder het bloed even hard droop als van het zijne. De kanunnik en de pastoor barstten van het lachen [1]), de mannen van de Heilige Hermandad stonden te dansen van pret en zij hitsten hen op of het vechtende honden waren; alleen Sancho Panza was wanhopig, want hij kon niet loskomen van een knecht van den kanunnik, die hem belette zijn baas een handje te helpen.

Maar eindelijk toen zij allen, behalve de twee vechtersbazen die elkander zoo toetakelden, op het toppunt van hun vreugde en jolijt waren, hoorden zij het geluid van een hoorn, die zoo triest weerklonk dat het hen het gelaat deed omkeeren naar den kant waar zij meenden dat hij geblazen werd. Maar niemand werd meer verontrust door dit geluid dan Don Quichot, die al lag hij onder den geitenhoeder, en al had hij zijns ondanks een stevig pak slaag beet, tot hem sprak:

„Beste duivel, want dat moet ge wel zijn, waar ge den moed en de macht hebt bezeten de mijne te wederstreven, ik verzoek u beleefd gedurende slechts een enkel uur wapenstilstand te sluiten; want het smartelijk geluid van dien hoorn dat ons de ooren treft, schijnt mij tot een nieuw avontuur te roepen.”

De geitenhoeder die reeds zijn bekomst had van het klappen geven en krijgen, liet hem dadelijk los, Don Quichot kwam ter been en wendde eveneens het hoofd naar den kant vanwaar het geluid weerklonk; en hij zag op dit oogenblik hoe langs een helling vele mannen naar beneden daalden, als boetgeeselaars in het wit gekleed.

Het geval wilde dat het in dat jaar weinig geregend had, en dat er in alle dorpen van den omtrek processies werden gehouden en biduren en boetedoeningen georganiseerd, waarbij men God smeekte de hand van Zijne genade te openen en het te laten regenen; en hiertoe begaf zich de bevolking van een nabijgelegen dorp in processie naar een vrome kluis die op een helling van dat dal was gelegen. Niet zoodra kreeg Don Quichot de vreemde gewaden van de boetelingen in het oog of zonder dat het hem te binnen schoot hoe vaak hij ze vroeger al gezien moest hebben, verbeeldde hij zich dat het een aangelegenheid voor avontuur was, en dat het alleen aan hem als dolend ridder ten deel mocht vallen het te ondernemen. Hij werd in deze gedachte nog gesterkt door de overweging dat een beeld dat zij omdroegen en dat in rouwgewaad was gehuld, de een of andere voorname dame was die deze vuige schurken en gemeene booswichten met geweld medevoerden; en nauwelijks was deze gedachte bij hem opgekomen of hij schoot snel ter been op Rossinant af die rustig te grazen liep, greep den teugel en het schild van den zadelboog, tuigde hem in een ommezien, riep Sancho hem zijn zwaard te brengen, beklom Rossinant, schoot het schild aan den arm, en sprak met luider stem tot alle aanwezigen:

„Edel gezelschap, thans zult gij aanschouwen van hoe

groot gewicht het is dat er ter wereld ridders bestaan die de roeping der dolende ridderschap volgen; thans, ik zeg het ten tweeden male, zult gij bij de bevrijding van deze edele dame die ginds als gevangene wordt weggevoerd, zien of dolende ridders ontzag verdienen of niet."

En met die woorden drukte hij Rossinant de knieën in de ribben, want sporen had hij niet, en in vollen draf, want in deze geheele waarachtige historie leest men nimmer dat Rossinant ooit in wilden galop ging, reed hij den boetelingen te gemoet, al stoven de pastoor en de kanunnik en de barbier hem achterna om hem tegen te houden; maar dat was hun niet meer mogelijk, en zelfs de stem van Sancho hield hem niet tegen, alhoewel hij nog schreeuwde:

„Mijnheer Don Quichot waar gaat u naar toe? Wat duivels rijden u, dat ze u inblazen ons Katholiek geloof te lijf te gaan? Zoo waar ik een zondaar ben, dat is toch een boetprocessie, en de dame die op het voetstuk meegevoerd wordt is het gebenedijde beeld van de onbevlekte Maagd; mijnheer, let u toch op wat u doet, want ditmaal kan men toch zeggen dat u niet doet wat u kunt [2])."

Maar Sancho sloofde zich te vergeefs uit; want zijn heer had het zoo vast in het hoofd om de zaak met de gehemde mannen uit te vechten en de dame in den rouw te bevrijden, dat hij geen woord meer hoorde; en had hij het gehoord, dan zou hij nog niet zijn teruggekeerd, al had de Koning in eigen persoon het hem bevolen. Hij kwam ten slotte bij de processie aan, hij hield Rossinant in, die al lust had om het wat kalmer aan te doen, en met ontroerde en heesche stem sprak hij:

„Staat, gij allen die wellicht omdat gij niet veel goeds

in uw schild voert, het gelaat bedekt; staat stil en luistert naar hetgeen ik u zeggen zal."

De eersten die stil stonden waren de mannen die het beeld droegen; en een van de vier geestelijken die de litanieën zongen, antwoordde toen hij de vreemde tronie van Don Quichot zag, de scharminkeligheid van Rossinant en andere bespottelijke bijzonderheden die hem bij Don Quichot in het oog vielen en troffen, zeggende:

„Heer broeder, zoo gij ons iets te zeggen hebt, zeg het dan snel, want deze broeders gaan hun weg onder kastijding des vleezes; en wij kunnen en mogen hier niet stilstaan om wat ook aan te hooren, tenzij het zoo kort is dat het in twee woorden gezegd kan worden."

„In één woord zal ik het u zeggen," hernam Don Quichot, „en het is dit: dat gij onverwijld de vrijheid zult hergeven aan deze schoone vrouwe, wier tranen en droef gelaat de klare bewijzen zijn dat gij haar tegen haar zin met u medevoert en dat gij haar een schandelijk onrecht hebt aangedaan; maar ik die ter wereld gezonden ben om dergelijke beleedigingen te wreken, ik zal niet toestaan dat gij ook maar een stap verder gaat, eer gij haar de zoo begeerde vrijheid schenkt waarop zij recht heeft."

Na deze woorden begrepen allen die ze vernamen dat Don Quichot gek moest wezen, en zij begonnen hartelijk te lachen; maar dit gelach was kruit op het vuur van Don Quichots toorn, want zonder dat hij ook maar een woord meer zeide, trok hij het zwaard en viel de draagbaar aan. Een van de dragers liet den last aan zijn kameraden over en liep Don Quichot te gemoet, zwaaiend met een gevorkten stok waarmee de draagbaar gesteund werd tijdens het rusten; hij ving er een geweldigen

zwaardhouw mee op dien Don Quichot toebracht en die hem in tweeën brak, maar met het achtereinde dat hij in de hand hield gaf hij Don Quichot zulk een slag op den schouder aan den kant waar hij het zwaard voerde, dat het schild geen bescherming meer bood tegen deze boersche kracht, zoodat de arme Don Quichot in deerlijken toestand op den grond tuimelde. Sancho Panza die hijgend achter hem aan kwam hollen, schreeuwde toen hij hem vallen zag zijn aanrander toe dat hij hem niet meer slaan moest, want het was maar een betooverde ridder, die nooit iemand had kwaad gedaan. Maar wat den dorper echter weerhield was niet het geschreeuw van Sancho, maar het feit dat hij zag dat Don Quichot geen lid meer verroerde, en denkende dat hij hem had doodgeslagen, schortte hij daarom haastig het boetekleed op en zette het als een haas op een loopen dwars over het veld.

Onderwijl waren allen die tot Don Quichots gezelschap behoorden de plek genaderd waar hij lag; maar die van de processie die hen op een draf zagen aankomen en met hen de mannen van de Heilige Hermandad gewapend met hun kruisbogen, vreesden dat de zaak bittere ernst kon worden, en liepen te hoop rond het beeld; zij sloegen hun kappen af, namen de boetegeesels in de hand, en de geestelijken de altaarluchters, en stonden klaar om den aanval af te wachten, vast besloten zich te verdedigen en zelfs zoo mogelijk tot den aanval over te gaan. Maar het lot beschikte het beter dan men mocht verwachten, want Sancho wist niets beters te doen dan zich op het lichaam van zijn meester te werpen en daar hief hij de erbarmelijkste en tevens lachwekkendste jammerklacht aan die ooit ter wereld vernomen werd, want hij dacht dat hij dood was.

Een van de pastoors die in de processie meeliepen herkende den pastoor, en die herkenning bracht den angst welken de beide legerbenden voor elkander opgevat hadden tot bedaren. De eene pastoor verklaarde in een paar woorden aan den anderen wie Don Quichot was, en zoowel hij als de geheele schare van boetelingen kwamen kijken of de arme ridder dood was, en hoorden hoe Sancho Panza met tranen in de oogen zei:
„O, bloem van de ridderschap die door een enkelen knuppelslag het einde zaagt van uw zoo welbestede jaren! O, eer van uw geslacht, roem en glorie van gansch de Mancha, ja van gansch de wereld, die nu gij er niet meer zijt vol zal raken van boosdoeners die geen straf meer vreezen voor hun euveldaden! O gij, milddadiger dan alle Alexanders, waar ge mij voor niet meer dan acht maanden dienst het beste eiland gegeven hebt dat de zee omringt en bespoelt! O gij die nederig zijt met de hoovaardigen en hoovaardig met de nederigen, trotseerder van gevaren, dulder van beleedigingen, gij die verliefd zijt zonder eenige reden, die de braven navolgt, geesel van de verdorvenen, vijand van de snoodaards, kortom dolend ridder; en meer weet ik er niet van te zeggen!"
Door Sancho's zuchten en stenen herleefde Don Quichot, en het eerste woord dat hij sprak was:
„Hij die gescheiden leeft van u, allerzoetste Dulcinea, heeft grooter ellende te verduren dan deze. Help mij, vriend Sancho, den betooverden wagen te bestijgen, ik ben niet meer in staat het zadel van Rossinant te drukken, want men heeft mij den heelen schouder verbrijzeld."
„Dat zal ik graag doen, mijnheer," antwoordde Sancho, „en laten we naar mijn dorp teruggaan, in gezelschap

van deze heeren die het beste met u voorhebben, en daar zullen we de zaken wel zoo beschikken dat we een volgenden tocht voorbereiden, die ons meer roem en voordeel zal bezorgen."

„Zeer wel gezegd, Sancho," antwoordde Don Quichot, „het zal de hoogste wijsheid zijn den verderfelijken invloed der sterren die zich thans doet gevoelen, te laten voorbijgaan."

De kanunnik, de pastoor en de barbier zeiden dat hij er heel goed aan zou doen als hij zich aan zijn woorden hield; en zoo zetten zij na zich zeer vermaakt te hebben met de onnoozelheden van Sancho Panza, Don Quichot op de kar als te voren; de processie stelde zich weer op en vervolgde haar weg, de geitenhoeder nam van iedereen afscheid, de leden van de Heilige Hermandad wilden echter niet verder met het gezelschap meegaan, en de pastoor betaalde hun wat hun toekwam.

De kanunnik vroeg den pastoor hem vooral te laten weten hoe het Don Quichot verder verging, of hij van zijn krankzinnigheid genas, of er aan lijden bleef; en daarop vroeg hij verlof zijn reis te vervolgen. En zoo scheidden zij dan allen en gingen huns weegs, den pastoor en den barbier, Don Quichot en Sancho Panza achterlatend, en het brave paard Rossinant, dat alles met evenveel geduld had staan aanzien als zijn meester.

De ossendrijver bracht zijn ossen onder het juk, zette Don Quichot op een hoop stroo, en vervolgde met zijn onverstoorbare kalmte den weg dien de pastoor aangaf. En na verloop van zes dagen bereikten zij het dorp van Don Quichot; zij reden er binnen omstreeks het midden van den dag, en het was toevallig een Zondag, zoodat de menschen allen op het marktplein stonden, waar de

kar met Don Quichot dwars door hen heen moest rijden. Iedereen liep toe om te zien wat er op de kar lag, en toen zij hun dorpsgenoot herkenden, stonden ze versteld. Een knaapje snelde in aller ijl heen om zijn huishoudster en zijn nicht het nieuws te brengen dat haar oom en heer was aangekomen, zoo mager als een lat en zoo bleek als een lijk en uitgestrekt op een hoop hooi, bovenop een ossekar. De kreten die de twee brave vrouwen slaakten, waren erbarmelijk om aan te hooren, evenals de klappen die zij zich zelf toedienden en de verwenschingen die zij opnieuw aanhieven aan het adres van de vermaledijde ridderboeken, al hetwelk nog eens van voren af aan begon toen zij Don Quichot zijn poort zagen binnenkomen.

Op de tijding van de komst van Don Quichot kwam ook de vrouw van Sancho Panza aangeloopen, die wel wist dat hij er met Don Quichot vandoor was gegaan om hem als schildknaap te dienen; en zoo gauw zij Sancho zag was het eerste wat zij hem vroeg of de ezel het goed maakte. Sancho antwoordde dat hij het beter maakte dan zijn baas.

„Gode zij dank," hernam zij, „dat Hij mij deze genade heeft verleend; maar vertel mij eens vriend, wat je verdiend hebt met je schildknaperijen. Breng je me soms een nieuwen rok mee? Of schoentjes voor je kinderen?"

„Niets van dat al, vrouw," zeide Sancho, „maar ik breng wel andere dingen mee van meer belang en gewicht [3])."

„Dat doet me machtig veel pleizier," antwoordde de vrouw, „laat mij die dingen die van meer belang en gewicht zijn eens kijken, vriend; ik wil ze wel eens zien, want mijn hart is zoo triest en treurig geweest

gedurende den eeuwigen tijd dat je weg was, dat ik ze wel eens zien mag om op te fleuren."

„Ik zal je ze thuis wel vertoonen, vrouw," zeide Panza, „en wees nu maar tevreden, want als het God belieft dat wij er nog eens op uittrekken om avonturen te zoeken dan zal je mij spoedig graaf zien, of gouverneur van een eiland, en niet zoo maar van het eerste het beste, maar van het allerpuikste dat er te krijgen is."

„God geve het, beste man; want dat kunnen we best gebruiken. Maar vertel eens: wat is dat met die eilanden; want dat begrijp ik niet."

„Dat is geen spek voor jouw bek," antwoordde Sancho, „dat zal je te zijner tijd wel begrijpen, vrouw, en dan zal je nog versteld staan dat je door al je vazallen 'uw heerschap' wordt genoemd."

„Wat vertel je me nou toch, Sancho, over heerschappen, eilanden en vazallen?" vroeg Juana Panza, want zoo heette Sancho's vrouw [4]), hoewel zij geen familie van elkander waren, maar omdat het in de Mancha de gewoonte is dat vrouwen den naam van haar man aannemen [5]).

„Wees niet zoo heet gebakerd, Juana, om alles zoo haastig te willen weten; het is voldoende dat ik je de waarheid zeg en hou nou je mond maar. Alleen wil ik je in de gauwigheid wel vertellen dat er geen fijner werk in de wereld is dan dat een fatsoenlijk man schildknaap wordt van een dolend ridder die op avonturen uitgaat. De meeste die je beleeft zijn wel niet zoo mooi als je hoopt, want van honderd die je meemaakt, loopen er negenennegentig verkeerd en in het honderd. Dat weet ik uit ondervinding, want van sommige ben ik gejonast afgekomen en van andere afgerammeld; maar alles door elkaar gerekend is het een prettig leven om de gebeur-

tenissen af te wachten terwijl je bergen overtrekt, bosschen doorkruist, rotsen beklimt, kasteelen bezoekt en in herbergen logeert zooveel je maar wilt zonder een rooien cent te betalen."

Terwijl Sancho Panza en Juana Panza zijn vrouw zoo met elkander aan den praat waren, haalden de huishoudster en de nicht van Don Quichot hem binnenshuis, kleedden hem uit en legden hem in zijn oude bed. Hij keek ze met verwilderde oogen aan, en hij wist maar niet waar hij was. De pastoor drukte de nicht op het hart haar oom goed te verwennen en er terdege op te letten dat hij hun niet weer ontsnapte, waarbij hij vertelde wat er allemaal noodig was geweest om hem naar huis te brengen. Daarop hieven de beide vrouwen wederom haar weeklagen aan, begonnen opnieuw de ridderboeken te verwenschen, en smeekten den Hemel vurig de schrijvers van al die leugens en onzin in het diepst van den helschen afgrond te doen verzinken. Zij waren en bleven van streek en bevreesd dat haar heer en oom haar weer ontglippen zou, zoodra hij wat beter was; en het geschiedde zooals zij vreesden.

Maar de auteur van deze geschiedenis heeft, ofschoon hij met vlijt en ijver de daden naging die Don Quichot bedreef op zijn derden tocht, daar geen nieuws over kunnen vinden, ten minste niet uit betrouwbare documenten; alleen de faam heeft in de Mancha de overlevering bewaard doen blijven dat toen Don Quichot ten derden male zijn huis verliet, hij naar Zaragoza trok, waar hij tegenwoordig was bij een vermaard steekspel dat in die stad werd gehouden en dat hem daar dingen overkwamen, zijn dapperheid en hoog verstand waardig. Ook over zijn laatste dagen en zijn dood kon hij niets te weten komen, en hij zou dat ook niet

ontdekt en vernomen hebben indien het geluk hem niet een ouden dokter op zijn weg had gevoerd die een looden kist in zijn bezit had, die naar hij zeide gevonden was onder de bouwvallige fondamenten van een kluis welke herbouwd werd. In deze kist nu werden eenige perkamenten gevonden met Gotische letters beschreven, maar met Kastiliaansche verzen, die veel van Don Quichots heldendaden behelsden en de aandacht vestigden op de schoonheid van Dulcinea van El Toboso, de gedaante van Rossinant, Sancho Panza's trouw en het graf van Don Quichot zelf, met verschillende grafschriften en loftuitingen over zijn leven en gewoonten. Maar al wat hij er van kon ontcijferen en lezen zijn degene die de betrouwbare auteur van deze nieuwe en weergalooze geschiedenis hier afdrukt. Dewelke auteur zijn lezers ter beloonig van den geweldigen arbeid dien het hem gekost heeft alle archieven van de Mancha te doorzoeken en te doorvorschen ten einde haar in het licht te geven, slechts vraagt hem evenveel vertrouwen te schenken als verstandige menschen plegen te besteden aan de ridderromans, die men overal ter wereld zoo gaarne leest; want daarmede zal hij zich voorgoed beloond houden en tevreden, en hij zal er een aanmoediging in vinden om andere ridderverhalen op te sporen en in het licht te geven, die indien ze niet zoo waarachtig, althans even vindingrijk zijn, en even aangenaam tijdverdrijf verschaffen.

De eerste woorden die geschreven stonden op het perkament dat in de looden kist was gevonden, luidden als volgt:

DE LEDEN VAN DE ACADEMIE VAN LA ARGAMASILLA, EEN DORP VAN DE MANCHA, OP HET LEVEN EN DEN DOOD VAN DEN DAPPEREN DON QUICHOT VAN DE MANCHA

HOC SCRIPSERUNT

„EL MONICONGO” [6], LID VAN DE ACADEMIE VAN LA ARGAMASILLA, OP HET GRAF VAN DON QUICHOT

GRAFSCHRIFT

Het warhoofd dat La Mancha wist te eeren
Met meerder buit dan Jason bracht naar Creten [7]*,*
Het brein, dat wel een weerhaan mocht geheeten,
Zoo wist het met den vreemdsten wind te keeren,
De arm die zijnen meester deed vereeren
Van 't ver Catay tot 't verdere Gaeten,
De muze die ons meerder kond doet weten
Dan eenig brons of marmer ons kon leeren,
Hij die in roem verwon de Amadissen,
De Galaores in het minst niet telde,
Gesterkt door liefde en trots en anders geen,
Die zwijgen deed alle Belianissen,
Dien dolend Rossinante vergezelde,
Hij ligt hier onder dezen kouden steen.

VAN „EL PANIAGUADO" [8]), LID VAN DE ACADEMIE VAN LA ARGAMASILLA,

IN LAUDEM DULCINEAE DEL TOBOSO

SONNET

Die gij hier ziet met schoone bolle wangen,
Met hoogen boezem en kordaat van zin,
Is Dulcinee, Toboso's koningin,
Des machtigen Quijote's teer verlangen.
Te harer eer doorzwierf hij verre en lange
Het Zwart Gebergt' [9]), *gedreven door de min,*
't Vermaard Montiel, Aranjuez' vlakte in,
De groene, door vermoeienis bevangen,
Te voet, o Rossinant! O, bittere nood!
Ach, deze schoone dame bleef den ridder
Onoverwinlijk al zijn levensdagen,
Maar zag haar schoon verwonnen door den dood:
De steen bewaart den naam van haar aanbidder,
Die liefde, gramschap en bedrog moest dragen.

VAN „EL CAPRICHOSO" [10]), ALLERGEESTRIJKST LID VAN DE ACADEMIE VAN LA ARGAMASILLA TOT LOF VAN ROSSINANT, HET ROS VAN DON QUICHOT VAN DE MANCHA

SONNET

Op den verheven diamanten troon,
Waarover Mars met bloed'ge voetzool schrijdt,
Zwaait de Mancheeg met ongekend beleid
Zijn standaard, en spreidt heldenmoed ten toon.
Hij hangt zijn staal thans in der wilgen kroon,
Het wapen dat verwoest, versplintert, splijt.
O, nieuwe roem! De kunst heeft ingewijd
Een nieuwen stijl voor nieuwen heldenzoon.
Laat de Waloos [11]) *met Amadissen pralen,*
Wier nageslacht den Griek wel duizend keer
Ter zege voerde, opdat zijn roem verrijke.
Thans wordt Quijote in Bellona's zalen
Als held gekroond, en stijgt La Mancha's eer
Tot wat Waloos noch Griek ooit kon bereiken.
Nooit zal zijn roem vergeten onderdalen;
Van Rossinante, dapper als zijn heer,
Zijn Brilladoor noch Beijaert de gelijken [12]).

VAN „EL BURLADOR" [13]), LID VAN DE ACADEMIE VAN LA ARGAMASILLA, AAN SANCHO PANZA

SONNET

Dit's Sancho Panza's beeld, die klein van lijf,
Doch — zeldzaam wonder! — groot was in zijn moed,
Dat hij een schildknaap was zoo gaaf en goed
Als ooit de wereld zag, is buiten kijf.
Voor graaf te spelen waar' hem licht bedrijf,
Had niet deez' eeuw in warsen overmoed,
Met list en laag hem dwarsgezet den voet:
Zij spaart den ezel zelfs geen ongerijf.
Ik meen en zeg 't tot beter onderscheiding:
Het dier waarop de brave schildknaap rijdt,
Dat braven Rossinant geen tel verlaat.
Hoe ijdel is de mensch'lijke verwachting,
Die in 't begin met hoop op rust verblijdt,
En toch in schaduw, rook en droom vergaat!

VAN „EL CACHIDIABLO" [14]), LID VAN DE ACADEMIE VAN LA ARGAMASILLA, OP HET GRAF VAN DON QUICHOT

GRAFSCHRIFT

Hier begraven ligt de brave,
Veel geslagen dwaze dolaard,
Die met zijn verheven strijdpaard
Op zoo menig pad mocht draven.

Sancho Panza ligt hierneven,
Aan zijn groene zij ten leste,
Van al schildknapen de beste
Schildknaap, toen hij was in leven.

VAN „EL TIQUITOC" [15]), LID VAN DE ACADEMIE VAN LA ARGAMASILLA, OP HET GRAF VAN DULCINEA VAN EL TOBOSO

GRAFSCHRIFT

Dulcinea vond hier vrede,
Die hoewel zij sterk en struisch was,
Weldra niets dan stof en asch was,
Toen den dood zij had geleden.
Dame van zeer edele zeden,
Die veel eere heeft genoten,
Die de vlam van Don Quichote
En de glorie van haar dorp was.

Dit waren de verzen die men lezen kon; de andere werden, aangezien het handschrift door den worm was aangevreten, aan een academicus ter hand gesteld, opdat deze ze met behulp van eenige conjecturen zou kunnen ontcijferen. Het heet dat hij er reeds in geslaagd is ten koste van vele nachtwaken en groote inspanning, en dat hij het plan heeft ze in het licht te geven, tegelijk met den derden uittocht van Don Quichot.

Forsi altro cantera con miglior plectio[16]).

FINIS[17])

AANTEEKENINGEN

[1]) De lezer sta niet te gauw met zijn oordeel klaar: distingue tempora et concordabis iura!
[2]) Zinspeling op het spreekwoord: „Cada uno hace lo que sabe" (iedereen doet wat hij kan).
[3]) Sancho bedoelt natuurlijk de honderd schilden, afkomstig uit den koffer van Cardenio.
[4]) Zie over den naam van Sancho's vrouw, het Zevende Hoofdstuk, aanteekening 9.
[5]) In Spanje behoudt de gehuwde vrouw den naam van haar vader. María Pérez zal zich, gehuwd met Lafuente, Doña María Pérez de Lafuente noemen. In de Mancha was het dus in Cervantes' dagen anders. Het was daar net als nu bij ons.
[6]) Dat Cervantes met de „académicos de La Argamasilla" bepaalde personen heeft bedoeld, is mogelijk en zelfs waarschijnlijk, maar met zekerheid is hieromtrent niets bekend. Wel schijnt met Argamasilla niet bedoeld te zijn La Argamasilla de Alba, zooals men vroeger algemeen geloofde, maar La Argamasilla de Calatrava. De mogelijkheid van het bestaan van een Academie in zulk een klein plaatsje in het hart van Spanje te opperen, is weer een geestigheid van Cervantes, die den aandachtigen lezer niet zal zijn ontgaan. In navolging van de leden van echte Academies verborgen ook de heeren uit La Argamasilla zich achter diepzinnige schuilnamen: „el monicongo" beteekent de Kongoneger.
[7]) Jason is nooit op Kreta geweest!
[8]) I. e. de tafelschuimer.
[9]) Bedoeld is de Sierra Morena. — „El Paniaguado" wist blijkbaar niet dat *moreno* in *Sierra Morena* niets te maken heeft met den naam van een kleur: het luidde oorspronkelijk *Sierra Mariana*.
[10]) I. e. de zonderling.
[11]) Waloos of Waloys is een middelnederlandsch woord; het beteekent afkomstig uit Wales.
[12]) Brigliadoro is de naam van het paard van Orlando, Beijaert was het vermaarde ros van Renout van Montalbaen.—

Dit is een sonnet waaraan enkele verzen zijn toegevoegd, een z.g.n. „estrambote".

[13]) I. e. de losbol.

[14]) „El Cachidiablo" is de naam van een onverschrokken Algerijnsch zeeroover, die in de eerste helft van de 16de eeuw voortdurend de kusten van Valencia onveilig maakte.

[15]) „Tiquitoc" is een italianisme. Het is het It. *ticche tocche,* i. e. tiktak.

[16]) Ariosto, *Orlando furioso,* canto XXX, est. 16. Maar het vers is niet juist geciteerd. Het luidt:

Forse altri canterà con miglior plettro.

[17]) In de oorspronkelijke uitgave eindigt hier namelijk het eerste der beide deelen.

AANVULLING EN VERBETERING

In aanteekening 4 van het Twaalfde Hoofdstuk (blz. 169) gaven wij een korte toelichting op de in den tekst genoemde „auto's voor den Heiligen Sacramentsdag". In dezen tijd van vernieuwde belangstelling in Calderón, ook van Spaansche zijde, was het bepaald een verzuim, dat wij geen melding maakten van de geschriften van Ángel Valbuena Prat, den onvermoeiden strijder voor een beter begrip van het oeuvre van den grooten Katholieken dramaturg. Van de talrijke publicaties van Valbuena Prat over Calderón wordt hier slechts genoemd *Calderón, su personalidad, su arte dramático, su estilo y sus obras*, Barcelona 1941. Zie inzonderheid p. 184 *et seq*.

In het Tweeëntwintigste Hoofdstuk (blz. 318, regels 6—5 v.o.) staat: Don Ginesillo de *Parapillo*. Dit moet zijn *Paropillo*. Wij maken van de gelegenheid gebruik er op te wijzen dat als Don Quichot, in toorn ontstoken, van Parapilla Paropillo maakt, hem daarbij het woord *pillo* voor den geest zweeft, i.e. schooier.

INHOUD

EERSTE DEEL

Blz.

ZESENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin men meer verneemt van de aardigheden die Don Quichot uit verliefdheid in de Sierra Morena vertoonde 1

ZEVENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. Hoe de pastoor en de barbier hun zin doordreven, en andere gebeurtenissen waardig in deze schoone historie verhaald te worden 14

ACHTENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over het nieuw en verkwikkelijk avontuur dat den pastoor en den barbier in hetzelfde gebergte overkwam 40

NEGENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over de dwaze listen en lagen die men bedacht en de maatregelen die men trof om onzen verliefden ridder te verlossen uit de zeer strenge penitentie welke hij zich had opgelegd 62

DERTIGSTE HOOFDSTUK. Gaande over de gevatheid van de schoone Dorotea en andere aardige en vermakelijke aangelegenheden 79

EENENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Over de kostelijke gesprekken die gevoerd werden tusschen Don Quichot en Sancha Panza, zijn schildknaap, en wat er meer volgt 94

TWEEËNDERTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over hetgeen Don Quichot en gansch zijn gezelschap in de herberg overkwam. 108

Blz.

DRIEËNDERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin het verhaal van den Ongepast nieuwsgierige verteld wordt 119

VIERENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin het verhaal van den Ongepast nieuwsgierige wordt voortgezet 148

VIJFENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over het heldhaftig en vervaarlijk gevecht dat Don Quichot voerde met eenige zakken rooden wijn, en waarin tevens een einde komt aan het verhaal van den Ongepast nieuwsgierige 177

ZESENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over andere merkwaardige gebeurtenissen die in de herberg plaats vonden 190

ZEVENENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin de geschiedenis van de vermaarde prinses Micomicona wordt vervolgd, benevens andere zotte avonturen. 205

ACHTENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over de merkwaardige redevoering die Don Quichot hield over de wapenen en de letteren 221

NEGENENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin de gevangene zijn leven en avonturen verhaalt 228

VEERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin de geschiedenis van den krijgsgevangene wordt voortgezet. 242

EENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin de gevangene zijn verhaal verder voortzet. . . . 262

Blz.

TWEEËNVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over wat er nog meer in de herberg geschiedde en over vele andere zaken, waard vernomen te worden 292

DRIEËNVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin de schoone geschiedenis van den muildierjongen verhaald wordt, en andere vreemde gebeurtenissen die in de herberg plaats vonden . . 303

VIERENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin de zonderlinge gebeurtenissen in de herberg haar voortgang vinden 318

VIJFENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin de navorschingen omtrent het twijfelachtig geval van den helm van Mambrino en het pakzadel tot een goed einde worden gebracht, en wat er verder volgt aan ware en waarachtige avonturen 331

ZESENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Over het merkwaardige avontuur met de cuadrillero's en de groote woede van onzen braven ridder Don Quichot 343

ZEVENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Over de vreemde wijze waarop Don Quichot van de Mancha betooverd werd, benevens andere vermaarde gebeurtenissen. 356

ACHTENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin de kanunnik het vertoog over de ridderromans voortzet, en andere aangelegenheden zijn vernuft waardig 372

NEGENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over het wijze gesprek dat Sancho Panza voerde met zijn heer Don Quichot . 384

Blz.

VIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Over de door Don Quichot en den kanunnik gehouden fijnzinnige gedachtenwisselingen, benevens andere gebeurtenissen. 399

EENENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over wat de geitenhoeder verhaalde aan hen die Don Quichot meevoerden. 409

TWEEËNVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over het krakeel dat Don Quichot had met den geitenhoeder, benevens over het zonderling avontuur van de boetgeeselaars, dat onze ridder ten koste van veel zweets voorspoedig ten einde bracht 418

AANVULLING EN VERBETERING 439